

આનંદોત્સવ.

આ સમગ્રાદિત્ય દેવળી ચરિત્ર યાને પુણ્ય પ્રભાવ
 તામને! લેનસાદિત્યને! અણમેલો કંથ આને સચિત્રરૂપે
 જહાર પાડતાં અને વાયકર્મના કરકમલમાં મૂકતાં મને
 દત્તેાનં આનંદ યાવ છે. સં. ૧૬૭૭થી મારી લયકતી જતી
 લખવતને લીધે આવો દોષ કંથ આવા સુંદર સ્વરૂપે જહાર
 મૂકી ચક્રીય કે દેમ તેની મને ચંકાજ રહ્યા કરતી હતી, પરંતુ
 પરમાત્મદયાથી એ મોનેરી તક મેળવવા આજે જાગરણાળી
 વાઉં છું. તે આજે તે નિષ્કારણ કહેલુના પરમાત્મ પ્રભુને આ
 સ્વેચ્છે જાવપૂર્વક દોષિયા વંદન કર્યા વિના રહી શકતો નથી.

સચિત્ર પ્રચેતેયાર કરાવવામાંથી શીલ્પની મુશ્કેલીએ
 રહેલી છે, તેનો ખ્યાલ બુદ્ધિઓની ત્રિવાય જાણેજ દોષને
 આવી શક્યો. તેમાં પણ જાણ દી-નો-પટેલ અને જાણ
 આળી જેવા ચિત્રકાર-મિત્રોના આકર્ષિતક અર્મવાસથી મને
 જે મુશ્કેલ અને અત્યંત નથી છે, તે ગુજરાતના ચિત્રકાર
 સાદિત્યને જમથી પટેલીનારે આતની પામે, દુતો જૂટી જતીજ
 યોગ્ય ધાડું છું. એ જી સ્વર્ગસ્ય ચિત્રકારે જાણેજ માર
 જાવ-દરપના અને આદર્શને અન્વાર મુખી પુરેપુરું લક્ષ્ય
 હઈ જે હિમત. કળાના નમુનાઓ રજુ કરી મને સંતોષતા હતા,
 તે સંતોષ તે હવે મારે ગોષ્ઠાનોજ રહ્યા નવા ચિત્રકાર

મેળવી આ ગ્રંથ તૈયાર કરાવવા જતાં એક એક ચિત્ર પાંચ-છ-છ વાર પુનઃ તૈયાર કરાવ્યું છતાં તેમાં નિષ્ફળતાજ મળતી રહી. અન્તે સદ્ભાગ્યવશ રા. છ-એન મલહકાર, અમને મળી આવ્યા અને તેમની પીંછી કાંઈક મનપસંદ થવાથી આ પુસ્તક પ્રકટ કરવા અમે ભાગ્યશાળી થયા.

ચિત્ર યોજનાનું માન જેમ ચિત્રકાર ભાઈએને ઘટે છે, તેમ આ ગ્રંથની મૂળ યોજના કરાવવાનું માન હું, જેન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારકે વર્ગના માનદ મંત્ર શ્રીયુત શિવજી દેવશી-ભાઈનેજ આપવા માગું છું. કારણ કે શ્રીયુત શિવજી ભાઈએ ખંત અને લાઘમથી આવાં પુસ્તકો સુદૃઢ પ્રગટજ ન કર્યા હોત તો આ ગ્રંથ આ પૃથ્વીનો પ્રકાશ પામતું કે નહીં તેની શંકા છે.

જેન સમાજમાં વાંચનરૂચી હજી જેવી જોઈએ તેવી ખીલી નથી. પૂર્વાચાર્યો પોતાની પાછળ, આપણા માટે સાહિત્યનો જ અનુપમ વારસો મુકી ગયા છે, તેનો ઉપલોગ કરવા જેટલી યોગ્યતા પણ બહુ અગાંશે જોવામાં આવે છે. આવી સ્થિતિમાં જેન સાહિત્યની ખીલવણી કમ રીતે થાય એ એક મહત્વનો પ્રશ્ન છે. પૂર્વાચાર્યોના વારસાની ખરેખરી કીમત, અમને જાગે છે કે, મુનિ મહારાજાઓ અને વિદ્વાન બ્રહ્મુઓ સિવાય કદાચજ કોઈ કરી શકે. જો તેઓ દેરાસર તથા ઉપાસ્રય વિગેરે સ્થાનોમાં થતી વસ્તુ-વસ્તુ કે મીઠાઈની પ્રભાવનાઓ દર

બાદ મુક્તિની સાચી આવા સાહિત્યરત્નોની પ્રભાવના કરવાનું
ધારણ સ્વીકારે, તો ધર્મ પ્રભાવનાનો ઉત્તુ સંપૂર્ણ અર્થે મુખી
જૂન થાય એ નિવિવાદ છે. અને સંસારી યોગ-કુપલોગની
વસ્તુઓ ધર્મ પ્રભાવના નિમિત્તે બંદેશથી તેનાં કરનાં આવા
ઉપયોગી પ્રયોજીને ગૃહસ્થોના પ્રદેશમાં દાખલ કરાવવા એ
શુ સાધ્ય વધારે હિતકારી થાય અને ઉપદેશ પર પરા નથી ?
જે શુનિવેશ સંસારની હાલમુખદાયી વસ્તુઓથી ઉદાસીન બની
નિલ આશયન-અધ્યાપનમાંજ પોતાના હૃદયની કુતારીતા
સમેત છે તેઓ જરૂર આ સૂચના હક્કમાં લઈ જીવ સાહિત્યનો
પ્રચાર અને પ્રભાવ વિસ્તારવા પોતાથી બંધન કરશે એવી
આશા અમે રાખીએ છીએ.

હાલમાં અમારા તરફથી નીચેના પુસ્તકો સચિત્ર તેપાર
ધાય છે. અને તેમાંના કેટલાક તો 'સણ' કરી સંવત્ર ૧૯૭૮ માં
પ્રગટ થશે. સ્ત્રીલકમાં ન રહે અને પાછળથી પસ્તાવું પડે તે માટે
જેમ રસદ વૃત્તિવાલા સાહિત્યચોખીન-વાંચક આહુક વર્ગને
ગાંધી બાલામણ કરીએ છીએ; કે જેમ આ પુસ્તકના આહુક
મગાહથી બની લાગ લીધો છે, તેવીજ રીતે હવે પછીના પ્રગટ
તા પુસ્તકોનો લાભ લેશો એવી અમે આશા રાખીએ છીએ.

હવે પછી બહાર પડનારાં પુસ્તકોનું લીસ્ટ.

- ૧) શ્રી મહાવીર વક્ત્ર મણિવદ્ધ યાને ધ્યાવિકા રત્ન-
માલાનું સચિત્ર સચિત્ર—આ ગ્રંથ હાલમાં છપાય છે
અને થોડાજ વખતમાં સચિત્ર પ્રગટ થશે. આ ગ્રંથના અ-

આ મહાન પ્રયો ઉચામાં ઉચા કાગલો ઉપર છાપવામાં આવશે અને તેની શોભામાં કોઈપણ રીતની ખામી ન રહે તેવો અપરંપર કરવામાં કયાથ રાખવામાં આવશે નહિ. આ તમામ પ્રયો રાંધણ ૧૬ જેલ સાધનમાં બહાર પડશે.

રહેવાનું કથન:—

શેક મેરણ બીમાનો માળો
ચોથે દાદરે, દિવાનખાનામાં,
માંડવી; કાથાબત્તર-મુંબઈ.

લીંચ એવક;

મેવણ હીરણ બુકસેલર.

પ્રસ્તાવના.

*સમરાદિત્ય કેવળીની કથા આર્હત પ્રજામાં સારી રીતે પ્રખ્યાત છે. તે વસ્તુ ઉપર સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત ભાષામાં ગદ્યાત્મક અને પદ્યાત્મક રચના થયેલી છે. તેને નવલકથાના આકારમાં મૂકવા આ નવી યોજના કરવામાં આવી છે. કંતાર્તાના ઉદ્દેશનું કેન્દ્રસ્થાન વૈરાગ્ય છે, તે વિષયને મુખ્ય પદ આપી પ્રસ્તુત વિષયને વિવિધ વિચારો સાથે અલંકૃત કરવામાં આવ્યો છે, જે ઉમળકાથી તથા અતી આદરભાવથી વાંચવાની પ્રેરણાને ઉત્તેજિત કરે તેવી સંકળનાથી ગોઠવવામાં આવ્યો છે.

આ ચરિત્રના નાયક સમરાદિત્યનું જીવન કેવી સ્થિતિમાંથી કેવી ઉચ્ચ સ્થિતિમાં આવ્યું હતું અને તે દરમીયાન તેના પૂર્વ ભવોમાં કેવા ચમત્કારી બનાવો બનેલા હતા, તે સુબોધક પ્રસંગોને નવલકથા રૂપે ગોઠવવામાં આવ્યા છે. તેની અંદર વૈરાગ્યરસનો જમાવ એવી રીતે કરવામાં આવ્યો છે કે, જે વાચકોના હૃદયમાં તે વિષેની અતિ ઉચ્ચ ભાવનાઓ જગાડે છે. તે સાથે તે અતિ ભવ્ય, રમણીય અને અર્થગંભીર કલ્પનાઓની સમૃદ્ધિ દર્શાવે છે. આ પુણ્યપ્રભાવની સંકળના

* આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધવક્તા રા. રા. શીવજી દેવસિંહે રચાપીત કરેલ શ્રીજ્ઞાનેશ્વર વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ પાલીતાણાની સંસ્થાએ પ્રથમાવૃત્તિ સં. ૧૯૬૮ ની સાલમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ હતી, તેની આ બીજી આવૃત્તિ અગોચર સચિત્ર કરી પ્રસિદ્ધ કરેલ છે.

શ્રીમદ્ભગવાદગીતા સંસ્કૃત સમરોદિત્ય સંલેખ નામના સંસ્કૃત શ્રદ્ધ ઉપરથી ઉપભવવામાં આવી છે. તે વિદ્વાન શ્રદ્ધકારે વાર્તાના મુખ્ય નાયક સમરોદિત્યના નવસંવેત્તું વર્ણન મહાકાવ્યની પદ્ધતિએ કરેલું છે. તેમની સંસ્કૃત કૃતિ પ્રાસાદિક અને અતિ મનોહર છે, તેના આધારથીજ આ લેખની યોજના કરવામાં આવી છે. હાલના સમયમાં લોકોના હૃદયોને ધાર્મિક ભાવનામાં જાગૃત કરવાનું, તત્ત્વજ્ઞાન તથા વ્યવહારિક જ્ઞાન પ્રસારવાનું અને તેમના વર્તન ઉપર સારા સંસ્કારો રાખવાનું અસરકારક સાધન નવસંકથાનું સ્વરૂપ છે. અને તે વ્યવહાર દૃષ્ટિથી તેમજ યોતાનું કર્તવ્ય યોગ્ય રીતે પાળી શકવાની ધર્મદૃષ્ટિથી પણ તેની આવશ્યક ઉપયોગિતા સિદ્ધ થાય છે. વળી ધર્મની દિશામાં આગળ વધવા હચ્છતા મનુષ્યોને આવી પ્રાચીન ભાવનાવાળા ચરિતાનુયોગનું નવીન રૂપે વાંચન ઘણું ઉપકારક બને છે. વાર્તાના આરંભથી જ નાયકોનું ચરિત્ર ઉપરિચિત કરવામાં આવ્યું છે. તે નાયકોનાં નામ શુણ્વસેન અને અગ્નિશર્મા છે. આ ઉભય આત્માઓ દરેક ભવમાં સહ-આવીરૂપે ગ્રાહ્યા આવે છે. એક આત્માનું ચરિત્ર નિર્માણ છે, ત્યારે બીજા આત્માનું ચરિત્ર મલિન અને દૂષિત છે. શુણ્વસેનનો જીવ મુદૃતની શ્રેણીએ ચડતો જાય છે અને અગ્નિશર્માનો જીવ પાપોની મલિન શ્રેણી ઉપર ચડતો જાય છે. અગ્નિશર્માની નદૃષ્ટી દિયતિના વર્ણનથી વાર્તાની પીઠિકા બંધાય છે. તેની ઉપર શુણ્વસેને કરેલી વિટંબનાનું વર્ણન ચિત્તાકર્ષક છે. પુરો

દિત યસદત્તા પુત્ર અગ્નિશર્માનું કંટાળીને એક જંગલ
 ગુફામાં આજીવન કોઈક નામના તાપસનો સમાગમ અ
 શુભસેન દિગ્માત્રના પ્રસંગે વાર્તાના આઠ ભાગને શોભાવ
 નાસ વર્ણવ્યા છે. તે પ્રસંગે સહસ્રાશ્રવનમાં જે તાપસો દ્વારા
 શુભસેનને પેલા અગ્નિશર્મા તાપસનો સમાગમ થાય છે. એવડે
 અગ્નિશર્માની તાપસવૃત્તિ લામગ્રી અને છે અને તે ક્રોધથી
 કલ્પિત થઈ ગય છે. તે પ્રસંગનું જ્ઞાન રસિક અને સુખોદક
 છે. તે પછી મહારાજ શુભસેનને વિજયસેન નામના એક
 રાજવંશી સુરિનો સમાગમ થાય છે. તે સુરિવરને વૈરાગ્ય
 સધાના કારણે પ્રમદરતાં તે મહાપુષ્પ પોતાના વૃત્તાંતનું
 રસિક વર્ણન કરાવે છે અને તે સાંભળવાથી રાજ શુભસેન શુદ્ધ
 કાષ્ઠમૂર્તિને ધારક અને છે. તે પછી કોઈ મહેલા પુરુષના
 સમાગમે રાજાને તેના હૃદયમાં સંવિગ્ની ભાવના પ્રગટ થતાં
 તે અનિચ્છા રાજાને કોઈ યાત્રી નીકળે છે. જે પ્રસંગે વાચ-
 કોના હૃદયને વૈરાગ્યમય મનાવી દે છે. આ વલન વિજયસેન
 સુરિના કોમલ કાવલના ગારનના વિષે જ પેલી કથા દેશના
 કાવલ વાસના હૃદયના સ્વરૂપ પ્રવચન થાય છે.
 કોઈ વચન નો સમાવેશ નથી થયેલ છે.
 કોઈક નામના પુરુષના વલન નો નામિ આવ
 ને છે. તે વલન નો નામ નો નામ વિતા-
 નામના કોઈક નામના એક
 નામના કોઈક નામના એક

મગ્ન ખનાવી દે છે. જંગલમાં ફરવા નીકળેલા સિંહકુમારને ધર્મ યોધા સુનિનો સમાગમ થઇ આવે છે. સિંહકુમારના પ્રશ્ન ઉપરથી ધર્મ યોધા સુનિ પોતાનો ચમત્કારી અને વૈરાગ્યભાવનાને અંશતઃ કરનારો વૃત્તાંત કહી સંજાગાવે છે, તે ઉપરથી સિંહકુમારને તીવ્ર વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. સિંહકુમાર એક ઉપનયવળી કથા કરી પોતાની પ્રિયાના હૃદયમાં પણ વૈરાગ્યની તીવ્ર ભાવિતિ ઉત્પન્ન કરે છે. કુસુમાવલીના નકારા દોહડથી આનંદ નામે એક દુષ્ટ કુમાર ઉત્પન્ન થાય છે. ઉવરે આનંદ પિતૃધાતી જાને છે. આ સિંહ અને આનંદરૂપે શુભસેન અને અગ્નિશર્માનો અહિં બીજો જવ સંપૂર્ણ થાય છે.

બીજા ખંડમાં તે પૂર્વનાં ઉત્તમ આત્મા જાલીની અને શીખી નામે માતાપુત્ર થઈ અવતરે છે. દોશનગરના રાજા અશ્વિત્તસેનના લોકપ્રિય મંત્રી ઉદયશર્માની પુત્રી જાલીની અને તેના પુત્ર શીખીનું ચરિત્ર પણ રસિક આપવામાં આવ્યું છે. ધરથી કંટાળી વનમાં ગયેલા શિખીને વિજયસિંહ નામના એક સૂરિ પોતાનું અસરકારક વૃત્તાંત વણાવે છે અને તે પ્રસંગે જ્ઞાન ધર્મનો હિતમ પ્રકારે બોધ આપે છે. તે પછીતા બીજા પ્રસંગે ભાવકોના હૃદયને ધર્મ અને વૈરાગ્ય ભાવનામાં નિમિષ ભાવિતિ આપે, તેના વર્ણવ્યા છે.

ત્રીજા ખંડમાં ધન અને ધનશ્રી નામે પતિ પત્નીના સંબંધનું અસરકારક વ્યાન આપેલું છે. તેની અંદર ધનનો ધનાગિહાસ, સુદૃઢનો ઉદાર, વિજ્ઞાનવાદી જનિત, મંત્રપ્રભાવ

શોધ કરવા નીકળી પડે છે. તે લક્ષ્મીની શોધના પ્રસંગમાં બનેલો
 બનાવ ઘણા અદ્ભૂત રસથી ભરપૂર છે. દુરાચારી લક્ષ્મીના દુ-
 રાચારના પ્રકાશનું વર્ણન ઘણું જ શિક્ષણીય રૂપે આપવામાં
 આવ્યું છે, તે પછી માકંદી નગરીના ઉદ્યાનમાં ફરતા ધરણુને
 એક મહાત્મા અર્હદત્ત નામના મુનિનો મેળાપ થઈ આવે છે.
 મહામુનિ અર્હદત્તનો વૃત્તાંત ઘણો જ ચિત્તાકર્ષક અને વૈરાગ્ય
 રસનો યોષક છે, જે વાંચવાથી આ દુઃખમય સંસારનું પૂર્ણ
 ભાન થઈ આવે છે. પવિત્ર ધરણુ ચારિત્રધારી થાય છે. આખરે
 દેવવતી લક્ષ્મી પોતાના મહાત્મા પતિનો પણ ભારે દેવ કરે છે,
 અને લક્ષ્મીને તેનાં હૃદય કાર્યોનું ફળ લોગવવું પડે છે. અહિં
 છઠ્ઠા ભવની સાથે પદ ખંડની પૂર્ણતા થાય છે.

સપ્તમ ખંડમાં આ વાર્તાના નાયકોના સાતમા ભવનો
 આરંભ થાય છે. આ ભવની અંદર સેન અને વિષેણુ નામે
 પિતૃત્વ બંધુના અદ્ભૂત પ્રસંગનું વર્ણન આવે છે. ચંપા
 નગરીના મહારાજા અમરસેનને ત્યાં શુણસેનનો પવિત્ર આત્મા
 સેન રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે મહારાજાના લઘુ બંધુ
 હરિષેણુને ત્યાં અગ્નિશર્માનો આત્મા વિષેણુ રૂપે ઉત્પન્ન
 થાય છે. તે બંનેના જીવનમાં એકના હૃદયને વિષે પૂર્વનો વૈરા-
 ગ્ય પ્રગટી ઊઠે છે. પ્રથમ સોમા પ્રવર્તિનીના અમલકારી વૃત્તાંતથી
 આ ભાગ સ્વરૂપનો આરંભ થાય છે. જો પ્રવર્તિનીનો વૃત્તાંત
 સાંભળી રાજા અમરસેન વૈરાગ્ય પામી પોતાના હરિષેણુને
 રાજ્ય આપી, દીક્ષા લઈ આત્મી નીકળે છે. ત્યારથી તેનો પુત્ર

સેન, દુરિયેશ્વરના આગ્રય નિચે આવે છે. દુર્ગુણી વિષેણુના દુહ-
યામાં સેન તરફ વેરે છુદ્ધિ અંગત થાય છે, અને તે સેનના પ્રાણ
દુરવાને અનેક મુશ્કિલો રચે છે. આ પ્રસંગે સેન કુમારની
સહનતાનો વિષય નીતિ ધર્મના સ્વરૂપને પ્રત્યક્ષ કરાવે છે, તે
પછી વિયોગ અને સયોગના પ્રકરણમાં જે વૃત્તાંત દર્શાવ્યો છે,
તે સદૃશ્ય વાચકોને અદ્ભૂત રસ સાથે ધવોળ જ્ઞાનદરમને
પોષક થઈ પડે છે. આ વૃત્તાંતને અંગે મહર્ષિ દુરિયેશ્વર દુરિ-
યેશ્વર મુખે પ્રસંગ આવે છે. તે મહર્ષિએ કહેલી કિષકેશ કથા
ધણી મયોધનનાયક વર્ણવવામાં આવી છે. તેની અસરથી સેન
પોતાના મુખને રાગ્ય આપી, જરી સહિત દીક્ષિત થાય છે.
છેવટે દુહમતિ વિષેશ્વર પૂર્વ પેરના આવેશથી સેન મુનિનો પાત
દરવા લેવા પ્રયાસ છે, તેવામાં ક્ષેત્રેવી આવી તે પવિત્ર મુનિની
રક્ષા કરે છે, આ સાતમા ભાગને મુખેશ્વર પ્રસંગ અહીં
સમાપ્ત થાય છે.

આઠમાં અંકમાં તે દિગ્ગમ આત્માઓના આમાં ભવનું
સ્થાન આવે છે. આ ભવમાં તે દિગ્ગમ આત્માઓનું ધણું
વનિત વૃત્તાંત અપવામાં આવેલું છે. અયોધ્યા નગરીના રાજા
મેત્રીજીના પેર ગુણમેનના ઇવ ગુણચંદ્ર નામે પદવીકુમાર
તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે. અને અમિષ્ઠમનિના ઇવ પેતાજી પર્વત
ઉપર આવેલા રથનપુર નગરના જ્ઞાનમંતર નામે વિદ્યાર
તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે તેમના જાવના આગંજીજ વિદ્યાર
જ્ઞાનમંતર ગુણચંદ્રનો કહે પેરી અને છે. રાંખપુરના રાજા

શાંખાયતની પુત્રી રત્નવતીનો વિવાહ સંબંધ જે ચિત્રકા-
 મેની મારફત ગુણચંદ્ર સાથે જોડાય છે. તે પ્રસંગે તે બંને
 રસિક યુગલના પવિત્ર પ્રેમનો અતિ આતુર્ય ભરેલો ચિતાર
 આપવામાં આવ્યો છે. રસિક સમસ્થાથી પરીક્ષા કરી જોડાએલા
 એ જોડાનું બુદ્ધિ આતુર્ય અત્તંકારથી જરૂર દર્શાવવામાં
 આવ્યું છે. આ પ્રસંગે પ્રાચીન કાળના જૈન સાહિત્યની પ્રમા-
 કેવી પ્રકાશતી હતી, તેનો ખ્યાલ વિદ્વાન વાચકોને આવી શકે
 છે. તે પછી આપેલા દંપતિવિલાસના વૃત્તાંતમાં શુદ્ધ પ્રેમ
 વાળા દંપતિનો ગૃહાવાસ કેવો આનંદજનક બને છે, તે સિદ્ધ
 કરી બતાવ્યું છે. તે પછી રાણુવાર્તાના પ્રસંગનું વીરરસથી
 વર્ણન કરી, પૂર્વકાળમાં આર્ય પ્રજામાં કેવું શૌર્ય હતું, તે
 બતાવી આવ્યું છે. રાજકુમાર ગુણચંદ્રને વિશ્વહ રાજાની સાથે
 વિજયધર્મ નામના એક મહાત્મા સૂરિનો મેળાપ થાય છે.
 તે પ્રસંગે તે મહાત્માએ આપેલો પોતાનો જીવન વૃત્તાંત
 ઘણોજ અદ્ભૂત છે. અને તેમાંથી વૈરાગ્યરસને પોષણ કરનાર
 શાંતરસનો પ્રવાહ પ્રગટી આવે છે. હુદ્ધ વિદ્યાધર વાનમંતર કે
 જે ગુણચંદ્રનો નિષ્કારણ વૈરી છે, તે ગુણચંદ્ર કુમારનું હરણ
 કરી, તેના મરણની ખોટી વાર્તા ફેલાવે છે. આથી સતી રત્નવતી
 અગ્નિ પ્રવેશ કરવા તૈયાર થાય છે. જે ઉપરથી પૂર્વકાળની
 સ્ત્રીઓ પોતાના પતિ તરફ કેવી શુદ્ધ પ્રેમી હતી? તેનો
 આજેહૂં જિતાર ખડો થાય છે. અને આર્ય નારીઓમાં કેવું
 સત્વ હોવું જોઈએ, તેનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવે છે. આ પ્રસંગે
 સાંધવી સુસંગતાનો રત્નવતીનો નિર્ભય થાય છે. સાંધવી મસ-

ગતાએ તે પ્રસંગે આપેલા બોધ ચિત્તાકર્ષક અને સ્ત્રીઓને ખાસ બોધનિય ઘણું પડે તેવો છે.

રાજા શુભચંદ્રને ઋતુના દેખાવ ઉપરથી વૈરાગ્યોત્પાદક બોધ રાઈ આવે છે, અને તે દીક્ષિત યર્ષ સર્વસ્વ ત્યજી દે છે. અનુક્રમે તે સૂરિપદધારક મહાત્મા યર્ષ પુણ્યના પ્રગંધને વધારે છે, અને છેવટે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનના નિવાસી થાય છે. તેમને વાહવાર ઉપદ્રવ કરતાર દેખી વાનમંતર વિલાધર અશુભ કર્મ થોળે સાંતમી નરકે પીડા પામતો પ્રગટ થાય છે. અને અહિં તેમના આક્રમાં ભવનું મર્મવસાન થાય છે.

નવમા ખંડમાં જે આત્મા આઠ ભવ સુધી પુણ્ય પ્રકૃતિરૂપે ચાંચો આવે છે, તે શુભસેન ઉજ્જયિની નગરીના રાજા પુરુષસિંહની રાણી સુદરીના ઉદરથી સંભરદિત્ય નામે અવતરે છે. તે આ સંવિસ્તાર નવલકથાના મુખ્ય નાયક રૂપે પ્રખ્યાત થાય છે. આ ખંડના આરંભમાં મિત્રગોષ્ઠીના પ્રથમ પ્રકરણમાં તે પવિત્ર નાયકના સદ્વર્તનનો આવિર્ભાવ દર્શાવવામાં આવ્યો છે. જાણે તેણે મર્મમાંથીજ પ્રતિજ્ઞા પ્રાપ્ત કર્યો હોય, તેમ તેમના જાલ્યવયમાંથીજ આ અંસાર તરફની વૈરાગ્ય-ભાવના દેખાઈ આવે છે. રાજા પુરુષસિંહ પોતાના પુત્રને સંસારની વાસનાનો સ્વાદ ચખાડવા ઘણી યોજનાઓ ઉભી કરે છે, પણ તે ધર્મવીર આખર સુધી અડગ રહી, પોતાની ભાવનામાં કાંઈ પણ ફેરફાર કરતો નથી. આ પ્રસંગે આપેલ વસંતવિલાસમાં પણ વૈરાગ્ય મોઢનું પ્રકરણ મનન પૂર્વક વાંચવા

જેવું છે. જેની અંદર મહાત્મા સમરાદિત્યની ઉચ્ચ વૈરાગ્યવૃત્તિ વાચકોના હૃદયને શાંત રસના શીતળા પ્રવાહમાં વહુન કરાવે છે. વિવાહિત થયેલા મહાત્મા સમરાદિત્યના નવવધૂના વિલાસનો પ્રસંગ ઘણોજ સુખોદક અને ઉપદેશ રસથી ભરપૂર છે. જે પવિત્ર ગોષ્ઠીના પ્રકરણમાં આપવામાં આવેલ છે. ગુરૂજનને ઉપદેશ એ વિષયમાં કરેલું વિવેચન વિરક્ત-ભાવને પરિપૂર્ણ પુષ્ટિ આપનારું છે. એક શાંત વૃત્તિવાળો પુત્ર પોતાનાં પૂજ્ય માતપિતાના હૃદયમાં ઉપદેશથી વૈરાગ્યભાવના જાગ્રત કરી, પ્રવૃત્તિના માર્ગમાંથી નિવૃત્તિના માર્ગ તરફ દોરી જાય, એ અદ્ભૂત પ્રસંગ વાચકોને શાંત વૃત્તિનો પૂર્ણ રીતે પ્રેરક બને છે. આ પ્રસંગે રાજા પુરૂષસિંહ પોતાના પુત્રથી પ્રતિજ્ઞાધ પામી, સંસાર ઉપર વિરક્ત થઈ જાય છે; જે પ્રસંગ અભિનવ શાંત રસને વર્ણવનારો વર્ણવ્યો છે.

પ્રથમથી આઠ ભવ સુધી દુષ્ટ વૃત્તિને વહુન કરનારો અગ્નિશર્માનો આત્મા આ નવમા ભવમાં ઉજ્જયિની નગરીમાં અથિક નામના એક માતાંગને ઘેર ગિરિસેન નામે કુરૂપી પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. તે પૂર્વના સ્વભાવ પ્રમાણે મહાત્મા સમરાદિત્યના હૃદયનો ઇપ્સ્યાળુ બને છે અને તે મહાત્માને હાની કરવાની પ્રવૃત્તિ આચરે છે.

તે પછી મહાત્મા સમરાદિત્ય પુનઃ વળાસનાચાર્યના હાથથી ચારિત્રધારી બને છે. તે વચનને નિવેદન પાત્ર વર્તનનો વૃત્તાંત મનાર જોક અને તેની વિસ્તૃત વૃત્તિ ઉલ્લેખ આપવામાં

આવેલો છે, જે વાચકોના હૃદયને હૃદયગમ લાગે છે. મહાપુ-
 લાવ સમરાદિત્યસુરિ ગુરુની આજ્ઞા મેળવી વિદ્યાર કરતાં
 અયોધ્યા નગરીની બાહર આવેલા શકુન્તલાર ચૈત્યમાં આવે
 છે. મહાત્માના આગમનના ખબર સાંભળી અયોધ્યા નગરીના
 શાલ પ્રસન્નચંદ્ર, તેમને મંદન કરવા આવે છે. આ પ્રસન્ન
 ચંદ્ર પ્રસન્નચંદ્ર, ઇન્દ્રચાર્યા પ્રાદ્યંચ, ચિત્રાંગદ, વિપ્ર અગ્નિભૂતિ,
 ધનવૃદ્ધિ આવડ, અરોહચંદ્ર અને ત્રિલોચન નામના પુરુષોએ
 વિવિધ પ્રશ્નો ઉપર તે મહાત્માએ આવેલા સમાધાનનાં વિવે-
 ચનો અત્યંત સુખોદક છે. તેની અંદર તે મહાત્માએ પોતાની
 મિદ્ધતા બદલી વાણીના જે વિલાસો પ્રગટ કરેલા છે, તે અત્યંત
 મનનપૂર્વક વાંચવા યોગ્ય છે.

અયોધ્યા નગરીમાંથી વિદ્યાર કરી મહાત્મા સમરાદિત્ય
 કોઈ મનોહર દિવાનમાં પ્રતિમારૂપે રહે છે, તેવામાં તેમના
 બવપર પરાનો દેખી પેલો ગિરિસેન આવી ચડે છે, મહાત્માને
 જોતાંજ તેના હૃદયમાં ક્રોધની મહાજ્વાળા પ્રગટ થઈ આવે
 છે. તે હુદ્ ગિરિસેન પોતાના ક્રોધાગ્નિને શાંત કરવા માટે
 પ્રતિમારૂપે રહેલા તે પવિત્ર મહાત્માના શરીરને દગ્ધ કરવાનો
 પ્રયોગ કરે છે. આ પ્રસન્ન જેમના શરીરમાં અગ્નિ લાગેલો
 છે, એવા તે મહાત્મા જે ચિંતવન કરે છે, તે તેમના ચિંતવ-
 નના શબ્દો અપૂર્વ દિવ્ય ભાવનાથી ભરેલા છે, અને તે ચિંતવ-
 ન લાંબા નેચો કેવલજ્ઞાનના ભાવન બનવાને સંપન્ન થઈ પર
 આરૂઢ થઈ, પોતાના આત્માને કર્મભગથી રહિત કરી, પરમ

યોગમાં સ્થાપિત કરે છે તેજ સમયે તેમને લોકલોકને પ્રકાશ કરનાર કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થઈ આવે છે અને તેઓ આ રસિક નવલકથાના પુણ્યપ્રભાવ અથવા સમરાદિત્ય કેવળી એવા નામને સાર્થક કરનારા બને છે. આ પ્રસંગ વાચકોને પરમ રસમાં મગ્ન કરનારો છે. પેલો હુદ્દ ગિરિસેન કે જે, તે મહાત્માના શરીરને દહન કરવારૂપ ઘોર કર્મ કરનારો થયો છે અને તેથી તે મહાત્મઃ પ્રભા નામની નરકભૂમિનો અધિકારી પણ થાય છે.

તે પછી મહાત્મા સમરાદિત્યકેવળીનો નિર્વાણમહોત્સવ કરવાને દેવ સહિત ઇંદ્ર આવે છે. તે ઇંદ્રની સાથે વેલંધર નામનો એક દેવ આવે છે, તેવામાં મુનિચંદ્ર નામનો રાજા કે જે, મહાત્મા સમરાદિત્ય કેવળીને વંદના કરવા આવેલ, તે વેલંધર દેવને પ્રશ્ન પુછે છે અને વેલંધર દેવ તેનું સમાધાન કરે છે. તે પ્રસંગે મહાત્મા સમરાદિત્ય કેવળીની પવિત્ર ધર્મ-દેશનાની વાણીને પદ્ધવિત કરવામાં આવી છે. તે પછી વેલંધર દેવ અને રાજા મુનિચંદ્રની પ્રિયરાણી નર્મદા દેવીના પ્રશ્નો ઉપરથી કેવળી ભગવાને નારદીની પીઠાઓનું અને દિવ્ય વિમાનોનું વર્ણન કરી, સર્વની અંતરવૃત્તિ ઉપર અનિત્ય ભાવનાની ઉઠી છાપ પાડે છે. તે પછી મુનિચંદ્ર રાજાની બીજી રાણી મુલોચનાના પ્રશ્ન ઉપરથી ભગવાનના નિરૂપમ સુખનું વ્યાન, એવા રસિક હૃદયના અપવાના અભ્યુત્થાન કે જે, જે વાંચતા વાચકોની મનઃવૃત્તિ યાત્રિ મુલના દિવ્ય સ્વાદનો અનુભવ કરે.

[illegible]

વિદ્વાન, અભ્યાસી, વાંચનોત્સાહી અને ધાર્મિક પુરુષ વા સ્ત્રીને
 આદ્યંત વાંચવા યોગ્ય છે. આવા ઉપયોગી ગ્રંથોના આવિર્ભા-
 વથી જૈન સાહિત્ય પુરવેગથી વૃદ્ધિ પામ્યા વગર રહેશે નહીં.
 આ મહાન ઉપયોગી મૂળ ગ્રંથના પ્રણેતા મહાનુભાવ પ્રદુ-
 ર્નસૂરિએ પોતાની સુખોદક કૃતિથી સર્વ જૈન પ્રજાનો ભારે
 ઉપકાર કરેલો છે. તેવા નિઃસ્વાર્થ પરોપકારી મહાત્માના
 ચારિત્ર જીવનને જોટલો ધન્યવાદ આપીએ, તેટલો થોડો છે.
 એવા મહાત્માઓ આ ભારત ઉપર પુનઃ પ્રગટ થાય, એજ
 અંતરની અભ્યર્થના છે.

પ્રકાશક.

અનુક્રમણિકા.

ક્રમ.	વિષય.	પ્રથમ ખંડ.	પૃષ્ઠ.
૧	કુરુપીના વિનોદ.	૧૦૦૦	૧
૨	જાગલમા.	૧૦૦૦	૧
૩	દિગ્ધાત્રા.	૧૦૦૦	૬
૪	તાપસ સ્વભાગમ.	૧૦૦૦	૧૧
૫	અંતરાય.	૧૦૦૦	૧૩
૬	તાપસ દ્વાપ.	૧૦૦૦	૨૨
૭	અપૂર્વ લાભ.	૧૦૦૦	૨૬
૮	સંવેગરંગ.	૧૦૦૦	૩૮
		૪૭	

દ્વિતીય ખંડ.

૧	પ્રેમનો પ્રયોગ.	૧૦૦૦	૫૩
૨	શ્રી ધર્મચોપ ભુનિ.	૧૦૦૦	૬૫
૩	ઉપદેશની અસર.	૧૦૦૦	૮૭
૪	કુરુવમ દર્શન.	૧૦૦૦	૯૫
૫	દુષ્ટ દોહદનું દુષ્ટ.	૧૦૦૦	૯૬
૬	પિતૃધાતી આનંદ.	૧૦૦૦	૧૦૪
૭	કર્મ પરિણામ.	૧૦૦૦	૧૧૫

તૃતીય ખંડ.

વિનયસિદ્ધાન્ત.	૧૧૮
----------------	-----

ખંડ ત્રાડમો.

૧	ભાગ્યનો પ્રભાવ.	૪૪૧
૨	બે ચિત્રકારો.	૪૪૪
૩	રત્નવતીનો મોહ.	૪૪૪
૪	હંપનિ વિજાસ	૪૪૪
૫	રણુવાતા.	૪૫૭
૬	મુનિ દર્શન	૪૬૨
૭	કામ્બી બોધ.	૪૬૬
૮	પણુ ઉપરથી પ્રાપ્ત થયેલો બોધ.	૪૮૦
૯	વૈર નિર્વાતન.	૪૮૫
૧૦	ઉપસંહાર.	૪૮૬
		૫૦૫

ખંડ ૬ મો.

૧	મિત્રગોષ્ઠી.	૫૦૭
૨	વસંતવિજાસમાં પણ વૈરાગ્ય બોધ.	૫૧૬
૩	વિજાસ મંગલ	૫૨૮
૪	રહિત ગોષ્ઠી	૫૩૫
૫	શુદ્ધત્વે ઉપદેશ	૫૪૩
૬	ઉદયલી કાવ્ય.	૫૬૧
૭	મુનિ સમસંકલ્પનુ ચાલિય પત્રોન	૫૬૫
૮	સમસંકલ્પ દેવતા	૫૮૨
૯	રહિત્વાસ અને ઉપદેશ	૬૦૨

પુણ્ય પ્રસાદ

અથવા

સામરાદિત્ય કેવળી ચારિત્ર.

સંચિત્ર.

પ્રકરણ ૧ સુ

કુરૂપીનો વિનોદ.

એક તરૂણ રાજકુમાર પોતાના સમાન વયના મિત્રોની સાથે પરિવ્રત ધર્મ રાજ ગેદલમાં ગેદો છે. તે રાજનીતિમાં કુશળ છે. પિતાએ આપેલી કેળવણીથી તે શુભચિન્તનો બંદાર બન્યો છે. ધર્મ, નીતિ અને પ્રમાણિકતાના શુભાચી તેનું રાજ-તેજ જગદી રમું છે. પોતાના અનુષ્ઠાન આનુષ્ઠાનથી તે સત્કર્મ, સર્વ કાર્યમાં પ્રવીણ થઈ ગયો છે. તેને પિતા રાજ્યાસન પર બિરાજે છે, તે છતાં તે સત્કર્મની કુરાનો મુન્ધર ગયો છે. સર્વ પ્રાણીઓનાં શાસ્ત્ર, કન્ય રા મેં કુશળ કૌશલ રાજ્યને.

કરવા માંડી, અને તેને નવાવા માંડયો. રાજકુમાર વારંવાર
 આજ્ઞા કરી તેને વિરંબના ઠરાવતો અને પોતે તેના કુરૂપને
 એક હૃદયમાં જામત મેળવતો હતો. કોઈ વાર તેના હાથ પકડી
 તેને ઉછાળતો અને કોઈ વાર તેને સપાટી ઉપર દોડાવતો હતો.
 આ કમનશીબ કુરૂપી બ્રાહ્મણ રાજકુમારની મરજી સાચવવાને
 તે બધું સહન કરતો પણ તે પોતાના હૃદયમાં વારંવાર ખેદ
 પામતો હતો.

પ્રિય વંચનાર ! આ અદ્ભુત પ્રસંગની નિર્જારા તારા
 હૃદયમાં જાગ્રત થઈ હશે. એ રાજકુમાર કોણ હશે ? અને
 પેલા કમનશીબ કુરૂપી બ્રાહ્મણ બહુક કોણ હશે ? તેની નિ-
 જારા તારા હૃદયને સંકટપ વિકટપ કરાવી દોળ આપવી હશે.
 તે નિર્જારા પૂર્ણ કરવાને આ સ્પષ્ટીકરણ ધ્યાનમાં રાખજો.
 એ રાજકુમાર છે, તે સાત કોત્રોને પ્રકાશ કરનાર જાણુદોષમાં
 આવેલા સિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરનો રાજા પૂર્ણચંદ્રનો પાંડવી
 કુમાર છે. તેનું નામ ગુણુચંદ્ર છે. તે મહારાજા પૂર્ણચંદ્રની
 માળી કુશુદિનીના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલો છે. મહારાજા
 પૂર્ણચંદ્રની રાજધાની સિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર અમર વિદેહ દેવમાં
 આવેલું છે. તે નગરની રમણીયતા ઘણી મુંદર છે. તેની
 આસપાસ જગનશુભી કિલ્લો આવેલો છે. સ્વચ્છ અને મધુર
 જલની ભરેલા સરોવરો, મધુર ફૂલોને આપનારા વૃક્ષો અને
 પુષ્પો અગત્યે ઉત્પાદન કરનારા કોત્રોથી સિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર
 ઘણું રમણીયત્વ ધરાવેલું છે. રાજા પૂર્ણચંદ્ર હજી કલાપથી
 રૂઝે મગ પૂર્ણચંદ્રના લેવો પ્રકાશે છે તેની કીર્તિથી કોમુદી

જાગદીપના સર્વ પ્રદેશમાં પ્રકાશી રહી છે. મહારાજી કુમુદિની પૂર્ણચંદ્રના યોગથી જરેખર કુમુદિની જની છે.

રાજકુમાર ગુણુસેન પોતાના ગુણોથી પિતા પૂર્ણચંદ્રને અને માતા કુમુદિનીને આદ્વાદક થયેલો છે. એ સદ્ગુણી કુમાર ઉપર રાજ્યની ધરાને આરોપિત કરી નરપતિ પૂર્ણચંદ્ર નિર્દિન શર્પ ધર્મારાધન કરતો હતો. અને તેથી પોતાના રાજ હવનની સાર્થકતા માનતો હતો.

જે કુરૂખી યુવાન બ્રાહ્મણ કુમાર ગુણુસેનને ગંભીરતા સાપન થઈ પડ્યો છે, તે યજ્ઞદત્ત નામના પુરોહિતનો પુત્ર છે. તેનું નામ અગ્નિશર્મા છે. યજ્ઞદત્તની સોમદેવા નામની સ્ત્રીથી અગ્નિશર્માનો જન્મ છે. યજ્ઞદત્ત નીતિજ્ઞ, જનમાન્ય અને છ પાંચને બાલુનારો વિદ્વાન બ્રાહ્મણ છે. તે સાથે તે ધણો સતીથી હોવાથી ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં સારી પ્રતિષ્ઠા પામેલો છે. મહારાજા પૂર્ણચંદ્રનો તે પુરોહિત હોવાથી રાજ્ય તરફથી તેનો સન્માર થતો હતો.

યુવાન અગ્નિશર્મા તેવા વિદ્વાન બ્રાહ્મણને ઘેર જન્મ્યો હતો. છતાં કોઈ પૂર્વ કર્મના યોગથી તે ધણો કુરૂખી થઈ ગયો હતો. પોતાનો કુટુંબ અત્યંત કુદરત છે. તેને માટે યજ્ઞદત્તને સદા અર્ચન કરતો હતો. અને તેથી તેણે જન્મે તેને તે ધણી સંદેહ નાખતો હતો. તેણે એ ન કમળસીપ કુરૂખી કોઈ રાજ-કુરૂખી રાજર મહારાજાને તથા ન કોઈપ્રિય અને ગંભીર હવનકર્તા ન થઈ - નિર્ભયતા અને અત્યંત યશ્ય હતો.

તે કુરૂપી પ્રાહ્લ્યાની ગંભીર રાજકુમારને એટલી બધી પ્રિય થઈ પડી કે, તે હમેશા તેને પોતાની પાસે બોલાવવા લાગ્યો અને અનેક પ્રકારે તેની વિટંબના કરવા લાગ્યો. એની કીર્તિ ધણા દિવસ કરવાથી બીજાં અભિમાની દંડાળી ગયો હતો. તથાપી સૂતાવાન રાજકુમાર તેને બળાત્કારે બોલાવી તેની ચેષ્ટા કરતો અને વારંવાર તેને નચાવી કુદાવી હેરાન કરતો હતો.

પુરોહિત યશદત્ત પોતાનાં પુત્રની આ વિટંબનાની હદીશ વાંચતો હતો, પણ રાજમાનેને આપીન થઈ તે અટકાવી ગ્રહતો ન હતો. કોતુહલિય રાજકુમાર યોદ્યોદ્ધે તેની સાથે ગંભીરતાએ એટલો બધો વંધી ગયો કે, પોતે કુરૂપીને ગધેડા ઉપર બેસાડી તેની પર પુડનો વર્ષાદ વર્ષાવી માથે બનાવડી છત્ર ધરાવી વાજિત્રોના નાદ સાથે તેને ગામમાં ફેરવવા માંડ્યો. તે વખતે હજારો હોદ્દાઓ તેની પાછળ હોદ્દાર કરતા હોદ્દાર અને તે કુરૂપી તરફ ધૂલી ફેંકતા હતા.

એક વખતે અતિ વિટંબનાથી દુઃખી થયેલો કુરૂપી અશ્વિનમાએ પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે—“ અહો ! મારી ઉપર રાજકુમાર ભુલમ શુભરે છે. હમેશાં મારે માથે બાંધી લેતો છે. આવો મારો પરાભવ શા માટે થતો હશે ? આ મારા પરાભવનો હેતુ રાજકુમાર છે, એમ મને લાગે છે, પણ તે મારી કદમના વૃથા છે. આ બધો મારા પૂર્વ ભવના કર્મનો દોષ છે. મારું આ કુરૂપ કાંઈ રાજકુમારે કરેલું નથી, પણ તે

મારા પૂર્વ કર્મથીજ થયેલું છે. હવે એ કર્મનાં બાંધને તોડવાને
જે હું હુસ્તપ તપ કરું, તેજ મારો ઉદ્ધાર થશે. એટલુંજ નહિ
પણ તેવી ઊંચ તપસ્યાથી ભવિષ્યમાં પણ મારી આ સ્થિતિ
થશે નહિ.”

આ પ્રમાણે ચિંતવી કુરૂપી અગ્નિશર્મા તેજ વખતે નગર-
માંથી બાહર ચાલ્યો ગયો. જેના હૃદયમાં વૈરાગ્ય ભાવના જાગૃત
છે અને જે આ સંસાર ઊપર વિરક્ત થયેલો છે એવો તે
કુરૂપી ગ્રાહ્ય વનના ફલ જલથી નિર્વાહ કરતો ઘણું દૂર નીકળી
ગયો હતો.

પ્રકરણ ૨ જી.

જંગલમાં.

પૂર્વ કર્મના પ્રભાવથી કુરૂપી જાનેલો, અને રાજકુમાર
શુભસેનની વિટંબનાથી દુઃખી થયેલો અગ્નિશર્મા ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત
નગરના સીમાડા ઉપર ફરતો હતો. ‘ક્યાં જવું અને શું કરવું?’
એવા પ્રશ્નો તેના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થતા હતા. તેની વિરૂપ
આકૃતિ જોઈ જંગલના પશુઓ પણ ગૂંટાતા હતા. કોઈ પણ
સત્વજુષ્ટી અથવા નમે-નમ્બા શિકારી ગ્રાહી તેની નજીક આવતું
ન હતું. આ વનમાં જંગલના ફરતા એ દુઃખી આત્માને એક
મામ્ર વીંટી મળે. હાલ આ વનક તેના પિતા યજ્ઞદત્ત પોતાનો
પુત્ર તેજસ આપ્યો. તેથી ચિંતાનર થઈ તેની શોધ કરતો હતો.

તે સાથે રાજકુમાર ગુણસેન પણ પોતાને ગંભીરની ખાતર એ
 દુરથી બ્રાહ્મણની શોધને માટે અનેક રાજદૂતોને વિવિધ રથો
 મોકલી તેની તપાસ કરાવતો. તેના પિતા યજ્ઞદત્ત પુત્રવાલ્મી-
 સ્યથી તેની શોધ કરતો હતો, ત્યારે રાજકુમાર પોતાની ગંભીરની
 ખાતર તેની શોધ કરાવતો હતો. આખરે તેઓ બંનેને અગ્નિ-
 શર્માના પત્ની સાચો નહિ. અગ્નિશર્મા ઉપસળ્ય ન થવાથી તેના
 પિતા યજ્ઞદત્ત અને સોમદેવો ગિતાતુર થઈ ગયા અને કેટલા
 એક દિવસ મુધી તેમણે પુત્ર શોધનો અતિવિલાપ કર્યો હતો.
 પુત્ર વિરૂપ હતો, તોપણ તેની પર માતાપિતાનું વાલ્મીસ્ય અ-
 પ્રેતિમ હતું. દારણકે, સ્વામીવિક વાલ્મીસ્ય અને ગ્રેમ, રૂપ કે
 ગુણની અપેક્ષા રાખતા નથી. તેમાં પણ માતાપિતાનું વાલ્મીસ્ય
 સંવંધી વિલક્ષણ છે, તેની અંદર લોકોત્તર દિવ્ય પ્રેમનું સ્વરૂપ
 અત્યંત સામ છે.

એક સુંદર તપોવન આવેલું હતું. તેની અંદર અનેક
 કાલના વૃક્ષો ફોંટાથી લગી રહ્યાં હતાં. પણ પક્ષીઓ પોતાનું
 શાશ્વત વૈર ઊંડીને સંપથી રહેલાં હતાં. હોમના ગંધથી બધો
 વન પ્રદેશ સુગંધમય બની ગયો હતો. તપસ્વીઓના હૃદયને
 પરિતોષ આપનારા સમિધો અને દર્બો રહેલા હતા. તે વન
 સંગ પરિતોષ એવા નામથી ઓળખાતું હતું. તે વનની
 અંદર એક મહાન તપસ્વી બેઠો બેઠો ધર્મ ધ્યાન કરતો હતો.
 તેના શરીર ઉપર તપસ્યાનું ઉગ્ર તેજ પ્રકાશી રહ્યું હતું. વાસ્મની
 ઉત્તેજલ પ્રમાથી તે વિશેષ મુશોભિત લાગતો હતો. તેના ને-
 ત્રોમાં દરણાના અંકુર સ્ફુરી રહ્યાં હતાં. શરીરની આકૃતિ

ભવ્ય હુતી, તે છતાં તપસ્યાને લઈને તેની અંદર અતિ કુશલતા દેખાતી હતી.

સંગપરિતોષ નામના પવિત્ર તપોવનમાં રહેલા તે તપસ્વીની આગળ પુરૂષ આવી ઉભો રહ્યો. તે તપસ્વીના દર્શન થતાંજ તેનું શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું. તરત પોતાના પાંચ અંગથી પૃથ્વીને સ્પર્શ કરી તેણે તે તાપસ પતિને ભક્તિથી નમન કર્યું. તે પુરૂષની વિચિત્ર આકૃતિ જોઈ તે તપસ્વી ક્ષણવાર વિચારમાં પડ્યા. પણ ક્ષણવારે તેણે તે પુરૂષને કુશલ યુદ્ધી આસન આપી. બેસાડ્યા. પછી તપસ્વીએ તેની પર દયા લાવી પુછ્યું, “ ભદ્ર તું કોણ છે ? અને અહિં ક્યાંથી આવ્યો છું ? ” તે પુરૂષ વિનયથી બોલ્યો. “ મહાનુભાવ ! હું અગ્નિશર્મા નામે દુઃખી પ્રાહ્લણ છું. ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમાંથી દુઃખી થઈ હું આપના ઘરેણે આવ્યો છું. મારા પિતાનું નામ યજ્ઞદત્ત છે, તે ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરના રાજા પૂર્ણચંદ્રના પુત્રોદિત છે. રાજા પૂર્ણચંદ્રને ગુણુમેન નામે એક કુમાર છે, તે ઘણો દોનુદ્ધી અને ગમતિ સ્વભાવનો છે. પૂર્વ કર્મના યોગથી મારી કુરૂપ આકૃતિ જોઈ તે કુમારે મારી અતિવિટંબના કરવા માંડી અને તેથી હું ઘણો દુઃખી થવા લાગ્યો. નાન્યતા માન અને દ્રવ્યની ઇચ્છાવાળા માન પિતા તે કુમારને કામ કરી શક્યા નહિ, તેથી આવજે કુમારને હું નગર છોડીને અહિં નાની આવ્યો છું. ”

કુરૂપીના કુરૂપાં અ. કુમાર નામના તે પુત્રને તેની

પર અતિ ક્ષયા ઉપત્ત યથા આવી. તે શાંત સ્વરે બોલ્યો-“વત્સ,
 હવે તું નિશ્ચિંત થા. ક્ષેત્રથી તપેલા આત્માને શાંતિ આપ-
 નાડે આ તપોવન છે. આ પવિત્ર તપોવનને આશ્રિત થયેલા
 આત્માઓ હુઃખી રહેતા નથી.” તપસ્વીની મધુરી વાણી
 સાંભળી કુરૂષી અગ્નિશર્મા નમ્રતાથી અંજલિ બેઠી બોલ્યો
 “મહાગુરુભાવ, તે આપને હું ચોંચ લાગતો હોઉં તો મને
 તાપસ મત ધારણ કરાવો, આપની પવિત્ર દિક્ષાથી હીક્ષિત
 થયેલો હું આત્મસાપન કરવાનો અધિકારી થઈ ચક્રીશ.”
 અગ્નિશર્માની આ પ્રાર્થના સાંભળી તે કુતપતિએ કહ્યું, “ભદ્ર,
 મારું નામ આત્મવક્રોદિન્ય છે. માસ તે નામની તને દીક્ષા
 આપી હું તારા આત્માને હુઃખમંથી મુક્ત કરીશ.” કુતપ-
 તિનાં આવા વચન સાંભળી તે કુરૂષી પ્રાસંગ્ય દૃઢ્યમાં પુરૂષી
 થઈ ગયો. અને તે પવિત્ર તાપસ્યમંત્રિની ચરણમાં નમી પડ્યો.
 પછી શુભ દિવસે દોડિન્ય તાપને તે અગ્નિશર્માને તાપસ-દીક્ષા
 આપી અને તાપસના આચારનો તેને ઉપદેશ આપ્યો.

અગ્નિશર્મા યથાર્થ તાપસ યથા પોતાના આચાર પ્રમાણે
 વર્તતો હતો, તેના દૃઢ્યમાં પૂર્ણ વૈરાગ્ય હોવાથી તેની મનો-
 વૃત્તિ સદા પવિત્ર જાવના જાગ્યા કરતી હતી. એક વખતે વૈરા-
 ગ્યના વેગથી તેણે પોતાના ગુરૂની સમક્ષ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે,
 “આજથી મારે એક માસના ઉપવાસ કરવા. એક માસ પછી
 એક જ પદે લિપ્તા લેવા જવું, એ તે ઘરમાંથી લિપ્તનો લાલ
 ન થાય તો પછી બીજા માસના ઉપવાસ કરવા. જ્યાં મુધી

એક ઘરમાંથી લિક્ષા ન મળે ત્યાં સુધી પ્રતિમાસ એ વ્રત મારે
ધારણુ કરવું.” આવી ઉચ્ચ પ્રતિજ્ઞા ગુરૂ સમક્ષ લઈ તેણે તપ
સાધન કરવા માંડયું.

એ સંગપરિતોષ તપોવનની નજીક વસંતપુર નામે
એક શહેર હતું. તે શહેરના ઘણાં ભાવિક લોકો કૌંડિન્ય તાપ-
સને વંદન કરવાને તેના આશ્રમમાં આવતા હતા. અને તે
તાપસપતિને લિક્ષા લેવા લઈ જતા હતા. કુરૂપી અગ્નિશર્મા
તાપસની માસોપવાસની તીવ્ર તપસ્યાની વાત વસંતપુરમાં
ફેલાતાં ઘણા લોકો તેને વંદના કરવાને આવતા હતા. અને
તેનું બહુમાન કરતા હતા. કેટલાએક તે કુરૂપી તાપસને
લિક્ષાનું આમંત્રણ કરવા આવતાં, પણ તે દૃઢપ્રતિજ્ઞક તાપસ
પોતાના નિયમ પ્રમાણે વર્તતો હતો. તેની મનોવૃત્તિમાં કોઈ
જાતનું ચાંચલ્ય પ્રગટ થતું ન હતું. તાપસ અગ્નિશર્માની
દૃઢતા જોઈ વસંતપુરના નિવાસીઓ તેની ભારે પ્રશંસા કરતા
હતા. અને ચારે તરફ તેના મહાન્ તપનું યશોગાન ચાલતું
હતું. કુલપતિ આર્જવ કૌંડિન્ય પોતાના શિષ્યની લોક-
પ્રશંસા સાંભળી અને શિષ્યની અચલ દૃઢતા જોઈ હૃદયમાં
પ્રસન્ન થતા હતા. જેમ સત્પુત્રનું પ્રવર્તન જોઈ પિતા ખુશી
ચાય, તેમ પોતાના સત્ શિષ્ય અગ્નિશર્માની તપોનિષ્ઠા જોઈ
કુલપતિ અત્યંત ખુશી થતા હતા.

પ્રકરણ ૩૫.

દિગ્યાત્રા.

આને વસંતપુરમાં આનંદ ઉત્સવ થઈ રહ્યો છે. લોકો અંગમાં ભિન્ન લાવી ઉત્સવમાં ભાગ લે છે. જ્વળ અને તોરણોથી અલંકૃત થયેલું નગર આનંદમય, ઉત્સવમય, અને મંગલમય બની ગયું છે. શેરીએ શેરીએ ચંદનના યુગ્મથી જલના છંદકાંવ થાય છે. યુગ્મથી ધૂપના ધુમાડાથી દિશાઓ ધૂમ્રમય થઈ રહી છે. હીરા માણિક્યના સશિઓથી નગર અમુદિ પ્રકાશી રહી છે. આવા ઉત્સવમય નગરમાં એક મહારાજાની સ્વારી આવી પહોંચી છે. તેની અંદર ધૂપના ધુમાડાથી દુર્ધિન થઈ રહ્યું છે. માતીની ખાસાઓ જલધારા જેવી દેખાય છે. આમરોની શ્રેણી બગલીઓનો દેખાવ આપે છે. ધંચવણી વાવડાઓથી ઈંદ્ર ધનુષ્યની ચોળા જામેલી છે.

આ પ્રભાતે ઈંદ્રની જેમ ચડી આવેલા તે મહારાજાએ વસંતપુરમાં વાજિત્રોના નાદ સાથે પ્રવેશ કર્યો. રાજદ્વાર આગળ આવતાં વિવિધ પ્રકારની રચનાથી શણગારેલા એક બન્ધ મહેલમાં તે દાખલ થયો. તે મહેલની રચના અદ્ભુત હતી. વિવિધ પ્રકારના ચિત્રોની, ઉપલોભ્ય વસ્તુઓની અને જાત જાતની કારણીની ઉત્તમ કારીગરી તેમાં કરવામાં આવી હતી.

યુવાન મહારાજા જ્યારે તે મહેલમાં વિશ્રાંત થયો એટલે તેમને માન આપવાને આવેલા અધિકારીઓ તથા પ્રજાના

આગેવાનોની તેણે સુલાકાત લીધી હતી. પછી યોગ્યતા પ્રમાણે માન આપીતે નેમ વિદાય કર્યા હતા. પછી મહારાજાએ તે દિવસ અને રાત્રિ નાટક ચેટક વગેરે તમાસા જોઈને ખસાર કરી હતી.

આ વસંતપુરમાં મોટી ધામધૂમથી આવેલો મહારાજા હોય હોતો ? અને તે શા માટે ત્યાં આવ્યો હતો ? એ જાણવાની ઉત્કંઠા વાચક વર્ગને થઈ હશે. તેથી તેનું સ્પષ્ટીકરણ આ રીતે કરવાની આવશ્યકતા છે.

અપર વિદેહ ક્ષેત્રની રાજધાની ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરના રાજા પૂર્ણચંદ્રે પોતાના પુત્ર શુભસેનને જાણે કામદેવની સેના હોય, તેવી વસંતસેના નામની એક સુંદર રાજકન્યા સાથે પરણાવ્યો હતો. પછી રાજા પૂર્ણચંદ્રે તે યોગ્ય કુમારને રાજ્યાસન ઉપર બેસાડી પોતાની રાણી કુમુદિની સાથે સર્વ વિષયોનો ભાગ કરી વનવાસ કર્યો હતો. રાજા પૂર્ણચંદ્રે હૃદયમાં પરમ વેશજ્ઞ ધારણ કરી મહિષી સાથે વનમાં રહી આત્મસાધન કરતો હતો. કુમાર શુભસેન જાણે બીજો ઈંદ્ર હોય તેમ ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરના રાજ્ય ઉપર બેસી નીતિથી રાજ્ય ચલાવતો હતો અને પોતાની વસંતસેના રાણી સાથે ભોગવિલાસ કરી રાજ્ય લક્ષ્મીનો ઉપલોભ કરતો હતો.

રાજા શુભસેને નીતિથી રાજ્ય ચલાવી સર્વ પ્રજાની મહાન પ્રીતિ સંપાદન કરી હતી. પોતે સ્વતંત્ર મહારાજા થયા પછી તેના અંતર શુભે નિરોપ પ્રકાશિત થયા હતા. જે તેનો ગંભીર અને ટોનુડી સ્વભાવ હતો, તે ખદલાઈ ગયો હતો. તેના હૃદ-

ખ્યાં ગ્રાહતાની પૂર્ણ છાપ પડી હતી. અને ધર્મની આસ્તાના અંધારા પ્રગટ થયાં હતા. શુભસેન મહારાજ યયા પત્રી વિદાનો, દુવિદ્યો, અને દલાધરોને સાડું માન આપતો હતો. તેમજ કોઈ ચોખી, સંન્યાસી કે તપસ્વી આવે તો તેમનું જાહેરમાન કરતો હતો. આથી સિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરની સર્વ પ્રજા શુભસેનના શુભોને ગાતી હતી અને તેના શીતળ છત્ર નીચે સર્વ પ્રકારનાં શુભ સંપાદન કરતી હતી.

મહારાજ શુભસેન પોતાના રાજ્ય ઉપર ચારી સત્તા બેસાડી દિગંધાત્રા ક્ષવાને નીકળ્યો છે. તે કરતો કરતો વશંત પુરમાં આવ્યો છે. વસંતપુરની પ્રજાએ તે મહારાજને સાદા આવકાર આપ્યો છે. જેનું વર્ણન વાંચનારે હમણાં વાંચે છે. મહારાજ શુભસેન વસંતપુરમાં પહોંચ કરી રહેલો છે. જે દિવસે મહારાજ વસંતપુરમાં આવ્યો, તે દિવસે પુરવંતોએ લાડે હારણ કર્યો હતો. જે મહેલમાં મહારાજ હત્યા છે, તે મહેલનું નામ વિમાનચંદ્ર છે. તે મહેલનો દેખાવ વિમાનના જેવો હોવાથી તેનું નામ સર્વ રીતે સાર્યક છે.

મહારાજ ૪ થું.

તાપસ સમાગમ.

પવિત્ર લેપને ધારણ કરનારા જે તાપસ કુમારો તપોવનમાં રહેતા નીકળે છે તેમના હૃદય ઉપર તપસ્વાનું તેજ પ્રસરી રહ્યું છે, તેમજ માત્ર હપથોનો પવિત્ર પવિત્ર સંન્યાસી

છે. વનની વિવિધ રચના બોલે અને તે ઉપરથી હૃદયમાં વૈરાગ્ય-
 વૃત્તિને વાજારવા અને તરુણ તાપસો તપોવનમાં વિચરતા હતા.
 હવે હવે તો મહા પુરુષો સદસ્યાત્ર વનમાં આવી પોહ્યા
 હતા. તે વનમાં કવેશ કરતાં કેટલાએક પોહરવારો તેના બેવા-
 રા, આગ્યા, તેઓની વચ્ચે જોકે તેમની સ્વાર-શાંત આ બૃહ-
 ત્તિને બેઠે હતા. બીજા સ્વારો પોતપોતાના અધ્યોને બૃહ તાપે
 આવી તે તેમની પ્રગુની બીજાત કરતા હતા. આ દેશાવ-
 ને તે તાપસુ દુમાં વિચારમાં પ્રવી ગયા હતા, તેઓમાંથી
 એક તાપસુ શબ્દ કયો બોલ્યો " ભદ્ર, આ અવિત્ર તપોવનમાં
 ભગવાનના પોહવાના કેમ આગ્યા હશે ? તેઓની વચ્ચે
 ને તેમની પુરુષ વૃત્તિને આશય લઈ બેઠા છે, તે શાણ હશે ?"
 બીજા તાપસી વિચાર કરી કહ્યું, " ભદ્ર, આ દેશાવ ઉપરથી
 આ બૃહ તાપસુ છે કે કોઈ કાલ વન બેવાના કોનુથી આ દેશાવ
 આવેલા છે અને કોઈવાર ફરી ફરી આત્ર કવેશો તે મન વિ-
 હરેલ કેમ બોલે છે. મને લાગે છે કે કોઈ શીજની કાલ આ
 કાલે વનમાં સ્થિત કરવાને આગ્યા હશે, જે એ અનુભવ
 કાલે કાલે આગ્યા તેને કહેવું બેઠે છે કે આ સદસ્યાત્ર વન
 સ્થિત કરવા નથી. પણ આગ્યાનું કાલ છે." બીજા તાપ-
 સુને કહ્યું - " જે તેમની પુરુષ આ બૃહ તાપે બેઠા છે,
 તેની અનુભવ કે નહીં જણાવ છે કે તે શીજની નથી, કાલ કે
 કાલે કાલે કાલે આગ્યા કાલે આગ્યાનું આગ્યા છે." આ
 કાલે વિચાર કરી અને કાલે કાલે કાલે વિચાર
 કરી બેઠે હતા.

પાંચનાર તમે આવતા પ્રસંગને અનુસારે જ તમારા હૃદ-
યમાં વિચાર કર્યો. તો તમે આ મહારાજને ઓળખી શક્યો.
તથાપી લેખ પદ્ધતિને અનુસારી આ સ્થળે તેનું વિવેચન કરવું
ચોખ્ખું છે. વસંતપુમાં આવેલો મહારાજ, ગુણસેન આજે પાહ-
ડેલિ (અશ્વકોટ) કરવાને કેટલાએક સ્વાદેશિ લઇને આ સહ-
સ્રામ વનમાં આવ્યો છે. અશ્વકોટહણ કરી વન ભૂમીમાં ઘણીવાર
ફરવાથી શ્રાંત થયેલો ગુણસેન વિશ્રાંતિ લેવા અહિં સપરિવાર
જેઠો છે. તે વખતે જ આ જો તાપસ કુમારો આવેલા છે, તે આ-
ર્જવકોટિન્ય કુલપતિના પરિવાર માંહેલા છે. તેમને પ્રસંગ
પાંચનારને હુમલાજી, વાંચનારૂપ દ્રષ્ટિગોચર થયો છે.

તે જ ને તાપસ કુમારો રાજા ગુણસેનની પાસે આવી ઉઠ્યા.
રજા અને તેમણે પોતાના સિદ્ધાંત પ્રમાણે રાજાને આશીર્વાદ
આપી પવિત્ર તાપસ કુમારોનું હૃદય ધર્મ મહારાજા ગુણસેન
જેઠો થઈ જામે આવ્યો અને ગોમ્પ આસન આપી તેમનું
સન્માન કરી બેઠાંયા. રાજાની ભક્તિ અને પવિત્ર વૃત્તિ જોઈ તે
તાપસે પ્રસન્ન થઈ બોલ્યા “ રાજેન્દ્ર આ વનની પાસે અમારા
ગુરુ આર્જવકોટિન્યનું તથાવન છે. તમારા અશ્વ પરિવારને
ધ્વનિ સાંભળી અમારા ગુરુએ તે બાંધવાને મોકલ્યા છે. અમે તે
જિજ્ઞાસાથી વનમાં ફરતા હતા ત્યાં અમેને આ સ્થળે તમારા
નેતાપ થયો છે. તમે રાજા વર્ણાશ્રમના ગુરુ છો માટે તમારા
રાજ્યના સાત અંગની પ્રવૃત્તિ અને તેની કુશળતા પૂછવાની
અમારા ગુરુની ઇચ્છા છે.”

તાપસ્યેના મુખથી આવી મધુર વાણી સાંભળી મહારાજ
 કુપ્તિનું દુઃખમાં પ્રસન્ન થઈ ગયા. પછી તરતજ તે ત્યાંથી
 નાહી લેવાની સાથે તપોવનમાં આવ્યો અને ત્યાં આવી પવિત્ર
 સ્થાનમાં જઈને કૃતપતિ પ્રતિષ્ઠાના ચરણમાં પ્રણામ કર્યા. તાપસ્યો
 ને પવિત્ર કર્મ પરિપૂર્ણ થયેલા અને તપસ્યાના તેજથી પ્રકા
 શિત થયેલા કૃતપતિની પ્રસન્ન અને શાંત મૂર્તિ જોઈ રાજા શુભ
 મેન થઈ પડ્યો અને તેના ઘનીરૂપર રોમાંચ પ્રગટ થઈ આવ્યો.
 પાંચમી સપ્તિમય મનોમુક્તિ જોઈ પ્રસન્ન થયેલા કૃતપતિએ
 તેને કૃતપતિ આપીર આપી. પછી રાજાની પવિત્ર ઇચ્છા બાંધી
 તેને એક કૃતપતિ તેની સાથે કેટલીકો પ્રધર્મવાર્તા કરવા માંડી.
 એ સંસ્કાર મનમુક્તિ મળીને પેલાના આગમનને કૃતાર્થ માનવા
 થયેલા કૃતપતિની રાજાના પદોચ્ચ સમય પસાર થયો. ત્યાર
 પછી કૃતપતિ પૂર્ણ થઈ ગયેલા તપસ્યોના મહારાજાએ મનમુક્તિ
 મળીને આગમન કરાવેલા કૃતપતિને જોઈ આપના જેવા
 મિત્રાઈ મહાપુરુષે કૃતાર્થ કરી માની પામે એ શિષ્યોને મોકલ્યા
 અને પછી તેના સ્વરૂપ સંસ્કારની વચ્ચે પુછી તેને માટે હું મારા
 આગમનને કૃતપતિને મારું હું આપના જેવા તપસ્યો પુરુષ
 મિત્રાઈ રાજા જેવી રીતે સંસ્કાર કરાવે, એ કૃતપતિ કૃતપતિ
 કૃતપતિ એ મિત્ર હું માનું હું કૃતપતિ હું આપની પાસે
 ન હોઈ મોકલ્યા મારીને એ કે આપના સંસ્કાર મિત્રાઈ મહાપુરુષ
 કૃતપતિ એ મિત્ર મહાપુરુષ હું આપના સંસ્કાર મિત્રાઈ મહાપુરુષ
 એ મારી મિત્રાઈ મહાપુરુષ હું આપના સંસ્કાર મિત્રાઈ મહાપુરુષ
 મારીને મોકલ્યા મારીને એ કે આપના સંસ્કાર મિત્રાઈ મહાપુરુષ

જોડ્યા—“ રાજનું તમે સર્વ પ્રયત્નનાં વળુશ્રમનાં શુદ્ધ છે. તમારે અમારા જેવા આશ્રમવાસીઓની જાળર લેવી જોઈએ. તેમાં પણ તમારી સાવના અને સક્ષિત જોઈ તમારે ઘેર શિક્ષા અર્થે આવવાની ઈચ્છા થાય તેવું છે. તથાપિ તમારો નિવાસ મેદેલમાં હોવાથી તમારે ઘેર અમ લોકોને આવવું અશક્ય છે. તે છતાં તમારી ઈચ્છા હોયતો મારા આશ્રમમાં અગ્નિશર્મા નામે એક તપસ્વી તપ કરે છે, તે સદા માસોપવાસી છે. એક માસને અતે એકજ ઘરમાંથી શિક્ષા લઈ પારણું કરે છે. જો તે ઘરમાંથી શિક્ષા ન મળે તો પુનઃ બીજા માસમાં ઉપવાસી રહે છે. તે તાપસ ધ્યાનમાં રહી મનોબળ કરવામાં સાવધાન રહે છે અને તેણે રસના હૃદય પર મહાન જય મેળવે છે. એ મુનિ સિવાય મારા બીજો પરિવાર તમારા ઘરની શિક્ષા લેવા આવશે. તે મુનિ નહિ આવી શકે તેને માટે હૃદયમાં અમ્મતોપ રાખશો નહિ. કારણકે તે તપસ્વી જે ધર્મધ્યાન કે તપ કરે છે, તેના પુણ્યનો છઠ્ઠો ભાગ તમને સ્વતાઃ માંસ થાય છે ” કુલપતિના આ વચન સાંભળી રાજા શુણ્વસેન સાનંદાશ્ચર્ય થઈ ગયો અને તે મહાતપસ્વીના દર્શન કરવાની ઉત્કંઠા વૃદ્ધિ પામી. તેણે ઇતેજ્ઞરીથી પૂછ્યું “ ભગવન્ એ મહાનુભાવ ક્યાં છે ? તે પવિત્ર તપસ્વીના મારે દર્શન કરવા છે. રત્નત્રી અતિશય ઉત્કંઠા જોઈ કુલપતિ જોડ્યા—“ રાજેન્દ્ર ! આ રમની પાસે જે આશ્રમવાસી સીટી દેખાય છે, તે સ્થળે તે મહાશય વાનસ્થ થઈ તપ કરે છે. ” તે સાંભળ્યાંજ રાજા શુ સ્તન તે સ્થળે

ઉતાવળો ગયો અને ત્યાં ધ્યાન કરી રહેલા તપસ્વી તેના જોવા-
 માં આવ્યા. અગ્નિશર્મા તાપસની શરીર આકૃતિ પૂર્વના જેવી જ
 હતી, પણ તપસ્યાના તેજને લઈને શરીરમાં દિવ્ય પ્રકાશ થઈ
 રહ્યો હતો, આથી રાજા ગુણસેન તેને તરત ઓળખી શક્યો
 નહિ. તે પવિત્ર તાપસને જોતાંજ રાજાના નેત્રમાં આનંદાશ્રુ
 આવી ગયાં. પૃથ્વી તળપર મસ્તક નમાવી તેણે પ્રણામ કર્યો.
 મહારાજાના પ્રણામથી તપસ્વી ધ્યાનમાંથી જાગૃત થયા અને
 તેમણે શાંતતાથી રાજાને આશીર્વાદ આપી. વિનયધર ગુણસેન
 નમ્રતાથી જોડ્યો—“મહાનુભાવ, આપને આવું ઉગ્ર તપ કરવાનો
 શો હેતુ છે ? આવી ઉગ્ર તપસ્યાથી ધર્મના સાધન રૂપ શરી-
 રનો ક્ષય થઈ જાય છે.” તપસ્વી ગંભીર સ્વરે જોડ્યા “લક્ષ,
 દુઃખ તથા દારિદ્ર્યનો પરાલભ, આ કુટુંબી શરીર અને મારો
 કલ્યાણ મિત્ર ગુણસેન રાજકુમાર આ મારી તપસ્યાના હેતુ
 છે.” મુનિના આ વચન સાંભળી રાજા ગુણસેન આશ્ચર્ય પામી
 ગયો. તેની તપસ્યાના હેતુમાં પોતાનું નામ આવવાથી તેના
 હૃદયમાં ખેદ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. તેણે શીઘ્રતાથી પ્રશ્ન કર્યો,
 “મહાનુભાવ, રાજકુમાર ગુણસેન તમારો કલ્યાણ મિત્ર શી-
 રીતે થાય ? એ મને સમજાવો.” તપસ્વી જોડ્યા,—“રાજાને,
 આ જગતમાં ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો થાય છે, જેઓ પોતાની
 મેળે ધર્મને લાજે તે ઉત્તમ, જે કોઈ પ્રેરણાથી ધર્મ લાજે તે
 મધ્યમ અને જેઓ કોઈ પણ રીતે ધર્મને લાજે નહિ તે
 અધમ કહેવાય છે. તે જ મનુષ્ય કોઈ પણ નયથી જીવને
 ધર્મમાં પ્રેરે છે તે જ મિત્ર ગણાય છે. તંવા મિત્ર આ

સંસાર રૂપ ચારકમાંથી આકર્ષે છે. ” તપસ્વીના આ વચન સાંભળી શુભસેનને પોતાની કુમાર અવસ્થા સ્મરણમાં આવી, તે વિચારાધી બોલ્યો, “ ભગવન, તે શુભસેન તમને ધર્મ કરવામાં કેવી રીતે પ્રેર્યા હતા ? ” પછી અગ્નિશર્માએ શુભસેનનું પૂર્વ ચરિત્ર કહી સંભળાવ્યું. જે સાંભળી વિચારાળ હૃદય શુભસેન હૃદયમાં ચિંતવન કરવા લાગ્યો. “ અહા ! આ અગ્નિશર્મા ખરેખર મહાત્મા જાની ગયેલ છે. પૂર્વે કુમાર અવસ્થામાં મેં તેની અતિ વિટળના કરી હતી, તેમનો મહાન પરાભવ કર્યા હતા, તે છતાં તેઓ મારા જેવા પાપીને ધર્મનો પ્રેરક માને છે. ” આવું ચિંતવી શુભસેન સાદુ વદને બોલ્યો, “ મહાનુભાવ, એ પાપી શુભસેન હું પોતેજ છું. આપના જેવા ઉત્તમ પુરુષને દુઃખ આપનાર આ પાપી હજુએ મલિન હૃદયને ધારણ કરી રહ્યો છે. ” મુનિ આશ્ચર્ય પામી બોલ્યા- “ શું તમે પોતેજ શુભસેન ? તમારા દર્શનથી મને હૃદયમાં પૂર્ણ સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે. કાંઈને પિંઠ પણ નહિ આપનાર આ દુરૂપી અગ્નિશર્માને આવી ઉત્તમ સ્થિતિમાં મુક્તાર તમે છો. ” શુભસેન નમ્રતાથી બોલ્યો- “ મહારાજ, મારે માટે આપના વચનો અતિથયોક્તિ ભરેલા છે. પ્રાચે કરીને મુનિ લોકો પ્રિયવંદ હોય છે. ચંદ્રમાંથી અંગારાની વૃદ્ધિ થાયજ નહિ. મહાપય, એ મારી પૂર્વની બાલચેષ્ટાની વાર્તા છેડીદો. હવે આપનું પારણું કયે દિવસે છે ? તે દૃષ્ટા કરી જણાવો. અને તે દિવસે મારા ઘરની ભિક્ષા લેવાની દૃષ્ટા કરો. ” તાપસ હાસ્ય કરતા બોલ્યા, “ રાજા, પાત્ર દિવસ પછી મારું

પારણું છે. જ્યારે તે દિવસ આવશે ત્યારે જોઈ લઈશું. કારણ કે આ ક્ષણ જીવિતમાં કાલની વાતનો નિશ્ચય થઈ શકતો નથી. તે ઉપર એક મહાનુભાવ નીચેનો શ્લોક લખે છે.

“ यस्य मैत्री यमेन स्या द्ज्ञानं वा भुवनाद्भुतम् ।

सएवं कल्पेदः, करिष्याम्य परः कथम् ” ॥ ૧ ॥

“ જેને યમરાજની સાથે મૈત્રી હોય, અથવા જગતમાં અદ્ભૂત એવું જ્ઞાન હોય, તે માણસ “હું” આ કામ કાલે કરીશ,” એમ કહી શકે છે. તે સિવાય બીજો કહી શકતો નથી. ”

“ હે રાજેન્દ્ર, આ ઉપરથી કોઈપણ વાત ભવિષ્યને માટે નિશ્ચિત કરવી એ યોગ્ય નથી. તમારી મનોવૃત્તિ શુદ્ધ જોઈ અને તાપસ વૃત્તિ તરફ ભક્તિ જોઈ પ્રાપ્ત કરીને આ વખત માસોપવાસનું પારણું તમારે ત્યાં થશે, પછીતો દૈવેચ્છા. ” મુનિના આ વચન સાંભળી રાજા ગુણસેન અંતરમાં આનંદ ધરીને બોલ્યા, “ મહાનુભાવ, જો કોઈ જાતનો અંતરાય ન આવેતો આપ મારી લિક્ષા ગ્રહણ કરવા કૃપા કરજો. ” આ પ્રમાણે કહી રાજા ગુણસેન કુલપતિને સપરિવાર આમંગલ્ય આપી વસંતપુરમાં આવ્યો હતો. બીજે દિવસે મોટા આડંબરથી તેણે કુલપતિને સપરિવાર લિક્ષા આપી હતી અને બહુ માનથી તેમની સેવાભક્તિ કરી હતી.

પ્રિય વાંચનાર, આટલા પ્રસંગોમાંથી ઉત્તમ બોધ ગ્રહણ કરજો. ગુણસેન કુસંગના સંગથી ગંભતનો શોખીન થઈ ગયો હતો અને તેથી તે ચોતાના સ્વરૂપનું ભાન ભુલી ગયો હતો.

તેણે પોતાના પુત્રવત્સલ પિતા પાસેથી ઉત્તમ પ્રકારના સહ-
યુક્તો મેળવ્યા હતા. રાજનીતિની સારી તાલીમ લીધી હતી,
તથાપિ હરામી હુલુરીઓના કુસંગથી તેના સર્વ શુભો આ-
ચ્છાદિત થઇ ગયા હતા. સ્વાર્થી હુલુરીઓએ તેને ગંભ-
ીરતામાં લપટ બનાવી દીધો હતો, આથી કરીને તેણે પોતાના
પુરોહિત યજ્ઞદત્તાના કુરૂપી પુત્ર અગ્નિશર્માની અનેક પ્રકારની
વિદગ્ધના કરી હતી, અને તે ગિચારા ગરીબ બ્રાહ્મણને અત્યંત
દુઃખી કર્યો હતો. આ ઉપરથી સર્વ મુક્ત મનુષ્યોએ બોધ લેવા-
નો છે કે સદ્ગુણી અને કેળવણીલા માણસોએ કુસંગ કરવો
નહોં. કુસંગનું મહાવિષ પંડિત અને મૂર્ખ બંનેની ઉપર
અસર કરે છે.

૥ રાજકુમાર શુણ્ણસેન તરફથી જ્યારે અતિ વિદગ્ધના થવા
ગાંડી, ત્યારે લાચાર અગ્નિશર્માએ સુવિચાર કરીને નગરનો
ત્યાગ કર્યો અને કાંડીન્ય તાપસનો આશ્રય લઇ પોતાના આ-
ત્માનો ઉદ્ધાર કરવા તપસ્યા કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. એ પ્રવર્તન
સર્વ વીર પુત્રોએ અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે. મનુષ્ય ઉપર ત્યારે
શારીરિક અથવા આર્થિક આપત્તિ આવે, ત્યારે તેમણે અગ્નિ-
શર્માની જેમ આત્મસાધનનો માર્ગ ગ્રહણ કરવો જોઈએ.
ધર્મનો બોધ લેવાને શુરૂ થયેલું શરણ લેવું એ મુખનો સર્વો-
ત્તમ માર્ગ છે.

સદ્ગુણી શુણ્ણસેન મહારાજ બની પૂર્વે પોતે જેને અનેક
પ્રકારે દુઃખ આપેલું એવા અગ્નિશર્માને મળી અને એણેથી
પોતાના પૂર્વ દુશ્મનિત્તને માટે જે પદ્ધતિ તપ કર્યો હતો તે

ને અનુકરણીય છે. કદિ દેવ યોગે 'કુસંગના' યોગથી અથવા
કોઈ બીજા કારણથી કોઈ પણ દુરાચાર પોતાથી એવાઈ જવાયો
હોય તેને માટે પશ્ચાત્તાપ કરી તેનો સર્વદા ત્યાગ કરવો એ
આર્યનીતિની ઉત્તમ રીતિ છે. એ રીતિને લઈને ભવિ આત્મા
ત્રિકરણ શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે. આર્જવકોંડિન્ય કુળપતિની મહત્તા
અગ્નિશર્માની પ્રજાગ દ્રઢતા અને શુણ્ણસેન રાજાની ધાર્મિક વૃત્તિ
એ મહાશુભો આ પ્રસંગમાંથી આવે છે અને અનુકરણીય છે.

પ્રકરણ ૫ મું.

અંતરાય.

રાજ મેહેલમાં દોડાદોડ થઈ રહી છે, વૈધ લોકો ઉપચાર
કરવાને હાજર થયા છે, એક તરફ વિવિધ જાતના ઓષધો
વટાય છે, બીજી તરફ ઓષધીઓ લેવાને ઘોડેસ્વાર દોડી રહ્યા છે.
કંડવા મધુરા અને કપેલા કવાથો ણની રહ્યા છે, સર્વ રાજપુર-
ખના ચેહેરા ચિંતાતુર દેખાય છે, અંતઃપુરમાંથી દાસીઓ
તળીયત પુછવાને વારંવાર આવ્યા કરે છે, કવાથ, લેપન, ચુર્ણ
અને શુટિકાઓ જથ્થાબંધ તૈયાર થાય છે, રાણી, રાજકુટુંબ
અને વક્ષાદાર નોકરોના નેત્રોમાંથી અશ્રુધારા ચાલે છે, સર્વ
જકીય પરિવાર પોત પોતાનું કામ છોડી ચિંતાતુર થઈ બેઠા
છડીદારો, કંચુકિઓ અને રસોઈઆઓ શૂન્ય ચિત્તે રૂંધા
કરે છે, રાજવૈભવના વિલાસો અને સર્વ જાતની કીડાઓ બંધ
થઈ ગઈ છે.

આ સખતે જોઈ તાપસ સંજ્ઞારમાં બિશ્વા દેવાને આગે-
તે મહાપદ્ય તપના ક્રિય તેજની અગત્યો હતો. તપસ્યાના પ્રજા-
વશી તેના મુખ ઉપર શાંતતા અને સામ્યતા છવાઈ રહી હતી.
એક હાથમાં બિશ્વાપાત્ર ધરેલું હતું અને તેની દષ્ટિ સ્થિર અને
શાંત હતી. તેને રાજદ્વારમાં પ્રવેશ કરતો જોઈ ત્યાં રહેલા રાજ-
એવકો અનેક વર્ક કરતા હતા. કોઈ તેને જોઈ આમાન્ય શિશુક
જાણતો હતા. અને કોઈ તેને મહારાજની તબીયત મંત્ર પ્રયોગથી
સુધારવા આવેલો મારતા હતા. કોઈએ તે પવિત્ર તાપસને અ-
ટકાવ્યો નહિ. તેણે શિશ્વાપાત્ર સાથે અંદર પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં
ઉપરની ગણક તેના જોવામાં આવી. રસનાઈદિયા જિતનારો
તે નિઃશ્વૃંહ તોપસ તરત્વ ત્યાંથી પાછો વળ્યો, અને સીધે માર્ગે
પોતાના સ્થાન તરફ ચાલ્યો ગયો. શિશ્વા નહિ મળવાથી કે
કોઈએ પોતાનું માન નહિ કરવાથી તેના હૃદયમાં કપાયનો કાંઈ
ખંડુ વિકાર ઉત્પન્ન થયો નહિ.

પ્રિય વાચકવૃંદ, આ આંકસિમક પ્રસંગ અણુવાળી
તમારી ઇચ્છા થઈ હશે. જો તે ઇચ્છા વૃક્ષ કરવી હોય તો તેનું
આ સ્વપ્નીકરણ ધ્યાનમાં રાખજો સિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરને મહા-
રાજા આજે અચાનક આવતરી થઈ પડ્યો છે. તેના મસ્તકમાં
મહા વેદના પ્રગટ થઈ આવી છે. એ વેદનાના ખગર સાગથી
તેના રાજકુટુંબમાં ભારે ગ્રોહ પ્રસરી ગયો છે. તેનો ઉપચાર
કરવાને માટે વસંતપુરના પ્રખ્યાત વૈદ્યોને બોલાવવામાં આવ્યા
કે અને તેને ચમત્કારવાના અનેક ઉપચાર ચાલે છે.

આ વખતે જે તપાસ રાજમહિલમાં આવ્યો હતો તે અગ્નિશર્મા હતો. મહારાજા ગુણસેન જ્યારે કુલપતિના આશ્રમ માં ગયેલો, ત્યારે પારણાને માટે તેને આશહ કહી આવ્યો હતો, તેથી તે પારણાની શિક્ષા લેવાને ગુણસેનના રાજદ્વારમાં આવ્યો હતો. રાજા ગુણસેનને અત્યાનક શિરોવેદના થઈ આવી અને તેથી તેના દરબારમાં મોટી ગડગડ ચાલી રહી હતી, આથી તે ખવિત્ર તાપસ શિક્ષા વગર પાછો ફર્યો હતો. એક માસના ઉપવાસે એકજ ઘેરથી પારણું કરવાનો તેનો નિયમ હતો. તેથી તાપસ અગ્નિશર્માએ પાછા વળી બીજા માસના ઉપવાસ કરવાની ધારા કરી હતી. રાજા ગુણસેન શિરોવેદનાથી પીડિત હોવાને લઈને તે તાપસના પારણાની વાત તકન બુઝી ગયો હતો.

હવે ખવિત્ર તાપસ અગ્નિશર્મા ગુણસેન રાજાના ઉતારેથી પાછો વળી પોતાના આશ્રમમાં આવ્યો, તાપસેએ તેને ગ્દાનિ પામેલો જોઈ પુછ્યું કે “ મુનિ, શું ગુણસેન રાજાને ઘેર તમારે પારણું ના થયું ? ” અગ્નિશર્માએ ઉત્તર આપેલો “ રાજા પોતે રાગથી પીડિત છે અને તેથી બધું રાજકુટુંબ અને રાજપરિવાર શોકાતુર છે, તેથી શિક્ષાનો યોગ થાય એવું નથી જાયું નહિ, એટલે હું પાછો આવ્યો આવ્યો છું ” તાપસ આ વચનો સાંભળી બીજા તાપસાએ કહ્યું, “ ભદ્ર. તમે કહે જા, તે સત્ય છે. રાજા ગુણસેન ખરેખર તાપસ ભજન છે. તે જાણ કરીને તમારી ઉપર તેની વિશેષ પ્રિતિ છે. ” “ હા, વાત સત્ય છે. દેવ ઇચ્છાથી જે વાત બની તે સારાને માટે બને છે. મને મારા

તપમાં વિશેષ લાભ થશે.” આ પ્રમાણે કહી તાપસ અગ્નિશર્માએ બીજા માસના ઉપવાસ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો હતો.

આ તરફ રાજા શુભસેન વૈદોના ઉપચારથી સ્વસ્થ થયો હતો. તેની સિરોવેદના તદ્દન શાંત થઈ ગઈ; જ્યારે તેની પ્રકૃતિ સર્વ રીતે સ્વસ્થ થઈ, એટલે તેના આસ્તિક હૃદયમાં અગ્નિશર્મા તાપસના પારણાની વાત યાદ આવી. તરત તેણે પોતાના સેવકોને બોલાવીને પુછ્યું, “કોઈ મહામુનિ આપણા દરગાહમાં જિજ્ઞાસા માટે આવ્યા હતા કે નહીં ?” સેવકોએ નમ્રતાથી કહ્યું, “મહારાજ, એક તપસ્વી મુનિ જિજ્ઞાસા માટે આવ્યા હતા, પણ આપની તબીયત સારી ન હોવાથી સર્વ રાજકુળ આકુળ બાકુળ હતું. એથી કોઈએ તેમને આદર આપ્યો ન હતો.” સેવકોનાં આ વચ્ચનો સાંભળી રાજા શુભસેન અપશ્રીય કરવા લાગ્યો “અરે ! હું કેવો અધન્ય અને પુણ્યહીન ! મારે ઘેર કર્મવૃક્ષ સ્વતઃ આવ્યું, પણ તે મને ફળ આપ્યા વગર આશુ ગયું. સુકૃતી પુરુષોને એવા મહાત્માઓનું પારણું મુશ્કેલું કારણ થાય છે, તેજ પારણું મારા જેવા પાપીને મુશ્કેલું વારણ થઈ પડ્યું.” આ પ્રમાણે ચિંતવતા રાજા શુભસેનના મુખમાંથી નીચેનો શ્લોક પ્રગટ થઈ આવ્યો—

“મેષજઃ શાંતિમાયાતા શિરસાં વેદના મમ ।

મનસો વેદનાયાસ્તુ શમને ઽ સ્યા ન મેષજમ્” । ૧ ॥

“મારા મસ્તકની વેદના ઝીંપપોથી શાંત થઈ, પણ હવે જો મારા મનની વેદનાને શાંત કરવાનું આપધ નથી. ૧

આ પ્રમાણે ઘણો અપશોષ કરી રાજા બીજે દિવસે
પ્રાતઃકાલે વહેલો ઊઠી તપોવનમાં ગયો.

લજ્જાથી નમ્ર મુખ કરી તેણે કુલપતિના ચરણમાં
નમસ્કાર કર્યો. રાજાના મુખ ઉપર ગ્લાની જોઈ કુલપતિએ
પ્રશ્ન કર્યો “ રાજેન્દ્ર તમારા મુખ ઉપર જેદ કેમ દેખાય છે ?
જેદનું કારણ મને કહેવા યોગ્ય હોય તો મને કહેશો ” “ મહા-
રાજા, મારા જેદનું કારણ કહેતાં મને લજ્જા ઉત્પન્ન થાય છે.
તેને માટે મારી વાણી રુખલિત થાય છે. તથાપિ તમારી
આજ્ઞાને આધીન થઈ હું કહું છું. “ તમારા શિષ્ય અગ્નિશર્મા
કે જે મારી પૂર્વની દુશ્વેષાથી તાપસવ્રતને પ્રાપ્ત થયેલા છે.
તેના વ્રતધારી મુનિ ઉપર પણ મારી દુશ્વેષા પાછી પ્રવર્તાવી
છે. મેં તેમને માસોપવાસના પારણાનું નિમંત્રણ આપ્યું હતું,
તે છતાં તેમને મારા તરફથી પારણાનું લોજન મળ્યું નથી.
એ મહા મુનિ મારે ઘેરથી લોજન રહિત નિરાશ પાછા વળ્યા
છે, આ મહા પાપ મને મારી મસ્તક વેદનાએ કરાવ્યું છે.
એવા પવિત્ર મહાત્મા મારે ઘેર લોજન લીધા વિના પાછા
વળ્યા એ બારે જેદ મારા હૃદયને ઢહન કરે છે. ”

કુલપતિ શાંત સ્વરથી જોલ્યા. “ નરપતિ, એવો જેદ
કરશે નહિ, શિરો વેદનાને લઈને તમારી અસ્વસ્થતા હતી,
તેથી તમે નિરઅપરાધિ છો. મુનિ અગ્નિશર્માને પારણાનો
લાલ ન મળ્યો, તેથી તેમને કાંઈ હાનિ થવાની નથી, પણ
વૃદ્ધિનો મહાન લાલ થશે. ” રાજા ગુણસેને ખિન્ન

નહોને લજ્યાઓ, “ ભગવાન, ત્યાં મુખી એ પવિત્ર તાપસ મારે
 ઘેર બિશા લેશે નહિ, ત્યાંમુખી મારાં મતમાંથી આ ખેડ ફર
 થવાનો નથી. ” રાજના આ વચન સાંભળી તાપસાચાર્યના
 હૃદયમાં-રાજની સંહિતને માટે હવે વિચાર આવ્યો. પછી
 તેમણે તરતજ અગ્નિશર્માને પોતાની ખાસે લોલાવીને ઠંઠું,
 “ વત્સ, તારું હૃદય અને તપ ઉદાર છે, તેમજ તારામાં રહેલ
 સંમતાભાવ અને અભિશંક પણ ઉદાર છે. તું આ મહાત્મા
 રાજને ધેરથી બિશા વિના પાછો આવ્યો, તેથી આ તાપસ-
 લક્ષ્મી મહારાજનું હૃદય ખેડાતુર રહે છે. તેનું આસ્તિક હૃદય
 અભિશંક જાળ્યા કરે છે, માટે હવે તું પારણું નેને ઘેર ઠંઠવાતું
 તેને માન આપ. ” શુરના આ વચનને અગ્નિશર્માએ અંગીકાર
 કરી રાજને ઠંઠું, “ નરેંદ્ર, તમે મારા પારણાને અંતરાય
 કયો નથી, પણ મારા તપની વૃદ્ધિ કરી છે. આ માસને આંતે
 તમારે ઘેર પારણાની બિશા લેવા હું આવીશ. ”

અગ્નિશર્માના આ વચનો રાજના હૃદયમાં આનંદઢાલક
 થઈ પડ્યાં. “ હું આ મુનિશ્વરના પારણાને અંતરાય કરનાર
 હું તે છતાં આ પવિત્ર મહાત્મા તે મારા અંતરાયને તપના દાબ
 રૂપે જાણે છે. ધન્ય છે આવા પવિત્ર મહાત્માને ” આ પ્રમાણે
 હૃદયમાં ચિંતવતો અને સંહિતાભાવથી ઉત્સાહિત થતો શુભ-
 સેન, શુર અને શિષ્ય જાનેના ચરણમાં નમી પડ્યો. અને પછી
 તેમની આજ્ઞા લઈ પોતાના રાજમેદલમાં આવ્યો હતો.

પ્રિય વાંચનાર, મહાત્માવા તાપસાચાર્ય અને અગ્નિશર્મા

તાપસની પવિત્ર વૃત્તિનો વિચાર કરી તમારા હૃદયમાં તેવી ઉત્તમ ભાવના ભાવ્યા કરજો. અગ્નિશર્મા માસોપવાસી થઈ ગુણુસેન રાજાને દ્વાર લિક્ષા લેવા આવ્યો. રાજાની પ્રકૃતિ અસ્વસ્થ હોવાથી ત્યાં તેનો આદર થયો નહિં. તથાપિ તે મહાનુભાવ હૃદયમાં ક્ષોભ પામ્યો નહિં. અને પોતાના તપની વૃદ્ધિનો મહાનુભાવ માની હૃદયમાં આનંદ પામ્યો હતો. આ કેવી પવિત્ર વૃત્તિ ? કેવો તપોગુણ ? કેવું સત્વ ? કેવું ધૈર્ય ! આવા પુરુષોની વૃત્તિ ખરેખર ભાવના કરવા યોગ્ય છે.

રાજા ગુણુસેનનો ભક્તિભાવ અપૂર્વ હતો. પોતે મહારાજા છતાં પોતાને ઘેર તાપસનો અનાદર થયો, તેને માટે તેના આસ્તિક હૃદયમાં ભારે ખેદ થયો હતો. એક મહારાજા સત્તાધારીના હૃદયમાં વનવાસી તાપસને માટે આવી લાગણી થાય, એ પૂર્ણ આસ્તાનું સ્વરૂપ છે. આવી ઉત્તમ આસ્તા ધારણ કરવાથી આર્ય જીવન ખરેખર ધાર્મિક અને છે. પૂર્વ કાલે ગુણુસેન જેવાં ગુરુભક્ત આર્ય રાજાઓ અને આર્જવ કૌટિન્ય તથા અગ્નિશર્મા જેવા તપસ્વીઓ ભારત ભૂમિપર વસતા હતા, તેથી તે કાળે આર્ય પ્રબલ સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ સંપાદન કરતી હતી. વાંચનાર, એ સમયનું સ્મરણ કરી તેવું સ્થિતિપર આવવાની ભાવના ભાવજો. અને તેવા યમ તથા ગુરુની ભક્તિથી અપિત ધર્મને સદા તનર ધરો.

મકરણુ ૬ હું.

તાપસ કોપ.

તપોવન આશમના પવિત્ર માર્ગ ઉપર એક નુદ ગાઢાણ ચિંતા-
 તુર થઈ ગાયો જતપ છે. તેનું હવાટચિંતાને લઈને ત્રિશી પાસે
 દેશે. તેના સોચન શણમાં આકાશ તરફ, શણમાં દિશાઓ તરફ
 અને શણમાં ભૂમિ પર દેખેને પ્રસાર કરતા હતા. "હવે શું
 કરવું ? અને તે મહામાને શું કરવું ?" એમ તેના હૃદયમાં
 સંકાપન-વિકલ્પ થતા હતા. જ્યારે તપોવનનો આશમ નજીક
 આવ્યો, એટલે તેણે પોતાના આત્માને ઉદેશીને કહ્યું, "અરે
 આત્મા, તું આમાટે ચિંતા કરે છે ? આ ચિંતાનું કારણ તું
 પોતે જાણી જોઈને થયો છે. આ જગતમાં સેવાવૃત્તિ એ અપામ
 વૃત્તિ છે. આત્મજીવનને પંચામીનતામાં નિગમન કરવું, એના
 જોડે કોઈ પણ અધર્મ કાર્ય નથી. હે આત્મા, તો એવી અપામ
 વૃત્તિ આમાટે અંગીકાર કરી ? રાજસેવાના મહાપાશમાં પડ-
 વાથી તારે આ મહા ચિંતામાં મગ્ન થવું પડ્યું છે. રાજાએ
 એ તાપસનો ઘણીવાર અનાદર કર્યો. હવે મારે તેની પાસે
 જઈને શું કરવું ? એ તાપસ આંત છે, તથાપિ રાજાના અતિ
 અનાદરથી મહાન ઊશ્ન રૂપ ધારણ કરશે અને વળતે તેનો અતિ
 કોપ મારી ઉપર આવી પડશે. હાથ રીતે દુઃખ છે. જો હું
 રાજાની આજ્ઞા ન ઉઠાવું, તો તે મારી ઉપર નાખુશ થાય અને
 તે કોપાવેલા તાપસની આગળ જતાં તેના રોષ બરેલા વાયંદર

પાછો આવ્યો અને મુનિના પારણાના દિવસની રાહ જોઈ રહ્યો હતો.

ફરીવાર પારણાનો દિવસ આવ્યો. ત્રણ માસનો ઉપવાસી અગ્નિશર્મા ભોજનની રાહ જોઈ બેઠો હતો. જ્યાં બરાબર શિક્ષાનો સમય થયો, તેજ વળતે રાજા શુણ્ણસેનની રાણી વસંતસેનાએ જોકે કુંવરને જન્મ આવ્યો. એ વધામણી રાજા શુણ્ણસેનને પહોંચાડ્યામાં આવી. પુત્ર જન્મથી શુણ્ણસેન આનંદમય થઈ ગયો. તત્કાલ તેણે પુત્રજન્મનો ઉત્સવ કરાવવા વસંતપુરમાં આજ્ઞા કરી. અને પોતે અગણિત દ્રવ્યના દાન આપવા લાગ્યો. મંત્રીઓ, રાજસેવકો, અને વસંતપુરની પ્રજાના આગેવાનો રાજા શુણ્ણસેનની આજ્ઞા બુલાતી દર્શાવવા શ્રેણીબંધ આવવા લાગ્યા અને નગરમાં આદે તરફ ધામધૂમ થઈ રહી.

આ વખતે મુનિ અગ્નિશર્મા ત્રિમાસનો ઉપવાસી શિક્ષાની રાહ જોઈ રાજદ્વારમાં આવ્યો. કુંવર જન્મની ધામધૂમની જોઈ તે સત્વર નિરાશ થઈ પાછો વળી ગયો. ઉત્સવના આનંદમાં મગ્ન થયેલો રાજા શુણ્ણસેન ને વળતે તે વાત બુદ્ધિ થયો અને આ વખતે તાપસ અગ્નિશર્માએ પારણાની પૂર્ણ રીતે કરાવવા જણાવ્યું. ત્રણ માસના ઉપવાસથી બિંદુ થયેલો અગ્નિશર્મા પાછો જઈને રાજા શુણ્ણસેનની વચે હતો. અગર તે નિરાશ થઈને પાછો જઈને રાજા શુણ્ણસેનને કહ્યું કે તમે આ કુંવરને જન્મ આપ્યો છે. તેણે મુનિની વચે સંભળી અને રાજા શુણ્ણસેનને કહ્યું કે તમે આ કુંવરને જન્મ આપ્યો છે. તેણે મુનિની વચે સંભળી અને રાજા શુણ્ણસેનને કહ્યું કે તમે આ કુંવરને જન્મ આપ્યો છે.

મને ખાત્રી થઈ, આજે તેણે વડા હૃદયથી આ મહોત્સવ ઊલો-
 ક્યો છે, અહા ! એ શકની ભક્તિ, વિનય, અને આદાર્ય માત્ર
 દેખાવનું જ હતું. આ સુદ્ધા ત્રણવાર મારો તેણે ખુદિ પૂર્વક
 અનાદર કર્યો છે.” આવી ચિંતવી તે તાપસના અંગે અંગમાં
 રાપ બાપી ગયો હતો. રાજાની ઉપર તેનો ભયંકર ક્રોધ ઉત્પન્ન
 થયો હતો. નેત્રમાં લાલ, મુખમાં ક્રિયામં, બરમથી પાંડુ, ક્રોધથી
 ઉજ્જ્વલ અને જટામાં પિંગલ એમ તે પંચવર્ણી થઈ ગયો હતો.
 વળી તેણે વિચાર્યું કે “એ દુરાત્મા શુભસેન બાદ્યવયથીજ
 મારો શત્રુ છે. એ હત્યારાને મારવોજ જોઈએ. તેને મારવાથી
 કોઈ પણ પાપ લાગવાનું નથી.” આવી ચિંતવી તે તાપસે
 અજ્ઞાન દોષથી નિદાન (નીચાણું) કર્યું કે “હું ભવે ભવ એ
 શુભસેનનો વધ કરનાર થાઉં.” આવો અધમ વિચાર લાવી તે
 અજ્ઞાની તાપસે નિદાન રૂપ કરીચાણાથી તપને વેશવ વેશી
 નાંખ્યો. આજ સુધી ધારણ દરેલ ઉત્તમ વૃત્તિને અધમ રૂપમાં
 ફેરવી નાંખી. તત્કાલ તે તાપસાભાસ લ્યાંથી આંખાની એણી
 તરફ આડ્યો ગયો અને લા અડ શિલાતલ ઉપર બેની, તે
 નિચાણાને નિઝાચિત કરતો અનુવિધ અહારને પરિહાર
 કરીને રડ્યો હતો.

અગ્નિશર્મા આખાના વૃક્ષ નીચે શિલાતળ ઉપર બેઠો
 છે એ વાત બીજા તાપસના જાણતામા આવી એટલે તેમણે
 આવી અભિગ્રમાને તેનું કારણ પૂછ્યું તે ઉપરથી અજ્ઞાન
 માંથી જે વાત બની હતી તે અધમ. હવે સુધી તેમના

સંલગ્નાવી હતી. પછી તેણે પોતાનો ગુણસેન તરફનો રોષ પ્રગટ કર્યો હતો. તે તાપસોએ તે વાત કુલપતિને જણાવી. તે ઉપરથી કુલપતિએ અગ્નિશર્માની પાસે આવીને કહ્યું કે “ ભદ્ર, રાજા એ વર્ણાશ્રમના ગુરૂ છે, તેની ઉપર આવો રોષ ન કરવો જોઈએ. આવા રોષથી તે તારા તપનો પ્રભાવ શુભાવે છે. ” આ પ્રમાણે કહી કુલપતિ પોતાના આશ્રમમાં આવ્યા હતા અને બીજા તાપસો પણ પોતપોતાને સ્થાને ગાદી ગયા હતા.

...યયા
...રજ
...અને
...રિત્ર
...મંડન
...ધા છે,
...મામના
...કરવાને
...શુભસેન છે,
...શુભસેન
...કોપતું
...અસંતોષ
...તો હતો,
...ધી-“કુલીન,
...કાઈ ગુર કાઈના
...સાંજળી કદયાગુર
...જાનવર
...અડે ! ક જિવાનમા

...એ ર...
...નહેતો...
...પ્રી હતી...
...પરિવર...
...પરિવર...
...તેડેલાં તે...
...સોમદેવ...
...દેખાઓ...
...શરીર...
...આપના...
...પુરોહિત...
...વી બોલ્યો...
...આપનાર...
...એ ધર્મી...
...બોલ્યો-“...
...કે” લાપમના...
...તેને જણાવ્યું...
...એ અનયન...
...તે નાપસના...
...ચાલ્યો આ...
...જણાવ્યો...
...અન નરત...
...આત્મન કરવા...

તેજ દ્રષ્ટિ અત્યારે તેને શત્રુ તરીકે જુએ છે. એ બધો પ્રભાવ ક્રોધનોજ છે. તેથી ઉત્તમ જીવોએ હમેશાં ક્રોધ ન કરવો, એ દૂર કપાયથી સર્વદા દૂર રહેવું. એજ પ્રતિજ્ઞા આ પ્રસન્ન માંથી ગ્રાહ્ય છે અને શિક્ષણીય છે.

પ્રકરણ ૭ મું.

અપૂર્વ લાભ.

એક સુંદર ઉદ્યાન વિવિધ વૃક્ષોથી ખીલી રહ્યું છે. વિવિધ પક્ષીઓના ધ્વનિથી શબ્દાદ્વૈત થઈ રહ્યું છે. આસપાસ ખીલી નીકળેલા પુષ્પો ઉપર લામરાઓ શુંજાસ્વ કરી રહ્યા છે. શીતલ અને સુગંધી પવન મંદ મંદ વાય છે. આ સુંદર ઉદ્યાનમાં એક મહાત્મા શિષ્યના પરિવાર સાથે આવી ઉતર્યા છે. તેમની આકૃતિ ભવ્ય અને તેજસ્વી છે. શરીર ઉપર અનગારપણાના ચિન્હો રહેલા છે, તથાપિ તેમાં રાજતેજનો પ્રકાશ જોવામાં આવે છે. શારીરિક ચિન્હો ઉપરથી 'તેઓ રાજર્ષિ છે,' એમ સ્પષ્ટ જણાય છે.

આ વળતે એક રાજા પોતાના પરિવાર લઈ ત્યાં આવ્યો. તે વિનયથી તે મહાત્માને વંદન કરી આગળ બેઠો. તેની વિનીત આકૃતિ જોઈ તે મહાત્મા પ્રસન્ન થયા અને તેની રક્ષા પ્રેમદ્રષ્ટિથી અવગ્રહન કર્યું. તેની પ્રસન્નદ્રષ્ટિ પડવાથી તે

રાજા પોતાને દૂતદૂત્ય માનવા લાગ્યો અને તે કંઈપણ પ્રશ્ન કરવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યો.

વાંચનાર, આ બંને પુરુષોને જોગળવાને ઇતેજાર થયા હશે તેથી આ કથાને તેનું વિવરણ કરવાની આવશ્યકતા છે. જે મહારામા આ ઉદ્યાનમાં આવેલા છે, તે વિજયસેન નામે રાજ-વંશી સૂરિ છે. દ્વાદશાંગીને બાળનારા, ચતુર્સાની, યુવાન અને મનોહર છે. તેમણે યુવાન વયમાં જ ચારિત્ર લીધું છે. ચારિત્ર ધર્મને મથાર્થ પાળવાથી તેઓ આ બૃમિરૂપ જામનીના મંદન રૂપ અને જંગમ સમારૂપ છે. જે ઉદ્યાનમાં તેઓ સંગોસર્ગી છે, તે અશોક ઉદ્યાન કહેવાય છે. કારણ કે, અશોકદેવ નામના બ્રહ્મણે તે રચાવેલું છે. જે રાજા તે મહારામાને વંદન કરવાને આવેલો છે, તે ક્ષિત્તિ પ્રતિષ્ઠિત નગરનો મહારાજા શુભમેન છે. અગિયારમા તાપમના કોપથી દ્વંદ્વમાં ખેડ પામના શુભમેન પાતાનું રાજ્યકાર્ય ઉઘે મને કરતો હતો. તાપમના કોપનું કારણ પાને બન્યો છે, એથી તેના દ્વંદ્વમાં સર્વેદા અસંતોષ રહેતો હતો.

એક વખતે રાજા સભામાં બેસી ધર્મવાર્તા કરતો હતો, તેવામાં તે આસ્તિક નરપતિએ સ્ત્રી વચ્ચે પ્રશ્ન કર્યો—“કુટીન, યોગમાર્ગમાં લીન. સર્વ સુખોદા સુખ એવા કોઈ સુખ કોઈના જોવામાં આવ્યા કે ?” રાજાને આ પ્રશ્ન સાંભળી દંડવાસુક નામના એક પુરુષ વિનયથી જવાબ—“હા રાજા, હા તે એક સુખને જોવા છે તે આપના કોપ. આપના કોપને જોવામાં સુખ છે તેઓ અસંતોષ બદલે. આ ૩ ઉદ્યાનમાં

રે હું તેમને નમસ્કાર કરવા જતો હતો. ત્યાં મેં એક પ્રકાશ જોયો અને જયધ્વનિ સાંભળ્યો. તે ગુહાની સમીપે મુગધી જલ તથા પુષ્પની વૃષ્ટિ મારા જોવામાં આવી અને કેટલાએક દેવતાઓ તે મુનિઓની સ્તુતિ કરતા નજરે પડ્યાં. તે દેખાવ ઉપરથી મારા જાણવામાં આવ્યું કે “ આ મહાત્માઓને કેવળ-જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલું છે. ” અને તેનો આ ઉત્સવ થાય છે. ” આ પ્રમાણે જાણી મેં તે કેવળી મુનિઓ કે જેઓ રત્નમય સિંહાસન ઉપર બેઠા હતા, તેમને મેં પ્રશ્ન કર્યો “ ભગવાન મારો મિત્ર સોમવિત્ ક્યાં હશે ? અને તેની સાથે મારો ગાઢ સ્નેહ થવાનું શું કારણ હશે ? ” કેવલી જ્ઞાનથી અવતો-કન કરી બોલ્યા “ ભદ્ર, આ નગરમાં ઉપદત્ત નામે એક ધોળી છે. તેને મધુષિંગદા નામે એક કુતરી છે. સંમર્દની નામની નદીના કાંઠા ઉપર તે કુતરીના ગર્ભથી તારો મિત્ર કુતરો થઈ અવતર્યો છે. તેને ધોળીના ગધેડાની ખરીયોના ઘાતના ભય માટે ગાંધેડો છે અને તે લુપ્ત થયો છે.

પૂર્વભવને વિષે કુસુમપુરમાં કુસુમસાર નામે એક ગૃહસ્થ રહેતો હતો. તેને શ્રીકાંતા નામે સ્ત્રી હતી. તેનાથી તે દ્વિપન્ન થયો હતો, તે પૂર્વ ભવના અભ્યાસથી તેની પર તારો સ્નેહ થયો છે અને તે અઘાપિ શમતો નથી. ” કેવલીના આ વચન સાંભળી મને મોહ ઉત્પન્ન થયો. અને પછી તે જ્ઞાનને સેવાને માણસ મોહ્યા, માણસો તેને લઈને આવ્યા, તે વખતે માણીઓ અને જગાઓથી આવત થયેલો તે જ્ઞાન મારા જોવામાં આવ્યો. તે જ્ઞાન મન જતન ઉર્ચા પ્રકરવા લાગ્યો. અને

તેના નેત્રોમાંથી અધુધારા ચાલવા લાગી, તે જોઇ મેં કેવળી ભગવાનને પૂછ્યું કે, " આ શું કહે છે ? " કેવળીએ કહ્યું " એ તારા પૂર્વ સ્નેહનો પ્રભાવ છે." પછી મેં પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો " ભગવાન, પૂર્વના કયા કર્મના વિપાકથી આની આવી સ્થિતિ થઇ છે." કેવળીએ ઉત્તર આપ્યો કે, " જાતિ મહત્ત્વ આ પરિણામ છે, આની પહેલાના જાવમાં એ પુરોહિતનો પુત્ર થયો હતો. તેથી તારી મંત્રીને યાગે કુલ, જાતિ, જલ અને ઐશ્વર્યના ગર્વથી તે પૂર્ણ થયો હતો. એક વખતે વિયોગીને પરિતાપ કરનારી વસંતઋતુ આવી, આ ઋતુમાં એક વખતે તે દ્રશ્ય નીકળ્યો, તેવામાં વચ્ચેને ધોતા એવા ધોળીઓનો ચર્ચરીધ્વનિ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. તે સાંભળી પોતે નાખુશ થઇ ગયો અને તરત તેણે ચત્તાને લઇને તે જાધા ધોળીઓને દુઃખી કર્યા હતા. તેઓમાં જિવદત્ત નામનો એ ધોળી હતો, તેને તો પકડીને તેણે કારાગૃહમાં પુરી દીધો. ત્યારે વસંતઋતુ નિવૃત્ત થઇ ત્યારે સ્વચ્છનોએ નિર્ભય કરી જિવદત્ત ધોળીને છોડાવ્યો હતો. આથી તારા મિત્રે નીચ કર્મ બાંધ્યું હતું. એ કુતરાની જેમ હૃદયમાં અભિમાન ધારણ કરતો હતો, તેથી આ જિવદત્તને ઘેર કુતરો થઇને આવતર્યો છે અને દુઃખી થાય છે,"

પછી મેં કેવળીને પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો " ભગવાન, હવે આ શુંવને જાવિધ્વમાં કેવા કેવા જાવ થશે ? " મારા આ પ્રશ્ન ઉપરથી કેવળી બોલ્યા, " ભદ્ર, આ તારો મિત્ર એજ ધોળીને ઘેર પાછો ગંધેડો થશે. તે જિવદત્તનો સંબંધી માતૃદિગ્ધ નામે એક ચંદાલ છે. તેને નદિકા નામે સ્ત્રી છે તે સ્ત્રીના કાંદરથી નપુંસક

આ તરફ પેલો અગ્નિશર્મા તાપસ નિચાણું બાંધી
અનશન કરી મૃત્યુ પામ્યો હતો. તપસ્યાના પ્રભાવથી તે વિદ્યુ-
ત્કુમાર દેવતાઓમાં દોઢ પડ્યોપમની સ્થિતિએ દેવતા થયો
હતો. વિભંગ જ્ઞાનના યોગથી તેના જાણવામાં આવ્યું કે, મારો
પૂર્વ શત્રુ શુણ્ણસેન ચારિત્ર લેવા તૈયાર થયો છે અને તે હાલ
રાત્રે પ્રતિમા ધરી રહ્યો છે. આથી તે કોપ કરી ત્યાં શુણ્ણસેન
પ્રતિમા ધરી રહ્યો હતો, ત્યાં આવી ઉભો રહ્યો. નિર્દોષ શુણ્ણ-
સેનને જોતાંજ તેના હૃદયમાં ક્રોધાત્મક પ્રજ્વલિત થઈ આવ્યો.
તત્કાલ તેણે તેની ઉપર તપેલી રજની વૃષ્ટિ કરી. ઉજવલ
ધ્યાનમાં હૃદયને સ્થિર કરી રહેલો તે સાત્વિક રાજા તે અસહ્ય
તપેલ રજથી દહન થવા લાગ્યો. આ વખતે તેણે હૃદયમાં
વિચાર્યું કે, “ શરીર તથા મનના દુઃખોથી ચારે તરફ પૂરાયેલા
આ સંસારમાં દુઃખ સુલભ છે અને ધર્મની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે.
આ ઉપરથી હું મારા આત્માને ધન્ય માનું છું, કે જે
આત્માએ આ અપાર સંસારરૂપ મહાસાગરમાં કોટી લવધી
દુર્લભ એવો ધર્મરૂપ ચિંતામણિ પ્રાપ્ત કર્યો છે. એ ચિંતામ-
ણિના પ્રભાવથી કદી પણ દુર્ગતિ થતિ નથી. આ અનાદિ
ભવમાં જન્મણુ કરતાં આ મારો ભવ સફલ થઈ ગયો. માત્ર
મારા હૃદયમાં એકજ વાત મને સાહે છે કે જે મેં મશકરીરૂપે
અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણની વિટંબના કરી અને તેના ક્રોધને વધાર્યો.
આ વાત મારા મર્મસ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે. હવે આ વખતે
હું સર્વ પ્રાણી માત્રની સાથે મૈત્રી કરું છું. તેમાં પૂર્વે પરાભવ
કરેલા અગ્નિશર્મા ઉપર વિશેષ મૈત્રી કરું છું. જગતના સર્વ

સામાન્ય જાણકારોની જાણ કરવા માટે

(પાના ૪૦)

હવે મારી ઉપર ક્ષમા કરો, હું સર્વને ખમાવું છું." આ પ્રમાણે ચિંતવતો શુશ્રુષેન તે તપેલ રજથી દગ્ધ થઈ ગયો. તેનો આત્મા શુભભાવના સહિત ઉપશ્રમ પામી ગયો. પાપી અગ્નિશર્માએ એ સત્વશુભી હવને મારી નાંખ્યો. મૃત્યુ પામ્યા પછી શુશ્રુષેનનો હવ શુભાધ્યવસાયના પ્રભાવથી સૌધર્મ દેવલોકના વિમાનમાં ચંદ્રાનન નામે એક સાગરોપમની આયુષ્યવાળો દેવતા થયો, તેને અતુલ્ય દિવ્ય દેહની પ્રાપ્તિ થઈ.

વાંચનાર, આ ચાલતા પ્રસંગનાં નાયક શુશ્રુષેન અને અગ્નિશર્માના આ પ્રથમ ભવની આ સ્થળે સમાપ્તિ થાય છે. તે બંનેનાં હવનમાંથી તમોને યોગ્ય લાગે તે બોધ ગ્રહણ કરી તમે તમારા હવનમાં ઉતારજો. આ પ્રસ્તુત પ્રસંગે અજ્ઞાન અને જ્ઞાનનો ભેદ કેવો છે? તે તમારા બલ્યુવામાં આવશે. જ્ઞાનના પ્રભાવથી શર્મા અગ્નિસેન સૌધર્મ દેવલોકનો દેવતા થયો અને અજ્ઞાનના યોગથી તાપેસ અગ્નિશર્મા વિહુલકુમાર થઈ પ્રગટ થયો. મહાકંઈથી સાંધેલું અગ્નિશર્માનું તપ તેના નદારા નીચાણાથી વ્યર્થ થઈ ગયું. આખરે ધમેલું મુવર્ણ ધુળ રૂપ થઈ ગયું. કાંઈપણ સત્કર્મ દુવિચાર અથવાં કપટથી ભરપૂર હોય તો તે ઉત્તમ ફળ આપતું નથી, એ વાત આ દષ્ટાંત ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે. આ ઉપરથી બોધ લેવાનો છે કે, દરેક સત્કર્મ શુદ્ધ ભાવથી આચરવું જોઈએ. દંભથી કરેલાં સારાં કાર્યો પરિણામે કેવલ શ્રમજ્ઞ આપે છે. તેમાંથી કાંઈપણ ઉત્તમ ફળ મળતું નથી. શુશ્રુષેને અગ્નિશર્માના જેવું ભારે તપ

કર્થું ન હતું, પણ તેના હૃદયમાં શુભ પરિણતિ જાગૃત હતી. તે પ્રથમથીજ શુદ્ધ ભાવ ધારણ કરતો હતો. અગ્નિશર્મા તરફ તેની પૂજ્ય બુદ્ધિ શુદ્ધ ભાવથી હતી. અગ્નિશર્માના પારણામાં તેનું જે પ્રવર્તન થયું હતું, તે ભાવ પૂર્વક ન હતું. પ્રમાદ અથવા મનોબલના અભાવથી તે પ્રવર્તન થયું હતું.

પ્રમાદ થવો એ હૃદયનો દોષ છે. પણ જો શુભ પરિણામ કે શુદ્ધ ભાવ હોય તો તે દોષ ટકી શકતો નથી, પરિણામ અને ભાવની નિર્મલતા આગળ એવા દોષો ટકી શકતા નથી. આત્મા શુભ પરિણામ અને ભાવની નિર્મલતાના પ્રભાવથી ક્ષણવારમાં શુદ્ધ થાય છે. તેથી દરેક ભવિ જીવે એ મહાશુભો સંપાદન કરવાને પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

માન મદન હોય તેવો દેખાતો હતો. તેનામાં યૌવનવય અને
સૌંદર્ય પૂર્ણ રીતે વિકાસ પામ્યા હતા. ફરતો ફરતો તે રમણીય
રાજકુમાર ત્યાં પેલી સુંદર બાળા સળીઓ સાથે ફરતી હતી,
ત્યાં આવી ચડ્યો. તેની દૃષ્ટિ એ મનોહર બાળાની ઉપર પડી.
તેની સાથે કામદેવના કોમળ બાણો પાણુ તેની ઉપર પડવા
લાગ્યા. સુંદરીના લલિત લાવણ્યે તેના હૃદયને આકર્ષી લીધું.
તે નીર્નયેન દૃષ્ટિથી તેણીને અવલોકવા લાગ્યો. કાણુવારે તે
બાળાએ પણ એ કુમારને જોયો. તેને જોતાંજ તેણીનું હૃદય
મોહિત થઈ ગયું. પરસ્પર દૃષ્ટિનો મેલાપ થયો, અને મહાન
કામદેવ પ્રગટ થઈ આવી. તે સાથે પરસ્પર હૃદયની આશાનો
પલ્લ પાલે થઈ ગયો.

વાંચનાર, આ સુંદર બાળા કોણ છે ? અને તેની પર
મિમ્મો બાંધ કરનાર રાજાદુમાર કોણ છે ? એવી છાનામા
છામાના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થઈ રહે, એ જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવાને
તેનું સ્વપ્નોદ્દેશ્ય કરવાની આવશ્યકતા છે.

જાંબુડીયા અપરિવેદ્ય સ્વરમાં જયપુર નામે નગર છે.
તે નગરમાં પુરુષદત્ત નામે રાજા છે, રાજા પુરુષદત્ત રાજા ન્યા-
યી રામે જયરામી છે તેના પ્રભુવર્ગી નીતિના હિંદુ નેત્રામાં
સંધ્યે હોયે. સંસ્કૃતિના ન પુરુષદત્ત નામે નિદા રાજાના
પુરુષદત્ત નામે પુરુષદત્ત નામે. આ નામે નામે નામે નામે
તે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે
તે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે
તે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે
તે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે નામે

આવેશુ' કે જાણે " કાણ સિંહનું જન્મું તેનીના વડન કમળ
માં થઈ પેટમાં પેરી ગયું. " આ ક્ષમાથી જાણત થઈ રાણીએ
તે વાત રાજાને જણાવી, તે ઉપરથી પોતાને સિંહના જેવો
પદાક્રમી પુત્ર થશે એમ માની રાજા ખુશી થયો હતો. ત્યારથી
સગર્ભા થયેલી શ્રીકાંતાને ત્રીજો માસે જિનપૂજા, સરપાવદાન
અને દીન તથા જનાથ જનોનો ઉદ્ધાર કરવાનો અને સુર્વને
અજય આપવાનો દોહદ થયો હતો. તેથી રાજા પુરપદતને
વધારે હુર્ષ થયો હતો અને તેણે હિમંગથી રાણીનો તે દોહદ
પરે કરાવ્યો હતો. પુર્ણ માસ યયા પાછી શ્રીકાંતાએ શુભ
દિવસે એક પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો. રાજાએ હૃદયમાં આનંદ
પામી તે પુત્રનો જન્મોત્સવ કર્યો અને સ્વપ્નને અનુસારે તે
કુમારનું સિંહ એવું નામ પાડ્યું હતું. શુકલ પંચાના ચંદની
જેમ પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતો સિંહકુમાર મોટો થયો.
અને અનુક્રમે યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો હતો. એ સિંહકુમાર
આજે ઉદ્યાનમાં વસંત ઋતુની હીડા કરવાને આવેલો છે. અને
ત્યાં તે સુંદર ગાલા ઉપર મોહિત થયેલો હતો.

આ સુંદર ગાલાનું નામ કુસુમાવળી છે. તે લક્ષ્મી-
કાંત નામના તે સિંહકુમારના મામાની પુત્રી થાય છે. તે આજે
પોતાની સખીઓ સાથે ઉદ્યાનમાં હીડા કરવાને આવી છે.
પૂર્વના યૌવથી તે જાનેનું પરસ્પર પ્રેમમંધન થઈ આવ્યું છે.
મનોહર યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયેલો સિંહકુમારને જોઈ કુસમા-
વળી શરમાઈ જઈ. તેની તે રથજેથી ખસવાને તૈયાર થઈ એટલે
તેની પ્રિય કરા નામની દાસી બોલી- " કુસમાવળીજી, શા માટે

નાસો છો ? એ રાજકુમાર તમારી કુઈ શ્રીકાંતાના પુત્ર સિંહ-
કુમાર છે. જો તમે એમને માન નહિં આપો તો, તેઓ તમને
અવિવેકી ગણશે. માટે ઉભા રહી તેમને આદરથી યોગ્ય માન
આપો. ” “ સખી, એ જાણતમાં તું પોતે કુશલ છે. માટે જે
યોગ્ય લાગે તે કર ” દાસીએ હાસ્યપૂર્વક કહ્યું “ જા, એ તમારે
જાતે કરવું જોઈએ. આ મનોહર રાજકુમારને કુશલ પુછી
આસન આપો, વસંતના પુષ્પોથી વધાવો અને તમારે હાથે
તાંબુલ આપો. ” કુસમાવળી બોલી—“ સખી, મારાથી કાંઈ પણ
ખની શકે તેમ નથી. માફ શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું છે.
અંગમાં આરે તરફ પસીનો વડ્યો છે અને મારા બે હાથ મુરે
છે. માટે એ કામ તું પોતેજ કર. ” રાજજાલાના આ વચન
સંભળી પ્રિયંકરા રાજકુમારની પાસે આવી આસન
ખતાં તોણીએ કહ્યું કે, “ રાજકુમાર, રતિ રહિત કામદેવ
રૂપ એવા આપને સ્વાગત છે. મેહેરબાની કરી આ આસન
ઉપર બેસો. ” દાસીના આ વચન સંભળી રાજકુમારે હસીને
કહ્યું, “ દાસી, હું પહેલા રતિ રહિત હતો, અત્યારે નથી. ” આ
પ્રમાણે કહી તે યોગ્ય આસન ઉપર બેઠો. પછી પ્રિયંકરાએ
એક સુવર્ણના પાત્રમાં તાંબૂલ લઈ વસંત રતુના પુષ્પોની માલા
સાથે રાજકુમારને અર્પણ કર્યું. રાજકુમારે હૃદય ઉપર કુસુમ-
માલાની સાથે કુસુમમાળાને ધારણ કરી હતી.

આ વખતે એક સંભારાયણ નામનો કંચુકી આવ્યો.
તેણે આવી જોયું, ત્યાં તે કુમારી સિંહ કુમારને પ્રેમથી અવલોકન
કરતી જોવામાં આવી. તે દેખાવ જોતાંજ કંચુકીએ વિચાર્યું કે,

તે વિધિ આ બનેનો યોગ કરે તો કામદેવ અને રતિના જેવો મેલાપ થાય. ” આવું ચિતલી તેણે સમીપ આવી કુમારને પ્રણામ કરી કુમુભાવગીને કહ્યું, “ દેવીએ આજ્ઞા કરી છે કે, ચિરકાલ ક્રીડા કરવાથી તમારા શરીરને થ્રમ પડ્યો હશે, માટે સત્વર આવો, હું તમારા વિરહને સહન કરી શકતી નથી. ” કંચુકીના આ વચન સાંભળી, “ જેવી માતાની આજ્ઞા ” એમ કહી કુમુભાવગી કુમાર તરફ સપ્રેમ દૃષ્ટિથી જોતી ઉઘાન-માંથી નીકળી ગઈ. માતાની પાસે આવી તેમને પ્રણામ કરી કુમુભાવગી પોતાના મહેલનાં અગ્ર ભાગે ચડી અને ત્યાં રહેલા એક પદ્મોપર દૃઢપદ્મ કુમારને ધારણ કરતી તેનું ચિતવન કરવા લાગી. તેની ત્યાંથી પોતાનાં સર્વ પરિવારને વિસર્જન કરી જાણે એકાંત વાર્તા કરવાને ઇચ્છતી હોય, તેમ દેખાવા લાગી. કામદેવની પીડાથી લાંબા નિઃશ્વાસ મુકતી તે જાણી દૃઢપદ્મ તે કુમારને જ જોતી હતી. તે તેના પ્રેમરૂપ ધરામાં મગ્ન રહેતી, તેથી વાપિકામાં નહાતી નહિ. તેના અનુસંગમાં ધુક્ત હતી નેથી શરીર ઉપર અંગશાગ ધારણ કરતી નહિ. તે સોગડા જાણ અને ઠંડુકની ક્રીડા કરતી નહિ. પ્રીતીને કરનારા મેના પોપટને પદાવતી નહિ, તે તાંબુલને હચિછટ માનતી, દેહના આબુષણને દ્વારણ બાલુતી અને ચંદનને મળ બાલુતી હતી. કુમુભાવગીની આવી રિચિતિ તેની ધાત્રીઓ જોઈને અનેક ચિત્તામાં પડી હતી. સર્વના દૃઢપદ્મમાં બુદ્ધી બુદ્ધી બાતની ચંદ્રાઓ યવા લાગી. કુમુભાવગીને મદનરેખા નામે એક સખી હતી. તે તેણીનું બાણે બીજું મન હોય તેવી વિન્યાસપાત્ર બની હતી.

મહનરેખા તેની ધાત્રીની પુત્રી થતી હતી, કુસુમાવળીની મરણ સાચવવાને ધાત્રી પોતાની પુત્રી મહનરેખાને તેણીની પાસે રાખતી હતી. કુસુમાવળીની એવી સ્થિતિ જોઈ ધાત્રીએ ઘેર આવી મહનરેખાને કહ્યું, “ જહોન મહનરેખા, આજે તારી સખી કુસુમાવળી ઉદ્યાનમાંથી શ્રાંત થઈ ઘેર આવ્યા પછી અવ્યવસ્થિત થઈ ગઈ છે. તેણીનું મન ચિંતાતુર દેખાય છે, માટે પંજો અને તાંબૂલની બીડી લઈ તું તેની પાસે જા અને તેણીના હૃદયને સ્વસ્થ કર. ” માતાની આવી આજ્ઞા થવાથી મહનરેખા ઉતાવળી કુસુમાવળીની પાસે આવી. તેણીની એવી સ્થિતિ જોઈ મહનરેખા બોલી “ બા સાહેબ, તમારી મુખમુદ્રા ઉપર ઉદ્વેગ દેખાય છે, તેનું શું કારણ છે ? શું તમારા માતા પિતા તમારી ઉપર નાખુશ તો નથી થયાં ? શું તમારો સખીજન તમારી પર વિરક્ત છે ? તમારું હૃદય સમાધિસ્થ કેમ નથી ? જો કહેવા યોગ્ય હોય તો કહેશો. ”

સખીના આવા વચન સાંભળી કુસુમાવળી જરા આશ્વાસન પામીને બોલી. “ સખી તારી આગળ નહિ કહેવા યોગ્ય શું છે ? હું આજે ઉદ્યાનમાં ફરવા ગઈ હતી, ત્યાં પુષ્પ સુંઘવાનાં મને ઘણું શ્રમ થયો, તેથી જવર આવી ગયો તે જવરને લઈને મને આ અરણિ કોપણ થઈ છે બીજું કંઈ નથી. ” “ તારે તો આ તાંબૂલની બીડીના સ્વાદ કર અને હું તારા માટે પાણી અને શ્રમજન પાણીનાં નાશ કરું. ” મહનરેખા આ સાચા સારથી કહ્યું. “ કુસુમાવળી બોલી “ સખી, તું જોઈ અને જાણ કરવાની કોઈ જાણ નથી. હું કહેતી છું માં

નહ એટલે મારે તાપ શાંત થઈ જશે." આ પ્રમાણે કુસુમા-
 વળી કદલીગૃહમાં આવી. મહનરેખાએ કદલીના પત્રોથી એક
 શર્યા સંતોષ કરી લીધી. કુસુમાવળી તેની ઉપર બેઠી. પછી
 તેણીને તાંબુલની ખીટી આપી મહનરેખા પંજો કરવા લાગી.
 આવો ઉપચાર કર્યો, ને પછી તેણીનું દુઃખ શાંત રહેવા લાગ્યું.
 એટલે મહનરેખાએ વિનયથી પૂછ્યું, " વર્ત્તમાનિકા, તમને
 શું થયું છે ? તે કંઈ પણ બાંધવામાં આવતું નથી. ત્યારે તમે
 હિવાનમાં આખાં હતાં, ત્યારે કંઈ પણ કોતુહલ તમારા જીવામાં
 આવ્યું હતું ? તે આવે આવું હોય તે કહી દો. " કુસુમાવળી
 મંદ હાસ્ય કરતી બોલી— " જોન મહનરેખા, તું મારું દુઃખ છે.
 તારાથી છાતું રાખવું, એ મને ચોગ્ય લાગતું નથી. સખી,
 ત્યારે હું હિવાનમાં આવી, ત્યારે જાણે રતિ વગરનો કામદેવ
 હોય અને શહિદી વગરનો અંદ્ર હોય તેવો મહારાજા પુરુષ-
 સનો રાજકુમાર સિંહકુમાર મારા જીવામાં આવ્યો હતો.
 પ્રિય સખી, એ રાજકુમારના સ્વરૂપનું શું વર્ણન કરું ? એ
 મનોહર મુર્તિએ મારા મનને હરી લીધું છે. તેના શરીરનો
 વર્ણ સુવર્ણના જેવો હતો, નખની કાંતિથી તેના ચરણની આંગ-
 લીઓ પ્રકાશિત હતી, તેનો કટી ભાગ સિંહના જેવો હતો,
 મધ્ય ભાગ કૃશ હતો, વદનસ્થલ વિશાલ હતું, સ્કંધ ઉચ્ચ હતો;
 ખંડે હાથમાં કમલ, પ્વજ, અંકુશ અને છત્રની રેખાઓ હતી.
 હાથની આંગળીઓ છિદ્ર વિતાની હતી, અને નખ રાતા હતા.
 તેના કંઠની આકૃતિ ચંપના જેવી હતી, અધર પાંકેલા બિંબ-
 ફલના જેવા દેખાતા હતા, દાંત ઉજ્જવલ હતા, લોચન કમળના

આ પ્રમાણે તે બંને વાતચિત કરતાં હતાં, તેવામાં પદ્મ-
વિકા નામની ઉઘાન ગાલિકાએ આવી. બગર આપ્યા કે,
માતાએ આજ્ઞા કરી છે કે, તમારે મહેલનાં છબ્બ ઉપર જઈને,
એસતું કારણે મહારાજા પુરુષોત્તમના સિંહ રાજકુમાર
આજે ગૃહઉઘાનમાં આવવાના છે. ” પદ્મવિકાના આ વચન
સંભળી કુમુભાવળી અંતરમાં આનંદિત થઈ ગઈ. પછી પદ્મ-
વિકા ત્યાંથી આવી ગઈ.

આ તરફ સિંહકુમારને રાજા કામપાણે પોતાના ગૃહઉઘા-
નમાં નિમંત્રણ કરી બોલાવ્યો હતો. સિંહકુમાર કુમુભાવળીને
જોવાને ઉત્સુક થઈ સત્વર ગૃહઉઘાનમાં આવ્યો. તેણે ઉતાવળથી
ગૃહઉઘાનમાં પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં એક સુંદર દ્રાક્ષમંડપ જોવામાં
આવ્યો, તે મંડપની પાસે વાસંતી લતાનો એક બીજો મંડપ
હતો. તેની અંદર ફરવા મોટું. રાજા કામપાણે પ્રયત્નથી ત્યાં
એકાંત કરવાની ગોઠવણ પાળી હતી. કારણકે પોતાની પુત્રી
કુમુભાવળી અને રાજકુમારનું પ્રેમબંધન તે સ્થળે થાય, એવી
તેની ઇચ્છા હતી. હજીવાર પછી કુમુભાવળી પોતાની સખી
મહાનરેખાની સાથે તે સ્થળે આવી. સખીએ મંદ મંદ હસતાં
રાજકુમારને કહ્યું, “ પ્રિય સખી, આ રાજકુમાર તમારા
સંબંધી છે, તેમની સાથે સંભાષણ કરો અને પુષ્પ તથા તાંબુલ
આપી તેમને સત્કાર કરો. તમારા હૃદયને પ્રેમ બે દર્શાવવા
દેખ તો હાલને મેળવવાને ઉત્સુક થયેલી એક હસલીનું ચિત્ર
આણેખી તેને દર્શાવો. ”

આ પ્રમાણે કહી તેણીએ પાછા, રંગ તથા પટી લાવી

રાજકુમારીની પાસે મૂક્યાં. સખીના હૃદયને ભાવ બાળી એ ચતુરાકુમારીએ હંસને મળવાને ઉત્સુક થયેલી એક હંસલીનું ચિત્ર ઠાલી મદન રેખાની પાસે મૂક્યું. ચિત્રનો બરાબર દેખાવ જોઈ મદનરેખાને ખુશી થઈ અને તેણીએ તે આશયને સ્પષ્ટ કરવા તેની નીચે આ પ્રમાણે શ્લોક લખ્યો—

“ ચિત્રગ્રાસેડ્વ્યનાશંસા, સૌત્કંઠાપ્રિયદર્શને ।

પદ્મચંદ્રમપરચંતી, વાદં તામ્યતિ હંસિકા ” ॥૧॥

“ પોતાના પ્રિય હંસના દર્શન કરવામાં ઊત્કંઠાવાળી હંસલી કમળના ખંડને જોતી નથી તેથી કમળ તંતુના એક શાસની પદ્મ આશા નહિ રાખતી અત્યંત તરફડે છે.”

પછી મદનરેખા આ ચિત્રપટ અને ઘીજી ભેટ લઈ સિંહકુમારની પાસે આવી. આ રાજકુમારીની સખી છે, એવું ધારી કુમારે તેણીને માન આપ્યું. દાસી નમન કરી આદરથી બોલી “ રાજપુત્ર, કુસુમાવળીએ તમારે યોગ્ય આ ભેટ મોકલાવી છે. અને તેની સાથે આ ચિત્ર આપ્યું છે. રાજકુમારે તે ભેટમાંથી તાંબુલ ગ્રહણ કરી મુખમાં નાખ્યું. પ્રિયંશુલતાની મંજરી કાન ઉપર રાખી અને હંસલીના ચિત્રનું અવલોકન કર્યું. ચિત્રમાં દર્શાવેલી હૃદયવેધક હંસલીને જોઈ રાજકુમાર પોતાનું મસ્તક ધુણાવવા લાગ્યો. ચિત્રની અદ્ભુત કુશળતાએ તેના હૃદયને અતિ આનંદ આપ્યો. તેણે મદનરેખાને પુછ્યું, “ દાસી આ હસ્ત લાઘવ કેનું છે ? અને આ ચિત્રની અવસ્થાને દર્શાવનારો રસિક શ્લોક કોણે લખ્યો છે ? ” મદનરેખાએ

વિનયથી કહ્યું “ રાજકુમાર, આ રાજકુમારી પુત્રુમાવળીએ
 ચિત્તદેહ છે, અને તેની નીચે સાંકડાંક દેહો છે તે સખ્યો છે.”
 તે સાંખ્યી પ્રેમના સંખ્યાં ઉભરાઈ બેઠેલાં રાજકુમાર બેઠેલા.
 ઠાંસી, આ ચિત્તદાસક ચિત્ર તોઈ દુઃખમાં મ્મતિ આગંદ ઉપા
 થાય છે. તે કાચે બાવડાંક દેહોનું કાલિય તે ચિત્રના
 આશયને સંધારી શોતે રૂપાઈ રહે છે. આટલું કરી રાજકુમાર
 એક ભાગરવેસનું પેત્ર લીધું અને તેને કોંઠરી જેવું દુઃખ બનાવી.
 તે દેશને તે ચિત્રપદમાં મુદ્રિ તેની નીચે આ પ્રમાણે રજુ
 કરાઈ સખ્યા—

“ પ્રાણેષુ પ્રોષિતેષુ ક્યાત્રિમા રાનેર મંગનઃ ।

અનેન દેહુના દેમો ન વિહુંચતિ જીવિનમ્ ॥ ૧ ॥

ચિત્રાનુરાગિણી સ્વં પારં ચ ચિત્રાનુરાગિણી ।

પ્રિયે પુનઃ પુનર્દીપ્યં તપસ્યા પિત્રકોશરુદ્ધ ॥ ૨ ॥

દેવં તુ પ્રવૃત્તં માષાધિકં ચિદં રિચારિતામ્ ।

સ્વમે દિ વિપુણાસિ સ્વં વિપુણસ્તે સર્ણાત્મનઃ ॥ ૩ ॥

“ એ પ્રાણ આત્મા અવતે પાછે પ્રિયાની આંખે સંમિલન
 થાય, એ કાલકુળી આ દેહ પેટાડુ દલિત છેડેના નથી
 હે પ્રિયા, તુ ચિત્રની કાળી છે, નેમ દુ પડુ વિરનં રાગી છુ
 રાગે આ પ્રનાંક પાર પાન ચિત્રના દુઃખને દહાવવી આ ચિત્ર
 માત્ર આંખા કાળે આંખે છે. તેના વિચાર દેહ તુ રાગી
 વિપુણ છે અને તારા સમ્પાદન પણ વિપુણ છે. ” ૧-૨-૩

સમર્થનઃ આ દેહ અને તેના રાગ નેમ કાળે છે.

હર્ષ દુઃખમાવગીની પાસે આવી. તેણીએ દુઃખમાવગીને તે લે-
 ત્યાં "હોઈ અર્પણ કર્યો. "હોઈ પાંચી. દુઃખમાવગી હૃદયમાં
 આત્મકિંન મર્મ મર્મ, અને તત્કાલ તેણીએ નીચે પ્રમાણે બે
 "હોઈ લગી આવી મહનગેમાને રાજકુમાર પાસે ગોઠવી. તે
 "હોઈમં નીચે પ્રમાણે આપણે કહ્યો—

"મિત્ર, મેં તમને વિચારીનેજ વિષ્ણુ મોકલાવ્યું હતું.
 જે વિષ્ણુ સમસ્ત પશુ તથા વિચારીને જ મોકલી છે, એથી
 જમાણા કોપમર માનું. પુ. ચતુરદય ચતુરદયને આકર્ષે છે."

પર "હોઈએ આપણે રાજકુમાર વારંવાર ચિંતવવા
 કર્યો, અને પિતાના હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે, "આહા!
 "હોઈની રચના કેવી સુંદર છે? આપણે જા આમે અર્ધ ગાય
 જેવું દેખાતું છે. તે જા હોઈની આવી કાલ છે કે, દુઃખમાવગી
 અને તમા વિચારના સુનિષ્ઠી સુંદર છે. આવી સુંદર જમાણીને
 હૃદયમાં રચના કરવાની લોકો લોક આપ છે. "આવું ચિંતવી
 હોઈને હોઈનાં હૃદયમાં પચાત જાતી સમીને તેવી પાસે મા-
 તી હતી. આનેજે હોઈને આપણા પ્રમદાત્મી વાતો હતી
 દુઃખમાવગીને સુંદર હતી હતી.

આવી રીતે રાજકુમાર સિદ્ધકુમાર અને હૃદયમાવગીનાં પ્રિય-
 પ્રિયને હોઈ. હોઈ તેઓના હૃદયમાં પાનવત પ્રમાણે પ્રમાણ પડી
 હતી. દુઃખમાવગીને હૃદયમાં પ્રમાણે રાજકુમાર સુંદરને દુઃખ
 સિદ્ધિ હૃદયમાં હતી. તેને સિદ્ધિમાં પશુ જે વિદુષી રાજકુમાર
 મા હોઈની વિચારના રાજકુમારને વાતો ૩ વાતો હતી. તેઓ
 વાતો હોઈને. પ્રિયને પ્રિય તરીકે રાજકુમાર પ્રિયને પ્રિય

સ્થાવરો પરસ્પર આપતી હતી. પ્રિય અને પ્રિયા જાનેને કાન્ય-
વિનોદ પ્રિય હતો. રસાલકારથી ભરેલી કવિતાઓ શ્રી પરસ્પર
આત્માને આનંદ આપતાં હતાં.

વાંચનાર આ ઉપરથી તમે જાણી શકશો કે, પૂર્વકાલે
ભારતભૂમિ ઉપર વિદ્યાવિનોદ કેવો હતો ? ચૌવનવયના આરભ
પેહેલા દરેક આયોજાલક અને આયોજાલિકા નવીન કવિતા
શ્રી શકતા અને સમસ્યા પૂરી શકતા હતાં. જૈન સાહિત્યનું પૂણ્ણ
જ્ઞાન મેળવ્યા પછીજ તેઓને વિવાહ થતો હતો. પ્રેમનું શુદ્ધ
સ્વરૂપ સમજના પછી વિવાહનો યોગ થવાથી તે સ્ત્રી પુરુષની
વચ્ચે દિવ્ય અને મહિમ પ્રેમનો નિર્મળ પ્રવાહ વહેછે. આવા
શુદ્ધ પ્રેમી એવેક જૈન દંપતી આ ભારતભૂમિને અલંકૃત
કરતા હતાં. તેવા સમયે પુનઃ પ્રાપ્ત થાય, તેને માટે પરમાત્માની
પ્રાર્થના કરજો. અને તન, મન અને ધનથી તે સુધારણા કરવામાં
યત્ન કરજો.

પ્રકરણ ૨ જી.

શ્રી ધર્મશાપ મુનિ.

એક રમણીય જિજ્ઞાસુ આવેલું હતું. વિવિધ વૃક્ષોની
એકીધી તે પહોંચી મુશોલિત દેખાતું હતું. પક્ષીઓના મધુર
ગાનથી વાંચે તે સુસાદુરને આપકાર આપતું હોય તેવું

દેખાતું હતું. એક તરફ દ્રાક્ષામંડપ, એક તરફ કદલીગૃહ અને એક તરફ વાસંતી લતાનો મંડપ એમ બુદ્ધા બુદ્ધા પ્રદેશોએ તેની રમણીયતાને વિશેષ શોભા આપી હતી.

આ રમણીય ઉદ્યાનના આસુક પ્રદેશમાં એક જૈન મુનિ ઊતર્યા હતા. તેમની સાથે બીજા ઘણા મુનિઓનો પરિવાર હતો. સર્વ પરિવારના અગ્રસર મુનિ ઘણા તેજસ્વી હતા. તેમની સુંદર મૂર્તિ મુર્તિલિંગને ધારણ કરતી, તથાપિ તેમનું સ્વાભાવિક સૌંદર્ય અજકી નીકળતું હતું. જાણે મૂર્તિમાન મુનિધર્મ હોય, એવા એ મુનિ દેખાતા હતા. તેમના હૃદયમાં દ્વાદશાંગીએ નિવાસ કર્યો હતો.

આ વખતે એક તરણ પુરુષ ઘોડેસ્વાર થઈ ત્યાં આવ્યો હતો. શ્રાંત થઈ ગયેલા અશ્વ ઉપરથી ઊતરી તેણે એક વૃક્ષ નીચે વિશ્રાંતિ લીધી. તે પુરુષના શરીર ઉપર રાજતેજ પ્રકાશી રહ્યું હતું. તેની મુખમુદ્રા ઉપર પચ્ચીનાની કણીઓ જામી ગઈ હતી. ક્ષણવાર વિશ્રાંત થયા પછી તેની દૃષ્ટિ પેલા મુનિઓ ઉપર પડી. તરત તે બેઠો થયો, અશ્વને એક વૃક્ષની શાખા સાથે બાંધી અને શસ્ત્ર, ઉપાન વગેરેનો ત્યાગ કરી પોતે જ્યાં મુનિઓનો પરિવાર હતો, ત્યાં આવ્યો. મુનિઓના પરિવાર વચ્ચે રહેલા તેજસ્વી મહા મુનિને જોઈ તારાઓના મંડલમાં રહેલા ચંદ્રનું તેને સ્મરણ થઈ આવ્યું તે વિર પુરુષ વિતયથી મુનિપતિને અને બીજા મુનિઓને વદન કરી સન્નિધિ બેઠો. અને મુનીશ્વરની શ્રાવણ અને તેજસ્વી મૂર્તિ જોઈ હૃદયમાં પ્રસન્ન થયો. એ તરણ પુરુષ અનેક પ્રશ્ન પૂછવા લાગ્યો.

વાંચનાર, તારા હૃદયમાં આ પ્રસંગની નિરાસા જિતવત
 સહ હશે. માટે તેનું સ્પષ્ટીકરણ આજે હવેને સાંભળજે. જે
 મનોદર જીવાન વર્ણવેલું છે, તે નામદેવ નામનું જીવાન છે.
 તેની બાંદર પરિવાર સાથે એ મહામુનિ આવ્યા છે, તે ધી
 ધ્રુવધોષ મુનિ છે. એ મહામુનિ પરિવાર સાથે તે જીવાનમાં
 વિદ્યાર કરતા આવી ગયા છે. તે તેજસ્વી મુનિ દ્વાર્યાંગને
 જાણનારા અને મુનિધર્મ પ્રમાણે વર્તનારા છે. જે પોદેસ્વાર
 નરણ પુરુષ આવેલો છે, તે આપણા પ્રસ્તુત વિષયનો નાપક
 સિંહકુમાર છે. સિંહકુમાર કુમુભાવગી સાથે વિવદિત થયેલો
 છે. દાસપાલે પોતાની પુત્રી કુમુભાવગીને ગૃહી પ્રાપ્તપ્રમણી
 સિંહકુમારની સાથે પરણાવી હતી. એ વિવદિત સંસ્થા સિંહકુમા
 રને મલી પરોશમણી કરવામાં આવી હતી. સિંહકુમાર
 કુમુભાવગી જેવી વિદુષી જાણને પ્રાપ્ત કરી, વળે મુખી થયો
 હતો. એ વિદ્વાન દંપતિ રાજમહેશમાં રહી સદા વિવાંચિનેશ્વર
 કરતાં હતાં. માર્ગિક અને નૈતિક પુસ્તકો વાંચવામાંજ પોતાનો
 સમય પ્રતાર કરતાં હતાં, કુમુભાવગી દાખ્ય વિદ્યારથી અતિ
 આનંદ આપતી અને લેતી હતી. પ્રતિદિન નવીન રસિક દલિ
 નામો જતાવી અને પરસ્પર વંચાવી તે મુવાન દંપતિ અને
 જ્ઞાનદિત થતાં હતાં.

આ પ્રમાણે સિંહકુમાર અને કુમુભાવગીનો મહાવાસ
 થયો. આનંદથી ચાલતો હતો મહારાજ પુરોચનને પોતાના
 વિદ્વાન કુમારને કુવરાજપદ આપી રાજપદાર્થમાં પ્રવીણ
 બનાવેલો હતો. એક વખતે તેનું દી રાજકુમાર અંગદીકા કર-

વાને એકલો વનમાં ગયો હતો. વનનાં ઘણાં પ્રદેશમાં અશ્વને ખેલાવી જ્યારે તે શ્રાંત થયો, ત્યારે આ નાગદેવ નામના ઉદ્યાનમાં વિશ્રાંતિ લેવાને આવ્યો હતો. જેવામાં અશ્વ ઉપરથી ઉતરી સિંહકુમાર વૃક્ષ નીચે બેઠો, તેવામાં તેની દૃષ્ટિ મુનિમંડળ ઉપર પડવાથી તે મહામુનિ ધર્મઘોષની પાસે આવી બેઠો હતો. જે વાત વાંચનારના સ્મરણમાં હશે.

સુંદર અને શાંત સ્વરૂપ મહામુનિને જોઈ સિંહકુમારે વિનયથી પૂછ્યું,—“મહાનુભાવ, આપની મનોહર મૂર્તિ કોઈ ઉત્તમ રાજ વૈભવની અથવા ગૃહ વૈભવની લોકતા થઈ હોય તેમ દેખાય છે. આવા આપનાં સુખી શરીરે સંસારનો ત્યાગ શા માટે કર્યો છે ? આ સુખી સંસાર ઉપર આપને શા કારણથી નિર્વેદ થયો છે, એ જાણવાની મારી ઈચ્છા છે.

સિંહકુમારનો આ પ્રશ્ન સાંભળી ધર્મઘોષ મુનિ બોલ્યા “રાજકુમાર, આ સંસારમાં એવું શું છે ? કે જેથી નિર્વેદ ન થાય. સંસાર સંબંધી સર્વ નિર્વેદનું કારણ છે. મને તો એક અવધિજ્ઞાનીતું અરિત્રશ્રવણ વિશેષ કારણ થયું છે. તે સાધન થઈને સાંભળ—

હું આ વિજયોની અંદર આવેલા રાજપુર નગરમાં રહેતા હતો. સ્વભાવથીજ મારું ચિત્ત સંસાર તરફ ઉદ્ભવ પામેલું રહેતું હતું. એક વખતે જંમન અવાચકાત ઉપવ્રત થયેલું છે, એવા અમરગુપ્ત નામે કોઈ મહા નાધુએના પણા પરિવાર સાથે ઉદ્યાનમાં આવી સમેસન કરતાં એ મહામુનિને આવેલા

[illegible]

કર્યવૃક્ષ રૂપ એવો શ્રી સર્વજ્ઞાપિત ધર્મ મને સાંભળીએ.
 જે ધર્મ સાંભળી કર્મના ક્ષયોપશમથી મને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત
 થયું અને તત્કાલ આ સંસાર રૂપ કારાગૃહમાંથી મુક્ત થવા
 ઉદ્દેશ પામી હું સંવિગ્ન થઈ ગઈ અને શુદ્ધ હૃદયથી આહ્વાન
 ધર્મની ઉપાસના કરવા લાગી.

મારો પતિ રૂદ્રદેવ દુરાચારી હતો. તે મારી ધાર્મિક વૃત્તિ
 જોઈ નારાજ થયો. તેણે મને કહ્યું “હે મૂઢ સ્ત્રી, વિષયોમાં
 વિધન કરનારા આ ધર્મને છોડી દે.” સંવિગ્ન પતિના આવા
 વચન સાંભળી મેં વિનયથી કહ્યું, “સ્વામી વિષય સુખ પરિ-
 ષ્ણામે નાહું છે તેથી તે સુખ લોગવવું ન જોઈએ” મારા
 આવા વચન સાંભળી રૂદ્રદેવ રૂદ્ર રૂપ કરીને ગોલ્યો. “અરે
 મૂર્ખ સ્ત્રી જે હું ધર્મથી અદ્યત્ત સુખ મેળવવાની ઇચ્છા રાખે
 છે તેથી હું અરેખર દશાય છે. જે પ્રત્યક્ષ સુખ હોય તેજ
 લોગવવું જોઈએ.” રૂદ્રદેવના આવા વચન સાંભળી મેં આંતર-
 થી જણાવ્યું “સ્વામી જે વિષય સુખ છે તે પશુક્રિયા છે
 અને દયાભય ધર્મનું આચરણ ને માનવી ક્રિયા છે. તેથી મનુ-
 જ્ઞે પશુક્રિયા કરવી ન જોઈએ” મારા આવા વચન સાંભળી
 મારો પતિ રૂદ્રદેવના હૃદયમાં ક્રોધ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. તેણે
 ક્રોધથી ભરેલ મારો ત્યાગ કરી ક્રોધે બંને તેણે કરીવાળું પરણ
 વાને ત્યજી દેવ સર્વવાદની પુત્રી નાગસીની નજી કરી સાથે
 જઈ મારા પિતાનું મનુષ્યન ત્યાગ કરી પશુક્રિયા તેણે મારી
 ઉપર રૂદ્રદેવના પિતાની રૂપા નાગસીની આવી ત્યજી
 રૂદ્રદેવને માનની સાથે જઈ રૂદ્રદેવ તેજ નૃસિંહ રૂદ્રદેવ મને

મારવાનો જિપાચ ચિતવવા લાગ્યો. એક વખતે કોઈ ઘડામાં સર્પને પૂરી મને કહ્યું કે, તે કુંભમાં પુષ્પમાળા છે, તે લાંબ. મેં તેની આજ્ઞાથી તે ઘડામાં પુષ્પમાળા લેવાને હાથ નોંખ્યો, એટલે સર્પે મને દંશ માર્યો. મેં તે વાત રૂદ્રદેવને કહી એટલે તે એટલા આડંબરથી પોકાર કરવા લાગ્યો, સર્પનું વિષ ચક્રવાથી મેં પ્રાણનો ત્યાગ કર્યો. મેં પવિત્ર વૃત્તિથી સમકિત પાળ્યું હતું, તેથી મૃત્યુ પામીને હું પડ્યોપમની આયુધ્યવાળો દેવતા થઈ, પહેલા દેવલોકમાં લીલાવસંત નામના વિમાનમાં જિમ્ન થયો હતો.

અહિ રૂદ્રદેવ મારા મરણ પછી નાગદેવ સાર્થવાહની પુત્રી નાગથીને પરવ્યો. તેણીની સાથે વિષયમુગ્ધ લોગવી છેવટે મૃત્યુ પામી એક પડ્યોપમની આયુધ્યવાળો નારકી થયો. હું આયુધ્ય પૂર્ણ થતાં દેવલોકમાંથી અધી સુસુમાર પર્વતમાં ગળે દ્ર થઈ આવતર્યો. પેલા રૂદ્રદેવ નરકમાંથી નીકળી તેજ સુસુમાર પર્વતમાં ગુફપક્ષી થયો. તે પક્ષીએ મને હાથિણીઓની સાથે કીડા કરતા જોયો, એટલે તેને મારી તરફ દેખ ઉત્પત્ત થઈ આવ્યો. આ દેવ થવાનું કારણ વિચારતાં તેને જાતિસ્મરણ થયું. તત્કાલ તેણે વિચાર્યું કે, “આ ગળે દ્રને લોગમાંથી કેવી રીતે છેતરવો ?” આવો વિચાર કરતો તે ત્યાં રહ્યો હતો તેવામાં લીલાસરતિ નામનો કોઈ વિદ્યાધર મૃગાંકસેન વિદ્યાધરની પુત્રી ચંદ્રરેખાને હરીને તે સ્થળે આવ્યો. તેણે તે શુકપક્ષીને કહ્યું, “શુકરાજ, હું આ લતાગૃહમાં રહેવાનો છું. જો કોઈ બીજો વિદ્યાધર અહિ આવે તો” હું અહિ છું” એ વાત તેને કહીશ

નહી, હું તારો ઊપકાર માનીશ." આ પ્રમાણે તે વિદ્યાધર તે હરિ
 લાવેલી ચંદ્રચાની સાથે તે કુંજમાં સંતાઈ રહ્યો હતો. અને
 શુકપક્ષી એક નારંગીના વૃક્ષ ઉપર બેઠો હતો. જે વખતે પેલો
 વિદ્યાધર આવીને આવ્યો ગયો, તે વખતે હું હાથિણીઓની
 સાથે ત્યાં ફીડા કરતો આવતો હતો. મને જોઈ તે શુકપક્ષીએ
 વિચાર્યું કે, "આ મનોરથ પૂરવાનો ઝરાણર સમય છે." પછી
 તે શુકપક્ષી મારી પાસે આવી પોતાની સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યો. "હું
 હું પ્રિયા, મારા શુરુ વસિષ્ઠ પાસેથી મેં સાંભળ્યું છે કે, આ મહા
 પર્વતમાં સર્વ કામનાને પૂર્ણ કરનાર એક પતન સ્થાન છે. તે
 સ્થાને આવીને બ્રહ્માપાત કરવામાં આવે તો તે વખતે જે ધારણા
 કરે તે પ્રાપ્ત થાય છે. મેં વસિષ્ઠશુરુને પૂછ્યું કે, એવું સ્થાન
 ક્યાં છે ? ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે "આ પર્વતની ડાબી પડખે
 છે." માટે હું પ્રિયા, આપણે તે સ્થાને બ્રહ્માપાત કરીએ, જેથી
 આ તિર્થચપણામાંથી મુક્ત થઈ શકીશું. પછી તે શુકપક્ષી
 વિદ્યાધરપણાની ઇચ્છા કરી પ્રિયાની સાથે તે ઉપરથી પડ્યો. ત્યાં
 સંતાઈ રહેલા પેલા લીલારતિ વિદ્યાધરને મળી તેણે વાત કરી કે,
 જે વિદ્યાધર તમારી પાછળ આવવાનો હતો, તે આકાશમાર્ગે
 આવ્યો ગયો છે. પછી તે વિદ્યાધર પેલી હરેલી સ્ત્રી સાથે બા-
 હર નીકળ્યો. તે જોઈ મારા મનમાં વિચાર થયો કે, "શુકપક્ષી
 અને તેની સ્ત્રી આ વિદ્યાધર દંપતી થઈને નીકળ્યા છે, તેથી
 આ તિર્થનો અદ્ભુત પ્રભાવ લાગે છે." આવું થઈને તે
 સ્થાને લગુપાત કર્યો, મારા ભારે શરીરને ઝડપે મારા ગાત્રો
 લાંગળી ગયાં અને તેથી ઘણી પીડા થઈ પડી. તે શુકપક્ષીને જોઈ

ક્યાં જીવે મર્યું, તે મારા લક્ષમાં આવ્યું નહિં. હું અકામ
નિર્જરાના યોગથી મૃત્યુ પામીને વ્યંતર દેવતા તરીકે ઉત્પન્ન
યયો અને તે શુકપદ્મી નારદી યયું. હું ત્યાંથી આવીને આજ
વિજયમાં ચક્રવાળા નામના નગરમાં અમરિહતચક્ર નામના
સાર્થવાહની સુમંગળા નામની સ્ત્રીના ઉદરથી ચક્રદેવ નામે
પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો અને પેલો શુકપદ્મી નરકમાંથી નીકળી
ઓમશર્મા નામના રાજાના પુરોહિતની નંદિવર્દની નામની
સ્ત્રીના ઉદરથી ચક્રદેવ નામે ઉત્પન્ન થયો. મારે તેની મૈત્રી થઈ
અને તે મારી સાથે કપટ બાવથી મૈત્રી રાખતો હતો. તે દેવથી
મારામાં કંઈ પણ છિદ્ર લેવા કરતો પણ કંઈ છિદ્ર તેને જોવામાં
આવતું નહિં.

જોકે વખતે તે ચંદન નામના સાર્થવાહનું દ્રવ્ય હરી
મારી પાસે આવ્યો અને તેણે મને કહ્યું કે, “ આ દ્રવ્ય તારા
ઘરમાં યતનથી છુપી રીતે રાખ.” તે અકાલે દ્રવ્ય લઈ મારે ઘર
આવ્યો, એથી મને મનમાં ચંકા આવી હતી તો મણુ દાક્ષિણ્ય-
તાને લઈને તે દ્રવ્ય મેં મારા ઘરમાં રાખ્યું. જીજ્ઞે દિવસે પ્રાતઃ-
કાલે મેં તેને પૂછ્યું કે, “ તું આ દ્રવ્ય ક્યાંથી લાવ્યો ? ”
તેણે મને કહ્યું કે “ મારા પિતાના ભયથી મેં તારે ઘર ગોપવી
રાખ્યું છે. તું કોઈ બતની ચંકા રાખીશ નહીં.” તેના આવા
ચત્રન સાંભળી હું નિઃશંક થઈ ગયો. થોડા દિવસ પછી તે
વ્યના સ્વામી ચંદને પોતાના ઘરમાંથી ચોરાયેલા દ્રવ્યને માટે
જાળને બાંધેર કહ્યું. તે ઉપરથી રાજાએ ચહેરમાં ઉદ્વેગપણ
રાખી કે “ તેના ઘરમાં ચંદનનું દ્રવ્ય હોય તેણે આવી

જાહેર કરવું. જો તેમ નહીં થાય અને રાજના જાણવામાં આવશે
 તો પછી રાજ ઉપ થઈ તેનો ભારે દંડ કરશે ” આ જાહેર
 ઉદ્દેશ્યપણા થયા પછી પાંચ દિવસે વિશ્વાસીને કબજાનો ચક્કર
 રાજની આગળ આવીને જોડ્યો. “ દેવ પોતાના મિત્રના દોષ
 પ્રકાશ કરવા એ પુરુષને યોગ્ય નથી. પણ જેમાં રાજનું અહિત
 હોય તેની ઉપેક્ષા કરવી ન જોઈએ એવું ધારીને હું આપની
 આગળ પ્રકાશ કરું છું ” “ એવું શું છે ? ” રાજએ
 ઇતેભરીથી પૂછ્યું. ચક્કરે જોડ્યો—“ રાજ મેં પરિજન
 પાસેથી જાણ્યું છે કે ચંદનના ઘરમાં ચક્કરેવે ચોરી કરી છે.”
 રાજ જોડ્યો “ એવા કુલીન માણસમાં એ વાત ઘટતી નથી.
 તે વાત જોડી હશે.” ચક્કરેવે ભાર દઈને કહ્યું, “ મહારાજ એમ
 ન જાણવું, પુષ્પોની આંદર પણ કીડા પડે છે. જે વાત હું કહું
 છું તે સાચી છે. કોઈ પણ ઉપાયે તેના ઘરની તપાસ કરો ”
 પછી રાજએ પોતાના અધિકારીઓને સૂચના કરી તેની તપાસ
 કરવાને મોકલ્યા. તે અધિકારીઓએ તાશ પામેલા દ્રવ્યની
 નોંધવાળું પત્રક સાથે આવી મને પૂછ્યું કે “ આ નોંધમાં જે
 ચીજો લખેલી છે, તે માહેલી કોઈ ચીજ તારા ઘરમાં છે ? ”
 તે વખતે મેં નિઃશંકપણે ના કહી તો પણ તેઓ તપાસ
 કરવાને મારા ઘરમાં દાખલ થયા. ત્યાં વતનથી જાણવી રાખેલ
 ચંદનના દ્રવ્યનું એક પાત્ર તેમના જોશમાં આવ્યું. તેની ઉપર
 ચંદનનું નામ લેઈ તેઓએ મને પૂછ્યું કે આ પાત્ર તારા ઘરમાં
 ક્યાંથી ? મેં કહ્યું “ એ પાત્ર માંડે છે, પરંતુ આ નામમાં કોઈ
 જાહેર કંઈ ગયે છે ” “ આ પાત્રની શી કામ છે ? ”

તેમણે પુછ્યું “ હું જાણતો નથી ” એ બેદરકારીથી જણાવ્યું.
 પછી તેમણે પોતાની નોંધમાં જોયું ત્યાં તેની દગ હાલત સોના-
 મહોરની કીમત જોવામાં આવી એટલે તેઓ જોડ્યા કે, “ આ
 નોંધની સાથે આ પત્રની કીમત મળે છે તેનું શું કારણ ?
 જણાવ દે ” એ કહ્યું “ એ કાંઈ મારા જાણવામાં નથી ” આથી
 તે રાજ્યાધિકારીઓ મારી ઉપર શરૂ થઈ ગયા અને મને
 રાજાની પાસે લઈ ગયા. અને એ બનેલો સર્વ વૃત્તાંત પ્રચંડ-
 શાસન રાજાની આગળ કહી સંભળાવ્યો. તે સાંભળી રાજા જો
 કે પ્રચંડ શાસનવાળો હતો, પણ મારી સાથે શાંત વચનથી
 જોડ્યો—“ હિ સાર્યવાહના પુત્ર, હું આશ્ચર્ય તથા પરલોક બંનેના
 માર્ગ જાણું છે. આ વાત તારે માટે અસંભવિત લાગે છે, તથાપી
 જે સત્ય હોય તે કહી દે. ” રાજાના આ વચન સાંભળી મિત્રના
 સ્નેહથી મોહ પામેલો હું કાંઈ પણ જોડ્યો નહિ. નેત્રમાં આંસુ
 લાવી ફક્ત માન ધરીને ઉભો રહ્યો. મારી આવી સ્થિતિ જોઈ
 રાજાના મનમાં શંકા આવી. તેથી મારા પિતાના બહુ માનને
 લઈને રાજાએ મને વિરૂપ કર્યો નહિ. પણ ફક્ત પોતાના
 દેશની હદપાર થવાની આજ્ઞા કરી. પછી રાજાના પુરૂષો મને
 પુરની બાહર નગરદેવીના વનની નજીક મૂકી નગર તરફ જાડ્યા
 ગયા. તે વખતે મેં વિચાર્યું કે, “ જ્યારે મારા માનનો ભંગ
 થયો તો પછી છવીને શું કરવું છે ? તેથી આ વડના વૃક્ષ નીચે
 ગળે ફાંસો ખાઈ હું મરી જાઉં ” આવું ચિંતવી હું વડની
 પાસે જવા તૈયાર થયો, તેવામાં નગરદેવીએ અવધિશાન-
 થી જાણી મારી પર દયા કરીને રાજાની માતામાં આવિષ્ઠ

ચર્ચ, તે વચાર્થ વાત કહી તે જણાવી. તેણે રાજાને તે વાત કહી
 તે ઉપરથી રાજાએ તેને કહ્યું કે, “ તું જઈ તેને મૃત્યુર્થ
 સદકાવ અને તેને સન્માન પૂર્વક નગરમાં પ્રવેશ કરાવ.
 આ પ્રમાણે કહી યજ્ઞદેવને જાંધી લાવવા માટે મુજાદાને તેણે
 આજ્ઞા કરી. પછી રાજા પોતે વાયુવેગી અશ્વ ઉપર ચઢી
 વનમાં મારી મારો આવ્યો. મને ગળે ફાંસો નાંખતો જોઈ ઉઘે
 હાથ કરી કહ્યું કે, “ સાર્થવાદ પુત્ર, સાહસ કર નહિ. ” એમ
 કહી મારા ગળાનો ફાંસો છેદી નાંખ્યો. અને મને વાહન ઉપર
 બેસાડ્યો. અને જાહુ માન કરી કહ્યું કે, “ સાર્થેશ પુત્ર, તે મને
 કંઈ કશું કહ્યું નહિ, તથાપિ દેવીએ મારી માતાના શરમા
 આવી જાંધી લાવ જણાવી છે. હવે મારા જ્ઞાનમાં આવ્યું છે
 કે, યજ્ઞદેવ નિર્દોષ છે અને યજ્ઞદેવ દોષિત છે. મેં ખરી
 ખીના વાણના વગર તને દેશપાર થયાની આજ્ઞા કરી તેની ક્ષમા
 કરશે. ” રાજાના આ વચન સાંભળી મેં શાંત હવે કહ્યું,
 “ રાજાંક, તમે ન્યાયની શોધ કરાજી કરી છે. તેમાં તમારો
 દોષ નથી. હવે તમારે તે પ્રાસાદની ખરેખરી તપાસ કરવી
 એવું છે. ” રાજાએ જણાવ્યું “ સાર્થેશ પુત્ર, તે યજ્ઞદેવને માટે
 જે ખરી કહીશ છે, તે કશું દેવીદાસ મારા જ્ઞાનમાં આવી
 છે. તેણે જેણે મેં કહી કરીને ખરી પર દેખી પાડી છે. ” આ પ્રમાણે
 રાજા જણાવ્યો. હવે, તેવામાં રાજાના મુજાદા તે પ્રાસાદને
 જાંધીને લઈ આવ્યા. તેને કોઈને રાજાએ આજ્ઞા કરી કે, “ તેની
 કાલ કોઈ સંજોગ અને અર્થ દેખી કહે. ” આ આજ્ઞા સાં
 જીવી યજ્ઞદેવ બેઠો. જેર પાની મળે. તે વખતે મેં રાજાને

પગમાં પડીને નિવેદન કર્યું કે, “ મહારાજ, આ અપરાધીને
 છોડી મુકો. આપની પાસે મારી એજ માગણી છે.” રાજાએ આ-
 વેગથી કહ્યું, “ ભદ્ર, આ અપરાધીને છોડવો સુક્ત નથી. તારી
 બીજી માગણીને હું માન્ય કરીશ.” પછી મેં અતિ આગ્રહથી
 રાજાને પ્રાર્થના કરી, ત્યારે રાજાએ તે યજ્ઞદેવને છોડી મુક્યો
 હતો. પછી અતિ સન્માન કરી મને ઘેર મોકલ્યો. યજ્ઞદેવનો
 હુકમ લોકોપવાદ સાંભળી મને આ સંસાર તરફ વૈરાગ્યભાવ
 ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. મારા દૃઢ્યમાં સંસાર ઉપર એટલો બધો
 અભાવ થયો કે, એ સંસારનો ત્યાગ કરવાનો મેં તત્કાળ
 નિશ્ચય કર્યો હતો.

આ વખતે નગરના ઉદ્યાનમાં અગ્નિભૂતિ નામે
 કોઈ મુનીશ્વર આવી ગયા. તેઓ દુષ્કર્મરૂપ ધાસમાં દાવા-
 નજ સમાન અને ક્રમાથી મનોહર હતા. તેમને આવેલા
 સાંભળી હું નગરની બાહર આવ્યો, અને તેમને વંદના કરી તે-
 મની સન્મુખ ગેઠા. ક્ષણવાર પછી તે મહાતુલાવને મેં ધર્મ
 વિષે પ્રશ્ન કર્યો. તેમણે મને હાંતિ વગેરે દત્ત પ્રકારના ધર્મનું
 વિવેચન કરી બતાવ્યું, તે ઉપરથી મારા દૃઢ્યમાં શુભ પરિ-
 શ્વાસ ઉદિત થયા અને મેં તેમની પાસે મહામત અંગીકાર
 કર્યો. વિધિથી તે મતનું પાલન કરી મનુષ્ય પામી નવસાગરો-
 પમની આસુષ્યે પ્રજાલોકમાં હું દેવતા થયો.

પેટો યજ્ઞદેવ પ્રાક્ષણ નરકની ગા. નવદિમા મહાં ધ્યાન
 મહાં અવતર્યો, પછી પાટો નરકમાં મહાં ન. કમ અનેકવાં
 તિર્થં મહાં અવતર્યો હતો.

હું દેવલોકમાંથી આવ્યો હાવીદેવ ક્ષેત્રમાં રત્નપુર નામના નગરમાં ગંધિલાવતી વિજયની અંદર રત્નસાર નામના સાર્થવાહને ઘેર શ્રીમતીના ઉદરથી ચંદ્રસાર નામે પુત્ર થયો. પેલો યજ્ઞદેવ અનેક ભવમાં ભમતો ભમતો નર્મદા નામની મારા ઘરની દાસીમાં આનહક નામે પુત્ર થયો. પૂર્વભવના અભ્યાસથી તે સદા મને છેતરવાના પરિણામ ધારણ કરતો હતો. મારા વિવાહ કોઈ એક ગૃહસ્થ ચંદ્રકાંતા નામની પુત્રીની સાથે થયો હતો.

એક વખતે વિજયવર્ધન નામના કોઈ સૂરિ આવી ચડ્યા. તેમના ચરણમાં જઈ મેં વંદના કરી અને તેમની પાસે શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. એક વખતે તે નગરનો રાજા કોઈ લાંબી યાત્રાએ જતાં અમે પણ કોઈ બીજા ગામ ગયા હતા. તેવામાં વિધ્યકેતુ નામના કોઈ પદ્વીપતિએ આવી તે નગરને વિનષ્ટ કરી દીધું. અને કેટલાએક નગરજનોને કેદ કર્યા. આ વાત અમારા સાંભળવામાં આવી, એટલે અમે તે નગર પ્રત્યે આવ્યા, તેવામાં તે નગર સ્મશાનના જેવું શૂન્ય ભેવામાં આવ્યું. કેટલાએક મનુષ્યોની શોધ કરતાં જાણવામાં આવ્યું કે, મારી સ્ત્રી ચંદ્રકાંતાને બીદલ લોકો હરી ગયા છે. આ સાંભળી મને મારા હૃદયમાં અતિશય શોક થવા લાગ્યો. આ વખતે દેવશર્મા નામના કોઈ વૃદ્ધ પ્રાણી ત્યાં આવી ચડ્યો, તેણે મને કહ્યું, “ સાર્થવાહ પુત્ર, વૃથા ખેદ કરીશ નહિ. પૂર્વે આ દેશમાં લિલ્લ લોકો શ્રીસ્થત ગામમાંથી ઘણાં લોકોને હરી ગયા હતા. પણ છેવટે ઘણું દ્રવ્ય લઈ તેમને છોડી મુક્યા હતા.

તેમણે કોઈના ચારિત્રને ખડિત કર્યું ન હતું.” તે વૃદ્ધ ખાલ-
 સુના આવા વચન સાંભળી હું મારા આનહક અનુચરને સાથે
 સહ આપ્યો હતો. રસ્તામાં ખાવાને માટે મેં મહું ભાતું સામે
 લીધું હતું. તેમ પુષ્કળ દ્રવ્ય પણ ખાસે રાખ્યું હતું. આ પ્રભાણે
 તૈયાર થઈ ચંદ્રકાંતાનો મોક્ષ કરવાને હું ઉત્સુક થઈને આપ્યો.
 હું અને આનહક બંને દ્રવ્ય અને ભાતું લઈને રસ્તે જતા હતા,
 તેવામાં આનહકને અને હોતરવાના પનિષ્ઠામ થયા. થોડે દૂર
 જતાં સંધ્યાકાલ થયો. તે વખતે આનહકના હાથમાં દ્રવ્ય હતું.
 અને મારા હાથમાં ભાતું હતું. રસ્તામાં એક નજદીક કુવો
 આવ્યો. તે કુવા ઉપર હું ઉભો રહ્યો, તે વખતે કપટી આનહકે
 અને મહો મારી તેની અંદર પાડી નાંખી. કુવામાં પડતાં તેના
 એક ભાગમાં કોઈ અનુષ્ઠા મારી સાથે અમઙ્કાયું. મેં તેની તરફ
 લેક્ષા પૂર્વક જોયું, ત્યાં મારી સ્ત્રી ચંદ્રકાંતા મારા ઓળખવામાં
 આવી. તેને જોતાંજ હું ખુશી ખુશી થઈ ગયો. તે છી પ્રથમ
 મારાથી ભય પામી, એટલે મેં તેણીને કહ્યું કે, “ જે માણસ
 તો શાસનમાં રહ્યો હોય, તેને ભય નથી ” મારા આ શબ્દો
 ઉપરથી તેણીએ અને ઓળખ્યો, એટલે તે રોવા લાગી. મેં
 તેને આશ્વાસન આપી વૃત્તાંત પૂછ્યો, એટલે તેણીએ કહ્યું કે,
 “ આર્ય પુત્ર, શીલનો જાંગ થવાના ભયથી હું આ કુવામાં પડી
 છું.” પછી તેણીએ મારા વૃત્તાંત પૂછ્યો, એટલે આનહકે મારે
 માથે ને કર્યું, તે જથ્થા વૃત્તાંત મેં તેણીને કહી સંભળાવ્યો. અને
 વિશેષ ન જણાવ્યું કે મારા સેવક આનહકે ને કર્યું, તે સ્ત્રીએ કર્યું.
 એ ઉપકારી મદ્દાલાએ મને તારો મેળાપ કરાવ્યો. પછી અમે

ત્યાં અદ્ય નિદ્રાથી રાત્રિ નિર્ગમન કરી. પ્રાતઃકાલે સૂર્ય ઉગ્યો.
 એટલે મેં તેણીને મારી પાસે રહેલું ભાતું આપ્યું. તેણીને
 તેમાં ઘણા ઉપવાસો થયેલા પશુ તે સતીએ જણાવ્યું કે, તમે
 જમશો તો પછી હું જમીશ. પછી હું અકાલે તે ભાતું જમ્યો.
 પછી “ સંસારની જેમ આ કુવામાંથી આપણો શી રીતે ઉદ્ધાર
 થશે ? ” એમ બંને ચિંતવવા લાગ્યા. કેટલાક દિવસોએ માડ
 ભાતું ખુટી ગયું. પછી અમારી છવવાની આશા નાશ પામી.
 તે વખતે મને ચિંતા થઈ કે, “ મને જૈન મતની પ્રાપ્તિ થઈ,
 તે છતાં હું મત ગ્રહણ કર્યા વગર મૃત્યુ પામીશ. ” આ પ્રમાણે
 ચિંતવતાં માડ જમણું નેત્ર ફરક્યું, અને તે સ્ત્રીનું કાનું નેત્ર
 ફરક્યું. અમો બંનેને એથી જરા હૃદયમાં ધીરજ આવી. એવી
 રીતે ત્યાં અમને અનેક અઢોરાત્રી વીતી ગયા. તેવામાં નંદિવ-
 ર્જન નામના સાર્થવાહનો કોઈ સાર્થ રાત્રીપુર તરફ જવાને ત્યાં
 ચડને પસાર થયો. તે સાર્થ માંહેલા કેટલાએક સેવકો અમારા
 કુવામાં પાણી ભરવાને આવ્યા, એટલે અમોએ અંદરથી તે
 લોકોને જણાવ્યું, તે ઉપરથી તેમણે સાર્થવાહ નંદિવર્જનને
 વાત કરી, એટલે તેણે આવી અંદર પામી. ઉતારી અમોને
 બાહર કાઢ્યા. એ એ યાત્રીથી જોળખાવાં મારો બધો સવિ-
 ભાર વૃત્તાંત જણાવ્યો, તે ઉપરથી સાર્થવાહ તે વાત સંભળી.
 પછી તેણે મને સ્ત્રી સાથે પોતાના સાર્થમાં લીધા. મને સાર્થની
 સાથે આવતાં પૂર્વ દિવસ વીતી ગયા. તેટલામાં માર્ગે આવતાં
 કિલે ભરેલું એક માધુલનું મુઠું મારા જેવાનું આવ્યું. તેની
 ઉપર પડેલું એક કાચનું કાચનું પુટી પડેલું નેત્ર તેને જોઈ

મેં તેને જાળખી લીધા. તે પાંખી અનહકને સિદ્ધિ મારી નાંખેલો.
 પૃથ્વીપર પડ્યો હતો. પછી મેં તેની પાસેથી દ્રવ્યની કાચગી
 લઈ લીધી. હૃદયમાં સંવેગ પામતો હું રત્નસાર નગરમાં આવ્યો.
 ત્યાં જઈ તે દ્રવ્યને મેં સાત ક્ષેત્રોમાં વાપરી દીધું. તેવાગાં ર-
 ત્નપુર નગરમાં વિજયવર્દન નામે મુનિ આવી ચડ્યા. મેં તેમ-
 ની પાસે દીક્ષા લીધી. અનુક્રમે કાળધર્મ પાગી મહાશુકલ
 વિમાનમાં સોળ સાગરોપમની આયુધ્વવાળો હું દેવતા થયો.
 અને પેલો અનહક ત્રીજી નરકે સાત સાગરોપમની આયુધ્વ-
 વાળો નારદી થયો. હું તે દેવલોકમાંથી ચ્યવી આ જંબુદ્વીપના
 ભારત ક્ષેત્રમાં રથેવીરપુર નામના નગરમાં નંદિવર્દન નામના
 શૂદ્રસ્થની મુંદરી નામની સ્ત્રીના ઉદરથી પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન થયો.
 માતા પિતાએ મારું નામ અનંગદેવ પાડ્યું.

અનહક નરકમાંથી નીકળી સિંહ થયો. ત્યાંથી પાછો
 દુર્ગતિમાં જઈ વિવિધ પ્રકારની તીર્થંથ યોનિઓમાં ભરી તેજ
 નગરમાં જોમ નામના ચાર્યવાહની નંદિમતી સ્ત્રીમાં પુત્ર
 રૂપે ઉત્પન્ન થયો. તેનું નામ ધનદેવ પાડવામાં આવ્યું. પૂર્વની
 જોમ મારે મેત્રી થઈ. હું બાળક હતો તોપણ દેવસેન નામના
 કાકા શુર પાસેથી મને ધર્મ પ્રાપ્ત થયો હતો. અમે જંને વિષય
 રૂપ વૃક્ષોના વનના જેવા તારૂંચને પ્રાપ્ત થયા. એક વખતે અમે
 જંનેએ અભિમાનથી વિચાર કર્યો કે “ તારૂંચ વયમાં પિતાના
 દ્રવ્યનો ઉપભોગ કરવો એ ઘણીજ શ્રમની વાત છે. ” આવું
 વિચારી અમે જંને રત્નદ્રીપમાં ગયા. ત્યાંથી લાખો રત્નો

મેળવી દેશમાં આવવાને નીકળ્યા. પૂર્વના દુષ્કર્મના દોષથી
 મને છેતરવા ઇચ્છા રાખનારા ધનદેવે મારી પાસેથી સર્વ દ્રવ્ય
 લેવાની ઇચ્છાએ કુબુદ્ધિ ધારણ કરી. રસ્તામાં ચાલતા સ્વસ્તિ-
 મતી નામે નગરી આવી. તે સ્થળે તે ધનદેવે જાતાને માટે બે
 મોટા લાડુ કરાવ્યા. તેમાં એકની અંદર વિષ નાંખ્યું. જ્યારે અમે
 તે મોદક જમવા બેઠા તે વખતે ધનદેવ બુલથી તે ઝેરી મોદક
 ખાઈ ગયો અને સારો મોદક મારા ખાવામાં આવ્યો. ક્ષણવારે
 ધનદેવ વિષથી મૂર્છિત થઈ પૃથ્વી પર પડી ગયો અને તરત
 મૃત્યુ પામી ગયો. તેના વૃત્તાંતથી અજ્ઞાન એવો હું તેથી અતિ
 શોકાતુર થઈ ગયો. પછી હું મારા નગરમાં આવ્યો અને બધા લો-
 કેની આગળ તે વાત જણાવી. પછી તે માફ અને તેનું બધું દ્રવ્ય
 મેં શુભ કાર્યમાં ખર્ચી નાંખ્યું. તેવામાં દેવએન નામે કોઈ મુનિ
 આવી ચડ્યા. તેમની પાસે મેં સર્વ લોગનો ત્યાગ કરી દઈ
 શુદ્ધ બુદ્ધિએ તે દીક્ષા પાળવા માંડી. પછી કાળધર્મને પામી
 હું પ્રાણત નામના દેવલોકમાં એકવીશ સાગરોપમની આયુધ્ય-
 વાળો દેવતા થયો. મારો સેવક અને હું એથી નરકીમાંથી નીકળી
 સર્પ થયો. પછી તિર્થંચની કેટલીએક યોનિમાં લામવા લાગ્યો.
 હું દેવલોકમાંથી ચ્યવી પેહલા દ્વીપના ઐરવત ક્ષેત્રમાં હસ્તિના-
 પુરની અંદર હરિનંદી નામના ગૃહસ્થની સ્ત્રી લક્ષ્મીવતીના
 ઉદરથી વીરદેવ નામે પુત્ર થયો અને અનહક પણ તેજ નગ-
 રમાં ઈંદ્રનાગ શ્રેણીની ઈંદ્રમતી સ્ત્રીમાં દ્રોણક નામે પુત્ર થયો.
 અમે બન્ને સાથે કલાચાર્યની પાસે અન્વાયક કલા લાગ્યા. ત્યાં
 પૂર્વના સંબંધથી અમારી ગર્ભનાં સંતાન થયાં. તેને કલાઓના

અવ્યાસ કર્યા પછી માનસંગ નામના ગુરૂ પાસે મેં લાવથી
 ધર્મ અંગીકાર કર્યો અને દ્રોણકે દ્રવ્યથી ધર્મ અંગીકાર કર્યો
 સ્થિર પ્રીતિવાળા એવા મેં ધર્મમાં ઘણું દ્રવ્ય અર્પણું કર્યું
 અને દ્રોણકે ઉદયમ કરી ઘણું દ્રવ્ય એકઠું કરવા માંડ્યું. પૂર્વ
 કર્મના દોષથી તે દ્રોણકે મને ઉત્તરી મારી નાંખવાનો ઉપાય
 વિતંબ્યો. તેણે એક નવો મહેલ બનાવી તેમાં એક પટ્ટી
 જાય તેવો ગોખ રચાવ્યો. એક વખતે તેણે મને લોજન
 કરાવવાને નિમંત્રણ આપ્યું. અગાઉ જાને લોજન કર્યા પછી
 તે ગોખ ઉપર બાંધ્યા. તે વખતે દ્રોણક બુલથી બનાવટી ગોખ
 ઉપર ઉભો રહ્યો, તેવામાં તે ગોખ તુટી પડ્યો અને જમીનપર
 પડીને મરી ગયો. તે દેખાંવ જોઈ મારા મનમાં વૈરાગ્ય થઈ
 આવ્યો. પછી તેની ઉત્તરક્રિયા કરી માનસંગ ગુરૂની પાસે દીક્ષા
 લઈ હું ચાલી નીકળ્યો. અનુક્રમે કાલધર્મ પામી ત્રીજા ઐવેયક
 વિમાનમાં પરીશ સાગરોપમની આયુષ્યવાળો હું દેવતા થયો.
 દ્રોણક દૈદધ્યાનથી મૃત્યુ પામી પુત્રપ્રભા નારદીમાં જાર
 સાગરોપમની આયુષ્યવાળો નારદી થયો. હું દેવત્રોકમાંથી ચલી
 આ ચપ્પાવાસ નગરમાં અણિબદ્ધ શેઠની ધારિણી નામની
 સ્ત્રીનો પુણ્યુબદ્ધ નામે પુત્ર થયો. બ્યારે હું બોલવા શિખ્યો
 ત્યારે પ્રથમ અમર એવો શબ્દ બોલ્યો. તે સંપરથી હું અમ-
 રગુરુ એવા નામથી પ્રખ્યાત થયો. હું યાવક કુલમાં જન્મતા
 રણાધી મારામાં બાલ્યવયથીજ સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞના ધર્મ સંપર
 આપના થઈ હતી.

મહો દ્રોણક સ્વયં જન્મજી સમુદ્રમ. ને. મત્સ્ય થઈ

પછી ધુમ્રપ્રભા નરકમાં ગયો. પછી કેટલાએક પશુ જન્મ ભરી તેજ નગરમાં નંદાવર્તિ અને શ્રીનંદા થકી નંદયંતી નામે પુત્રી થયો. જ્યારે તે યૌવનવતી થઈ એટલે મારા પિતાએ તેણીની સાથે મારો વિવાહ કર્યો. મેં નંદયંતી સાથે વિષયમુખ સોગવતાં કેટલાએક દિવસો નિર્ગમન કર્યા. કર્મના દોષથી નંદયંતી મારી સાથે કપટ ભાવથી વર્તતી હતી. એક વખતે તેણીએ પોતાના બે કુંડલ પોતે ચોરીલઈ આંખમાં આંસુ લાવી મને કહ્યું કે. “ મારા બે કુંડલ ચોરાયાં ” તે વખતે તેણીના સ્નેહમાં આસક્ત એવા મેં તેણીને જણાવ્યું કે, “ સુંદરી, શા માટે શોક કરે છે ? હું તને તેવા ખીજા કુંડલ કરાવી આપીશ.” આ પ્રમાણે તેણીનું સાંત્વન કરી પછી મેં તેવાજ ખીજા બે કુંડલો કરાવી આપ્યા. એક વખતે સ્નાન કરતી વેળાએ મેં તેણીને ક્ષણવાર રાખવાને મારી મુદ્રિકા આપી. તેણીએ તે મુદ્રિકા પોતાના આભૂષણના દાગડામાં ગોપવી દીધી. મેં સ્નાન કરી જમી તાંબુલ લીધું પછી તેના આભૂષણના દાગડામાંથી નિઃશંકપણે મારી મુદ્રિકા લેવા માંડી, તેવામાં પેલા ચોરાએલા બે કુંડલો ત્યાં મારા જોવામાં આવ્યાં. તે જોઈ હું વિચારમાં પડ્યો ત્યાંતો તે મારી પાસે આવી અને મને તેમ કરતો જોઈને ધરમાઈ ગઈ. હું તેણીનો ભાવ જાણી કાંઈ બોલ્યા વગર ઘરની બહાર ગયો. પછવાડે તેણીએ ચિંતવ્યું કે “ આ મારો વાત બહાર થયો, માટે આ પુરૂષને મારી નાંખવો જોઈએ. આવું ચિંતવી મને મારવાને તેણીએ ઝોંપધ મેળવ્યું. પછી તેને

ગરના ખુણામાં મુકવા જતી હતી તેવામાં તેણીને કોઇ બચકર સર્પે કરડી. બાહર ગયેલાં મને આ ખબર ફક્તેવ નામના પુરો-
હિતે કહી એટલે હું ઉતાવળે વેર આવ્યો અને સર્પનું વિષ
ઉતારવાને મેં માંત્રિકાને બોલાવ્યા. માંત્રિકાએ કહ્યું કે “ આ
સીને કાળે ડસી છે માટે તે જતી થકયે નહિ.” તે સાંભળી
હું આકંઠ કરવા લાગ્યો. મારા જોતાં તે સ્ત્રી મૃત્યુ પામી ગઇ.
થણી વારે મારો શોક થમી ગયો. પછી મેં તેણીની ઉત્તરદ્વિયા
કરી. આ જનાવથી મારા હૃદયમાં વૈરાગ્યભાવ પ્રગટ થઇ આવ્યો.
અને આ સંસારની અસારતા મારા હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો.
અને મેં તરત મહામતો અંગીકાર કર્યાં ને મારી સ્ત્રી કર્મ થોળે
છઠી નારણીમાં ગઇ છે.

હે સિંહકુમાર આ પ્રમાણે મને વૈરાગ્ય થવાનું કારણ
મોઢું છે. રાજાએ અમરશુભને તે મારી સ્ત્રીની મુક્તિ વિષે
પ્રહયું હતું, એટલે તેમણે અનંત બલે તેણીની મુક્તિ અને આ
બલે મારી મુક્તિ જણાવી હતી. એ વાત પણ મને મારા
વૈરાગ્યમાં વિશેષ પ્રોત્સાહક થઇ પડી છે.”

મુનિના મુખથી આવો અમલકારીક વૃત્તાંત સાંભળી
સિંહકુમાર સાનંદાશ્ચર્ય થઇ જોત્યો. “ ભગવન્ આપને વૈરાગ્ય
થવાનું કારણ સર્વ રીતે ઘટિત છે. તે સાંભળી મારા મનમાં
ધર્મભાવના પૂર્ણ રીતે પ્રગટ થઇ છે. સિંહકુમારની આવી
પવિત્ર વૃત્તિ જોઇ ધર્મધાપ મુનિએ તેને ક્રેટલોએક ઉત્તમ
ઉપદેશ આપ્યો હતો. જે ઉપદેશ સાંભળી રાજકુમાર હૃદયમાં
પવિત્ર ભાવના ભાવતો પોતાના રાજમંદિરમાં આવ્યો હતો.

પ્રિય વાંચનાર, તમે આ મહાનુભાવ ધર્મધોષ સૂરિના ચમત્કારો જીવનવૃત્તાંતનો વિચાર કરજો. આ શતુવિધ સંસારમાં પ્રાણીને કેવી કેવી વિટંબના લોભગતી પડે છે, અને કેવી કેવી રીતે સંસારના વખખમાંથી પસાર થવું પડે છે, તેનો વિચાર કરજો. પૂર્વ કર્મના દોષ, પરંપરાયે કયા સૂધી પહોંચે છે અને તેને લઈને કેવી કેવી વિશિષ્ટ સ્થિતિમાં આવી પડાય છે ? તેનું પૂર્ણ દર્શન ધર્મધોષ મુનિના જીવન વૃત્તાંતમાંથી મેળવી શકાય છે. દરેક ભવિ આત્માએ આ વિષયનું મનન કરવાનું છે. આવા વિશિષ્ટ પ્રસંગો માનવ જીવનને પૂરેપૂરાં યોગ્ય થઈ પડે છે. મહાનુભાવ ધર્મધોષ સૂરિના જીવન ચરિત્રથી સિંહકુમાર પ્રતિબોધ પામ્યો હતો અને તેના જીવનને સુધારણા કરવાને ઉત્તમ માર્ગ લેથીજ તેને પ્રાપ્ત થયો હતો, જે માર્ગે તેના જીવનને ઉચ્ચ સ્થિતિનું દર્શન કરાવ્યું હતું. દરેક ભવ્ય જીવે પણ એ માર્ગને અનુસરવા માટે આ પ્રસંગ મનન પૂર્વક વાંચવો લેઈએ અને તેમાંથી ઉત્તમ યોગ્ય બ્રહ્મ જરવો લેઈએ.

પ્રિય વાંચનાર, આ વાત લક્ષમાં રાખી તું તારા આત્માને એ ઉત્તમ માર્ગ દર્શાવજું, અને તારા અદ્ય જીવનમાં સિંહ કુમારના જીવનનું પ્રતિબિંબ પાડવા પ્રયત્ન કરજો. એમ કરીશ તોજ તું તારા જીવનનું સાફત્વ કરી શકીશ.

પ્રકરણ ૩ જી.

ઉપદેશની આસર.

એક વિશાળ મંદિરમાં યુવાન પુરુષ આડે પડખે-પડખે હોતો. તેના હૃદયમાં ચિંતા ચલી હતી, પણ તે ચિંતા નિરપા-ધિક હતી. હૃદયને દહન કરનારી નહાસી ચિંતા ન હતી. આ ચિંતા તેના આનંદનું કારણ હતી. તે પુરુષ સજે સજે ચિંતા કરતાં કાંઈક અસ્ફુટ શબ્દો બોલતો હતો. વળી સળવારે ગગન તરફ દૃષ્ટિ રાખી અવસોકતો. અને બાજે કાંઈક વિચિત્ર વસ્તુ તેના દૃષ્ટિમાર્ગમાં આવી હોય, તેમ તે દૃષ્ટિને સ્થિર રાખી રહેતો હતો. સળવારે પાછો આસન પરથી ઊઠી ચર્મ મેદેલના અધ્ય ભાગમાં દેશ ખાતો હતો. અને પાછો વિશ્રાંત થઈ તે આસન ઉપર આડે પડખે પડતો હતો.

આ વખતે એક સુંદર બાલક તેની પાસે આવી ઉભી રહી. તે તરૂણની આવી એટલા ભેદ તે હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગી. તેણી સળીવાર તેની પાસેજ હતી હતી, પણ તે તરૂણની દૃષ્ટિ તેણીને ભેદ શકી નહિ. તે જાણી ઉભી તેની એટલા બોલેલી હતી.

પાંચનાશના હૃદયમાં આ પ્રસંગ તરતજ સમજવામાં આવે એવો છે, તથાપિ તેમના બોધને માટે સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે. જે તરૂણ પુરુષ વિવિધ ભાવની એટલા

પાત્રા મિહિરમા આઠે પડયો પડયો છે. તે પુરુષદત્ત નામને
 પુત્ર સિંહકુમાર છે. મુનિરાજ મર્દગામની ઉપદેશ વાળી ઓળ
 હયા પડી તેના મુકલમા વૈરાગ્ય પ્રગટ થઈ જાય્યો છે. તે આ
 સંસારને અમાર અને અભિજ્ઞ રૂપે જુએ છે. આજે તેનો પિતા
 રાજા પુરુષદત્ત અભિજ્ઞેજ નામના ગુરૂની સાથે ધર્મ
 સાંભળી વિરક્ત થઈ પોતાની સાળી શ્રી કાંતાની
 સાથે દિવા તથા સિંહકુમારને સ્વર્ગ રોપી આહ્વા
 મયો છે. આજ પુરુષદત્તની વૈરાગ્ય ભાવના જોઈ સર્વજ્ઞના
 સામનો અને મંત્રીઓ પાસુ તેની સાથે દીક્ષિત થઈ ચાલી ની
 કાળ્યા છે. પિતૃબક્ત સિંહકુમારે પોતાની આજ્ઞાથી સર્વજ્ઞનાર
 સ્વીકાર્યો છે, પણ તેના વિરક્ત હૃદયને એ વાત સ્વીકર થઈ નથી.
 આથી સિંહકુમાર આ વળતે વિવિધ વિચાર કરતો પોતાના મ-
 હેલમાં બેઠો છે. તે દરેક પદાર્થોનો વિચાર કરી પોતાના સંવેગને
 પુષ્ટી કરે છે. મેહિલમાં જોઈએલા સર્વ પદાર્થો તેને કેવળ પુદ્ગ-
 લમય લાગે છે. અને તેથી તે તરફ તે ઉપેક્ષાની દૃષ્ટિએ જુએ
 છે. ભૂમિ અને અંતરીક્ષના કુદતી ભાવ તરફ સૂક્ષ્મ રીતે અવ-
 લોકે છે. અને તેમાંથી વૈરાગ્યનું મહાશિક્ષણ સંપાદન કરે છે.
 તે સમયે જ સુંદર બાળા તેનું જન્મે છે. તે તેની

કું કરોછો ? તમારા હૃદયની સ્થિતિ ક્યાં છે ? મને દેખતાંજ આનંદ પામનારા અને સુંબસથી ભારે સત્કાર કરનારા તમે આમ કેમ થઈ ગયા છો ? એ પ્રેમાવેશ, એ જીભરાતો આનંદ અને તે શ્રંગારરસનો પ્રભાવ કેમ દેખાતો નથી ? તમારા ચતુર હૃદયને કંઈ મનોરમાએ હરી લીધું છે ? કંઈ કાંત. એ મારા પ્રેમરસનો ભાગ પડાવ્યો છે ? કંઈ સુંદરી મને ધકકો મારી તમારા હૃદયમાં પેશી ગઈ છે ?

કુસુમાવળીનાં આ વચનો સુલુતાંજ સિંહકુમાર સંભાંત થઈ ગયો. પોતાની સમીપ રહેલી પ્રિયાની ઉપર તેની ફાટી પડી, તરત તે સ્વસ્થ થઈ ગયો. તેણે પોતાની પ્રિયાને પૂછ્યું, “પ્રિયા શી હુમ્મણથી અહિં આવ્યાં છો ? હું વિચારમાં પડ્યો હતો, તેથી તમારી તરફ મારી મનોવૃત્તિ આકર્ષાઈ ન હતી, તેને માટે ક્ષમા આપશો.” રાજકુમારના આ વચન સાંભળી કુસુમાવળી બોલી. માણેશ, હું વહેલી આવી છું. તમારી મનોવૃત્તિ મારી તરફ હુમ્મણ થઈ છે. દોઈપણ સુંદરીએ તમારા ચિત્તને આકર્ષ્યું હોય તેમ લાગે છે. દોઈવાર તમારી આવી સ્થિતિ મારા જોવામાં આવી નથી, આજે કંઈ વિલક્ષણ ભાવ બન્યો છે.” સિંહકુમારે વિનીત ભાવથી કહ્યું ‘પ્રિયા, તમારા હૃદયમાં જે શંકા ઉત્પન્ન થઈ છે, તે શંકા તહન જોતી છે. મારા આ વખતની સ્થિતિ તમારા વિષયી કદપનાના એક અંશમાં પણ આવે તેમ નથી. મારી વૃત્તિને આકર્ષણ કરનાર વૈરાગ્ય વૃત્તિ છે, એક મહાત્માના ઉપદેશની અમરથી હું સાંસારિક ભાવ ઉપર વિરક્ત થઈ ગયો છું.’

કરતા મેહેલમાં આડે પડખે પડ્યો છે, તે પુરુષદત્ત રાજાનો
 પુત્ર સિંહકુમાર છે. મુનિરાજ ધર્મઘોષની ઉપદેશ વાણી સાંભ-
 લ્યા પછી તેના હૃદયમાં વૈરાગ્ય પ્રગટ થઈ આવ્યો છે. તે આ
 સંસારને અસાર અને ક્ષણિક રૂપે જુવે છે. આજે તેનો પિતા
 રાજા પુરુષદત્ત અમિતતેજ નામના ગુરૂની પાસે ધર્મ
 સાંકળી વિરકત થઈ પોતાની રાણી શ્રી કાંતાની
 સાથે દિક્ષા લઈ સિંહકુમારને રાજ્ય સોંપી આપ્યો
 ગયો છે. રાજા પુરુષદત્તની વૈરાગ્ય ભાવના જોઈ રાજ્યના
 સામંતો અને મંત્રીઓ પણ તેની સાથે દીક્ષિત થઈ આલી ની-
 કળ્યા છે. પિતૃભક્ત સિંહકુમારે પોતાની આરાથી રાજ્યભાર
 સ્વીકાર્યો છે, પણ તેના વિરકત હૃદયને એ વાત રૂચીકર થઈ નથી.
 આથી સિંહકુમાર આ વખતે વિવિધ વિચાર કરતો પોતાના મે-
 હેલમાં બેઠો છે. તે દરેક પદાર્થોના વિચાર કરી પોતાના સંવેગને
 પુખ્તી કરે છે. મેહેલમાં ગોઠવેલા સર્વ પદાર્થો તેને કેવળ પુદ્ગ-
 લમય લાગે છે. અને તેથી તે તરફ તે ઉપેક્ષાની દૃષ્ટિએ જુવે
 છે. ભૂમિ અને અંતરીક્ષના કુદ્રતી ભાવ તરફ સૂક્ષ્મ રીતે અવ-
 લોકે છે. અને તેમાંથી વૈરાગ્યનું મહાશિક્ષણ સંપાદન કરે છે.
 તે સમયે જ મુંદર બાળા તેના મેહેલમાં આવી છે, તે તેની
 પ્રિયા કુસુમાવળી છે. પોતાના પતિની આવી વિચિત્ર ચેષ્ટાઓ
 જોઈ તે બાળા આશ્ચર્ય પામી ગઈ છે.

ત્યારે પોતાના પતિની વિચર દૃષ્ટિ પોતાને આલખી શકી
 નહિ, એટલે કુસુમાવળી મધુર સ્વરથી બોલી “પ્રણવાય, આ

શું કરો છો ? તમારા હૃદયની સ્થિતિ ક્યાં છે ? મને દેખતાંજ
આનંદ પામનારા અને સંબ્રમથી મારો સંતકાર કરનારા તમે
આમ કેમ થઈ ગયા છો ? એ પ્રેમાવેશ, એ જિજ્ઞાસાનો આનંદ
અને તે અંગારસનો પ્રભાવ કેમ દેખાતો નથી ? તમારા ચતુર
હૃદયને કંઈ મનોરમાએ હરી લીધું છે ? કંઈ કાંત એ મારા પ્રે-
મરસનો સાગ પડાવ્યો છે ? કંઈ સુંદરી અને ધકકો મારી તમારા
હૃદયમાં પેશી ગઈ છે ?

કુસુમાવળીનાં આ વચનો સુસુતાંજ સિંહકુમાર સંજ્ઞાંત
થઈ ગયો. પોતાની સમીપ રહેલી પ્રિયાની ઉપર તેની દૃષ્ટી પડી,
તરત તે સ્વસ્થ થઈ ગયો. તેણે પોતાની પ્રિયાને પૂછ્યું, “પ્રિયા
શી હજીથી અહિં આવ્યાં છો ? હું વિચારમાં પડ્યો હતો, તેથી
તમારી તરફ મારી મનોવૃત્તિ આકર્ષાઈ ન હતી, તેને માટે હમા
આપશો.” રાજકુમારના આ વચન સાંભળી કુસુમાવળી બોલી,
પ્રાણેશ, હું વહેલી આવી છું. તમારી મનોવૃત્તિ મારી તરફ હ-
મણાંજ થઈ છે. કોઈપણ સુંદરીએ તમારા ચિત્તને આકર્ષ્યું હોય
તેમ લાગે છે. કોઈવાર તમારી આવી સ્થિતિ મારા જોવામાં આવી
નથી. આને કાંઈ વિવશજી બાવ જન્યો છે.” સિંહકુમારે વિ-
નીત લાવથી કહ્યું, “પ્રિયા, તમારા હૃદયમાં જે શંકા ઉત્પન્ન થઈ
છે, તે શંકા તદ્દન ખોટી છે. મારા આ વળનની સ્થિતિ તમારા
વિપરીત હતીનાના એક અંશમાં પણ આવે તેમ નથી. મારી વૃ-
ત્તિને આકર્ષણ કરનાર વૈરાગ્ય વૃત્તિ છે, એક મહાત્માના ઉપદે-
શની અસરથી હું સાંસારિક બાવ ઉપર વિરક્ત થઈ ગયો છું.”

પતિના આ વચન સાંભળી કુસુમાવળી વિનયથી જોડી.
 “સ્વામિનાથ આપની મનોવૃત્તિને આમ અતિ આકર્ષણ કરનાર
 કેવો ઊપદેશ છે ? તે સાંભળવાની મારી ઇચ્છા છે.” પ્રિયાના
 આ પ્રશ્ન ઉપરથી રાજકુમાર જોડ્યો “સુંદરી હું અર્ધકીડા
 કરવાને બાહર ફરવા ગયો હતો, ત્યાં એક મહામુનિ મારા જોવામાં
 આવ્યા; મેં તે મહાનુભાવને વંદના કરી તેમના વૈરાગ્યનું કારણ
 પૂછ્યું. એટલે તેમણે દયા કરી પોતાનો રમુછ વૃત્તાંત મને કહી
 સંભળાવ્યો, જે સાંભળી મારા હૃદય ઉપર વૈરાગ્ય ભાવના પ્રસ-
 રી ગઈ હતી. પછી આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છા કરી મેં
 તે મહાનુભાવને પ્રશ્ન કર્યો કે, “ભગવાન, આ સંસારની કેટલી
 ગતિઓ છે ? કયા કયા દુઃખો છે, અને એ સંસાર રૂપ કારણ-
 હમાંથી કેવી રીતે મુક્ત થવાય છે ! મારા આ પ્રશ્નો સાંભળી તે
 મહાનુભાવે મને ઊત્તર આપ્યો. “રાજપુત્ર, નારક, તિર્યચ,
 મનુષ્ય અને દેવ એ ચાર ગતિવાળો આ સંસાર છે. તે સંસારમાં
 રાગ દ્રેષને વશ થયેલા પ્રાણીઓને જન્મ, જરા અને મૃત્યુ
 એ ત્રણ પ્રકારના દુઃખ છે.” આ પ્રમાણે કહી તેમણે મને પ્ર-
 સન્નતાથી જણાવ્યું કે, હે વત્સ, આ વિષયને સ્પષ્ટ કરનાર એક
 રસિક આજ્ઞાન છે, જે તારે સાંભળવાની ઇચ્છા હોયતો હું તને
 સંભળાવું. મુનિવરના એ વચન સાંભળી તે આજ્ઞાન સાંભળ-
 વાની મેં ઇચ્છા દર્શાવી, એટલે એ મહામુનિએ મને તે બોધક
 આજ્ઞાન કહી સંભળાવ્યું હતું.

કોઈ દારિદ્ર્યના દુઃખથી પીડિત થયેલા પુરૂષ પોતાનો દેશ

ઠાડીને બીજા દેશમાં જવા તૈયાર થયો, રસ્તામાં જતાં તે માર્ગ
 સુધી ગયો અને એક બચકર અટકીમાં આવી પડ્યો. તે અટ-
 કીમાં શીકારી માણીઓનાં ત્રાસદાયક વિનિયો તે ભય પામી
 ગયો. બચને લઈને તેના ચરણ સાંગી પડ્યા અને હવે ક્યાં જવું
 એમ વિચાર કરતો તે લંચસીત થઈ ગયો. તેવામાં એક ઉમ મ-
 જના કરતો ગળે દ તેની સામે મળ્યો, તેની પાછળ હાથમાં
 ખડમ લઈને એક બચકર શક્તી આવતી હતી. તે જોઈ તે મુ-
 લાકુડ પવા લાગ્યો. અને તે બચમાંથી પોતાનો બચાવ કરવાને
 આમ તેમ જોવા લાગ્યો. તે માર્ગે એક વડનું ઊંચું વૃક્ષ તેના
 જોવામાં આવ્યું, તેને જોતાં જ પોતાની રક્ષા કરવાને તે પુરુષે
 તેમની ઊપર ચડવા માંડ્યું, પણ તે ચડી શક્યો નહિ. જ્યારે
 તે હાથી નજીક આવ્યો એટલે 'ક્યાં જવું' એમ ચિંતવતા તે
 પુરુષને તે વૃક્ષ નીચે ધાગથી આચ્છાદિત થયેલા એક કૂવો જોવા-
 માં આવ્યો. પછી તે જાયા વડને ઠાડીદઈ લ્યાં રહેલા એક નીચેના
 વડનો તેણે આશ્રય કરવા માંડ્યો, પણ તેમ કરતાં તે ખસી પડ્યો.
 પડતાં પડતાં તે કુવાની દીવાલ ઊપર આવેલા ચરકટના લોથાનો
 ટેકો લઈ લટકી રહ્યો. તે ચારસ કુવાની નીચે જોયું. લ્યાં પોતાની
 ઊપર પડવાના પ્રતિઘાતથી તેને કરડવાને તૈયાર થયેલા ચારે
 ખુણે ચાર સર્પને જોયા અને તેમની વચ્ચે રહેલા પાચમા એક
 જંગી અજગરને જોયો. જે ચરકટના લોથાનો આશ્રય લઈ તે
 લટકતો હતો, તેની નીચે તેને કરડીને લોદી નાખતા કૃષ્ણ અને
 શ્વેત બે જાડે તેના જોવામાં આવ્યા. તે જોતાં તેને નિશ્ચય થયો
 કે, આ ચરકટનું કોયું છેલાં સુધીની તેનો આયુષ્ય છે. પછી

ચેલો મદોન્મત્ત કે જે તે પુરુષ પ્રાપ્ત નહિં થવાથી કોપ પ્રાપ્ત
 હતો. તેણે વડના વૃક્ષને ઢાંતોથી કંપાવ્યું, એટલે તે પર રહેલ
 એક મધપુડામાંથી મધનાં ટીપાં તે જીર્ણ કૃપમાં પડવા લાગ્યા.
 અને તેની ઉપર રહેલી ભમરીઓ ઉડીને તે પુરુષને વળગી દંશ
 મારવા લાગી. અને તેથી તેને બારે પીડા થવા લાગી. પેલા મ-
 ધપુડામાંથી જે મધના ટીપાં પડેલા તે દુઃખી પુરુષના મસ્તક,
 લલાટ, બ્રશુટી અને નાસિકા ઉપર અનુક્રમે પડતાં પડતાં તેના
 મુખમાં આવ્યા, તે વખતે આવી સ્થિતિમાં પણ તેના સ્વાદમાં
 તે આસક્ત થઈ ગયો. હાથી, રાક્ષસી, ચાર સર્પ, અજગર, જે
 બિંદર અને ભમરીઓના ભયનો વિચાર તેના હૃદયમાંથી ચાલ્યો
 ગયો, મધના સ્વાદમાં લપટાઈ ગયો. રાજકુમાર આ કથા જિ-
 પરથી શો ઉપનય લેવાનો છે ? તે ધ્યાનદઈને સાંભળો. જે દુઃખી
 પુરુષ તે જીવ સમજવો. અટવી તે સંસારની ચાર ગતિ સમજવી.
 જે ઉન્મત્ત હાથી, તે મૃત્યુ જાણવું. તેની પાછળ જે રાક્ષસી તે
 જરાવસ્થા સમજવી. જે ઉંચું વડ વૃક્ષ તે વિષયી મનુષ્યોને દુ-
 ર્લભ એવો ભોક્ષ સમજવો. જે તેની ઉપર આરૂઢ થઈ જવાય
 તો પછી મૃત્યુ તથા જરાનો ભય રહેતો નથી. જે જીર્ણ કૃપો તે
 મનુષ્ય ભવ અને ચાર સર્પો તે ક્રોધાદિક ચાર કષાય સમજવા.
 જે કષાયોથી ડરેલો મનુષ્ય કાર્યાકાર્યમાં અચેતન થઈ જાય છે.
 જીર્ણ કૃપામાં જે અજગર હતો તે નરક પ્રદેશ સમજવો. જે શ-
 રકટનું લોથું તે મનુષ્યનું આયુષ્ય સમજવું. જે કૃષ્ણ અને શ્વેત
 જે બિંદરો તે શુક્લ પક્ષ અને કૃષ્ણ પક્ષ સમજવા. જે ભમરીઓ
 તે રાગો અને મધના બિંદુઓ તે વિષયો જાણવા. જે વિષયોના

સ્વાદ્યો મનુષ્ય પોતાની પછવાડેનાં વિચાર કરતો નથી. પોતાની સ્થિતિ તદન ભુલી જાય છે. આ પ્રમાણે વિવેચલોગ લય કર પશ્ચિમવાળા છે. દુષિત અંચલ છે, અને ચૌવન નિઃસાર છે, તેથી પ્રાણ છોડેને ધર્મ આચરવો યુક્ત છે.

રાજકુમાર, આ વાત લક્ષમાં રાખી તમારે પણ ધર્મરાધન કરવું જોઈએ. ધર્મરાધન વિના આ મનુષ્ય જન્મ નિષ્ફળ થાય છે. ”

હે પ્રિયા, એ આંખ્યાન અને તેનો ઉપનય સાંભળી મારા હૃદયમાં ઘણી અસર થઈ ગઈ. મને આ સંસાર તરફ વૈરાગ્ય બાવ પ્રગટ થઈ આપ્યો. પછી મેં અંજલિ જોડી એ મહાત્મીબાવને પ્રશ્ન કર્યો. “ યુર્નિદ્રિ, આપે જે ધર્મને આચરવાનું કહ્યું, તે ધર્મ કેવો છે ? તે મને સંક્ષેપમાં સમજાવો. ” મારા આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં એ યુનિવરે જણાવ્યું કે:-“ રાજકુમાર, એ ધર્મ દામા વગેરે હંચ પ્રકારનો છે. ક્રોધને જય કરવો. એ લક્ષમાં કહેવાય છે. માન ન રાખવું, એ આદર્શ કહેવાય છે, કપટનો ત્યાગ કરવો, એ આર્જવ; અને લોભ ન રાખવો, એ મુક્તિ કહેવાય છે. જાર પ્રકારનું તપ છે. સત્તર પ્રકારનો સંયમ છે. નિદોષ વચન બોલવું તે સત્ય કહેવાય છે. ઈદ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો, એ ગૌર્ય કહેવાય છે. નવ પ્રકારના પરિગ્રહનો ત્યાગ એ અકિંચન પાતું છે. અને અઘાર પ્રકારે અગ્રહને વર્જવું, તે પ્રદાયર્થ કહેવાય છે. ”

પ્રિયા, આ પ્રમાણે વ્યાપારે તેમણે દુઃકમાં મને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું, ત્યારે હું વિનયથી બોલ્યો—“ ભગવાન, એવા

સુંદર યતિધર્મ મારાથી થઇ શકશે નહિ; માટે મારાથી જે ધર્મ
આચરી શકાય, તે મને બતાવો. પછી તેમણે મને સમ્યક્ત્વ
મૂલ એવો શ્રાવક ધર્મ બતાવ્યો. તે મેં દ્રવ્ય અને ભાવથી ઘડી
કર્યો છે. પછી મારા આત્માને કૃતાર્થ માનતો અને વૈરાગ્ય ભાવ-
નાથી આ સંસારના પદાર્થોને અવલોકતો હું દરબારમાં આવ્યો
છું. તે મહાનુભાવની પરોપકારવૃત્તિનું મને વારંવાર સ્મરણ
થાય છે; પોતાના જીવનને પરોપકારમાંજ અર્પણ કરનારા એ
મહાનુભાવને ધન્ય છે. ખ્રિયા, આ મેહેલમાં અત્યારે હું એજ
વિચાર કરતો હતો. મારા એ સુવિચારોને તમે કુવિચાર રૂપે
કહ્યા છે.”

સિંહકુમારના આ વચન સાંભળી કુસુમાવળીના હૃદયમાં
પણ તેની અસર થઇ ગઇ. તેણીએ પોતાના કુતર્કની ક્ષમા માગી
અને પ્રાર્થના કરી કે, “સ્વામી, મને પણ એ ધર્મ પ્રાપ્ત કરાવો.”
“પત્નીની એ પ્રાર્થનાથી સિંહકુમારે કુસુમાવળીને શ્રાવિકા
ધર્મ અંગીકાર કરાવ્યો. બંને તરફ દંપતી આહુત ધર્મના ઊ-
પાસક બન્યાં હતાં, વાંચનાર, આ પ્રસંગ ઉપરથી તમારા હૃદયને
પ્રશુદ્ધ કરજો. અને મહાત્માઓનો ઉપદેશ કેવો અસર કરે છે ?
તેનો વિચાર કરજો. મહાનુભાવ ધર્મધારમુનિએ આપેલું મધુ
શિંદુનું દંપ્તાંબ બરેબર મનન કરવા જેવું છે. જો તેને એ દંપ્ત-
તાના ઉપવચન સારી રીતે મનન કર્યો તો તમારી મન કૃતિ
તમારો દરકરને જેકે શરૂ થાય. મધુગિ દુન. મુને થક : તો
મારાની સાંભળ વિન વચન ને : તથ આ પ. : બને તે

અત્યાપિ પણ આપે છે. પૂર્વે ઘણું લય જીવોને એ દૃષ્ટાંતનો ઉપદેશ આ સંસારરૂપ કાંટાવાળા વૃક્ષને છેદવાને કુકારરૂપ થઈ પડ્યો છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

કુસ્વપ્ન દર્શન.

માતઃકાલનો સમય હતો. નિદ્રાના પ્રમાદથી સુક્ત થઈ ઉઠી અભ પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં પડવાને તત્પર થતી હતી. આસિદ્ધો ધર્મોપાસના કરવાને સંજ્ઞા થતા હતા. પ્રમાદીઓ રાત્રિના પશ્ચિમ ભાગની મીઠી નિદ્રાનો ત્યાગ કરી શક્તા નહતા. શારદાના ઉપાસકો પોતાની સ્મરણશક્તિને ખીલવવા અભ્યાસપાઠ પડતા હતા. સૂર્યોદય પહેલાં જાગતા થનારા અપ્રમાદી મનુષ્યો ધર્મશાધન પૂર્ણ કરી પોતાની દિનચર્યાને ક્રમમાં ચલાવતા હતા. સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓ વિવિધ પ્રકારના ગૃહકાર્યોમાં પ્રવર્તી હતી.

આ વખતે કુસુમાવગી પોતાના શાંત મહેલમાં જાગતા થઈ બેઠી બેઠી ચિંતા કરતી હતી. તેના હૃદયમાં અનેક વિચારો પ્રવલતા હતા. જેમ જેમ તે નવા નવા વિચારો કરતી હતી, તેમ તેમ તેની ચિંતામાં વધારો થતો હતો. આ વખતે મદન-ભા દાસી તેણીની પાસે આવી. એ વિદ્યામુ દાસી તેણીની મંતરંગ વિદ્યામુ સખી હતી. રાત્રીને ચિનાતુર બેઠ તેણીના

મનમાં ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ હતી પણ ચોતાની બાઈને ખુશી કરવાને તે નમ્રતાથી બોલી —“ બા સાહેબ આજે કાંઈ ચિંતામાં દેખાઓ છો, પણ મને લાગે છે કે તમારી ચિંતા આનંદની છે. કારણકે થોડા સમય પહેલાં તમે રુતુસ્નાન થયેલા છો એથી વખતે સગર્ભાવસ્થામાં આવ્યા હશે. જો એ વાત સત્ય હોય તો મહારાજને વધામણી કહેવા મને મોકલજો. ”

સખી મદનરેખાનાં આ ઉપહાસ્ય વચન કુસુમાવલીને રૂચિકર લાગ્યાં નહીં. તે ક્ષણવારે નિઃશ્વાસ નાંખીને બોલી—“ સખી તારા ઉપહાસ્ય વચનો આ વખતે મને પ્રીતિકારક લાગતા નથી. આ વખતે માટે હૃદય ચિંતાતુર થયેલું છે. મારી મનોવૃત્તિ શોકસાગરમાં મગ્ન થઈ ગઈ છે. ” મદનરેખાએ સંજ્ઞાત થઈને પૂછ્યું, ‘ રાણી સાહેબ, એવી ચિંતા આપને શા માટે થઈ છે? ગઈ રાત્રે મહારાજને આપનું અપમાન તો નથી કર્યું? શું કોઈ પરિજન આપના અપરાધમાં તો નથી આવ્યો? આપને ચિંતા થવાનું શું કારણ છે? ’ કુસુમાવળી મંદ સ્વરે બોલી—“ સખી, મારી ચિંતાનું કારણ કોઈ બીજાને કહી શકાર તેવું નથી. તું મારી ખરેખર વિશ્વાસભૂમિ છે, માટે હું તારી આગળ ખરેખર કારણ જણાવું છું. મને ખાતરી છે કે તું મારા વિશ્વાસનો ભંગ કદી પણ કરીશ નહીં. આજે સ્વપ્નમાં મારા ઉદરમાં એક સર્પે પ્રવેશ કર્યો પછી તે સર્પે મારા સ્વામીને સિંહાસન ઉપરથી પાડી નાંખ્યા પછી તરત હું જાગ્યત થઈ ગઈ. આ અમંગળ સ્વપ્ન મેં મારા સ્વામીને પણ કહ્યું નથી. આ વાત

તું પણ કોઈને જણાવીશ નહીં. શાસનદેવતા મારા ગર્ભની
અને સ્વામીની રક્ષા કરે.

મંદનદેખાએ સચિત વદને જણાવ્યું, “ભર્તૃ, ચિતા કરશે
નહિ. જોન શાસનના પ્રભાવીક દેવતા તમારું કથ્યાણ કરશે.
દેવી, તમારા હૃદયમાં રહેલી ધર્મભાવનાને સદા જાગૃત રાખજો.
મન, વચન અને કાયાથી શુદ્ધિનું પોષણ કરજો. સમ્યક્ત્વનો જે
પ્રભાવ તમે લેજો છે તે પ્રભાવનો ઉપયોગ કરવા પ્રયત્ન કરજો.
હૃદયની મલીનતાને વધારનારા કુકર્મો, તરફ તીવરસ્કાર રાખજો.
સદ્બુદ્ધિને સારું પોષણ મળે, સદ્વિચારોની સારી જાગૃતિ થાય
અને અંતરની શુદ્ધ લાવનાને ઝંઝ મળે એવી રીતનું પ્રવર્તન
કરજો. તમારા જેવી સુસરાજ શાસીકાને મારા જેવી અદ્ય મતિ
કાસી વધારે ઉપદેશ આપવાને યોગ્ય નથી. ”

સંખી મંદનદેખાનાં આવા વચન સાંભળી કુમુમાવળીને
જરા શાંતિ થઈ, પણ તેણીના હૃદયમાંથી ચિતાનો તદ્દન નાશ
થયો નહીં. સ્વપ્નમાં જોએલા ભયંકર દેખાવ તેની દષ્ટિ આગળ
દ્રશ્યમાન થવા લાગ્યો. તેનું સ્મરણ કરતી કુમુમાવળી પુનઃ
જોતી—“ સંખી, તારા મધુર વચનોએ મને યોદી ધણી શાંતિ
આપી છે, તથાપિ હું એ કુસ્વપ્નના ભયંકર દેખાવનું વિસ્મરણ
કરી શકતી નથી. વિપને ધારણ કરનાર ભયંકરનાગ મારા ઉદરમાં
પેઠા અને તેણે મારા સ્વાર્ત્તને આસન ઉપરથી પાડી નાખ્યા.
આ બનાવ મારી દષ્ટિ આગળ તર્યા કરે છે. મારા ઉદરમાં કેવા
મર્મે પ્રવેશ કર્યો હશે? આ જર્જરીત મારું શું અનિદ્ર થવાનું હશે,

એવી ચિંતા રૂપ મહા જવાલાથી હું દહન થયા કરું છું. સર્પના
જેવો ભયંકર છવ મારા ગર્ભમાં આવ્યો હશે કે, જે મારા
પતિને સિંહાસન ઉપરથી પાડવાને સમર્થ થવાનો હશે.

“સ્વમેતું શુભાશુભ ફળ પશુ કર્મને આધીન છે. કર્મની
પ્રબલ સત્તા આગળ બીજા કોઈનું બળ ચાલી શકતું નથી. ક-
ર્મની મહાન્ શક્તિ અપ્રતિહત અને અસ્ખલિત છે. એ શક્તિ-
નો દિવ્ય પ્રભાવ અચિંત્ય અને અગોચર છે, તેથી કર્મ ઉપર
આધાર રાખી સર્વ પ્રકારની ચિંતાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.”
મદનરેખાએ રાણીને આશ્વાસન આપવાને કહ્યું.

સુખીના આ વચન સાંભળી કુસુમાવળીને આશ્વાસન મળ્યું
હતું. તથાપી કોઈવાર તેણીના હૃદયમાં એ ચિંતા જાયત થઈ
આવતી હતી. ત્યારે તે ચિંતાતુર થતી, ત્યારે મદનરેખા
ઉત્તમ બોધ આપી તેણીના મનને શાંત કરતી હતી.

કુસુમાવળીના શરીર ઉપર અનુક્રમે ગર્ભના ચિન્હો પ્રગ-
થવા લાગ્યાં. ગર્ભના યોગથી તેણીના અવયવોમાં મોટો ફેરફાર
થઈ ગયો હતો. રાજા સિંહ પણ પાતાની પ્રિયાને સગર્ભા બાળી
હૃદયમાં આનંદને અનુભવતો હતો.

પ્રકરણ પ મું

કુટ દોહકનું કાળ.

એક મુંદર મહેલમાં સિંહરાજ બેઠો બેઠો ચિંતા કરે છે. તેની મનોવૃત્તિ પર ઉપરા, ઉપર ચિંતાના વિચારો ઉભાચા કરે છે. એવી રીતે સહી વાર ચિંતા કર્યા પછી તેણે પોતાના એક વિદ્યામુ નોકરને બોલાવ્યો. સેવક રાજાની આજ્ઞાથી તરત દોહી રાજાની હાજુરમાં હાજર થયો. સેવકે “શી આજ્ઞા છે ?” એમ કહી પ્રણામ કરી ઉભો રહ્યો. રાજાએ સેવકની સામે દ્રષ્ટિ કરી મંદ સ્વરથી કહ્યું કે, “મદનરેખાને બોલાવી લાવો.” રાજાની આજ્ઞા થતાં જ સેવક ઉતાવળે ચાલી અંતઃપુરમાંથી મદનરેખાને બોલાવી લાવ્યો. રાણી કુસુમાવળીની રાજ લાડ મદનરેખા મહારાજાની પાસે દોડી આવી. વિનયવદની મદનરેખા રાજાને નમન કરી સન્મુખે ઉભી થઈ. પોતાના મહારાજાના સુખચંદ્ર ઉપર ચિંતા જોઈ ચતુર મદનરેખા હૃદયમાં ચિંતવન કરવા લાગી. “અહા ! પ્રેમની શુદ્ધતા કેવી ઉત્તમ છે ? હાંપલ્ય ધર્મની મહત્તા ખરેખર અવર્ણનીય છે. એક તરફ પ્રિયા ચિંતાતુર છે, ત્યારે બીજી તરફ પ્રિય પણ ચિંતાતુર છે. પ્રિય અને પ્રિયાના હૃદયનું એકય આવું જ હોવું જોઈએ.” આ પ્રમાણે મદનરેખા ચિંતવતી હતી, તેવામાં સિંહ રાજાએ પૂછ્યું, — “મદનરેખા, મહારાણી કુસુમાવળીનું શરીર કૃશ કેમ દેખાય છે ? તેના મુખ ઉપર પૂર્વે જે લાવણ્ય હતું તે અત્યારે અસ્તમાય થયું

ગયેલું દેખાય છે. તેણીના મુખનો પ્રકાશ, તેણીના વાયુનો વિકાસ અને સૌંદર્યની શોભાનો ઉત્કર્ષ ચિંતાની ભયંકર જવાબમાં દગ્ધ થયેલો હોય, તેમ જણાય છે. મહારાણીના શરીરમાં આટલો બધો ફેરફાર કેમ થઈ ગયો છે ? તેનું કારણ જો તારા જાણવામાં હોય તો મારી આગળ નિવેદન કર. ”

સિંહરાજનો આ પ્રશ્ન સાંભળી મદનદેખા વિચાર કરીને ઘોલી-“ મહારાજ, આપ અજ્ઞાતાની આગળ મારે સત્ય કહેવું જોઈએ. તથાપિ આ વાત મહારાણીને કહ્યો નહિ. કારણકે, એ વાર્તા આપનાથી છુપી રાખવાની તેમની ઇચ્છા છે. થોડા સમય પહેલાં મહારાણીને એક નકાદું સ્વપ્ન આવ્યું હતું, જાણે તેમનાં ઉદરમાં સર્પ પ્રવેશ કર્યો અને પછી તે સર્પ ઉદરમાંથી બાહર નીકળી આપને સિંહાસન ઉપરથી પાડી નાંખ્યા, આ અનિદ્ર સ્વપ્નના દર્શનથી મહારાણી ઘણાં જ ચિંતાતુર થઈ ગયા. તે પછી તેમનાં ઉદરમાં ગર્ભનો પ્રાદુર્ભાવ થયો. જે વાત આપના જાણવામાં હશે. અનુક્રમે ગર્ભની વૃદ્ધિ થતાં તેમના હૃદયમાં નવનવા દોહદ ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા. આજે આપના શરીરના આંતરડાંનું લક્ષણ કરવાનો નકારો દોહદ તેમના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થયો છે. અને આપની ઉપર દ્વેષબુદ્ધિ પ્રગટ થઈ છે. આવો વિપરીત દોહદ જ્યારે તેમને ઉત્પન્ન થયો, ત્યારે તેમના હૃદયને દગ્ધ કરનારી મહાચિતા ઉત્પન્ન થઈ આવી. તેમને ચિંતાતુર જોઈ મેં તેનું કારણ પૂછ્યું, એટલે મહારાણીએ મને કહ્યું કે, “ સખી, આ મારો ગર્ભ કોઈ દુષ્ટ જીવ છે. તેના યોગથી મને આવો વિપરીત દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે. મારે આ દોષિત ગર્ભને

પાડી દર કરવાની મારી હજી થાય છે." મહારાણીની આ
 ઇચ્છાને અટકાવવાને અમે સમર્થ થઈ શક્યા નહિ. પછી તેમણે
 અનેક ઔષધોના ઉપચારથી તે ગર્ભનો પાત કરવા પ્રયત્ન
 કરવા માંડ્યો, પણ નિકાચિત કર્મને લઈને તે ગર્ભનો પાત
 થયો નહિ. ગર્ભનો પાત કરનારા ઔષધોના પાનથી અને પો-
 તાના દુદ્ધ દોહવા નહિ પૂરાવાથી મહારાણી શરીરે કૃશ અને
 નિસ્તેજ થઈ ગયાં છે. તે મહા ચિંતાએ તેમના રાજતેજને અને
 મનોહર લાવણ્યને અસ્તમાય કરી દીધાં છે."

મદનદેખાની આ વાર્તા સાંભળી સિંહરાજા હૃદયમાં આ-
 શ્ચ પામી ગયો. ગર્ભનો આવો વિપરિત દોહવા બાણીને તેના
 હૃદયમાં ભય ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. તેણે પોતાના હૃદયમાં ચિંત-
 ન્યું—“અરે આ દુદ્ધ દોહવા પૂર્ણ કરવામાં મને મોટી હાનિ
 છે; પરંતુ જો તે દોહવા પૂર્ણ નહિં કરું તો કુમુભાવળીના નહારા
 હાલ થઈ જશે. એ પ્રેમી પ્રિયા પોતાના અમુદ્ધ્ય જીવનને ગ્રામી
 દેશે. ગમે તે શુક્રિત કરીને પણ તેણીનો એ દોહવા પૂર્ણ કરવો
 જોઈએ.” આત્મ ચિંતવી તેણે પોતાના અતિસાગર નામના
 ચતુર મંત્રીને બોલાવ્યો અને તેને દેવીના તે દુદ્ધ દોહવાની વા-
 ત્તા કહી સંભળાવી. કળાકુશળ મંત્રીએ વિચાર કરીને રાજાને
 જણાવ્યું—“મહારાજા, હું બનાવટી આંતરડાં બનાવી તમારા
 હૃદય સાથે યુક્તિથી જોડવીશ. પછી તે કાઢી કાઢી દેવીને આપી-
 શ એટલે મહારાણીના દોહવા પૂર્ણ થશે.” મંત્રીની આ યુક્તિ
 સામળી સિંહરાજા ખુશ થઈ ગયો અને તેણે પોતાના ચતુર

મંત્રીને સાળાશી આપી. પછી ચતુર મંત્રીએ સસલાના આત-
રડાં મંગાવી રાજના ઉદરની સાથે ગોઠવ્યાં પછી કુસુમાવળીને
બોલાવી તેને તે આંતરડાં યુક્તિથી કાઢીને રાણીને નિવેદન
કર્યાં. કુસુમાવળી તેનાથી હૃદયમાં સંતુષ થઈ અને પોતાને
દોહદ પૂર્ણ થયેલો જાણી તેણીના આતુર હૃદયને શાંતિ મળી.
પોતે આંતરડાંનું લક્ષણ કર્યું અને પોતાનો પતિ સંજીવન રહ્યા,
એ જોઈ તે વિશેષ હર્ષિત થઈ ગઈ.

ત્યારે પ્રસવનો સમય થયો, એટલે 'આ ગર્ભ મારા
પતિને હાનિ કરશે' એવી શંકા રાખતી કુસુમાવળીએ ચતુર
મંત્રી મતિજાગને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને સૂચના કરી કે,
ત્યારે મારા ઉદરમાંથી આ ગર્ભનો પ્રસવ થાય, ત્યારે તમે એ
ગર્ભને કોઈ બીજા સ્થાને પહોંચાડજો. અને મહારાજાને જણાવ-
જો કે, એ ગર્ભ આવીને મૃત્યુ પામી ગયો. જો આ યુક્તિ નહીં
કરો તો આ ગર્ભ મહારાજાને અનિષ્ટકર્તા થઈ પડશે." મંત્રીએ
પોતાના અજ્ઞાતાનું સુખ ઇચ્છીને એ વાત અંગીકાર કરી.

ત્યારે બાલકનો જન્મ થયો. એટલે ત્યાં હાજર રહેલા
મંત્રીએ તે બાલકને લઈ લીધો અને માધવી નામની એક
દાસીને આપી લીધો. માધવી ને બાલકને સર્પ કુળી રીતે જન્મી
હતી. તેવા મ ને જન્મે પચાસ વર્ષ વિદુગ્ધત્વે તેણીને લોકો
સન્માન ને સન્માન રીતે રાજે પૂજા કરે, 'આ મું લઈ આવ્યો છે'
માધવીએ કહ્યું. તે જ સમયે રાજાને સ્વપ્ન થયું કે તુ તારી
તે મ. રાજાએ એટલે મહાન મહાપાત્ર થઈ રાજાને તેણીની

પામિયા આગળને હાથ ટીપી અને માથાની ઉપર તેને હાથ
 મારી આગ્યો. રાજાને ક્રોધના આગેવાંથી કપ્પ, " અરે પાપિયી
 વેંડાગથી પણ વધારે આજુ પાપકર્મ કેમ કરે છે ? " આ જા-
 નાટ કોનું છે અને તેને છુપી રીતે ક્યાં સર્મ જાય છે ? " રાજાના
 ક્રોધથી આપવી ભયભીન થઈ ગઈ અને તેણીએ રાજાની આજ્ઞા
 સર્વ સાચી હઈકત નિયેદન કરી દાસીને સ્વામી સગ વાત
 જણાવી, જેથી રાજાએ તેને ઊંચી મુદી ખરી તે આગળ
 બીજી ધાતીઓને હાથેરવાને ઓંખી ટીપી, અને જણાવ્યું કે, "
 જો તમારા પ્રમાદથી આ આજ્ઞાને ઠાંધ પાત્ર મરી તો તેની ચિ-
 ત્તામાં તમને ઈપજ્ઞાદમ કરવામાં આવશે. " પછી રાજાએ પોતાના
 મંત્રીસાગરને અને રાણી કુમુભાવગીને પ્રભુ હપકો આપ્યો.
 સ્વામીદ તેણે જો પુત્રનો છુપી રીતે જન્મીત્વ કરાળ્યો. રાજા
 તે પુત્રના જન્મથી આનંદ પામ્યો હતો, તેથી તેણે તે કુમારનું
 નામ આનંદ પાડ્યું.

આનંદ કુમાર જેમ જેમ મોટો થતો ગયો, તેમ તેમ તે
 જ્ઞાના જ્ઞાનમાં વધતો ગયો. આનંદની જ્ઞાનકળામાં વૃદ્ધિ જોઈ
 સિંહરાજા હૃદયમાં અતિ આનંદ પામવા લાગ્યો. રાજાસિંહની
 આનંદકુમાર ઉપર જેવી પ્રીતિ હતી, તેવી દેવી કુમુભાવગીની
 તેનીપર પ્રીતિ ન હતી. કુમુભાવગી તે અનિષ્ટકારી કુમાર તરફ
 અજાણ રાખતી હતી. આનંદ કુમાર પણ તેણીની તરફ પૂજ્ય
 બુદ્ધિથી જોતો ન હતો. દુષ્ટ સ્વભાવ અને નહારા દોષદયી ઉત્પન્ન
 થયેલો આનંદકુમાર પોતાના મનમા કુવિચારો લાવ્યા કરતો
 હતો. પોતાનો પિતા સિંહ રાજા તેને અતિ ઉપકારી હતો,

તથાપિ તે રાજકુમાર તેના ઉપકારનું વિસ્મરણ કરી તેની ઉપર દ્વેષ બુદ્ધિ રાખતો હતો.

આ જગતમાં જન્મ પામતા સંતાનોના જન્મ પામતાં સમયનું અવલોકન પણ સારી રીતે કરવાનું છે. જે પુત્ર વા પુત્રી ગર્ભમાં આવતાં તેનાં માતા પિતાને શુભ ચિન્હો પ્રગટ થાય તો તેઓ ઉત્તમ પ્રકારના થાય છે અને અશુભ ચિન્હોથી તેઓ નહારા થાય છે. આ વાત આર્ય પ્રજા પ્રથમથીજ માનતી આવી છે. અને તે માનવાને પણ સળખ કારણો હોય છે. મહાન પુણ્યશાળી આત્મા જ્યારથી માતાના ગર્ભમાં આવે છે, ત્યારથીજ તેમનાં પુણ્યનો પ્રભાવ કોઈ પણ જણાઈ આવે છે, તેને માટે આપણી આર્ય જ્યોતિર્વિદ્યા અતિશય પ્રમાણુ-ભૂત છે. શુભદેશ અને શુભકાળ સર્વ લૌતિક પદાર્થોમાં ઉત્તતિ સૂચક છે. એ વાત શાસ્ત્રસિદ્ધ છે અને તેથીજ નૈમિત્તિક શાસ્ત્રો આર્ય પ્રજામાં માનનીય ગણાય છે.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

પિતૃવાતી આનંદ.

એક વિશાળ મેદાનમાં મોટા સૈન્યનો પડાવ થયેલો છે. વિવિધ પ્રકારના પ્રદેશોમાં દ્રેણીબંધ તંબૂઓ નાંખેલા છે. એક તરફ ઘોડાઓ હુપારિવ કરી રહ્યા છે. બીજી તરફ ગજાંદ્રોના ગર્જન-સ્વ થઈ રહ્યો છે. ડોટો, ખચ્ચરો અને પાડાઓનાં ટોળે ટોળાં

છાવણીની આસપાસ ભગ્યા કરે છે. પુદ્ગલો રંગમાં ઊત્સાહિત થયેલા જોદાઓ, એકલા મળી વિજયની વાર્તા કરે છે. રણભૂમિમાં પોતપોતાનું કૌશલ દર્શાવવાને વિચારો બાંધે છે અને તેને મારે કરવા યોગ્ય તૈયારીઓની ગોઠવણ કરે છે.

આ વખતે તે ત્રૈત્યનો અધિપતિ મહારાજ પોતાના વંશજોમાં ભેઠા છે. તેના ઊત્સાહી હૃદયમાં વિજયની વાર્તાને બદલે વૈરાગ્યની વાર્તા પ્રગટ થઈ છે. આ સંસારની અસારતા તેના વિરક્ત હૃદયમાં આપી ગઈ છે. મહારાજ નીચે પ્રમાણે ચિંતવતો હતો.

“ અહા ! આ સંસારમાં વિષય જનની કેવી સ્થિતિ છે ! જીવવાની ઇચ્છા રાખતો મૂર્ખ જેમ કાલકુટ સેરતું સેવન કરે, તેમ વિષયીજન સુખની ઇચ્છા રાખી વિષયોને સેવે છે. સુખ જીવને, “ દુઃખ એ પાપનું ફળ છે, અને સુખ છે, તે ધર્મનું ફળ છે ” એમ માની દુઃખી જને દુઃખનો નાશ કરવાને ધર્મ આચરવો જોઈએ. માનથી ભરેલા આ રાજ્યની મારે જરૂર નથી. જેમ પાતાળ ગમે તેટલી પુરણી કરે તો પણ પુરાતું નથી, તેમ આ રાજ્ય ગમે તેટલી આવક થાય, તો પણ પુરાતું નથી. ખલ પુરૂષની મૈત્રીથી જેમ નહારા પરિણામવાળું, રાક્ષસની જેમ ભુજંગવાળું અને વેશ્યાના ચિત્તની જેમ અર્થથી ઇંદ્ર એવા આ રાજ્યને મારે સર્પની જેમ છોડી દેવું જોઈએ. આ મોટા આડંબર કરી હું પુદ્ગલ કરવા નીકળ્યો છું, તે આ માટે ? રાજ્યના લોકોની પૃથ્વીને માટેજ આવી અધમ પ્રવૃત્તિ કરાવનારા રાજ્યથી મારે દૂર રહેવું જોઈએ ”

આ પ્રમાણે ચિંતવતો તે મહારાજ પોતાના તંબુમાં
બેઠો તેવામાં તેના મંત્રીઓનું મંડળ તેની પાસે આંબું. તે
મંડળ વિનયથી મહારાજને નમન કરી તેની સન્મુખ બેઠું.
પોતાના સ્વામિના મુખ ઉપર ચિંતાનો આભાસ જોઈ મંત્રીમં-
ડળ વિચારમાં પડી ગયું. તેઓમાંથી એક પ્રધાનમંત્રી વિનીત
થઈને બોલ્યો “સ્વામિ, અત્યારે આપના મુખ ઉપર શેની
ચિંતા પ્રગટ થઈ છે ? જેની ઉપર આપણે ચડાઈ કરી જઈએ
છીએ, તે માણસ સંબંધી કાંઈ વિચાર તો નથી આવ્યો ? મને
ખાતરી છે કે આપના જેવા શૂરવીર નરને તેવો કાયર વિચાર
આવે નહિ.” રાજાએ સચિત થઈ જણાવ્યું— “મંત્રીવર,
મારા હૃદયમાં તે સંબંધી કાંઈ વિચાર આવ્યો નથી. આ સં-
સારના અસાર સ્વરૂપને માટે માફ હૃદય ચિંતાતુર થયેલું છે.
મારા હૃદયના સર્વ પ્રદેશમાં સંવેગનો રંગ વ્યાપી ગયો છે. આ
ચડાઈ, આ સેનાનો આડંબર, આ છાવણી, અને આ રાજ્ય—એ
બધું મને ઉપાધી રૂપ લાગે છે.”

મહારાજના આ વચન સાંભળી મંત્રીએ પ્રણામ પૂર્વક
પ્રશ્ન કર્યો—“મહારાજ ગઈ કાલ સુધીમાં આપના હૃદયમાં બુદ્ધો
જ ઉત્સાહ હતો. આપના અંગ ઉપર યુધ્ધોત્સાહ અને વિજય-
રંગ વ્યાપી ગયો હતો. આજે આ અચાનક શું થયું ? આ પ્ર-
માણે અકસ્માત આપની મનોવૃત્તિમાં વિચારનો વિનિમય થયો,
તેનું કારણ છે ?”

મહારાજાએ ઉત્તર આપ્યો. “મંત્રીવર, ગઈ કાલે આ-
પણી સેના સમુદ્રતીરે કુચ કરતી હતી. તે વખતે એક માણસ

‘ અહોશય, અહોશય ’ એમ બોલતો મારા જોવામાં આવ્યો. મેં
તેની ખાસે જઈને જોયું. ત્યાં એક દેહકાને સર્પે ગળેલો, તે સ-
ર્પને ટીટોટ ગળેલો અને તે ટીટોટાને અજગરે ગળેલો જોયો.
દેખાવ મારા જોવામાં આવ્યો. સપ્તરૂપીને વૈરાગ્ય હિપ્ત થાય
તેવો આ દેખાવ જોઈ મારા હૃદયમાં અતિશય ખેદ ઉત્પન્ન થયો.
‘ વિચાર્યું કે, આ દેહકો, સર્પ અને ટીટોટાને હું કરી બેસ-
તું તો પાત્ર તેઓ જીવવાના નથી. માટે પ્રતિકાર વગરનો આવો
પ્રયત્ન મારા માટે કરવો જોઈને. આતું ચિંતી હું છાવણીમાં
આવ્યો હતો. પાત્રી સંત્રી, પાત્રી મારા હૃદયમાં તેજ વિચાર
આવ્યા કરતાં મને વૈરાગ્યજોગ હિપ્ત થઈ આવ્યો. રાત્રે મુત્ય
મુત્ય મારા મનમાં થયું કે આ દેહકો દેહકાને સર્પના જેવા
અધિકારીઓ ગળે છે, અને તે અધિકારીઓને રાત્રીની ટીટો-
ટો ગળે છે; અને તે રાત્રીને રાત્રીની અજગર ગળે છે. તેથી
આ સંસાર બસાર છે. એવા સંસારને જવારનારા શબ્દની મારે
શી જરૂર છે? આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં મને આળી શાવ નિદ્રા
આવી નથી, અત્યારે પણ હું તેજ વિચાર ચિંતવું છું, પાતાના
રાત્રીના આવા વચન સાંજળી ને મારીઓ પછી હૃદયમાં. આ સર્પ
પાત્રી ગયા હતા વચનમાં, આ અનિ. દેહ ને સર્પ વિવેચન
જાણવાની તમારી નિંદા, કંઈ હશે. આ સંજોગ દેહક ને સર્પ
છાવણીમાં છે? અને તેની આજ ને જાણ ને જાણ ને
મહામાત્રા મારું કે એ જાણું. આ વચન ને

સર્પ વચન ને સંહારવાળી કૃપા હું મારું ને
દેહક ને જાણું જાણું. મારું ને હું હું ને

ઉપર રહેલા દુર્મતિને અંદર પ્રવેશ કરાવ્યો. દુર્મતિ "આ મારો કંઠ અને આ કુવાડો આપને ચોથ લાગે તે કરો." એમ કહી સિંહ રાજાને નમી પડ્યો. દયાળુ સિંહ રાજાએ તેને અસરદાન આપી સંતકાર કર્યો. પછી તેને તે રાજ્યમાં મોકલી પોતે પોતાના જયપુર નગરમાં આવ્યો. જેના હૃદયમાં પેલા દોષાવધી વૈરાગ્ય લાવના પ્રગટ થઈ આવી છે, એવા સિંહ રાજાએ પોતાના મંત્રિઓને એકઠા કરી કહ્યું કે, "આ રાજ્યનો ત્યાગ કરી મત લેવાને મારી ઇચ્છા છે," પછી તેણે જોડીને બોલાવી પોતાના આનંદ કુમારને રાજ્યાભિષેક કરવાનો શુભ મુહુર્તનો દિવસ પૂછ્યો. જોડીએ તે દિવસથી પાંચમે દિવસે રાજ્યાભિષેકનું મુહુર્ત આપ્યું. પછી મૃત્તિકાના પિંડ, દંડી, સર્વિય, ચામર, ગોરાચન, સિંહનું ચર્મ; શ્વેતછત્ર, પુષ્પ અને ભદ્રાસન વગેરે અભિષેકની માંગત્ય વસ્તુઓ મંગાવવામાં આવી. સર્વ પ્રકારની તૈયારી કર્યા પછી નીતિમાન રાજાએ હૃદયમાં ચિંતન બુદ્ધિ દે, આનંદ કુમારને રાજ્ય ઉપર બેસાડી હું ધર્મશીપ શુરની માસે જઈશ આ પ્રમાણે મુમુક્ષુની જેમ નિરપેદ થઈ રાજ્યાભિષેકના શુભ દિવસની રાહ જોવા લાગ્યો.

યુવરાજ આનંદકુમાર પૂર્વના દુષ્ટકર્મના દોષથી હૃદયમાં અવગા વિચાર કરવા લાગ્યો. તે પેલા દુર્મતિની સાથે મળી ગયો, કોઈ પણ યુક્તિથી રાજાને મારી નાંખવો; આ પ્રમાણે તે જાનેએ વિચાર કર્યો. રાજા સિંહ પોતાને રાજ્ય આપના છે, એ વાત તેના મનમાં આવી નહિ. રાજ્યાભિષેકની વાત તેના જાણવામાં આવી હતી, તથાપિ તેને તે

વાત વિપરીત લાગી. તેણે પેલા દુર્મતિની સાથે વિચાર કરી રાજાને છળથી મારવાનો નિશ્ચય કર્યો. તે દુરાચારીએ પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે, “ જો રાજાને મારી રાજ્ય પ્રાપ્ત કરું તો વધારે સારું. રાજાનો વિનાશ કર્યા વિના રાજ્યની પ્રાપ્તિ થવી અશક્ય છે. ” આ પ્રમાણે વિચારી અનાચારી આનંદ હૃદયમાં આનંદ પામવા લાગ્યો.

પોતાના પુત્રની ઉપર પવિત્ર પ્રેમ ધારણ કરનાર સિંહ રાજાએ આનંદ કુમારને યોદ્ધાવવાને એક દૂત મોકલ્યો. અધમ વૃત્તિવાળો આનંદ પોતાના પિતાએ યોદ્ધાવ્યો તો પણ આવ્યો નહિં. તે દુર્મતિની સાથે દુષ્ટ વિચાર કરતો રાજાનું અનિષ્ઠ ચિંતવવા લાગ્યો. જ્યારે દુરાચારી આનંદ આવ્યો નહિં એટલે સિંહ રાજા પોતે પ્રતિદારને સાથે લઈ કુમારની પાસે આવ્યો. રાજાને પોતાની પાસે આવેલો જાણીને દુર્મતિ કુમારે ચિંતવ્યું કે, “ આજ વખતે આ રાજા સાધ્ય થાય તેમ છે. ” આવું વિચારી તેણે અચાનક ખડ્ગનો ઘા કરી પ્રતિદારને મારી નાંખ્યો. પછી રાજાને જાઠ પ્રહાર કરી અસમર્થ કરી નાંખ્યો. અને તેના સર્વ અંગ શિથિલ કરી નાંખ્યાં. આ વાત નગરમાં જાહેર થઈ ગઈ અને લોકોમાં મહાન કલકલ ધ્વનિ પ્રવર્ત્યો. રાજાના પક્ષના માણસો આનંદ કુમારની સામે યુદ્ધ કરવાને તૃપ્ત થયા. તે વખતે રાજાએ આજ્ઞા કરી તેઓને અટકાવ્યા અને કહ્યું કે, “ હું મરાયો છું, મારું એ કુમારને માર્યો નહિ. હવે એજ તમારો રાજા છે અને તેનો મારા રાજ્ય ઉપર અભિ-યેક કરો. ” રાજાના આ કથન સાંભળી તે લોકો પાછા ફર્યા,

પાંખી હુદ આનંદે પોતાના મિત્ર દુર્મતિને આજ્ઞા કરી કે, “મારા મહારાથી ગિયિલ થયેલા આ રાજાને હક બંધનથી બાંધીને કારાગૃહમાં પૂરો.” આનંદની આવી આજ્ઞા થતાં, હુદ દુર્મતિએ રાજા સિંહને બાંધીને કારાગૃહમાં પૂરી દીધો. મહીઆનંદ કુમાર પોતાના પિતાના પક્ષના દેટલાએક લોકોને મારી અને દેટલાએકને પદબ્રહ્મ કરી પોતે રાજ્યાસન ઉપર બેઠો, અને તેણે રાજ્યના સાર્મતોને તથા મંત્રીઓને પોતાને તાબે કરી લીધા. રાજા સિંહને જે કારાગૃહમાં પૂરવામાં આવ્યો હતો, તે કારાગૃહ ઘણું જ નહારું હતું. તેની અંદર મૂત્રની અપવિત્ર દુર્મંથ પ્રસરતી હતી, તેની બિંતિની અંદર ચરપોળીઓ રહેતા હતાં. આદે બાબુ પરાલીઓ કરતી હતી, મચ્છાં અને માંખીઓ તેમાં ગણગણતી હતી. હાથે સર્પોની કાંચલીઓ લટકતી હતી. અને ઘોંસ તરફ કરાળીઓના પડ બાહેલા હતા. આથી તે દુઃખ-મહાબળુ બાવાસમંદિર હોય તેવું દેખાતું હતું. અધર્મની શીલામૂર્તિના જાણે સેયો હોય, સર્વ દુઃખોની વાસભૂમિ હોય અને મૃત્યુનો વિશ્વામ મંદપ હોય તેવું તે દેખાતું હતું.

બાવ. બયંદર કારાગૃહમાં સિંહ રાજાને બેઠીઓ નાંખી પુરેલા સાંજાળી કુમુભાવળી વગેરે અંતઃપુરની રાણીઓ આક્રંદ કરતી ત્યાં આવી લોહાની બેઠીઓથી બાંધેલા રાજાને જોઇ તેમણે પોઠાર કરી રૂદન કરવા માંડ્યું. આ વખતે મુજ મહારાજાએ તેમને જણાવ્યું—“બદ્ધે તમે શા માટે રૂદન કરો છો ? આ વખતે શોય કરવાની કાર્ય જરૂર નથી જે વિચયમા માનુષી શક્તિ ચાલતી નથી, તે વિષયે ક્રોધ કરવો તે વૃથા છે. આ

સંસાર વિચિત્રરૂપ છે. સર્વ પ્રાણીઓ એ સંસારના ખેલાડી છે. કર્મોની શક્તિ દુર્વાચ્ય છે. સમૃદ્ધિઓ ચપલ છે અને રૂનેહ સ્વપ્નના જેવો છે, તેથી વિલાપ કરવો નકામો છે. હે પ્રાણીઓ, તમોએ ભગવંતના દુર્લભ પ્રવચનને પ્રાપ્ત કરેલું છે, તેથી એ પ્રવચનને અનુસરી સર્વ દુઃખોના ક્ષયનો ઉપાય આપરો. ” મહારાજના આ વચનો સાંભળી ગંધર્વદત્તા નામની એક સાધ્વી પાસે વ્રત ગ્રહણ કરી તે આત્મી નીકળી હતી.

કારાગૃહમાં પૂરાએલા સિંહરાજને હુદ્દ આનંદ અનેક પ્રકારની પીડા આપવા લાગ્યો. અને અનેક રીતે તેને રીખાવવા લાગ્યો. જ્યારે હુર્બુદ્ધિ આનંદ તેનાપર અતિશય બુલમ કરવા માંડ્યો, ત્યારે રાજા સિંહ તેથી કંટાળી ગયો. છેવટે તેણે પોતાના જીવનનો અંત લાવવાને અનશનવ્રત અંગીકાર કર્યું. રાજા અનશન લઈ પોતાના જીવનનો અંત લાવવા ઇચ્છે છે, એ વાત આનંદના જાણવામાં આવતાં, તે અત્યંત કોપ પામ્યો. તેણે દેવશર્મા નામના એક પુરૂષને રાજાને બળાત્કારે બવરાવવાને મોકલ્યો. તે દેવશર્મા સુસ અને સજ્જન હતો. આનંદની આજ્ઞા પ્રમાણે તેણે રાજાની ઉપર બુલમ કરી બળાત્કાર કર્યો નહિ. તેણે નમ્રતાથી રાજાને કહ્યું—“ મહારાજ, આ જગતમાં મનુષ્યોને દૈવયોગે કાર્યની ગતિ વિષમ થાય છે. દૈવ એવો વિપરીત છે કે, તે શુભોને વશ થતો નથી અને વિનયથી આરાધવા યોગ્ય થતો નથી. એ મૂર્તિમાન અનર્થ છે, અને સમયને નહિ જાણનારો છે. તે મદોન્મત્ત હાથીની જેમ સ્વચ્છંદી

અને નદીના પ્રવાહની જેમ કુદિલે છે. એ દેવનું રૂપ કયું છે.
 એ કર્મરૂપ દેવ પુરુષાર્થથીજ સાધ્ય છે. એ માણસ હૃદયમાં
 પુરુષાર્થ કરે તો તે દેવ સાધ્ય થઈ શકે છે. માટે આપ મહા-
 રાજા અનગ્રન ઓડી જોજન કરો. એ માણસ જીવતો હોય તો
 તે વિપત્તિને ઉલ્લંઘન કરી પુનઃ સંપત્તિને પામે છે. ”
 દેવશર્માના આવા વચન સાંભળી સિંહરાજા મંદ અને
 શાંતસ્વરૂપી બોલ્યો — “ મદ, તમારું કહેવું યથાર્થ છે. સન્મા-
 ર્થના શનયને ચોખ્ખાં એવો પુરુષાર્થ મેં ઓડ્યો નથી. મેં જે
 અનગ્રનમત પ્રહણ કરેલું છે, તે બાવથી પ્રહણ કરેલું છે. અને
 તેને હું એક પુરુષાર્થરૂપે માનું છું. વળી મારે સંપત્તિની
 પ્રવૃત્તિ નથી. મેં ચોખ્ખતા વિચારીનેજ અનગ્રનમત પ્રહણ કરેલું
 છે. ” રાજાના આવા પ્રતિવચન સાંભળી દેવશર્મા બોલ્યો —
 “ રાજેન્દ્ર, તમે આવો આમંત્ર હોડો દો. એ તમે જન્મશે-
 નહિ તો રાજા આનંદ વધારે શુસ્સો થશે. તેનો શુસ્સો
 કાંઈ વગરનો છે. ” આ પ્રમાણે દેવશર્મા રાજાને સમજાવતો
 હતો, તેવામાં દેવશર્માને વિલંબ થવાનું શું કારણ હતું ?
 એમ વિચારી કોધાતુર થયેલા આનંદ હાથમાં બિયાડી તરવાર
 લઈ કારાગૃહમાં આવ્યો. તેણે તરવાર ઉગાંમી રાજાને કહ્યું,
 “ જે તું આહારને પ્રહણ નહિ કરે તો આ વીરજી તરવારથી
 તારું મસ્તક છેદી નાંખીશ, ” દુરાચારી આનંદનું આ વચન
 સાંભળી સિંહરાજા બોલ્યા. “ પુત્ર આ જીવીત મરણાંત છે.
 માટે મને મરણનો ભય લાગતો નથી. જ્યારથી માણી ગર્ભમાંથી

બહાર આવે છે, ત્યારથી ક્ષણે ક્ષણે તેનીપર મૃત્યુ રહેલું છે, તેને લોકો જાણે છે એમ જે કહે છે, તે ગૃધ્રાવચન છે. કદી કોઈ સાર્થના ટોળામાંથી આગળ આવ્યો જાય તો તેને શો ભય છે ? કસાઈવાડામાં રહેલા પશુની જેમ પ્રાણીને જીવવાની આશા રાખવી ફેગટ છે. વિધિ (કર્મ) રૂપી શીકારી, મનુષ્ય રૂપી મૃગોના ટોળાને વીંધવાની બુદ્ધિથી વૃદ્ધત્વરૂપ મનુષ્ય લઈ વ્યાધિરૂપ બાણોને ફેંકતો પાસે આવે છે. તે પ્રત્યવાચરૂપી બિપાપને ગણતો નથી. તે સ્વેચ્છાથી મનુષ્યરૂપ હરિણોનો શીકાર કરે છે. આવું સમજનારા પુરૂષો આ સંસારને નાશ કરનારું હૃદય તપ આચરે છે, તેઓ જન્મ અને મૃત્યુથી કંટાળી તપશ્ચર્યા કરવામાં તત્પર રહે છે. આનંદકુમાર, હું પણ એવા વિચારવાળો છું અને તેથીજ મેં અનશનવ્રત લીધું છે. મેં જીવન લગવંતના વચનરૂપ અમૃતનું પાન કર્યું છે. તેથી હું હવે મરણથી બહીતો નથી. જેમાં સ્વર્ગ અથવા મોક્ષ હોય ત્યાં મૃત્યુ થાય તેને હું મહોત્સવરૂપ ગણું છું. સુદ્ધ કે પલાયન કરવાથી ચમરાજરૂપ હાથી પાસેથી મોક્ષ થતો નથી. તે ચમરાજરૂપ હાથીને સોંઠ હોતી નથી, પણ તે જેને પકડે છે, તેને તે છોડતો નથી. જેમ જેડુંત વળત આવ્યે પાકેલા ધાન્ય લણી નાંખે છે, તેમ ચમરાજ જન્મેલા પ્રાણીઓને આયુષ્યના અંત વળતે મારી નાંખે છે. જેમ મનુષ્યો જરા રહિત-યુવાન છે, તેમની ઉપર પણ મૃત્યુના પાસ પડે છે. તો જે જરાવસ્ત છે તેને માટે શું કહેવું ? તેઓ મનુષ્ય તો મૃત્યુના પ્રમાદથીજ જીવે છે. હે કુમાર મેં તો અનશનવ્રત

બહાર આવે છે, ત્યારથી ક્ષણે ક્ષણે તેનીપર મૃત્યુ રહેલું છે, તેને લોકો જાણે છે એમ જે કહે છે, તે ગૃપાવચન છે. કદી કોઈ સાર્થના ટોળામાંથી આગળ ચાલ્યો જાય તો તેને શો ભય છે ? કસાઈવાડામાં રહેલા પશુની જેમ પ્રાણીને જીવવાની આશા રાખવી ફેાગટ છે. વિધિ (કર્મ) રૂપી શીકારી, મનુષ્ય રૂપી મૃગોના ટોળાને વીંધવાની બુદ્ધિથી વૃદ્ધત્વરૂપ મનુષ્ય લઈ વ્યાધિરૂપ બાણોને ફેંકતો પાસે આવે છે. તે પ્રત્યવાયરૂપી જીવાપાપને ગણતો નથી. તે સ્વેચ્છાથી મનુષ્યરૂપ હરિણોનો શીકાર કરે છે. આવું સમજનારા પુરૂષો આ સંસારને નાશ કરનારું હૃદય તપ આચરે છે, તેઓ જન્મ અને મૃત્યુથી કંટાળી તપશ્ચર્યા કરવામાં તત્પર રહે છે. આનંદકુમાર, હું પણ એવા વિચારવાળો છું અને તેથીજ મેં અનશનવ્રત લીધું છે. મેં જીવભગવંતના વચનરૂપ અમૃતનું પાન કર્યું છે. તેથી હું હવે મરણથી બહીતો નથી. જેમાં સ્વર્ગ અથવા મોક્ષ હોય ત્યાં મૃત્યુ થાય તેને હું મહોત્સવરૂપ ગણું છું. યુદ્ધ કે પલાયન કરવાથી ચમરાજરૂપ હાથી પાસેથી મોક્ષ થતો નથી. તે ચમરાજરૂપ હાથીને સોંઠ હોતી નથી, પણ તે જેને પકડે છે, તેને ટોડતો નથી. જેમ જેકુત વખત આવ્યે પાકેલા ધાન લાણી નાંખે છે, તેમ ચમરાજ જન્મેલા પ્રાણીઓને આયુષ્યના અંત વખતે મારી નાંખે છે. જેમ મનુષ્યો જરા રહિત-યુવાન છે, તેમની ઉપર પણ મૃત્યુના પાસ પડે છે. તો જે જરાવસ્ત છે તેને માટે શું કહેવું ? તેવો મનુષ્ય તો મૃત્યુના પ્રમાદથીજ જીવે છે. હે કુમાર મેં તો અનશનવ્રત

મૃત્યુને આહર આખ્યો છે. તેથી મને તારા ખર્જનો ભય
લાગતો નથી. જો તું મને મારી નાંખીશ તો તને મારવાનું
માત્ર કલકલ અવશેષ રહેશે. કારણ કે હું તો મરેલોજ છું.”

સિંહરાજના આ વચનોએ દુષ્ટ આનંદના હૃદય ઉપર
કાંઈ પણ અસર કરી નહીં, પણ ઉલટો તે વધારે ક્રોધાતુર થયો.
તેણે ક્રોધના આવેશમાં તરવારનો ઘા કરી પોતાના નિર્દોષ
પિતાને મારી નાંખ્યો. તેના ધર્મી પિતા “નમો જિનેન્દ્રિયાઃ”
જે વાક્ય હૃદયારતો મૃત્યુને શરણ થઈ ગયો. દુષ્ટ આનંદ
પિતૃઘાતી થયો, અને પિતૃહત્યાના મહા પાપથી તે કલકિત
બન્યો. હવે પિતૃઘાતી આનંદના આવા દુષ્ટ ઈર્મથી સર્વ
પ્રજા તેની ઉપર નારાજ થઈ હતી, પણ સિંહરાજાની પૂર્વની
આજ્ઞાથી તે પ્રજા શાંત બેસી રહી હતી, તથાપિ તેમના હૃદયમાં
પિતૃઘાતી આનંદ રાજા તરફ અત્યંત અભાવ ઉત્પન્ન થયો
હતો, સર્વ પ્રજાજન મન, વચન અને કાયાથી આનંદ રાજા
તરફ પોતાનો અણુગમો બતાવતા હતા.

પ્રકરણ ૭ મું.

કર્મ પરિણામ.

આનંદ રાજા પિતૃઘાતી થયો. એથી પ્રજા તેની જપર
વિરક્ત થઈ ગઈ હતી તથા નિહ - જાતની આજ્ઞાથી તે
વિરક્ત થઈ તેની સાથે નહીં હતા. આનંદ - તે દુનિયાના

સાધન કર્મની શક્તિ છે. માનવ જીવનની પ્રવૃત્તિકર્મની શક્તિને અનુસરીને ચાલે છે. સિદ્ધ રાજાનો આત્મા પ્રથમથીજ સુખા-
ર્જિનો અનુયાયી થયો છે. તેની મનોવૃત્તિમાં ઉત્તમ પ્રકારની ભાવ-
નાઓ વાસ કર્યો છે. તેના પ્રથમ ભવનો આરંભ કેવી ઉત્તમતામાં
ધાય છે, એ ભાવ તેના પ્રથમના શુણ્ણસેનના અવતારમાં સ્પષ્ટ
રીતે જણાઈ આવે છે. તેણે આદ્ય ભવમાંથીજ પોતાની ઉત્તમ
વૃત્તિ પ્રગટ કરેલી હતી અને તેથી તે ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ
અધિકારી બનતો જાય છે. અગ્નિશર્માની પ્રવૃત્તિ આદ્ય ભવથીજ
અધમ છે. તેની મનોવૃત્તિમાં વિવિધ પ્રકારની કુવાંસનાઓ
પ્રગટ થતી આવે છે, તે વાંસનાના પ્રભાવથી અગ્નિશર્મા બીજા
ભવમાં આનંદકુમાર સર્થ અધમ વૃત્તિની અધમતાથી તે
નરકાવાસની ચોખ્ખાનો પાત્ર બન્યો છે.

વાંચનારે આ બંને પાત્રોના ચરિત્ર ઉપરથી ઘણું શીખ-
વાનું છે. બદ્ધ આત્મા કેવી ભાવનાં બાંધે છે અને પાપી આત્મા
કેવી પ્રવૃત્તિમાં પડે છે ? એ શિક્ષણ આ ઉભય ચરિત્ર ઉપરથી
પ્રાપ્ત કરી શકાય તેમ છે. શુણ્ણસેન અને અગ્નિશર્માનું ચરિત્ર
સાવૃત્તિનું પોષક છે અને અગ્નિશર્મા અને આનંદકુમારનું
ચરિત્ર કુવૃત્તિનું પોષક છે. આ ઉભય ચરિત્રમાં પુણ્યનો પ્રભાવ
કેમાં પ્રગટ છે ? અને ઉત્તમ મનોવૃત્તિનો વિકાસ થાયી
ધાય છે ? એ વિચાર મુગ્ધ વાંચકોએ અવશ્ય કરવાનો છે
અને તે ઉપરથી માર્ગાનુસારી થવાના અધિકારનો ભાગ
મહણ કરવાનો છે.

આ વખતે એક તેજસ્વી યુવાન પુરુષ આવી તે મહા-
 ત્માને વંદના કરી આગળ બેઠો. તે તરુણ પુરુષની સુખશુદ્ધ
 ઉપર ધર્મની પ્રજ્ઞા પ્રસરી રહી હતી. તે મહાત્માના દર્શનથી
 તેનું હૃદય અતિ આનંદિત થયું હતું, તે મહાત્માની ભવ્ય મૂર્તિ
 જોઈ તે તરુણના હૃદયમાં અનેક પ્રકારના સંકલ્પો વિકસ્યા
 થયા હતા. અને તેની મનોવૃત્તિમાં અતિ આશ્ચર્ય થઈ આવ્યું.
 વાંચનાર, આ તરુણ પુરુષને જોગજીવને આતુર થયા
 હશે, એ તરુણ પુરુષ આ વાર્તાના પ્રસંગનો નાયક છે. માટે
 તેને જોગખવાની અહિં જરૂર છે.

જમ્બુદીપના અપર વિદેહ દેશમાં કૌશ નામનું એક
 નગર છે. તે નગરમાં દશ દિશાઓને જિતનાર અજિતસેન
 નામે રાજા છે. તે રાજાને ઇંદ્રશર્મા નામે એક લોકપ્રિય
 મંત્રી છે. મંત્રી ઇંદ્રશર્માને શુંલકરા નામની સ્ત્રી થઈ
 જાણિની નામે એક પુત્રી થઈ હતી. તે જાણિની ત્યારે યોગ્ય
 વયની થઈ, ત્યારે તેના પિતા ઇંદ્રશર્માએ તે રાજાના પુત્રિસા-
 ગર નામના બીજા મંત્રીના પુત્ર અક્ષદત્તાની સાથે તેનો
 વિવાહ કર્યો હતો. અક્ષદત્ત અને જાણિનીનો સંસાર સુખે
 ચાલ્યા પછી જાણિની અગર્ભા થઈ. ગર્ભ ધારણ થતી વખતે
 જાણિનીને સ્વપ્નમાં પોતાના કિંદરમાં સુવર્ણના પૂર્ણ કુંભનું
 દર્શન થયું. જાણે તેણીએ તે કુંભને પોતાના હાથે બાહર
 કાઢવા માંડ્યો ત્યાં તે ભય થઈ ગયો. આવું સ્વપ્ન જોતાં જ
 તે ભયભીત થઈ જાગી વાઈ. આ સ્વપ્નની વાર્તા તેણીએ
 પોતાના પતિ અક્ષદત્તને જણાવી નહીં. ત્યારે અનુક્રમે ગર્ભ.

વૃદ્ધિ પામ્યો, ત્યારે તેણીને અંગમાં અનેક જાતની વ્યથા
 ઉત્પન્ન થઈ. આથી હૃદયમાં કંટાળી તેણીએ તે ગર્ભને પાડવાના
 અનેક ઉપાયો કરવા માંડ્યા, તથાપિ પૂર્વ કર્મના વિપાકથી
 તે ગર્ભ પડ્યો નહીં. જાલિની પોતાના ગર્ભને પાડવાની ઇચ્છા
 રાખે છે, આ વાત તેના પતિ પ્રહ્લદત્તના જાણવામાં આવી,
 એટલે તેણે પોતાના વિશ્વાસુ પરિજનને સૂચવ્યું કે, “ તમારે
 પ્રસુતિ વખતે એ ગર્ભનો નાશ ન થાય, તેમ પ્રયત્ન કરવો.
 અને તેણીના હૃદયને છેતરી મને તે ગર્ભ સોંપી દેવો. ”
 પ્રહ્લદત્તના આ વચન સાંભળી પરિજન તેમ કરવાને કબુલ થયો.
 અનુક્રમે જાલિનીને ગ્રાણીનો અદ્રોહ, દેવપૂજા, ગુરુસેવા અને
 ધર્મને સાંભળવાનો દોહડ ઉત્પન્ન થયો. પ્રહ્લદત્તે તોણીનો એ
 પવિત્ર દોહડ પૂર્ણ કર્યો. ગર્ભના પ્રભાવથી તે જાલિની લોહિના
 હૃદયને પરમ આનંદદાયિની થઈ પડી હતી. જ્યારે પ્રસવનો
 સમય થયો એટલે તેણીએ એક તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો.
 બાલપુત્રને જોતાંજ તેના હૃદયમાં એવો કુવિચાર ઉત્પન્ન થયો
 કે, કોઈ પણ ઉપાયથી આ બાળકને મારવો જોઈએ. પણ
 આટલા પરિજનની દૃષ્ટિ આગળ તેને કેવી રીતે મારવો ?
 જાલિનીને આ કુવિચાર અંધુરગ્રા નામની તેની બાલ-
 સખીના જાણવામાં આવ્યો. અંધુરગ્રાને પ્રહ્લદત્તે ગર્ભની
 રક્ષા કરવા માટે જાલામણુ કરી હતી, તેથી તેણીએ પોતાની
 સખી જાલિનીને કહ્યું, “ સતી, આ ગર્ભ પાત્રી છે, તેના
 ગર્ભના રક્ષણની ઉપાધિ તારે શ. માટે કરવી જોઈએ ? તેથી
 એ તારી ઇચ્છા હોય તો હું તેને એક તા. પી દઉં ” અંધુ-

હવાનો આ વિચાર બાળી જાલિનીએ કહ્યું કે, “મારી ધમ્મજા એવી છે કે, તેને એકાંતે લઈ જઈ મારી નાંખવો.” બંધુ-હવાએ એ વાત માન્ય કરી. પછી જાલિનીએ એ બાળપુત્ર બંધુહવાને આપ્યો. સ્વામીમહિતવાળી બંધુહવાએ તે બાળક પ્રદાદત્તને સોંપી દીધો. દયાળુ અને પુત્રપ્રેમી પ્રદાદત્તે તે બાલને સારી સ્થિતિમાં રાખી. લોકોમાં જાહેર કરાવ્યું કે, “જાલિનીને મરેલો ગર્ભ અવતર્યો હતો.”

જાલિનીના તેજસ્વી પુત્ર પાત્રીમાતાના રક્ષણ નીચે ઉછેરવામાં આવ્યો. પુત્રવત્સલ પ્રદાદત્તે તેનું શિખી એવું નામ પાડ્યું. શિખી થોડા વયના થયો, એટલે તેને પાઠશાળામાં બેસાડ્યો. અદ્ય સમયમાં તે સર્વ કળાઓને શીખી ગયો. બ્યારે તે પ્રોફ થયો એટલે પ્રદાદત્તે તેને દત્તક તરીકે ગ્રહણ કર્યો. આમ કરવાથી લોકોમાં શિખી તેનો આરસ પુત્ર છે, એ વાત છુપી રહી.

એક વખતે જાલિનીના જાણવામાં આવ્યું કે, શિખી એ તેણીનો પુત્ર છે, અને પોતાના પિતાએ તેને છુપી રીતે રાખી ગયેલો છે. એ કાચમાં પોતાની સખી બંધુહવા સામેલ છે. આ વૃત્તાંત જાણી જાલિની ક્રોધથી પ્રભવલિત થઈ ગઈ. તેણીની મનોવૃત્તિમાં ભારે રોષ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. પછી તરત તે ગૃહધાર્યને ડોહી દઈ પોતાના પતિ પાસે આવી અને તેણીએ પ્રદાદત્તને કહ્યું, “રાબ, એક મ્યાનમાં બે તરવાર રહે નહીં, કાંતો તમારા ઘરમાં આ શિખી રહે અથવા હું રહું. જો આ શિખીને

વૃદ્ધિ પામ્યો, ત્યારે તેણીને અંગમાં અનેક બાતની વ્યથા ઉત્પન્ન થઈ. આથી હૃદયમાં કંટાળી તેણીએ તે ગર્ભને પાડવાના અનેક ઉપાયો કરવા માંડ્યા, તથાપિ પૂર્વ કર્મના વિપાકથી તે ગર્ભ પડ્યો નહીં. જાલિની પોતાના ગર્ભને પાડવાની ઇચ્છા રાખે છે, આ વાત તેના પતિ પ્રહ્લદત્તના જાણવામાં આવી, એટલે તેણે પોતાના વિશ્વાસુ પરિજનને સૂચવ્યું કે, “ તમારે પ્રસુતિ વખતે એ ગર્ભનો નાશ ન થાય, તેમ પ્રયત્ન કરવો. અને તેણીના હૃદયને છેતરી મને તે ગર્ભ સોંપી દેવો. ” પ્રહ્લદત્તના આ વચન સાંભળી પરિજન તેમ કરવાને કળુલ થયો. અનુક્રમે જાલિનીને પ્રાણીનો અદ્રોહ, દેવપૂજા, ગુરુસેવા અને ધર્મને સંભળવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો. પ્રહ્લદત્તે તેણીનો એ પવિત્ર દોહદ પૂર્ણ કર્યો. ગર્ભના પ્રભાવથી તે જાલિની લોકોના હૃદયને પરમ આનંદદાયિની થઈ પડી હતી. જ્યારે પ્રસવનો સમય થયો એટલે તેણીએ એક તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો. બાલપુત્રને જોતાંજ તેના હૃદયમાં એવો કુવિચાર ઉત્પન્ન થયો કે, કેાઈ પણ ઉપાયથી આ બાળકને મારવો જોઈએ. પણ આટલા પરિજનની દૃષ્ટિ આગળ તેને કેવી રીતે મારવો ? જાલિનીનો આ કુવિચાર બંધુજીવા નામની તેની બાલ-સખીના જાણવામાં આવ્યો. બંધુજીવાને પ્રહ્લદત્તે ગર્ભની રક્ષા કરવા માટે લલામણુ કરી હતી, તેથી તેણીએ પોતાની સખી જાલિનીને કહ્યું, “ સખી, આ ગર્ભ પાપી છે, તેવા ગર્ભના રક્ષણની ઉપાધિ તારે શામાટે કરવી જોઈએ ? તેથી જો તારી ઇચ્છા હોય તો હું તેને એકાં નાંખી દઉં. ” બંધુ-

હવાનો આ વિચાર જાણી જાલિનીએ કહ્યું કે, "મારી ઇચ્છા એવી છે કે, તેને એકાંતે લઈ જઈ મારી નાંખવો." જંધુ-જીવાએ એ વાત માન્ય કરી. પછી જાલિનીએ એ બાળપુત્ર જંધુજીવાને આપ્યો. સ્વામીજીજીવાણી જંધુજીવાએ તે બાળક પ્રદક્ષિણે સોંપી દીધો. જ્યાંજી અને પુત્રપ્રેમી પ્રદક્ષિણે તે બાલને સારી સ્થિતિમાં રાખી લોકોમાં જાહેર કરાવ્યું કે, "જાલિનીને મરેલા ગર્ભ અવતર્યો હતો."

જાલિનીનો તેજસ્વી પુત્ર ધાત્રીમાતાના રક્ષણ નીચે ઉછેરવામાં આવ્યો. પુત્રવત્સલ પ્રદક્ષિણે તેનું શિખી એવું નામ પાડ્યું. શિખી થોડાં વયના થયો, એટલે તેને પાઠશાળામાં બેસાડ્યો. અર્ધ સમયમાં તે સર્વ કળાઓને શીખી ગયો. ત્યારે તે પ્રેમ થયો એટલે પ્રદક્ષિણે તેને હસ્તક તરીકે ગ્રહણ કર્યો. આમ કરવાથી લોકોમાં શિખી તેનો આરસ પુત્ર છે, એ વાત છુપી રહી.

એક વખતે જાલિનીના જાણવામાં આવ્યું કે, શિખી એ તેણીનો પુત્ર છે, અને પોતાના પિતાએ તેને છુપી રીતે રાખી છોડ્યો છે. એ કાર્યમાં પોતાની સખી જંધુજીવા સામેલ છે. આ વૃત્તાંત જાણી જાલિની ક્રોધથી પ્રવૃત્તિ થઈ ગઈ. તેણીની મનોવૃત્તિમાં બારે રોગ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. પછી તરત તે ગૃહધાર્યને ઓઠી દઈ પોતાના પતિ પાસે આવી અને તેણીએ પ્રદક્ષિણે કહ્યું, "જાન, એક મ્યાનમાં જે તરવાર રહે નહીં, કાંતો તમારા ઘરમાં આ શિખી રહે અથવા દુઃરહું. એ આ શિખીને

અશોકવૃક્ષ ત્યાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું. પછી પાદપીઠ સ-
હિત રત્નમય સિંહાસન ઉપર પ્રભુ બિરાજમાન થયા એટલે
સર્વ દેવતાઓ, મનુષ્યો, અને તિર્થંકો, આવી તે ભૂમિમાં ગથા-
યોગ્ય આસને વિરાજીત થયા. પર્વદા પરિપૂર્ણ ભારાયા પછી
પ્રભુએ યોગજનગામિની વાણીથી દેશના આપી. જે દેશનામાં પ્રભુ-
એ આ સંસારની અસારતા, મનુષ્ય જન્મની દુર્લભતા સ્પષ્ટ
રીતે પ્રતિપાદન કરી હતી.

વિનયસિંહસૂરિના મુખથી આટલો વૃત્તાંત સાંભળી
બ્રહ્મદત્તનો પુત્ર શિખી હૃદયમાં આનંદ પામી ગયો. તેની મનો-
વૃત્તિ ઉપર ભગવદ્ વાણીનો પ્રભાવ પ્રસરી ગયો. તેનું અંતર શ-
લકિતમય બની ગયું, પછી તેના હૃદયમાં તે વિષેની પ્રબલ જિ-
જ્ઞાસા પ્રગટ થઈ આવી.

પ્રકરણ ૨ જી.

મોહની કર્મનો પ્રભાવ.

બ્રહ્મદત્તની પુત્ર શિખીએ વિનયથી સૂરિવરને કહ્યું—“ મ-
નુભાવ પછી અનિવરણે પ્રભુએ આપને ધર્મદેશના આપી,
પછી શુ થયું, તે કૃપા કરી જણાવો. ” પ્રભુના પવિત્ર
અને વાત્સલ્યવાની પ્રભાવ હજી મારામાં પ્રગટ થઈ છે.

વિનયસિંહસૂરિ શાત સ્વરથી બોલ્યા—ભાત્ર ભગવતની
દેવતા સમાન થયા પછી મેં નમસ્કારી પ્રણ કર્યો—“ ભગવન

આ નાળીએરીના વૃક્ષ નીચે દ્રવ્ય છે કે નહિ ? અને દ્રવ્ય હોય તો તે કેટલું છે ? અને કાંણે નાંખ્યું છે ? તે કૃપા કરી જણાવો.”

મારો આ પ્રશ્ન સાંભળી પ્રભુ પ્રસન્ન થઈને બોલ્યા—“આ નાળીએરીનો પાપો લોભનો દોષથી હરીજી થયો છે. તેની નીચે સાતલાંખ સોનાઢોર જેટલું દ્રવ્ય છે. શુભ વિપાકને આપનારું તે દ્રવ્ય તે અને આ નાળીએરીના છવે નાંખેલું છે.”

પ્રભુના આ વચન સાંભળી મેં કહ્યું, “સ્વામી ભો મેં અને આ નાળીએરીના છવે આ દ્રવ્ય નાંખ્યું હોય તો હું આવો કેમ અને આ છવ આવો કેમ થયો ?” મારો આ પ્રશ્ન સાંભળી પ્રભુ મધુર સ્વરથી બોલ્યા ભદ્ર તે વૃત્તાંત સાવધાન ધાર્મિક સાંભળ—પૂર્વે આ વિજયની અંદર આવેલા અમરપુર નામના નગરમાં અમરદેવ નામે એક ધનાઢ્ય ચંદ્રપતિ હતો. તેને મુદ્દરી નામે સ્ત્રી હતી. તે અને આ નાળીએરીનો છવ અને તેના પુત્રો હતા. ગુણગુણદ્ર અને બાહ્યદ્ર એવાં તમારા નામ હતાં. અનુક્રમે તમે અને સુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા. એક વખતે ધણું વજ્રાદિક લઈ તમે બંને બાપાર કરવાને બાહિર નિકળ્યા. ફરતા ફરતા આ સ્થાને આવી પહોંચ્યા તમાને તે વજ્રાદિકનો વિક્રય કરવાથી ઘણો લાભ પ્રાપ્ત થયો હતો. તે વખતે આ લકર્મી પર્વતનો રાજા મુરનેશ હતો. વિજયવર્મા નામના કોઈ ભવ્તએ તેની પર ચડાઈ કરી પછી તે ભવ્ત પોતાની સદૃશ સેનાને લગભગ રાખી ગાંધે આ લકર્મી પર્વતનો આ વજ્ર લઈ લઈ ગયો તે વખતે

તમે ખંને સર્વ સારરૂપ દ્રવ્ય લઈ આ લક્ષ્મી પર્વ ઉપર
આરૂઢ થયા. તમેજો દીર્ઘ વિચાર કરી તે દ્રવ્યને આ સ્થળે
દાટી રાખ્યું. દૈવયોગે શુભચંદ્રના મનમાં વિકાર ઉત્પન્ન થયો.
તેણે વિચાર્યું કે, “આ બાલચંદ્ર મારો ભાગીદાર છે, તે જો
ન હોય તો બધા દ્રવ્યનો સ્વામી હું થાઉં” આવું વિચારી તેણે
તને વિષ દઈ મારી નાંખ્યો. તું સરલ હૃદયનો હતો તેથી આ
સ્થળે વ્યંતર થયો. તે પછી શુભચંદ્રને સર્પ કરજ્યો એટલે તે
પણ આજ સ્થળે મૃત્યુ પામી ગયો. દ્રવ્યતો તેમજ રહ્યું અને
તમે ખંને મૃત્યુ પામી ગયા. શુભચંદ્ર પાપ કર્મના યોગથી
મરીને રત્નપ્રભા ભુમિમાં નારકી થયો. એક દેશે ન્યુન એવી
પદ્યોપમની આયુષ્ય લોગવી તું મૃત્યુ પામ્યો અને તે
પછી ઢંકનગરના રહેવાશી હરિનદી નામના સાર્થવાહની
શ્રી વસુમતીના ઉદરથી દેવદત્ત નામે પુત્ર થયો. તારો
ભાઈ શુભચંદ્ર નારકીમાંથી નીકળી આ સ્થલે સર્પ થયો
અને તે તમે દાટેલા દ્રવ્યની ઉપર સ્થાન કરીને રહ્યો. એક
વખતે તું યુવાન થઈ ફરતો ફરતો અહિં લક્ષ્મીદેવીની યાત્રા
અર્થે આવી ચડ્યો. તે બક્ષિતથી તે લક્ષ્મીદેવીની પૂજા કરી,
દીન તથા ગરીબોને દાન આપ્યાં અને ભોજન કરાવ્યું. પછી
તું આ સ્થળે ભમતો હતો ત્યાં પેલા સર્પે તને અવગ્રહ્યો
અને તને તે દ્રેપથી કરજ્યો. તેના ઉત્ર વિષથી તું પૃથ્વી ઉપર
પડીને મરી ગયો. પછી તારા સેવકોએ તે સર્પને મારી નાંખ્યો.
તે સર્પ પુનઃ સિંહ થઈને આ સ્થળે ઉત્પન્ન થયો. તે પછી તું
આ વિજયની અંદર કૃતાર્ગદા નામની નગરીમાં શિવદેવ

તથા યગ્નોધરા નામના કોઇ જુદાજુદા હંપતીને ઘેર પુત્ર રૂપે
ઉત્પન્ન થયો. તારું નામ ઇદ્રદેવ પાડયું હતું; આ સ્થલે રહેલા
દ્રવ્ય ઉપર શુભચંદ્ર સિંહ થઇને રહ્યો હતો. જ્યારે તું મુલાન
થયો ત્યારે વીરદેવ નામના રાજાએ તે નગરના સ્વામી માનજા-
ગની પાસે તને મોકલ્યો. તારી સાથે કેટલાક માણસો હતાં.
આવતાં આવતાં તું આ સ્થલે વિચાંત થયો તે વખતે સિંહ
થઇને અવતરેલા શુભચંદ્રે તને જોયો, તરકાલ પૂર્વના દંધથી
તેણે તને મારી નાંખ્યો. તે પછી શ્રી સ્વસ્તનગરમાં યક્ષદાસ
નામના એક ચંદાલની માન્યકા નામની સ્ત્રીના ઉદરથી તમે
જન્મે જોડલા થઇ અવતર્યા. તેમાં તું કાલ્કેન્દ્ર નામે વિખ્યાત
થયો અને તારા ભાઇ ચંડકેન્દ્ર નામે વિખ્યાત થયો. તમે
જન્મે જાઇ મુગધા રમવાને આ પર્વત ઉપર આવ્યા. તમેજો
સાથે રહી આ દેસે એક વરાહનો શીકાર કર્યો. પછી આ
દ્રવ્યના કાલ ઉપર આવી તે વરાહના માંસને પકાવીને તેનું
લેખન કર્યું. પછી તારા ભાઇ ચંડકેન્દ્રે પોતાના શસ્ત્રથી પૃથ્વી
ખેદી, ત્યાં તે દ્રવ્યના નિધિનો કાંઠો તેના જોવામાં આવ્યો. તેણે
શુભાશી તે શુભાવવા માગ્યો. પછી તારા જોવામાં તે આવી
ગયો. પછી તે સમગ્ર દ્રવ્ય પોતાને લેવાની મંચાઓ તને વિશ્વાસ
પમાડી મારી નાંખ્યો. પછી તું મૃત્યુ પાગીને ત્રીશ નારકે
પાંચ સાગદોપમની આયુષ્યે ઉત્પન્ન થયો. તારા ભાઇ ચંડકેન્દ્ર
તે દ્રવ્ય લેવા ત્યાં રહ્યો, તેવામાં કોઇ શત્રુએ આવી તેને આ
સ્થળે મારી નાંખ્યો. તે મર્યા પછી અદ્વાર સાગદોપમની આયુ-

ખ્યે છઠી નારકીમાં ઉત્પન્ન થયો. તું ત્રીજી નરકમાંથી નીકળી
 શ્રીમતી નગરીના નિવાસી શાલિભદ્રની નંદિની નામની
 સ્ત્રીના ઉદરથી બાલમુન્દર નામે પુત્ર થયો. જ્યારે તું યોવન
 વયમાં આવ્યો, ત્યારે શીલદેવ નામના કોઈ મુનિનો તારે યોગ
 થઈ આવ્યો. તે મુનિ પાસેથી તું શ્રાવક ધર્મને પ્રાપ્ત થયો,
 શ્રાવક ધર્મના આચરણથી તું મૃત્યુ પામી લોકાંત દેવલોકમાં
 તેર સાગરોપમની આયુષે દેવતા થયો. ત્યાંથી વ્યવીને હસ્તિના-
 પુરમાં રહેતા મુહરતી શ્રેષ્ઠીની સ્ત્રી કીર્તિમતી નામની
 સ્ત્રીથી પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો. તારું નામ સમુદ્રદત્ત પાડવામાં
 આવ્યું હતું. તારો ભાઈ નરકમાંથી નીકળી તારા પિતાની
 સોમિલા નામની દાસીમાં મંગલક નામે ઉત્પન્ન થયો. તમે
 બંને જ્યારે યુવાન થયા, ત્યારે અનંગદેવ નામના મુનિ
 પાસેથી શ્રાવક ધર્મને પ્રાપ્ત થયા. આ લક્ષ્મી પર્વતના નિવાસી
 બલ નામના સાર્થવાહને જિનમતી નામે એક શ્રાવિકા પુત્રી
 હતી. તેણીની સાથે તારો વિવાહ થયો. એક વખતે તું મંગ-
 લકની સ્ત્રી જિનમતીને જોવા આવતાં આ દ્રવ્યના નિધિ પાસે
 વિશ્રાંતિ લેવા બેઠો, તેવામાં એક પાયો તારા જોવામાં આવ્યો.
 તે ઉપરથી તે કંઈ કે, આ સ્થાને દ્રવ્ય છે. તે સાંભળી દાસી-
 પુત્રમંગલક તે સ્થાને બોદવા આવ્યો. ક્ષણવારે એક નિધિ
 નો કાઠો જોવામાં આવ્યો. એ વખતે દાસીપુત્ર મનમાં
 ચિંતવ્યું કે, આ સ્વામી સમુદ્રદત્તને હિતરી આ અમૂ-
 લ્ય દ્રવ્યનિધિ હું પાતેજ પાડું કરી લઉં, એ વખતે
 એ નિધાનના કાઠો તારા જોવામાં આવ્યો. ત્યારે તે કંઈ

કે, 'અત્યારે એની શી જરૂર છે? ચાલો આપણે નગરની અંદર
 જઈએ, દ્રવ્યના બંડારને મેળવી હર્ષ પામેલા દાસીપુત્રને જોઈ
 તે કહ્યું, 'કે તારે આ વૃત્તાંત કોઈની આંગળ કહેવો નહિ, 'હું
 કહીશ નહિ, એમ કહી તેણે પોતાના દૃઢ્યમાં ચિંતબુ ક' "
 આ સ્વામી મને ઉત્તરવાનો વિચાર કરે છે, પણ તે પહેલાં હું
 તેને માફી આ બંડાર હાથ કરી લઉં " પછી તમે અહિંથી આ-
 ગલ આદ્યા નગરની બહાર આવેલા બગીચામાં વિશ્રાંતિ લઈ
 તે તે દાસીપુત્રને કહ્યું કે 'હું નગરમાં જઈ મારા સાસરાના
 ઘરની તપાસ કરી આવ, તારી આજ્ઞાથી તે સેવક આદ્યો, પણ
 રસ્તામાં જતાં તેણે વિચાર કર્યો કે, "જો તે તેને સાસરાને ઘેર
 પહોંચશે તો પછી સત્વર આવીને તે દ્રવ્યનો બંડાર કબજે કરી
 લેશે, માટે કોઈ એવી યુક્તિ કરું કે, તેના સાસરાના ઘરમાં પ્રવે-
 શન થાય નહિ " આવું ચિંતવી તે નગરમાં આમ તેમ ફરી
 પાછા ફર્યો ને તેણે નિસ્તેજ વદને આવીને તને જણાવ્યું કે
 "ભાઈ, તમં શી સ્ત્રીએ લોક વિરૂદ્ધ કામ કર્યું છે, ને આપણા આ-
 વવાની વાત સાંભળી તે કોઈ ઠેકાણે નાશી ગઈ છે. હવે તેના
 પિતાના ઘરમાં પ્રવેશ કરવો તે ઘટિત નથી. " મંગલકના આવા
 વચન સાંભળી તે તારા દૃઢ્યમાં ચિંતબુ ક', "અરે સ્ત્રી જન-
 તને ધિક્કાર છે; તે સ્ત્રી જૈન શાસ્ત્રથી વાસિત અને કુલીન હતી,
 તે છતાં મોહને વશ થઈ તેણીએ આવું કામ કર્યું. હવે
 એવા અનુચિત મૂલાવાસમાં રહેવું યોગ્ય નથી. હવે તો કામદે-
 વનો સંગ ઠોઠી અનંગદેવ મુનિની પાસે જન બહુ કરવું યોગ્ય
 છે ' આવું ચિંતવી ને મંગલકને કહ્યું કે, " ભાઈ, તું પિતા

પાસે ચાલ્યો જા, હું તારી સાથે આવવાનો નથી.” તારા આવા વચન સાંભળી મંગલકે હૃદયમાં વિચાર્યું કે “આ સમુદ્રદેવ મને છેતરીને આ દ્રવ્યનો નિધિ લેવાની ઇચ્છા રાખે છે. માટે તેને અહિં મારી નાંખવો યોગ્ય છે.” આવું ચિંતવી મંગલકે મધુર વાણીથી બોલ્યો “જન્ધુ, આવા સ્થાનમાં તમને એકલા સુકી મારા પગ કેમ ઊપડે ?” તેના આવા વચન સાંભળી તે કહ્યું, “ભાઈ મંગલક, જો તારે એવો આગ્રહ હોયતો આપણે કોઈ સાધુને પૂછવા ચાલો અનંગદેવ મુનિ પાસે જઈએ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તમે જાને તે માર્ગે ચાલ્યા. આગળ ચાલતાં કોઈ વિષમ જંગલ આવ્યું, એટલે તે દુર્બુદ્ધિ મંગલકે પોતાની પાસે રહેલી છરી વડે તને ઘાયલ કર્યો, તેવામાં આનંગદેવ મુનિના શિષ્યો આગળ ચાલતા હતા, તેમણે તને જોયો, એટલે મંગલક છરી છોડીને ત્યાંથી નાશી ગયો. એ છરીને જોઈ અને ઓળખી તારા જાણવામાં આવ્યું કે, “મંગલકે પેલા દ્રવ્યના નિધાનના લોભથી આ કામ કર્યું હશે. તેમ વળી મારી શ્રાવિકા સ્ત્રી જિનમતીનો વૃત્તાંત પણ તેણે ખોટો કહ્યો હશે. કારણ કે, તે કુલીન શ્રાવક બાળા કદિ પણ લોક વિરુદ્ધ કામ કરેજ નહિ,” આ પ્રમાણે તું વિચારતો હતો તેવામાં અનંગદેવ મુનિ સાધુઓની સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમણે તને જોઈ અને ઓળખ્યો. જ્યારે તને તે વિષે પૂછ્યું એટલે તે તેમની પાસે યથાર્થ વાત કહી બતાવી. પછી તેમની સાથે તું સ્થાનેશ્વર નગરમાં ગયો અને ત્યાં એક માસકદ્ય સાથે રહેતાં તને લાગેલો છરીનો ઘા ઝાઈ ગયો. તે પછી તારી સ્ત્રી જિનમતીનો સત્ય વૃત્તાંત તારા

જાણવામાં આવ્યો તે વખતે તારા હૃદયમાં ઉત્તમ પ્રકારની લા-
 ચના પ્રગટ થઈ આવી. તે 'ચિંતવ્યું' કે, " અહો ! મોહની
 વિચિત્રતા કેવી છે? આ સંસાર કેવો નકારો છે? મંગલકે દ્રવ્યની
 કામનાથી જિનમતી જેવી પવિત્ર સીને ઠલકે આપ્યું અને મારા
 શરીર ઉપર છરીનો ઘા કર્યો. જો કે જિનમતી અખંડ શીલવતી
 છે, તથાપી હવે મારે જો સીની પણ જરૂર નથી. આ સંસારજ
 દુઃખરૂપ છે. જો હું મત અહણ કરીશ તો તત્વને જાણનારી જિ-
 નમતિ પણ મારી પાછળ મત અહણ કરશે. એટલે જો પવિત્ર
 સી પણ આ સંસારસાગરને ઉતરી જશે. " આવું ચિંતવી તે
 અનંગદેવ સુનિની પાસે મત અહણ કર્યું. કેટલેક દિવસે તારા મત
 અહણની વાર્તા જિનમતીના સાંવાળવામાં આવી, એટલે જિનમ-
 તીનું હૃદય સંવિભા થઈ ગયું. પછી તેણીએ તારી પાસે આવી
 તારી સ્તુતિ કરી હૃદયથી દીક્ષા અંગીકાર કરી, ગુરૂએ હૃદય
 વગેરે સીનો સ્વાભાવિક દોષ જાણી તેણીને સુમતિ નામની
 શુદ્ધીને શિષ્યા તરિકે અર્પણ કરી.

તે પછી અનુક્રમે નિરતિચાર સાધુપણું વિધિથી પાળી
 તું મૃત્યુ પામી ગયો. મૃત્યુ પાળીને પચ્ચીશ સાગરોપમની
 આયુષ્યે કેવેયક વિમાનમાં દેવતા થયો. તારો લાઈ મંગલક
 તે દ્રવ્યના નિધાનને ગોટી શિવાજોથી આચ્છાદિત કરી તેના
 મોહથી ત્યાં પામી કરી રહ્યો અને ત્યાં રહી માંચનો આહાર
 કરવા લાગ્યો. કેટલેક દિવસે તે મૃત્યુ પામી જાવીશ સાગરોપ-
 મની આયુષ્યે છઠી નરક જૂમિમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો.

ત્યાંથી નીકળી આ (વિજય) માં આવેલા રાષ્ટવર્દન નગરમાં
 વેદલીયક નામના આંડાળને ઘેર બકરા રૂપે ઉત્પન્ન થયો. તે
 બકરો જ્યારે યૌવન વયમાં આવ્યો, ત્યારે તે બકરીઓના ટોળા
 માં રહી વિષય સુખ લોગવવા લાગ્યો. એક વખતે ઘણી બક-
 રીઓના ટોળા સાથે તે આ દ્રવ્યને સ્થળે આવી ચડ્યો.
 તેવામાં આ સ્થળને જોતાંજ તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ
 આવ્યું, તે જ્ઞાનના યોગથી તે લોભાંધ થઈ ત્યાંજ અડીને
 ઉભો રહ્યો, તેના ઘણી વેદલીયકે બળાત્કારે હાંકવા માંડ્યો, તે
 પણ તે ચાંદ્યો નહિ. એટલે ગુસ્સામાં આવેલા વેદલીયકે તેને
 છવથી મારી નાંખ્યો. ત્યારપછી તે તે સ્થળે ઉઠર થઈને અવ-
 તર્યો. ને તેણે પૂર્વની જેમ તે દ્રવ્યના સ્થાનનો આશ્રય કર્યો.

એક વખતે સોમચંદ્ર નામનો કોઈ જુગારી આ સ્થળે
 આવ્યો. તેણે પોતાની આગળ ભમતા તે ઉઠરને મારી નાંખ્યો.
 તે પછી નાક તથા કાન વીના તેનીજ સ્ત્રીમાં તે પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન
 થયો. તેનું રૂદ્રચંદ્ર એવું નામ પાડવામાં આવ્યું. તેને ખાતર
 પાડતાં શૂલી ઉપર ચડાવવામાં આવ્યો. તે પછી તે નારકી થયો.
 તેમાં ત્રણ સાગરોપમની આયુધ્ય પૂર્ણ થતાં તે આ વિજયમાં
 અને આજ નગરમાં અશોકદત્ત નામના શ્રેષ્ઠીની શુંભરુ
 નામની પત્નિમાં શ્રી નામે પુત્રી થઈ. જ્યારે શ્રી યૌવનવતી થઈ,
 ત્યારે સાગર શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર સમુદ્રદત્ત તેણીને પરણ્યો. તે શ્રી
 અને સમુદ્રદત્ત વિષયલોગ લોગવતાં શ્રીના ઉઠરમાં શ્રેવેયક
 વિમાનથી અવીને તું પુત્રરૂપે અવતર્યો. તારું નામ સાગરદત્ત

પાંડુ હુતું. જ્યારે સાગરદત્ત ચૌવનવયમાં આવ્યો, ત્યારે દેવ-
શર્માનામના ગુરુ પાસેથી તેણે આર્હતધર્મને પ્રાપ્ત કર્યો. તે પછી
દુર્ધરચંદ્રનામના શ્રાવકની, નંદિનીનામની પુત્રીની સાથે
સાગરદત્તનો વિવાહ થયો. તેની સાથે લોગ લોગવતાં તારે એ-
ક યુવ હિતપત્ર થયેલ. તેનો જન્મોત્સવ કરવાને તું આ સ્થળે
આવ્યો. અહિં આવી તે યુવના પારણાને માટે એક સ્થળ
લેવાને તે આ સ્થળે ખાટો કર્યો, તેવામાં તે દ્રવ્યના ઘંડારનો
કાંઠો તારા જોવામાં આવ્યો. પછી તેને પૂરી હઈ બીજે સ્થળે
ખાટો કરી બુખ્યા લોકોને લોજન કરાવી પોતે લોજન લઈ
સ્વર્ગન વર્ગની સાથે નગરમાં આવ્યો. તું માતૃશક્ત હોતો
તેથી તે તારી માતાને તે દ્રવ્યના નિધાન વિષે પૂછ્યું, એટલે
તેણીએ કહ્યું કે, “તે નિધિ જોવા પછી હું તને યોગ્ય લાગશે
તે કહીશ” માતાના આ વચન સાંભળી તું માતાને તે નિધિના
સ્થાનમાં જઈ ગયો. તે નિધિને નજરે જોઈ તારી માતાએ
લોજથી, અજાનથી અથવા પૂર્વના અજાણથી દુઃખમાં વિચાર્યું
કે, “આ યુવને મારી હું એકઠી એ દ્રવ્ય લઉં” આવું ચિં-
તવી માતા ઊભી “વત્સ, આ નિધાનનું દ્રવ્ય ઘણું છે, માટે
જો આપણે તે ઘેર લઈ જઈશું તો તે વાત રાક્ષસના બાણવામાં
આવ્યા વગર રહેશે નહિ, જો રાક્ષ બાણે તો પછી તે તેની
સાથે આપણુ પાંડુ દ્રવ્ય પણ લઈ લેશે, માટે આ દ્રવ્ય કોઈ સમયે
લેવું હમણા તો નેન પૂરી દેવું” માતાના આ વચન સાંભળી તે
માતાને કહ્યું કે, “માતા, તમારી જેવી આજ્ઞા હોય તેમ કરીશ.”
પછી તમે બંને માતા અને પુત્ર નગરમાં આવ્યા

કેટલાએક દિવસો સુખમાં આજ્યા ગયા. પૂર્વ લાવના
અથાસથી લોભના શોભવાળી તારી માતા તે દ્રવ્ય લેવાને
તારે વધ ચિંતવવા લાગી. એક વળતે તે પાપધનત ગ્રહણ
કરેલ તેના પારણાને દિવસે તને વિષ આપ્યું. દ્રવ્યના લોભથી
હુબ્ધ થયેલી માતાએ પુત્રનો ઘાત કર્યો. જ્યારે તને મુછા
આવી ત્યારે તારી માતા નંદિનીએ લોકોની આગળ શુદ્ધ
રહેવાને મહાન કોળાહલ કરવા માંડ્યો. તેના કોળાહલ સાંભળી
સ્વર્ગન વર્ગ એકઠો થયો. તેવામાં કેઈ એક સિદ્ધ પુરુષ તારે
ઘેર આવી થયો. તને પોતાનો સાધર્મી બાણી મંત્રના પ્રભા-
વથી વિષ રહિત કરી દીધો. તે પછી આયુષ્યની ક્ષણિકતા
બાણી તારામાં વેરાગ્ય ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. વેરાગ્યના પ્રભાવથી
તે દેવશર્મા ગુરુની પાસે સત્વર મત ગ્રહણ કર્યું. તે મતને
નિરતિચારપણે પાળી અનુક્રમે કાળધર્મ પામી ત્રીશ
સાગરોપમની આયુષ્યે તું દેવેયકમાં દેવતા થયો. તારી માતા
તે દ્રવ્યના નિમિત્ત ઉપર ખીક કરી ત્યાંજ મૃત્યુ પામી, પત્તર
સાગરોપમની આયુષ્યે પાંચમી નરકે ઉત્પન્ન થઈ. તે પછી
નરકમાંથી નીકળી વિવિધ પ્રકારની તિર્થંત્ર યોગિમાં જામણ કરી
લોભના દોષથી આ નાળીયેરી રૂપે ઉત્પન્ન થયેલી છે. તું
દેવેયક વિમાનથી સ્વર્ગ સાગરદત્તા શ્રેષ્ઠીની સ્ત્રી શ્રીમતીના
ઉદરમાં આ પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયેલો છે. આ પ્રભાણે આ દ્રવ્ય
સંભળી તમારો બંનેનો કલ્યાણ છે. ”

હે શીળી, આ પ્રભાણે તે મહાતુકાવ પાસેથી મારો પૂર્વ
જન્મના કારણો મને હૃદયમાં સ્વેગ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. હું

પ્રકરણ ૩ જી.

શિષીનો સદ્બોધ.

સૂરિવર વિજયસિંહની વાણી સાંભળ્યા પછી પ્રહ્લદત્તના પુત્ર શિષીના હૃદય ઉપર સારી અસર થઈ હતી. શિષી પ્રભુના મુખથી પ્રરૂપેલા ધર્મને સાંભળવાને ઉત્સુક થયો હતો. સદ્ગુણિ શિષીએ વિનયથી સૂરિવરને કહ્યું, “ મહાતુભાવ, શ્રી જિનભગવંતે ધર્મને કેવી રીતે પ્રરૂપેલો છે ? તે મને કૃપા કરી સંભળાવો. ”

શિષીની આ પ્રાર્થના ધ્યાનમાં લઈ સૂરિવર વિજયસિંહ બોલ્યા “ ભદ્ર, ધર્મ વિષેનો તારો પ્રશ્ન સાંભળી મારા હૃદયમાં અતિ આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે. પરોપકારી પ્રભુએ ધર્મની પ્રરૂપણા કેવી રીતે કરેલી છે તે તું સાવધાન થઈને સાંભળ— “ દાન, શીળ, તપ અને ભાવ—એ ચાર પ્રકારનો મુખ્ય ધર્મ છે. તેમાં પ્રથમ દાનધર્મ અભયદાન જ્ઞાનદાન અને ધર્મોપદેશદાન—એવા ત્રણ પ્રકારના છે. સર્વ પ્રાણીમાત્ર ની રક્ષા કરવી એ અભયદાન કહેવાય છે. રાજા અને રાંકને જીવવાની ઇચ્છા સરખી છે. રાજા જીવવાના લોભથી રાજ્યને પશુ ત્યાગ કરવા તૈયાર થાય છે. જે પ્રાણી એવું ઉત્તમ અભય દાન આપે છે, તે પ્રાણી રૂપવાન, નિરોગી, દીર્ઘાયુ અને શ્રેષ્ઠ જીવનવાળો થાય છે.

ખીબું જ્ઞાનદાન ધણુંજ ઉપયોગી છે. જ્ઞાનના દાનને

પ્રાપ્ત થયેલો પ્રાણી અંધ તથા મોક્ષનો કથ્યાણુકારી ઉપાય બન્યો છે. જે માત્ર જ્ઞાનદાન કરવાથી મુર અમુર અને મનુષ્યની લક્ષ્મી-ઓનું દાન કરેલું કહેવાય છે, તેવા જ્ઞાનદાનની સમાન બીજું દાન કયું છે ? જ્ઞાનદાનથી મનુષ્ય આત્મા સર્વ રૂપણોનો અધિકારી થાય છે અને અનુક્રમે કર્મનો ક્ષય કરી તે પરમ પદને પ્રાપ્ત કરે છે.

ત્રીજું ધર્મોપદ્ધતિદાન સાધુઓને ઉદ્દેશીને અપાય છે. નવકોટીથી શુદ્ધ એવું એ દાન સર્વદાનોમાં ઉત્તમ છે. પવિત્ર ચારિત્રધારી મુનિને અલ્પ પાન વસ્ત્ર પાત્ર શયન ઔષધ અને આસન આપવું તે ધર્મોપદ્ધતિદાન કહેવાય છે. દાતા, ગ્રાહક, કાળ અને ભાવ એવા લેહથી શુદ્ધ એવું તે દાન ચાર પ્રકારનું છે. કીર્તિ તથા અહંકારથી વર્જિત એવો દાતાર શ્રદ્ધાથી જે આગેપાર્વિત દ્રવ્ય આપે તે પેહેલું દાતૃશુદ્ધ દાન કહેવાય છે. દસ પ્રકારના ધર્મના પાત્ર, વસ્ત્ર મુખિયાળા અને નિયમધારી મુનિને જે દાન આપવામાં આવે, તે બીજું ગ્રાહકશુદ્ધ દાન કહેવાય છે. માત્ર શરીરના નિર્વાહને માટે ચોખ્ખાણે આહાર લેવાની હચ્છા રાખનારા સાધુઓને હિતકારી અને માપવાળું જે દાન આપવામાં આવે તે ત્રીજું કાળશુદ્ધ દાન કહેવાય છે. જેમ કાળને અનુસરીને કરેલું ખેતીનું કામ સફળ થાય છે, તેમ કાળને અનુસરીને આપેલું દાન સફળ થાય છે. જેમાં દાતાર છળ-કપટ રહિત થઈ શાંત ચિત્તે અને શેમાંચિત શરીરે વશિતથી દાન આપે તે ચોથું ભાવશુદ્ધ દાન કહેવાય છે. મોક્ષના હેતુના નિદાનમાં એ પુરાતન વિધિ કહેલો છે. જિન ભગવતે

કદિ પશુ દયા દાનનો નિષેધ કર્યો નથી. આ પ્રમાણે પેહલા દાન ધર્મને માટે જૈનાગમમાં પ્રરૂપેલું છે.

પાંચ પ્રકારના આશ્રવનો ત્યાગ, કષાયોનો નિષેધ અને ચિત્તમાં સંવેગની સ્થિરતા એ બીજો શીળ ધર્મ કહેવાય છે. એ શીળ ધર્મનો પ્રભાવ દિવ્ય અને ચમત્કારી છે. તેના પ્રભાવનું વર્ણન આહત શાસ્ત્રમાં સારી રીતે કરેલું છે.

ત્રીજો તપોધર્મ છે. છ પ્રકારનું જાણ તપ અને છ પ્રકારનું અંતર તપ—એમ બાર પ્રકારનું તપ એજ તપોધર્મ કહેવાય છે. કર્મની નિર્જરાને કરનારો એ ધર્મ, કર્મોને નિર્મૂળ કરવામાં સમર્થ થાય છે.

ચોથો ભાવધર્મ છે. એ ધર્મની અંદર અનિલતા વગેરે તથા મૈત્રી વગેરે સોળ ભાવના ચિંતવવાની છે. તે સાથે આત્મનિંદા અને આત્મભગ્દર્શી પણ તેમાંજ ધ્યાવા યોગ્ય છે. એવો ભાવનામય ધર્મ આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરાવનારો અને પરમ તત્ત્વનો સંપાદક છે.

આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારનો ધર્મ શ્રી જિન બગવંતે પ્રરૂપેલો છે. ચતુર્વિધને યથાર્થપણે પાળીને અનંત આત્માઓ આ સંસારથી સુક્ત થઈ પરમ સુખરૂપ મોક્ષને પ્રાપ્ત થયેલા છે." જદ્રશિખી, 'તું આ ચતુર્વિધના સ્વરૂપનું સદા મનન કરજે. એ પવિત્ર ધર્મના મનનથી તારો આત્મા નિરૂપાધી થઈ મોક્ષ-માર્ગનો પૂર્ણ અધિકારી થશે."

તુરિયરના આ ઉપદેશ વચન સાંભળી શિખી આનંદમય

ખતી મરે. તે વખતે તેના હૃદયમાં એક ચંકા ઉત્પન્ન થઈ
 આવી. પોતાની ચંકા દૂર કરવાને શિખીએ પ્રશ્ન કર્યો—“ મહા-
 નુભાવ, આપે કહેલ ધર્મનું સ્વરૂપ વધાર્યું છે, પરંતુ તેની
 અંદર મારા હૃદયમાં એક ચંકા ઉત્પન્ન થાય છે. તે દૂર કરવાને
 આપને નિવેદન કરું છું. આપે જે ચાર પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો
 તેમાં જ્ઞાન ધર્મ સિવાય બાકીના શીઝ, તપ અને ભાવ—એ
 ત્રણ પ્રકારનો ધર્મ આવરવાને બૃહસ્પતિ સમર્થ થઈ શકતો નથી,
 તેથી કેવો માણસ સાધુપણને યોગ્ય થઈ શકે ? તે મને વધાર્યું
 રીતે સમજાવો. ” શિખીનો આ પ્રશ્ન સાંભળી સુરિંધર બોલ્યા—
 “ ભદ્ર, સંસાર તરફ ઉદ્દેગ પામનારો, કુળવાન, શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો,
 કૃતજ્ઞ, વિનયી, ધર્માણુ, લોકસંમત, સ્થિર અને સમુપપન્ન—
 કિરણ એવો પુરૂષ સાધુપણને યોગ્ય છે. ” સુરિના આ વચન
 સાંભળી શિખી બોલ્યો “ ભગવાન, હું પોતે સમુપપન્ન છું
 અને તેને આમ પોતેજ પ્રમાણરૂપ છે. ” શિખીની આ વાણી
 સાંભળી સુરિ વિચારમાં પડ્યા કે, “ આ પુરૂષ સદ્ગુણ પ્રત્યેમાં
 સત્કર, શાંત, કુલીન અને સંસ્કાર ઉપર વિરાગી લાગે છે; માટે
 તેને બંધન કરવો યોગ્ય છે. ” આવું ચિંતવી સુરિંધર બોલ્યા—
 “ ભદ્ર, તે કદા તે વધાર્યું છે, પરંતુ સાધુપણ પાળવું, તે
 અતિ દુષ્કર છે. શુદ્ધ ચારિત્રને પ્રાપ્ત થયેલા મુનિએ સર્વત્ર
 સમતા રાખવી, પંચ મહામત ધારણ કરવા, રાત્રે આહાર કરવા
 નહિ, દિવસે પણ શુદ્ધ આહાર કરવો. પાંચ પ્રકારના દોષોને
 છોડી આહાર કરવો, ચાત્ર્યનું નિરંતર ચિંતવન કરવું તથા
 પ્રતિમા ધારણ કરવી, પચીસ પ્રકારની ઉત્તમ ભાવના ભાવવી,

દ્રવ્યાદિકનો અભિગ્રહ લેવો, -પૃથ્વીપર શયન કરવું, સ્નાનનો ત્યાગ કરવો, કેશનો લોચ કરવો, પ્રતિકર્મ કરવા નહિ, ગુરૂની આજ્ઞા માનવી, પરીસહો તથા ઉપસર્ગો સહન કરવા અને અઠાર હજાર શીલાંગ રાખવા. આ પ્રમાણે યતિધર્મ પાળવો ઘણો અશક્ય છે. 'શુદ્ધ ચારિત્રને પાળવું', તે વસ્ત્રથી પવન ધરવા જેવું છે, સામે પૂરે નદી ઊતરવા જેવું છે. એકલાએ સૈન્યને જીતવા જેવું છે, ત્રાજવામાં મેરૂને તોળવા જેવું છે. અને આ ત્રણ જગતનો જયધ્વજ ગ્રહણ કરવા જેવું છે. "

સૂરિશ્વરના આ વચન સાંભળી શિખી બોલ્યો. "પ્રભુ, એ વાત સત્ય છે, પરંતુ જે મનુષ્ય આ સંસાર ઉપરથી ઉદ્દેગ પામ્યો છે, તેને કાંઈપણ હુકમ નથી. " સૂરિવરે શાંતતાથી કહ્યું, " ભદ્ર, આ લોક તથા પરલોકના હિતની ધૃષ્ટિ રાખનારા મનુષ્યે સર્વ અનર્થનું કારણ રૂપ એવા મહા મોહને હણવો જોઈએ. " શિખીએ ઉત્તર આપ્યો. " ભગવન, તેને હણવાનો ઉપાય ચારિત્ર છે, માટે આપ અનુગ્રહ કરી મને તે ચારિત્રનું દાન કરો. " ગુરૂ બોલ્યા—“ ભદ્ર, મેં તારી ઉપર અનુગ્રહ કરેલો જ છે. કાંઈ પણ શાસ્ત્રાર્થનો પ્રતિબોધ આપી દીક્ષા આપવી એ મારી મર્યાદા છે. તે મર્યાદા સાચવવા માટેજ મેં તને પ્રબોધ આપેલો છે. " શિખી વિનયથી બોલ્યો. "મહાનુભાવ પંડિત ગુરૂએ પણ શાસ્ત્રની મર્યાદા રાખવી જોઈએ. "

આ પ્રમાણે વિજયસિંહસૂરિ અને શિખી વત્તાઢાપ વાત કરતા, તેવામાં શિખીનો પિતા બ્રહ્મદત્ત અનેક લોકોના

પરિવાર સાથે ત્યાં આવ્યો. તેણે આવી ગુરૂને વંદના કરી એટલે ગુરૂએ તેને ધર્મલાભ આશીર્વાદ આપી. બ્રહ્મદત્ત આશન ઉપર બેઠો એટલે શિખી પિતાને પ્રણામ કરી બોલ્યો—“ પૂજ્ય પિતા મારી એક માગણી છે. તે આપવા કૃપા કરો. ” બ્રહ્મદત્ત પુત્ર ઉપર પ્રેમ લાવી બોલ્યો “ વત્સ, મારો પ્રાણ પણ તારે આધીન છે. જે તારી ઇચ્છા હોય તે માગી લે ” પિતાના આવા ઉદાર વચન સાંભળી શિખી શાંત સ્વરે બોલ્યો “ પૂજ્ય પિતા, કેટલીએક ધરની હકીકત જાણ્યા પછી હું સંસાર વાસની કંટાળી ગયો છું. આ લોકમાં મનુષ્યજન્મ દુર્લભ છે, પ્રિય સમાગમ અનિત્ય છે, સમૃદ્ધિઓ ચંચલ છે, યૌવન વય સુકૃષ્ણતા જેવું છે, કામદેવ પરલોકનો થતુ છે, વિષયોનાં સમૂહ ભયંકર છે અને મૃત્યુ અનિવાર્ય છે, માટે કૃપા કરી મને મહા-મત અપાવો. ”

શિખીના આવા વિરદ વચન સાંભળી બ્રહ્મદત્ત ગદગદ થઈ ગયો. પુત્રસ્નેહને લઈને તેનું હૃદય આર્દ્ર થઈ ગયું. તે શણુવાર વિચાર કરીને બોલ્યો “ પુત્ર, યતિધર્મ મહણ કરવાનો આ તારે સમય નથી, હવે તું યૌવન વયના સુખનો અધિકારી છે. સંસારનો અનુભવ કર્યા પછી ચારિત્રધર્મના મહામાર્ગનો પ્રયત્ન બનવાને તું યોગ્ય છે, તારી મનાવૃત્તિ વિરદ થયેલી છે, તથાપિ તારી વાસના નિર્મળ થવી અશક્ય છે, તેમ છતાં કદિ તું સંસારનો ત્યાગ કરવાને ઉત્સુક થયો છે તો પણ તારાથી દુષ્કર યતિધર્મ તું મેળવ થઈ શકે નહીં. આથી પાન વંચા ચારિત્રધર્મને આચરવાનો અધિકાર તને હવે નથી. ”

એ મહાનત સાધવાનો અવસર તને પ્રાપ્ત થશે, ત્યારે હું તને પ્રસન્ન થઈને આજ્ઞા આપીશ. વળી હું તારા વિયોગે રહેવાને અસમર્થ છું. આ સંસારવાસમાં તારી સાથે રહેવાની મારી પ્રખળ ઈચ્છા છે, તેને તું પૂર્ણ કર.” પિતાના આવા મોહક વચન સાંભળી શિખી શાંત વદને બોલ્યો, “પૂજ્ય પિતા ! જ્યારે હૃદયમાં સંવેગનો દિવ્ય રંગ પ્રગટ થાય, ત્યારે ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું સર્વ રીતે સુલભ છે. જે સમયે ચારિત્ર લેવું હોય તે સમય યોગ્યજ છે. કારણ કે મૃત્યુ કાળ કોઈની રાહ જોતો નથી.”

શિખીના આ વચન સાંભળી પ્રહ્લદત્ત હૃદયમાં સતુષ્ઠ થયો હતો. તેના હૃદયમાં પુત્રનો મોહ પ્રખળ હતો, તથાપિ પુત્રના આવા વિરક્ત વચન સાંભળી તે અંતરમાં અતિ આનંદ પામ્યો હતો. પોતાના પ્રિય પુત્રને દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા આપવી એ તેને રૂચિકર લાગ્યું નહિ, તથાપિ પુત્રનો પ્રખળ વૈરાગ્ય જોઈ તે દીર્ઘ વિચારમાં પડી ગયો હતો. પ્રહ્લદત્તની મનોવૃત્તિમાં અનેક જાતના સંકલ્પ વિકલ્પ થવા લાગ્યા.

પિતાને દીર્ઘ વિચારમાં મગ્ન થયેલા જોઈ શિખી પણ પોતાના હૃદયમાં વિચારમાળા પ્રગટ કરવા લાગ્યો. તે ચતુર તરૂણે અનુમાનથી જાણ્યું કે “પિતા મને આજ્ઞા આપી શકતા નથી, તેમ મારા વિચારનો તદ્દન નિષેધ કરી શકતા નથી. આ વખતે પિતાની વૃત્તિ તટસ્થ રહી છે.” આવું અનુમાન કરી શિખી ક્ષણવાર કાંઈ પણ બોલ્યો નહિ, તે પિતાના પ્રતિવચનની રાહ જોઈ મૌન ધરી રહ્યો.

(૧૪૫)

પ્રકરણ ૪ થું.

દેવવતી ભલિની.

ભલિની પોતાનાં પુત્ર શિખી હાપર દેવ ધારણ કરતી હતી. પુત્રનાં દેવને લઈને તે પોતાના પતિ પ્રજ્ઞદત્તને પણ દુઃખ આપતી હતી. તેણીની મનોવૃત્તિ એટલી બધી ભલિન હતી કે, તે સદા શિખીને માટે નાશ વિચારો બાંધતી હતી. પ્રજ્ઞદત્ત તેણીને પ્રભુ સમજાવતો હતો, તે પણ તેણીના ભલિન હૃદયમાં એ વાત રચિતરે લાગતી નહિ. ભલિનીના આવા દુરવસાવથી પ્રજ્ઞદત્ત કંટાળી ગયો હતો. તેને સંસાર વિવશ બની ગયો હતો. પોતે ગૃહાવાસને કારણે ગૃહના વાસ જેવો માનતો હતો. શિખી ભાઈ પોતાના પિતાના ઘરનો ભાગ કરી ચાલી નીકળ્યો, ભાઈ પ્રજ્ઞદત્તના હૃદયમાં ભાઈ ખેદ ઉત્પન્ન થયો હતો. માતાના દેવને લઈને પોતાના પુત્રે ગૃહભાગ કર્યો, એ બતાવનો ચારેપાર વિચાર કરતાં પ્રજ્ઞદત્ત હૃદયમાં દુઃખ થઈ જતો હતો. છેવટે તે ભલિનીના દુશ્ચરિત્રથી કંટાળી પુત્રની શોધ કરવાને ગૃહની બાહર નીકળી પડ્યો હતો. પ્રજ્ઞદત્ત પોતાના પુત્રને મૃતિ વિચારસિંહની સમક્ષ મળ્યો એ વાત વાંચનારના સમજામ. છે પિતા અને પુત્રનો આ સમાગમ આનંદદાયક બન્યો છે. પવિત્ર હૃદયમાં પિતા પુત્રને જોઈ અને પ્રસન્ન થયો હતો.

ભલિની દેવધારિણી થઈ. એકલી ઘરમાં રહી હતી. તે

હું મેશાં શિખીનું અશુભ ચિંતવતી હતી. “પોતાના પુત્રને આ-
રસ પુત્રનું અશુભ ચિંતવનારી આર્ય માતા ભારતમાં કોઈ હતી
નહિ, આર્ય માતાના હૃદયમાં પુત્રવત્સલ્ય સ્વભાવિક રીતે જ
હોય છે. પુત્ર ગમે તેવો દુર્ગુણી, મૂર્ખ અને અવિનીત હોય તો
પણ માયાળુ માતા પુત્રદ્રેષણી દત્તી નથી. પવિત્ર અને પૂજ્ય
માતા પોતાના અપરાધી અને અજ્ઞાની પુત્રના અપરાધને માફ
કરવા તત્પર થાય છે. જાતિની તેવી માતા ન હતી, પૂર્વ કર્મના
ચોગથી આર્ય માતાનું લક્ષણ પણ તેણીનામાં હતું નહિ, તે
સર્વ રીતે અનાર્ય હતી. શિખી પોતાનો આરસ પુત્ર હતો, તો
પણ તે તેને સાપત્ન પુત્રના જેવો ગણતી હતી. શિખી જુઠનો
ત્યાગ કરી બાહર ચાલ્યો ગયો હતો, તથાપિ એ કુટિલ માતાના
હૃદયમાંથી તેની તરફનો દ્રેષ જરા પણ ન્યૂન થયો ન હતો. તે
પુત્ર નગરમાં, ગામમાં, અરણ્યમાં, કે માર્ગમાં ગમે ત્યાં હોય
તો પણ તેનું અશુભ યાચ્યો તે સર્વ રીતે હુખી યાચ્યો” એમ
પાપી જાતિની પોતાના હૃદયમાં ચિંતવતી હતી.

કાંચનાર, તને આ પુત્ર કેપિયો જાતિનીના હુકારિત્ર ઉપ-
રથી સારો પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત થશે. પરિશ્રમે એ હૃદયના જાતિની
તેના અનાચરનું દુષ્કાર માન કરશે. ત્યારે તારા હૃદયમાં નિર્દય
ધરે કે, દ્રેષ અને પાપો અન્ન-આના! નહારી જાતિ થવા વિના
નહોતી. નવ આ નિર્દેશન તું તારા કવચન તેના હોયથી દૂર
ન ત્યાગે પ્રાપ્ત કરશે. તો તે અન્ન-આના નહોતો. તો તને એ
દુષ્કારનું દુષ્કારન થશે. નહોતો નહોતો.

(૧૪૭)

પ્રકરણ ૫ મું.

નાસ્તિકતાનો નિરાસ.

પિંગલક નામે એક પુરૂષ પ્રજ્ઞાવત્તનો આશ્રિત હતો. તે ઘણાજ નાસ્તિક હતો. પુણ્ય, પાપ, છવ, અછવ, આત્મા વગેરે પદાર્થોને તે માનતો ન હતો. તેની બુદ્ધિમાં મલિનતાની છાયા પ્રસરી ગઈ હતી. ધર્મ એવું નામ સાંભળતાંજ તેના હૃદયમાં તિરસ્કાર છુટતો હતો.

આ પિંગલક પ્રજ્ઞાવત્તની સાથે વિજયસિંહસૂરિની પાસે આવ્યો હતો. પિંગલકના નાસ્તિક વિચાર તરફ પ્રજ્ઞાવત્તને અભાવ હતો, તથાપિ તે તેને પોતાની સાથે રાખતો તેનું કારણ તેની સેવાવૃત્તિ હતી. પિંગલકનામાં સેવાવૃત્તિનો વારે શુદ્ધ હતો, તેથી તે પ્રજ્ઞાવત્ત પિંગલકને અદ્વનિય આહતો હતો.

શિખીએ ત્યારે દીક્ષા લેવાની પવિત્ર ઇચ્છા દર્શાવી અને તેના પિતા પ્રજ્ઞાવત્તે તેને અટકાવવા કેટલાએક વચનો કહ્યાં, ત્યારે નાસ્તિક પિંગલક પોતાના વિચાર પ્રગટ કરવાને તત્પર થયો. પિંગલક નાસ્તિક હતો, તથાપિ તે ઘણો બુદ્ધિમાન હતો. પોતાની નાસ્તિકતા સિદ્ધ કરવાને સારી રીતે સમર્થ હતો. જો કોઈ આસ્તિક વિદ્વાન તેની સામે પ્રત્યુત્તર આપવાને સમર્થ ન હોય તો પિંગલક પોતાનો પક્ષ સિદ્ધ કરવાને સમર્થ થઈ શકે તેવો હતો.

સૂરિવર વિજયસિંહ અને પ્રદક્ષિણ સાંભળતા પિંગલક ઉંચે સ્વરે બોલ્યો “ શિખીકુમાર, તારા આવા વિચાર જાણી હું ઘણો દિલગીર થાઉં છું, કોઈ આડંબરી મુનિએ તને છેતર્યો છે, આ શરીરમાં પંચભૂત શિવાય બીજો કોઈ પરલોકગામી જીવ છેજ નહિ. પંચભૂતોનો મળેલો સમવાયજી જીવ કહેવાય છે. જ્યારે તે પંચભૂત આ શરીરથી જુદા થાય છે, ત્યારે પ્રાણી મરેલો કહેવાય છે. ઘડાની ચટકની જેમ દેહથી જુદો આત્મા છેજ નહિ. પરલોકમાં મિથ્યા અભિનિવેશ રાખી તું ભોગ સુખનો ત્યાગ કરીશ નહિ. તેં કહ્યું કે, “મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે.” પણ તે વાત અસંગત છે. પંચભૂતના સંઘાતથી બનેલા મનુષ્યપણામાં સત્પુરુષોએ શા માટે આકુલ વ્યાકુલ થવું જોઈએ ? વળી તેં કહ્યું કે, “ આ સંસારમાં પ્રિય સંયોગ અનિત્ય છે ” એ પણ ઘટતું નથી. કારણકે, તું કહી સાધુપણું લઈશ, તેથી પણ એ પ્રિય સંયોગ નિત્ય થવાના નથી. તેમ વળી તારા કહેવા પ્રમાણે અંચલ એવી સમૃદ્ધિઓ કોઈ સાધુપણાથી સ્થિર થવાની નથી. દક્ષ મનુષ્યો જો ઉપાય કરી શકે તો તે સમૃદ્ધિઓને સ્થિર કરી શકે છે. તેં કહ્યું કે, “ યૌવન પુષ્પના જેવું છે, કામદેવ પરલોકનો શત્રુ છે અને વિષયો દારૂ છે,” એ વાત જ્ઞાન અસંભવિત છે. યૌવન પુષ્પના જેવું હોય તો તે કોઈ સાધુપણાથી સ્થિર થવાનું નથી. કામદેવ પરલોકનો શત્રુ છે એ વાત કોઈએ પંચલોકનાં આવી જણાવી નથી. વિષયો દારૂ છે તેમ જ્ઞાન કંઈનું યોગ્ય નથી. કારણકે, તેવી રીતે કોઈવાર અહરં પણ કહેલું હોય છે તે ઉપરથી શું આધાર ન કરવો ?

હરિદોના બિપદવધી ભય માંગી શું જવ વાવવા નહીં ? બિપાપને
જાનનારા પુરુષની આગળ કોઈ પણ વસ્તુ દારણ છે જ નહિ. તે
કહ્યું કે, 'મૃત્યુ અનિવાર્ય છે' એ તો તહન બાલભાષિત છે. દારણકે
સાધુને પણ આશુખ્ય પૂર્ણ થતાં મરવાનું તો છે જ.' મરવાનું
નથી, એમ ધારીને પણ તે રમયાનવાસ કરતો નથી. કદી પર-
હાસ છે, એમ માંગીએ તો પણ દુઃખ સેવવાથી મુખ નથી. સદા
અભ્યાસ કરેલાનો જ ઉત્કર્ષ જોવામાં આવે છે. એ સિવાય
આવતો નથી. "સદ્ગુણી, તેથી તું આ સાધુપણ લેવાના વ્ય-
વસાયથી વિરામ પામ. સાધુપણ લેવામાં કંઈ પણ સાર નથી.
માત્ર કાપાને કંઈ આપવાનું જ છે."

નાસ્તિક પિંગલકના આવા વચન સાંભળી આસ્તિક શિ-
રામણી શિખી ઉઘે સ્વરે બોલ્યો— "અરે મૂર્ખ પિંગલક, તારા
બધા વચનો અનુચિત છે. આ પૂજ્ય શુદ્ધની સમક્ષ મારે કહેવું
સોચ્ય ન કહેવાય. એ શુદ્ધ પોતે જ તને મુક્તિમાં સમજાવશે."

શિખીના આ વચન સાંભળી શુદ્ધ ચંબીર વાળીથી
બોલ્યા:— મહાવિષ્ણુ, તારા કહેવાનો કેતર આપું તે એક ચિત્તે
સાંભળજે. આ શિખીને તેં કહ્યું કે, 'તને દેહને છેલ્લો છે,'
તે પવિત્ર શિખી દેહનાથી છેલસયો નથી. જૈન ચાત્રના કવણથી
ઉપદ્રવ થયેલ કયોપદ્રામ બાવથી આ સંસારનું સ્વરૂપ ભાળી
પાતે પાતાની મેળેજ વિરમ્ય થયેલો છે. તે દેહનાથી છેલ-
સયો નથી.

તેં કહ્યું કે, 'માંચવૃત્તોથી જુદો દેહ એવો છે જ નહિ'

એ તારું કહેવું તદ્દન અસંભવિત છે. અચેતન એવા બૂતોથી ચેતના શી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે? જે દરેક બૂતમાં નથી, તે તેના સમવાયમાં ક્યાંથી આવે? ઘણી રેતી પીલો તો પણ તેમાંથી તૈલ ઉત્પન્ન થતું નથી. કદિ તું એમ માનતો હો કે, દરેક બૂતની અંદર ચેતન રહેલ છે, તો માણસ ઘણા ચેતનનો સમવાય છે એમ સિદ્ધ થયું. તે સાથે એકેન્દ્રિય પદાર્થો તથા ઘડા વગેરેમાં પણ ચેતના છે, એમ માનવું પડે. પણ ઘડા એકેન્દ્રિય છતાં પણ ચેતન્ય રહેલું ક્યાંઈ પણ જોવામાં આવતું નથી તે ઉપરથી સાબીત થાય છે કે, પંચબૂતોથી જુદો કોઈ પરલોકગામી ચેતન છે. હે દુરાચકી દિગ્ગ, તેં કહ્યું કે, ‘ત્યારે પંચબૂત શરીરથી જુદો પડે છે, ત્યારે માણસ મરેલો કહેવાય છે.’ આ તારું કહેવું તદ્દન વિરૂદ્ધ છે. જીવ પંચબૂતથી જુદો થાય છે, એ કહેવા માત્ર છે. પ્રત્યક્ષ જણાતું ચેતન્ય કોનાથી નિષિધ કરી શકાય તેમ છે? વળી તેં કહ્યું કે, ‘ઘડાની ચટકની જેમ દેહથી આત્મા બીજો દેખાતો નથી,’ તેવાતતો પંચબૂતથી ચેતન જુદો છે, એમ કહેવામાંજ ઉઠી ગયું.

હે વિપ્ર, તેં કહ્યું કે “પરલોકનો અભાવ છે, તેથી મિથ્યા અજિમાન રાખી લોગ મુખનો ત્યાગ કરીશ નહિ, અથવા જો આત્મા સત્ય હોય તો તેને બતાવ.” તે વિષે મારે એટલું જ કહેવાનું કે, ચેતન્યની સિદ્ધિ માનવામાં પરજીવ છે એમ સાબીત થાય છે. પરજીવની સિદ્ધિ થઈ તો પછી બુદ્ધિમાન પુરુષને મિથ્યા જિનિવંશ ચામારો હોય? કલ્યાણના ચત્ર રૂપ

એવા વિષયો કે જે પદ્મજીને સુદૃઢ છે અને કલેશ તથા પ્રપા-
સથી ભરપૂર છે તેમને જોવામાં શું મુખ ધાય ? આ આત્મા
કે જે સૂક્ષ્મ અને હૃદયિય રહિત છે, તેથી તે ચરીરથી સિદ્ધ
જોવામાં આવતો નથી. સિદ્ધ તથા કેવળજ્ઞાનીઓજ તેને નિત્યે
જોઈ શકે છે.”

સૂરિવરનાં આવાં યુક્તિવાણાં અને સત્ય વચન સાંભળી
પિંગલક હસીને બોલ્યો—મુનિ, તમારા સર્વ વચનો અનુચિત
છે. જો પંચભૂત અચેતન હોય તો તેની અંદર ગતિ વગેરે
કેમ જોવામાં આવે છે, જેમ અદૃશ્ય એવા પરમાણુઓથી ઘડા
વિગેરે જોવામાં આવે છે, અને શીંગડામાંથી બાણ જોવામાં આવે
છે, તેમ જેમાં જે ન હોય, તેમાંથી તે થાય છે. તમે કહ્યું કે
“પ્રત્યેક ભૂતમાં ચેતન ગુણ લઈએ તો માણસ ઘણું ચેતન-
વાળો થાય અને એકેન્દ્રિય જીવ તથા ઘડા વગેરેમાં ચેતના
જોવામાં આવે.” એ તમારી વાત તદ્દન અસંગત છે. કારણ કે
હરેક ભૂતોની અંદર ચેતના રહેલી છે. ને તેવી જાતના પરિમા-
ણને લઈને તેનું બાહ્યપણું દેખાતું નથી અને અમુક
પરિણામને લઈને ઘડા વગેરેમાં ચેતના જોવામાં આવતી નથી.

પિંગલકના આવા અનુચિત વચન સાંભળી શુદ્ધ બોલ્યા,
મહા વિપ્ર, તે કહ્યું કે “જેમ શીંગડામાંથી બાણ થાય છે” તે
ઉપર મારે એટલુંજ કહેવાનું છે કે, તે બાણ તેના કારણ પ્રમાણે
થાય છે. કેમકે, તેની અંદર જે સૂક્ષ્મપણું અને દ્રમણપણું
આવે છે, તેની અંદર તેના ધર્મના સક્રમ થાય છે, તું એમ

માને છે કે, તે બાણીની અંદર કાંઈ વિશેષ જોવામાં આવતો નથી. પણ તે તારૂં માનવું જોઈએ, કારણ કે જેવો તેની અંદર પ્રયત્ન કરવામાં આવે તેવો વિશેષ થાય છે. અંધ માણસ જો શકે નહિ, તેમાં કાંઈ સૂર્યનો અપરાધ નથી. વળી તે કહ્યું કે ' ઘટાદિ દ્રશ્ય છે, ' પણ તે અદ્રશ્ય પરમાણુઓથી દ્રશ્ય નથી. કારણ કે, પરમાણુઓ યોગિયોની દૃષ્ટિના વિષયમાં આવે છે. વળી તું ધર્મનો સંક્રમ સત્તાથી માને છે, તે યોગ્ય નથી, કારણ કે, સત્તા સર્વને સાધારણપણાથી નિયામક થાય તે પણ યોગ્ય છે. વળી તારૂં કહેવું એવું છે કે, ' પરિણામ વિના ઘટાદિકમાં ચેતના નથી તેને માટે કોઈ પ્રમાણ નથી. ' તે વિષે કહ્યું કે, તે સાંભળ, તું પંચભૂતના સમૂહથી જુદા પરિણામનો આદર કહે છે, જો તેમ બને તો પછી બીજા નામથી જીવનો અંગીકાર થઈ ચુક્યો.

સૂરિના આવા પ્રતિવચન સાંભળી પિંગલક જરા પાછો પડ્યો. તથાપિ તે મંદસ્વરે બોલ્યો “ ભગવન, જો ઈંદ્રિય-શુભ્ર વગરનો જીવ શરીરથી જુદો છે, તો સધુપિંગ નામે મારો પિતામહ પાપી હતો, તે તમારા મત પ્રમાણે નરકમાં પડ્યો હશે, તો તે આવીને મને બોધ કેમ કરતો નથી. સૂરિ બોલ્યા- મહાન્નિ, જેમ ગુન્હેગાર માણસ કારાગૃહમાં બંધાયો હોય, તે પોતાના માણસને જોવાને અને શાસન કરવાને શક્તિ-માન્ય થતો નથી, તેમ કર્મવડે બંધાયેલો નારકી નરકમાં રહી તેમાંથી નીકળવાને અને પોતાના પુત્રને શિક્ષા આપવાને સમર્થ થઈ શકતો નથી.

પિંગલક—મહારાજ, કહિ નારણી છવ તેમ કરવાને
શક્તિવાન ન થાય, પણ મારો સોમપિંગ નામે પિતા ધાર્મિક
હતો, તે દેવલોકમાં વસતો હશે, તે આવીને મને થા માટે
મિત્ર ન કરી શકે ?

સૂરિ—ભાઈ પિંગલક, જેમ કોઈ નારણી સ્થિતિનો મા-
ણુ દેશાંતર ગયો હોય, ત્યાં તેને સંભવ મધ્યુ હોય, પછી
પોતાના લલ્લન ઉત્પન્ન કરે તેવા કંગાળ પુત્રને સંભારે નહિ,
તેમ કિંચ સુમુદિને માત્ર થયેલો અને મુખસાગરમાં મગ્ન
રહેનારો કિંચ આત્મા આ દુર્ગમી પૃથ્વીમાં આવવાને પણ
શક્તિહીન નથી, તો શિક્ષા આપવાને કેમ આવે ?

પિંગલક—જગવન, જો આત્મા—છવ દેહથી છુટો
હોય, તો મરણા ચારને છિદ્ર વગરની કુંડમાં નાખ્યો હતો, તો
પણ તે જોવામાં કેમ ન આવ્યો ?

સૂરિ—કોઈ યાજ્ઞ વગાડનારો માણસ રાત્રના ઠાર
માગવા ઉભો રહી યાજ્ઞ વગાડવા લાગ્યો, તે યાજ્ઞના ધ્વનિને
સાંભળે બંધ કરેલા દ્વારમાં પણ સાંભળ્યો. એટલે રાત્રએ
પૂછ્યું કે, આ યાજ્ઞને તું ક્યાં વગાડે છે ? એટલે નેણે સ્વયં-
વાવ જણાવી પછી રાત્રએ તેને કુંડીમાં પૂરી ને કુંડીને
લાખથી બંધ કરી કહ્યું કે, 'હવે યાજ્ઞ વગાડ' ત્યારે તેણે
યાજ્ઞ વગાડ્યો, તે ઉપરથી નમનવાનું કે, જેમ છિદ્ર વગરના
કુંડીમાંથી મૂર્તિમાન દેવ મગ્ન થયા, તેમ આ આત્મા
જેવો છવ તેવી રીતે નીકળે છે

પિંગલક—ભગવાન પૂર્વે કોઈ ચોરને સ્વાસ લેતા જીવતાં તોળ્યો હતો. પછી જ્યારે તેનો સ્વાસ ઉડી ગયો ને પછી તેને તોળ્યો, તો પણ તેટલામાં તેટલોજ થયો હતો. તેનું શું કારણ ? જો જીવ ઉડીને ઓછો થાય તો જીવ છે, એમ માનવું જોઈએ તે શિવાય કેવી રીતે મનાય ?

સૂરિ—મહા વિપ્ર, તે ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહું તે સાંભળ. કોઈ ગોવાળે પોતાની ધમણને પવનથી પૂરીને તોળી હતી તે વખતે જે વજન થયું હતું તેટલુંજ વજન પવન ઉડી ગયા પછી પણ થયું હતું, તેવી રીતે જીવ ગયા પછી શરીરનું વજન તેટલુંજ રહે છે.

પિંગલક—મહારાજ, કોઈ મરેલા ચોરના શરીરના તલે તલ કટકા કર્યા, તો પણ કોઈ ઠેકાણે જીવ જોવામાં આવ્યો નહિ.

સૂરિ—વિપ્ર, અરણિના કાષના લાકડાના કટકા કરી જુવો તો પણ તેની અંદર અગ્નિ જોવામાં આવતો નથી, તેવી રીતે કટકા કરેલા શરીરમાં જીવ જોવામાં આવતો નથી.

આ પ્રમાણે વિજયસિંહસૂરિના ઉત્તર સાંભળી અદ્ય-મતિ પિંગલક લજ્જાથી ઘોલી શક્યો નહિ. તે મૌનધરી રહ્યો એટલે સૂરિવર પ્રસન્ન થઈને ઘોડ્યા, “ભાઈ પિંગલક, જેમ શાખાના કંપથી વાયુ મનાય છે, તેવી રીતે અંગનો ચેટાથી જીવ મનાય છે. સ્પર્શઈન્દ્રિયથી જેમ કાંઈ ગ્રહણ કરાય છે, તેમ ચિત્ત, તથા ચેતન ધર્મના અનુભવથી જીવ ગ્રહણ કરાય છે. ચિત્ત, ચેતન્ય, સંજ્ઞા, વિજ્ઞાન, ધારણા, ઇચ્છા, બુદ્ધિ અને વિતર્ક એ

જીવના લક્ષણો છે. એ ઉપરથી જીવ એ વસ્તુ છે અને પરલોકમાં જવાને તે ઉચુક્ત છે. પંચભૂતોના પરિણામથી કાંઈ મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કરી ચકાતું નથી. તેમ વળી પ્રિય સંયોગ અનિત્ય છે. અને મત ધારણ કરનાર સાધુના હૃદયમાં પ્રિયનો વિકલ્પ પણ થતો નથી, માટે મતની અંદર એ વાત ઘટતી નથી. લક્ષ્મી, વૈભવ વગેરે કોઈપણ વસ્તુ ઉપાયથી રક્ષણ થતી નથી. ધર્મ વિના બીજો ઉપાય છેજ નહીં. પુષ્પના યૌવનમાં રસાયન ઉપયોગી થતું નથી. કારણ કે ધર્મ સિવાય બીજું રસાયન છેજ નહીં. ક્ષતિરમરણ થવા વગેરેથી પરલોક સિદ્ધ થાય છે, તે ઉપરથી કામદેવ પરલોકનો મત્ર છે. એ વાત પણ સાબિત થાય છે. વિષયો હાડણ છે, એથી આહાર પણ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એમ કહેવું સુક્ત નથી. કારણ કે, બંધુઓનો ત્યાગ કરવાથી તે વિષયોનું હાડણપણું જણાતું નથી. મત લેવામાં કાંઈ મૃત્યુ છોડતું નથી, એ વાત તે જણાવી તે ઉપર કહેવાતું કે, મત ગ્રહણ કરતાં સંસારનો ક્ષય થાય છે, પછી મૃત્યુ સમર્થ થઈ ચકતું નથી. આ લોકમાં સર્વ સંગનો ત્યાગ કરનાર મુનિને જે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, તે મુખ્ય અકવર્તી અને ઈંદ્રને પણ મળતું નથી. ”

સૂરિવરના આ ઉપદેશ વચન સાંભળી પિંગલક તો કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહીં.

પવિત્ર હૃદયવાળા પ્રજ્ઞદત્તના હૃદયમાં સારી અસર થઈ ગઈ. તેની દષ્ટિ આનંદાશ્રુથી પુરાઈ ગઈ. રોમે રોમ આનંદની

કોશપુરથી આવ્યો છું. તમારી પુત્રવત્સલ થયેલ માતા બલિની એ મને તમારી ખબર લેવાને મોકલ્યો છે. તેમના મનમાં બારે પરિતાપ થાય છે. અને તે તમારા પવિત્ર દર્શન કરવાની ઇચ્છા રાખે છે. ”

શિખીએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું “ભાઈ મારી માતાને શા માટે પરિતાપ થયો છે ? ” સોમદેવે વિનયથી કહ્યું—“ મહારાજ તમે આ સંસાર છોડી દીક્ષા ગ્રહણ કરી, તેથી તમારી માતાને પરિતાપ થયો છે. ” સોમદેવના આ વચન સાંભળી શિખીએ પોતાના હૃદયમાં ચિંતવ્યું કે—“ માતાનું માથાનું હૃદય સ્નેહાધીન હોય છે, તેથી તે પરમાર્થનું પ્રેરક હોતું નથી અને વળી માતા પિતાના મનનું સમાધાન કરવું વણું અશક્ય છે. ” આવું ચિંતવી શિખીએ કહ્યું, “ ભદ્ર, હું કાંઈ મારા માતાથી કંટાળીને તત્કારી થયો નથી, પણ આ સંસારથી કંટાળીને તત્કારી થયો છું. મારી બલિની માતા વૃથા પરિતાપ શા માટે કરે છે ? ” સોમદેવ જાહેર્યો—“ મહારાજ, તમારું કહેવું બધાર્થ છે, તથાપિ તમારી માતાના હૃદયમાં પરિતાપ થવા કરે છે. તેમણે કંઈવરાનું કંઈ કે, “ સ્ત્રી વ્રતિ ચંચલ, મત્સરી, તુચ્છ હૃદયવાળી, અવિવેકી, પશ્ચાત્તાપ કરનારી, અસત્માલી અને અવિચારી હોય છે અને પુરૂષ વ્રતિ વિચારીને કામ કરનાર, ગંભીર, કૃતક, જિનથી રિશ્તર, દૃઢ અનુરાગી અને દીર્ઘદર્શી હોય છે. તેં તારું હૃદય તરફથી વિનંત આ કામ કર્યું છે. તું સમજા સંવૃત છે, તથાપિ એકવાર મને જોવાને આવજો અને મેં મોકલેલું રત્નદંડવદ્

મારે અવશ્ય મારવ કરવું. " માતાનો આવો સદેશો સાંભળી શિખીએ કહ્યું, " સોમદેવ, મારી માતા લલિતીની વૃથા પરિતાપ માટે કરે છે. તેનો મોકલેલો રત્નકંબલ મારે અવશ્ય મારવ કરવો લેઈએ, પણ હું હજી ગુરુને આધીન છું. ગુરુની આજ્ઞા વિના મારાથી કંઈ પણ વસ્તુ શક્ય કરી શકાય નહિ. માટે તું આ સર્વ વૃત્તાંત મારા ગુરુને નિવેદન કર. "

પછી શિખી મુનિના કહેવાથી સોમદેવ, ગુરુ વિજયસિંહ સુરિની પાસે આવ્યો. અને તેણે સર્વ વૃત્તાંત ગુરુની પાસે નિવેદન કર્યો. તે વૃત્તાંત સાંભળી ગુરુએ શિખીના માનની ખાતર સોમદેવ પાસેથી રત્નકંબલ શક્ય કરી જણાવ્યું કે, " શિખી મુનિને હાલ શાસ્ત્રનું અધ્યયન ચાલે છે, તે શાસ્ત્ર સમાપ્ત થયા પછી હું તેને કોશ નગરમાં તેની માતા પાસે મોકલીશ. " ગુરુના આ વચન સાંભળી સોમદેવે કહ્યું કે, " આરે શિખી મુનિની માતાનો ખરેખરો અનુશ્રવ કર્યો છે. " આ પ્રમાણે કહી અને સુરિનો ઉપકાર માંની સોમદેવ કોશ નગરમાં પાછો ફર્યો.

કેટલાએક દિવસો ગયા પછી ગુરુની આજ્ઞા લઈ શિખી મુનિ કોશપુર નગરમાં માતાને મળવા આવવાને તૈયાર થયા, તેવામાં તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે, તેના પિતા પ્રધાનતે સ્વર્ગવાસ કર્યો. આ સાંભળી ગુરુએ કેટલાએક વૃદ્ધ મુનિઓની સાથે શિખીને તેની માતાને મળવા વિદ્યાર કરવાની આજ્ઞા કરી. ગુરુની આજ્ઞાથી શિખીએ વૃદ્ધ મુનિઓના પરિવાર સાથે વિદ્યાર કર્યો. કેટલાક દિવસો કોશ નગરની ખાંડર આવેલા મેઘવન

નામના ઉધાનમાં તે આવી પહોંચ્યો. રાજા અને નગરજનો
 શિખી મુનિના આગમનના ખબર સાંભળી તેને વંદના કરવાને
 આવ્યા. તે મહાનુભાવે આક્ષેપણી વગેરે કથા કહી તે સર્વ
 જનોને વશ કરી લીધા. બીજે દિવસે શિખી ત્યાંથી નગરમાં
 આવી પોતાની માતા બલિનીને ઘેર આવ્યો. બ્રહ્મદત્તાના મરણથી
 વૈશવ વગરની અને દીન હૃદયવાળી યદ્ય ગયેલી માતા મુનિના
 જોવામાં આવી. મુનિ પોતાની માતાને ઓળખી શક્યા
 નહિ, પણ માતાએ મુનિને ઓળખી લીધા. શિખીને જોતા જ
 કપટી માતા રૂદન કરવા લાગી, એટલે ક્યાણુ શિખીએ તેને
 આશ્વાસન આપ્યું. અને પછી આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા આપ્યો
 “ માતા ! દેવતા તથા અસુરો પણ દ્રવ્ય, પરાક્રમ, સૈન્ય અને
 સ્વજનથી મૃત્યુને પકડી શકતા નથી, વ્યાધિ તથા જટારૂપ
 હાદાવાળો અને દુઃખરૂપી નખવાળો મૃત્યુરૂપી કેશરી જીવરૂપ
 મૃગલાઓને મારતો. કેનાથી રક્ષણ કરી શકાય તેમ છે ? એ
 નિર્દય મૃત્યુ દૃઢ પ્રેમવાળા પ્રાણીઓને જીવંત કરી દે છે.
 તે અનાર્થ મૃત્યુ મતની જેમ કાર્યના પરિણામને જોતો
 નથી. તે મૃત્યુએ પકડેલા જીવોને આ ત્રણ જગતમાં ધર્મરૂપ
 અમૃત સિવાય બીજું ઉત્કૃષ્ટ રક્ષણ નથી. માટે હે જનની,
 જોઈરૂપી માહા વિષને છોડી અત્યંત સુખનું કારણ રૂપ એવું
 ધર્મરૂપી અમૃતનું પાન કરવું યોગ્ય છે.” મુનિ રૂપ શિખી
 પુત્રના આવા ઉપદેશ વચનો સાંભળી તે કપટી માતાએ
 પ્રાર્થના પૂર્વક કહ્યું, “ વત્સ, હું યતિધર્મને ધારણ કરવાને
 સમર્થ નથી, માટે મને ગૃહપણાને યોગ્ય એવો ધર્મ આપો. ”

માતાની આ મામણી માંજળી તે સરલ મુનિએ તેણીને સમ્ય-
કરવ મૂળ પાંચ અશ્વમેધ વિસ્તારથી કહી સંજાળાયા. કપટી
જાલિનીએ તે મુનિને મારવાના ઇરાદાથી વિદ્યાસની ખાતર
તે પાંચ અશ્વમેધ મહાવ કર્યા. માતાને મત આપી નિષ્કપટ
મુનિએ ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું, એટલે નિર્દય માતાએ ચાંતતાથી
કહ્યું “વત્સ, આજે તમારે અહિં જ જમવાનું છે.” મુનિ વિન-
યથી જોડ્યા—“માતા એવો આદાર અમારે કરવો નહીં.”
પછી શિખી મુનિ હંમેશાં આવી માતાને ધર્મપ્રદેશ આપેતા
અને માતા તેનો વધ કરવાનું ચિંતવન કરતી હતી. પ્રાણી-
ઓની ચિત્તવૃત્તિઓ કેવી વિચિત્ર છે ?

એમ કરતાં ચતુર્દશીના દિવસ આવ્યો. માતા જાલિનીએ
વિચાર્યું કે “જો આજે શિખીને નહિં મારું તો પછી કાલે
માસકરંપ પૂરે. યવાથી તે વિહાર કરી ચાલ્યો જશે, તેમ વળી
આજે ચતુર્દશી હોવાથી સાધુઓ ઉપવાસી હશે. માટે પ્રાતઃ-
કાળે વહેલા જઈ શિખીને યુક્તિથી પારણામાં વિષ આપવું.
આવો વિચાર કરી જાલિનીએ પ્રાતઃકાળે વહેલા ઉઠી કંધાર
કર્યો અને એક ઝેરનો લાડુ બનાવ્યો. તે લઈ જાલિની મુનિઓ-
ના આવાસમાં આવી તેણીએ મુનિઓને તે નિવેદન કર્યું,
એટલે શિખી જોડ્યા “માતા આ અકલ્પ્ય લઈને કેમ
આવ્યાં ?” જાલિનીએ ભક્તિ જણાવીને કહ્યું, “વત્સ હું
પુણ્યની ઉચ્છાવાળી છું. તમારે માટે સોજન લઈને આવી છું.”
શિખીએ કહ્યું “માતા એ અનુચિત છે. આધાકર્મી આદાર
લેવા એ સાધુને અનાયાર છે.” જાલિની જોલી = વત્સ જો

તમે આ આહાર નહીં લ્યો તો મારા ચિત્તને સુખ થશે નહીં, તમે ભોજન ન સ્વીકારો તો મારું આગમન વૃથા થાય, તમારે અત્વર ભોજન કરવું પડશે.” આ પ્રમાણે કહી જાલિની શિખીના ચરણમાં નમી પડી. સરલ હૃદયના શિખીએ તે જોઈ વિચાર કર્યો કે, “અહા ! માતાની ધર્મશ્રદ્ધા અને સ્નેહ કેવો છે ? આવી ધર્મશ્રદ્ધા અને આવા સ્નેહમાં ભંગ કરવો ન જોઈએ.” આવી વિચારી તેણે જાલિનીને કહ્યું “માતા ફરીવાર આવો આરંભ કરશો નહિ,” “વત્સ હવે હું કદિ પણ તેમ નહિ કરું.” માતાએ કપટભાવે ઉત્તર આપ્યો. ત્યારે આ મુનિના હાથમાં ભોજન આપો.” શિખીએ માતૃભક્તિને વશ થઈને જણાવ્યું ‘જો મારે હાથે તમને ભોજન કરાવું તોજ મને સુખ થાય.’ માતાએ કૃત્રિમ ભાવ દર્શાવી કહ્યું. શિખીએ કહ્યું “પ્રત્યાખ્યાનની વેળા છે માટે તેને પૂર્ણ કરો.” પછી તેણીએ બીજા સાધુઓને કંસાર અને શિખીને વિષનો મોઢક વહોરાવ્યો. પછી જાલિની પોતાના ઘર તરફ ત્વરાથી ચાલી આવી.

મલિન હૃદયની માતાએ નિર્દોષ શિખીના નાશનો ઉપાય કર્યો. ક્ષણવાર પછી શિખી મૂર્છિત થઈ પડ્યો. બીજા મુનિઓને સ્વસ્થ જોઈ શિખીએ પોતાના વિષનો આવેશ કોઈને જણાવ્યો નહીં. જ્યારે વિષાકુળ થયેલો શિખી પૃથ્વી ઉપર આજોટવા લાગ્યો, ત્યારે સર્વ સાધુઓ આકુળત્વાકુળ થઈ ગયા. તેમણે વિચાર કરીને કહ્યું કે અરે ધિક્કાર છે, આ અકાર્ય શિખી મુનિની માતાએ કર્યું હોય તેમ લાગે છે. લોકો દુઃખના વખતમાં દેવતાની જેમ માતાનું સ્મરણ કરે છે. તે માતાથીજ જ્યારે

પુત્રને આવું દુઃખ થાય તો પછી તેની વેદના ક્યાં જઈને
કહેવી ? વિપત્તિ મૂંઝેલ પડેલા શિષીમુનિએ અનશન લઈ હૃદય-
માં સિંતવું કે, “અરે ! મેં મારી માતાને તારી નહીં પણ
હિંદી ડુંભાડી લોકો તેનામાં નહિ છતાં તેણીનું અપયશ કહેયે.
તથાપિ દૈનધર્મને પ્રાપ્ત થયેલી એ મારી માતાનો શોક કરવો
યોગ્ય નથી. આ વખતે મારે આવી ચિંતા શા માટે કરવી ?
હવે તો પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કારના મહામંત્રનું ધ્યાન કરું.”
આવું ચિંતવન કરી મહામુનિ શિષીએ પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ
કરી દીધો. પવિત્ર શુભધ્યાનના ધ્યાતા એ મહામુનિ શિષી
મૃત્યુ પામી પાંચમા દેવલોકની અંદર લક્ષ્મી નામના વિમાન-
માં નવ સાગરોપમની આયુષ્યે ઇંદ્ર સામાનિક દેવતા થયા.

પાપી હૃદયના જાલિની પુત્રરૂપ ઋષિહૃત્યાના મહાપાપથી
ત્રણ સાગરોપમની આયુષ્યે બીજી નરક ભૂમિમાં નારકીપણે
ઉત્પત્ત થઈ. વાંચનાર, મહામુનિ શિષી અને તેની માતા
જાલિનીના ચરિત્રનું મનન કરજો. શિષી મુનિનો આત્મા જેવો
ઉત્તમ હતો, તેવો જાલિનીનો આત્મા અધમ હતો. શિષીએ
યાવજીવ સુધી પોતાની ઉત્તમતા છોડી નહીં, ત્યારે જાલિનીએ
યાવજીવિત પોતાની અધમતાનો ત્યાગ કર્યો નહિ. ઉપર દુષ્ટ
હૃદયના જાલિનીએ પોતાના પવિત્ર અને નિરપરાધી પુત્રના પ્રાણ-
નો નાશ કર્યો. સરલ હૃદયના શિષીએ પ્રાણાંતકાળે પોતાની
ધાતક માતાને માટે પણ કેવો વિચાર કર્યો હતો. પુણ્યવાન
આત્માનો પ્રભાવ અલૌકિક છે.

ધર્મજંતુ પાંચક વર્ગ, આ ઉભય ચરિત્ર ઉપરથી તમારે

ત્રીજા ભવમાં જાલિની અને શિખી નામે માતા પુત્ર થઇ અવતર
 હતા. ગુણસેનનો આત્મા પુણ્યનો પ્રભાવી છે અને અગ્નિશર્માનો
 આત્મા પાપનો પ્રભાવી છે. ગુણસેન, સિંહ અને શિખી રૂપે
 અવતરેલો આત્મા પુણ્યની વાસના બાંધી આત્મસાધન કરે છે.
 અને તેથી તે દેવભૂમિનો વારંવાર અધિકારી થાય છે અને અ-
 ગ્નિશર્મા, આનંદ અને જાલિનીનો આત્મા પાપની વાસના બાંધી
 આત્માની અધમ ગતિ સાધે છે અને વારંવાર નરક ભૂમિના નિ-
 વાસનો અધિકારી થાય છે, આ ઉપરથી વાંચનારે જાણવું જોઈએ
 કે, આ સંસારમાં જીવને પુણ્ય અને પાપનો બદલો મળ્યા વિના
 રહેતો નથી. મલિન હૃદય જાલિનીએ પૂર્વના વૈરના અનુબંધથી
 પોતાના પુત્ર શિખી ઉપર દ્રેષણુદ્ધિ ધારણ કરી હતી અને આ-
 ખરે તેણીએ અપિહત્વા કરી પોતાના પાપકર્મમાં બારે વધારો
 કર્યો હતો, તેથી તે બીજી નારકીમાં ત્રણ સાગરો પમળી આવ્યું
 નારકી થઇ અવતરી હતી. પવિત્ર હૃદયવાલો શિખી પોતાની
 પવિત્રતાના પ્રભાવથી સર્વને પવિત્રજ જાણતો હતો. તેણે પો-
 તાની દ્રેષણુદ્ધિ જાલિની માતાને પણ જાણી નહિ. જેવટે અન્યાર
 અવસ્થામાં પણ જોગવાઈને મતાની સંભાળ લેવા લે ગયો હતો.
 અને કપરી માતાએ વિષ આપ્યું. તે પણ તેણીને નિરસ્કાર ક-
 રવાનાં બુદ્ધિ નહોતી હતી. એવી કેસમ વૃત્તિને લઈને શિખી
 પોતાનો મુનિધર્મ નહોતો જેવટે સર્વમાં વિમાનમાં મંદ સામાનિત
 થયે હતો. પણ ત્રણ વાર તેને વિમાનમાં નવ સાગરો પમળો
 અને પુણ્ય પાપના કારણે તેને અનુભવરૂપે

ચતુર્થ ખંડ.

પ્રકરણ ૧ લું.

અપૂર્ણ પ્રેમ.

એક ગૃહસ્થના ઘરમાં આનંદ ઉત્સવ થતો હતો, તે ઉત્સવ તેના કુટુંબને ઉદ્દેશીનેજ હતો. કુટુંબીજન નવરંગિત વસ્ત્રો વારણ ધારણ કરી ગૃહોદ્યાનમાં ફરતા હતા. સર્વના મુખ ઉપર આનંદના અંકુરો સ્ફુરતી રહ્યા હતા. પરસ્પર હાજીમળી તેઓ હૃદયનાંદ મેળવતા હતા. વિવિધ પ્રકારની ગોઠીઓ અને ગમેતો ઉડતી હતી.

આ વખતે એક મુંદર બાળા ગૃહોદ્યાનમાંથી નીકળી બાહર ફરવા જતી હતી. તેની વય મુઝાવસ્યાથી મુક્ત થઈ તારૂંપયના દાર મુખી આવી પહોંચી હતી. મુખચંદ્ર ઉપર ચોવનવયની ઝાંખી ઝાંખી પ્રભા પડતી હતી, નેત્રોએ ચપલાનું પૂર્ણ શિક્ષણ મેળવી લીધું હતું. અંગના બીજા અવયવો વિદાસ પામવાને ઉન્મુખ થઈ રહ્યાં હતાં.

આ મુંદર બાળા એક તરૂંપ પુરૂષની દ્રષ્ટિએ આવી. તેણીનું

મનોહર સૌંદર્ય જોઈ તે તરૂણ સ્તબ્ધ થઈ ઉભો રહ્યો. તેના હૃદયમાં મોહની કળા ઉદિત થઈ આવી. એ મનોહર મહિલાએ તેના હૃદયને વશ કરી દીધું, તે બાળાને પ્રાપ્ત કરવાને તે અતિ ઉત્સુક થઈ ગયો. તે બારંબાર તેણીને નીરખતો ઉભો રહ્યો.

ક્ષણવારે તે સુંદરીએ તરૂણની સામે જોયું, તે તરૂણને જોતાંજ તેણીના હૃદયમાં તેની તરફ અભાવ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. તેણીનું હૃદય દ્રેશથી બરપુર થઈ ગયું, પેલો તરૂણ તે સુંદરીને સ્નેહથી નિરખતો હતો, ત્યારે તે સુંદરી તેને દ્રેષ દષ્ટિથી અવલોકતી હતી. ઉભયન્ત્રી વચ્ચે નિરીક્ષણ થયું હતું, પણ તે નિરીક્ષણમાં મોટો ભેદ રહેલો હતો.

વાંચનારને આ અપૂર્ણ પ્રેમની જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થઈ હશે. એક શુદ્ધ પ્રેમી છે, ત્યારે બીજાને પ્રેમને બદલે દ્રેષ ઉત્પન્ન થયો છે. જે પુરૂષ પવિત્ર પ્રેમથી જોનારો છે, તે સુશર્મા નામના નગરના નિવાસી વૈશ્રમણ્ય નામના સાર્થવાહનો ધનનામે પુત્ર છે. સુશર્મા જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રની અંદર આવેલું છે. તે નગરમાં શત્રુઓ રૂપ હસ્તીઓને મથન કરવામાં સિંહ સમાન સુધનુ નામે રાજા છે. રાજા સુધનુના દરબારમાં વૈશ્રવણ સાર્થવાહનું સાડું માન હતું તે સાર્થવાહને શ્રી દેવી નામે સ્ત્રી હતી, સફળુષ્ણી શ્રીદેવી અને વૈશ્રમણ્યનો સંસાર સંપૂર્ણ સુખવાળો હતો. તે પવિત્ર દંપતિ પરસ્પર પવિત્ર પ્રેમ ધારણ કરી વિષય સુખ લોગવતાં હતાં. તે દંપતિને ઘણા કાલ સુધી કાંધપન્થ સંતતિ થઈ ન હતી, ત્યારે તેમણે ધનદેવ નામના કોઈ યક્ષની માનતા કરી ત્યારે તેમને ઘેર એ ધનનો જન્મ થયો હતો.

ધનનો છવ વ્યારે શ્રી દેવીના ગર્ભમાં આવ્યો, ત્યારે શ્રીદેવીએ સ્વપ્નામાં પોતાને ઉદરે મુખ માર્ગથી પ્રવેશ કરતા એક સુંદર હાથીને જોયો હતો, તે હાથી અતિ ઉચ્ચ, તેજસ્વી, મંદગામી મદવાળો, જમરાઓના વૃંદને પારણ કરનારો, ચાર ફાંતથી પ્રકાશિત, રાતા તાળવાવાળો, સુવર્ણની સાંકળ સાથે બાંધેલ થંડાઓની ભાળાને પારણ કરનારો અને કુંભસ્થળ ઉપર અંકુશવાળો હતો. આવા સુંદર હાથીને સ્વપ્નામાં જોયા પછી ભગ્વત યયેલી શ્રીદેવીએ તે વાત પોતાના પતિ વેશ્નવજીને કહી. તે ઉપરથી તે પ્રેમી પતિએ કહ્યું કે, " પ્રિયા, આ સ્વપ્નાના પ્રભાવથી તારે વલ્લિક વર્ગનો નાયક પુત્ર થયો. " પતિના આ વચન સાંભળી શ્રીદેવી ખુસી થઈ હતી. સમય થતાં શ્રીદેવીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો. ધન વક્ષના નામ ઉપરથી તે પુત્રનું નામ ધન પાડેલું છે. તે ધન અનુક્રમે મોટો થયો અને આજે પેલી સુંદર બાળાને અવગોડતો ઉછેરો છે.

જે સુંદર બાળા તે ધનની દ્રષ્ટિએ પડી છે, તે તેજ નગરના પુર્ણવાદ નામના દ્રેષ્ટીની ગોમતી નામની સ્ત્રીના ઉદરથી જન્મેલી ધનશ્રી નામે પુત્રી છે. ધનશ્રી આજે યૌવનવતી થઈ છે. તેના પિતા પૂર્ણવાદને ઘેર આજે અષ્ટીમીયાંદનો મહોત્સવ છે. તે ઉત્સવ પ્રસંગે ધનશ્રી ધૂંગાર પારણ કરી ગૃહોદ્યાનમાંથી ફરવા નીકળી છે. તેને જોતાજ ધન મોહિત થયો છે. ધન શુદ્ધ પ્રેમથી તેને અવગોડે છે, ત્યારે ધનશ્રી તેની તરફ અભાવથી જુવે છે. નાયકનો પ્રેમ છે, પવ્વ નાયિકા તેની પર પ્રેમવતી નથી. જી-

જયમાં પૂર્ણ પ્રેમ ન હોવાથી તે અપૂર્ણ પ્રેમ કહેવાય છે. એવા અપૂર્ણ પ્રેમ સંસારના શુદ્ધ સ્વરૂપનો વિરોધક છે. એવા વિરોધક પ્રેમથી સંસાર સુખરૂપ બનતો નથી, એટલુંજ નહીં પણ તેવા પ્રેમની અંદર દાંપત્યભાવ પૂર્ણ રીતે પ્રકાશી શકતો નથી.

પ્રકરણ ૨ જી.

ધનનો ધનાભિલાષ.

કાર્તિક માસની પુર્ણિમાનો મહોત્સવ હતો. તે સમયે શરદ્રતુની સંપૂર્ણ શોભા વનભૂમિમાં પ્રસરી રહી હતી. મેઘના મિત્ર મયૂરપક્ષીઓ પક્ષ રહિત થઈ ગયા હતા. વનભૂમિમાં જોલા કાચડાના કુસુમોથી જાણે શરદ્રતુ હાસ્ય કરતી હોય તેમ દેખાતી હતી. જેની અંદર કમળો વિકાસ પામેલ છે એવા સ્વચ્છ જળવાળા સરોવરની અંદર હંસપક્ષીઓ આવતાં હતાં. તેમને ભ્રમરાઓ પોતાના શુંબરવથી સ્વાગત કહેતા હતા અને સરોવરો પોતાના તરંગરૂપ હસ્તોને પ્રસારી તેમને અભિવંદન આપતા હતા. આકાશમાં વાદળાંઓ શુભ કાંતીને ધારણ કરતાં હતાં. વનની અંદર સસચ્છદના વૃક્ષો નવપલ્લવિત થઈ શરદ્રને સંપૂર્ણ રીતે શોભાડતા હતા.

આ વખતે એક તરૂણ કુમાર પોતાની ભુજશક્તિથી મેઘ-વેલા દ્રવ્યવડે ગરીબ અને અનાથ લોકોને દાન આપતો હતો. હજારો યાચકો તેની આસપાસ વીંટાઈ વળ્યા હતા. મનોવાંછિત

દાન હઈ ખુશી થતા ગરીબો ગર્જના કરી તે દાનવીરને ધન્યવાદ આપતા હતા. આરે તરફ તે તરૂણના દાનના પ્રભાવથી બારે પ્રયત્નો થતી હતી.

તે પુરૂષની આ દાનશ્રેણી જોઈ એક પુરૂષ હૃદયમાં અપ-
શોષ કરતો એક તરફ બિલો હતો. તેણે પોતાના હૃદયમાં ચિ-
તવવા માંડ્યું- “ અહા ! આ મહાનુભાવ દાનવીર પુરૂષને
ધન્ય છે. આવા દાતાને જીવન ખરેખર સર્વોત્તમ ગણાય છે.
હું આ પુરૂષના જેવો દાનવીર ક્યારે થાઉં ? વિશેષ ખુશીની
વાત એ છે કે, આ તરૂણ દાતા પોતે ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલા
દ્રવ્યથી દાન આપે છે. સ્વોપાર્જિત દ્રવ્યથી વેંભવ લોગવવો
અને પુરોષકાર કરવો-એના જેવું બીજું મહત્ત્વ કાર્ય શું છે ?
ધન્ય છે આ મહોપકાર પુરૂષના જીવનને ! ” આ પ્રમાણે ચિ-
તવન કરી તે પુરૂષ દીર્ઘાનિઃશ્વાસ સુક્રતા હતો.

વાંચનાર, આ અવાંતર પ્રસંગની જિજ્ઞાસાથી આતુર થયા
હશે. તેથી તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે.

વૈશ્રવણ સાર્થવાદનો પુત્ર ધન પૂર્ણવાદ એકની પુત્રી ધન-
શ્રીના મોહમાં પડ્યો હતો. ધનશ્રી તે ધનના પ્રેમને આહુતી
ન હતી. તેણીનો તેની તરફ પૂર્ણ અભાવ હતો. તથાપિ ધનનો
મોહ તેણીની તરફ તેવોને તેવો રહ્યો હતો. સોમદેવ નામે
એક પુરોહિતનો પુત્ર ધનનો મિત્ર હતો. તેણે ધનનો આશય
જાણી તેના પિતા વૈશ્રવણને જણાવ્યો, જે ઉપરથી વૈશ્રવણે પુ-
ર્ણવાદની ખાસ ધનશ્રીની માગણી કરી હતી. પૂર્ણવાદે વૈશ્રવ-
ણની માગણી ઉપરથી પોતાની પુત્રી ધનશ્રીને ધનની સાથે

પરજીવી હતી. ધનશ્રી ધનને ચાહતી ન હતી. તેથી ધનનો સંસાર અનેક જાતની વિટંબનાથી યુક્ત થયો હતો.

જે પુરૂષ પોતે ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યથી યાચકોને દાન આપતો હતો તે નગરનો નિવાસી સમૃદ્ધત્ત નામે સાર્યવા હતો. તે દાનવીર પોતે ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યથી ગરીબ તથા નિરાશ્રિતોને અગણિત દાન આપે છે. તે વખતે એક તરફ જોઈ રહી જે પુરૂષ તેનું દાન જોઈ ચિંતા કરે છે, તે ધન છે. ધન પોતે સ્વતંત્રપણે મેળવેલા ધનથી રહિત હતો; તેથી આ દાનવિરને દાન આપતો જોઈ પોતાને તેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ નથી, તેને માટે હૃદયમાં તે અપશોષ કરતો હતો. વળી પોતે ધનશ્રીના ગૃહવાસમાં દુઃખી થતો હોવાથી તેનાં શોકમાં વધારો થયો હતો.

દુશ્ચારિણી ધનશ્રીએ ધનની સાથે પ્રેમભંધન કર્યું ન હતું. તે હંમેશા તેની તરફ દ્રેષભાવથી વર્તતી હતી. ધનના ઘરમાં નંદક નામનો એક નોકર હતો. હુન્ટ ધનશ્રી તે નોકરની સાથે અયોગ્ય વ્યવહાર ચલાવતી હતી. સરલ હૃદયનો ધન એ દુરાચારથી તદ્દન અજાન હતો. પ્રથમના અગ્નિશર્માના બાપમાં તે નંદક સંગમ નામે તેણીનો મિત્ર હતો. પુર્વ સંબંધના યોગથી તે નંદક રૂપે આજે તેણીનો બરપતિ થયો હતો.

જ્યારે ધને સમૃદ્ધત્તને દાન કરતો જોયો હતો, અને તેથી તે અદ્વસોસ કરતો હતો, તે વખતે નંદક તેની પાસે રહેલો હતો. ધનનો શોકાતુર છેડેરા જોઈ નંદક બોલ્યો—“સાર્યેશ પુત્ર, આ ઉદાર પુરૂષને દાન કરતાં જોઈ તમે શોકાતુર કેમ જણાઓ છો? જો તમારી પક્ષ એવી ઇચ્છા હોયતો તમે શા માટે દાન નથી

(૧૭૭)

આપતા ? તમે ધનાઢયના પુત્ર છે. અને તમારી જાતે આ પુત્ર
ધના કરતાં વધારે દ્રવ્ય છે. ”

નંદકેનાં આવા વચન સંજયે ખા ખિત્ત વાને યોદયો-
“ નંદક, તારું કહેતું ચલાઈ છે. પણ મારી જાતે જે દ્રવ્ય છે,
તે વહિયોપાર્જિત દ્રવ્ય છે. વહિયોપાર્જિત દ્રવ્યથી મારે જ્ઞાન
સ્વપ્રાપ્ત, તે મેળવે નથી. જે પુરૂષ સ્વોપાર્જિત દ્રવ્યનું જ્ઞાન આપે
છે, તે પુરૂષ ક્રોધાપા કરવા યોગ્ય છે. નંદક, તું મને કોઈ ઉત્તમ
પ્રકારનો આચાર જણાવ કે જેથી તું આત્મચક્ષિથી અતુ-
લિત દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થઈ શકે. મારે હાલ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો
સમય છે. મૌપ્ત વપમાં જેનું દ્રવ્યોપાર્જન માપ છે, તેનું પાકીની
વસ્તુ થતું નથી. વળી તું જાણ પિતાને સમભાવ કે, જેથી તેઓ
દ્રવ્યોપાર્જન કરવાને મને બાહેધમામ મોકલે. ”

ધનના આવા વચન સંજયે નંદકે તેના પિતા પૈતાવળ
ને તે વાત જણાવી. પુત્રવચનને વેચવળે નંદકને કહ્યું કે તું
ધનને કહે કે, આપણે વહિયોપાર્જિત દ્રવ્ય મળ્યું છે, તારા નામે
કમાવાની કાંઈ વસ્તુ નથી. ધનની જાતે નામ
આપ્યો કે નામ નામ નામ નામ નામ નામ નામ નામ
કહેતા પ્રવચન છે તે નામ નામ નામ નામ નામ નામ નામ
ધણી અસંતોષ થઈ નામ નામ નામ નામ નામ નામ નામ
નંદકેના આવા ઉત્તર સાંભળી
આજ્ઞા આવી, કહેલી આજ્ઞા નામ નામ નામ નામ

કુશળ એવા ધને ત્યાં વ્યાપાર કરવા માંડ્યો. વ્યાપારમાં મનની ધારણા પ્રમાણે લાભ મળ્યો નહિ, એટલે ધનલુપ્થ ધને પોતાના હૃદયમાં વિચાર કર્યો—આ સ્થળે વ્યાપાર કરવામાં જોઈએ તેવો લાભ મળ્યો નહિ, જ્યાં સુધી મનની કામના પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી મારે ઘેર જવું યોગ્ય નથી. હવે સમુદ્રની અંદર સસકર કરી મનોવાંછિત દ્રવ્ય સંપાદન કરું, તોજ મારો પ્રવાસ સાર્થક થાય. આવું વિચારી ધને પોતાનો તે વિચાર ધનશ્રી અને નંદકને પણ જણાવ્યો. તે કપટી સ્ત્રી પુરૂષે દુષ્ટ ધરાદા થી તે વિચારને અનુમોદન આપ્યું. સરલ હૃદયનો ધન તરત સમુદ્ર તરવાને તૈયાર થયો. ધનના લોભે લલચાએલો ધન શૂન્ય હૃદયનો થઈ તે કાર્યમાં પ્રવર્ત્યો.

પ્રિય વાંચનાર, ધનલુપ્થ અને સ્ત્રીનો વિશ્વાસ કરનાર પુરૂષની શી દશા થાય છે, એ વાત આ ધનના ચરિત્ર ઉપ થી તમારા જોવામાં સ્પષ્ટ રીતે આવી શકશે. ધન ધર્મમાં સદા તત્પર હતો, તેની મનોવૃત્તિમાં સદા પવિત્ર વિચારો પ્રગટ થતા હતા. તથાપિ અતિ ધન મેળવવાની ઇચ્છાથી અને પોતાની સ્ત્રી ધનશ્રી ઉપર રાખેલા વિશ્વાસથી તેને કેટલું શોષણ પડશે ? એ હવે પછી જણાઈ આવશે. મનુષ્ય ધર્મી અને સુશીલ હોય, પણ જો નીતિવ્યવહારમાંથી વિપરીત રીતે વર્તનારો હોય અથવા અવિચારી હોય તો તે અનેક રીતે દુઃખી થાય છે. નીતિ વ્યવહારથી વિપરીત રીતે વર્તવાનું અને અવિચારીપણાનું કટુ ફળ તેને આપણું પડે છે. તે માટેજ નીતિકાર લખે છે કે “યદપિ શુદ્ધ હોય તો પણ નીતિ વિરુદ્ધ કે લોક વિરુદ્ધ હોય તે આચરવું નહિ.”

પ્રકરણ ૩ જી.

મુદ્દનો ઉદ્ધાર.

ધનની અભિલાષા ધારણ કરતો ધન પોતાના હૃદયમાં અનેક વિચાર કરતો હતો. તેના હૃદયમાં ધનની વૃદ્ધિ કરવાનાજ વિચારો ઉપરા ઉપર આવ્યા કરતા હતા. આ વખતે એક તરૂણ પુરૂષ ઢોઢતો ઢોઢતો ધનની પાસે આવ્યો. તે પુરૂષે ટૂંકું વસ્ત્રો પહેર્યા હતાં. તેના હાથના નખ ઘસાઇ ગયા હતા. એક ઉપર તાંબૂદના રંગની રેખા પડી રહી હતી. કંઠમાં કરમાઇ ગયેલા પુષ્પોની માળા હતી. તે ત્રણ પાત્રી વારંવાર પાછું વાળી વાળી ભેતો હતો. તેની મુખમુદ્રા ઉપર ભયની છાયા પ્રસરી હતી. તે પુરૂષે આવી ધનને કહ્યું, “ મહાશય, મારી રક્ષા કરો. મારી પાછળ લુનારીઓનું મોઢું ઢોળું આવે છે. ” તે પુરૂષના આવા વચન સાંભળી ધન દયા લાવી પ્રત્યેક—“ જાણ, તું ઢોળું છે? અને તારી પાછળ લુનારીઓનું ઢોળું ચામાટે આવે છે? ” “ મહાશય, મારાથી મારું અધમ વૃત્તાંત કહી શકાય તેમ નથી. ” તેણે જ્ઞાત આશ્ચર્યન પાત્રી જણાવ્યું. “ આ ઢોળું કુળવાન પુરૂષ લાગે છે? એવું વિચારી ધન ચાંતતાથી પ્રત્યેક—“ જાણ, જે વાત જાણી હોય તે વચાર્થે કહે. આ સંસારમાં ઢોળું રૂપલના નથી પામતું? ” ધનના આવા શાંત વચનો સાંભળી તે તરૂણ પ્રત્યેક—“ મહાશય, ઉત્તમલોકની વિરૂદ્ધ કરનારો હું અધમ ચલિત છું. મારું નામ મહેન્દ્રચંદ્ર છે. હું કુલાંગાર

રૂઢદેવના કુલમાં ઉત્પન્ન થયો છું. પેહલા હું પુષ્પપુરમાં રહેતો હતો. કોઈ નઠારા કર્મના યોગે મારામાં જુગારનું હૃદયસન દાખલ થયું. વિશ્વમાં નિંદવા યોગ્ય એવો જુગારના વ્યસનને લીધે મારા સ્વજનોએ મારા બહિષ્કાર કર્યો. ” તે મહેશ્વરદત્તના આવા વચન સાંભળી દયાળુ ધને પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે “ જરૂર આ કોઈ પુરૂષ મોટા મનવાળો લાગે છે. કારણ કે તે પોતાનું હૃદય ગણે છે, અને તેને લઈને હૃદયમાં પશ્ચાત્તાપ કરે છે. ” આ પ્રમાણે વિચારી ધને કહ્યું, “ ભાઈ, આ વખતે હું તારે માટે શું કરું, તે જણાવ ” ધને આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો એટલે તે જુગારી કાંઈપણ જોલી શક્યો નહિ. તે નીચું મુખ કરી ઉભો રહ્યો. જ્યારે તેના તરફથી કાંઈપણ ઉત્તર મળ્યો નહિ, એટલે ધને તેની પાછળ આવતા જુગારીઓને પૂછવાને નંદકને મોકલ્યો—નંદકે તેઓને જઈને પૂછ્યું; એટલે તેઓએ કહ્યું કે, આ મહેશ્વરદત્ત જુગારમાં હારી ગયો છે, તેની પાસે અને સોજા સોના મહોરો માગીએ છીએ. નંદકે તે વાત ધનને જણાવી એટલે ધને તેની વતી સોજા સોનામહોરો તે જુગારીઓને આપી તેને મુક્ત કર્યો. પછી મહેશ્વરદત્તને સ્નાન કરાવી સાશવત્રો પહેરાવ્યા. અને ભોજન કરાવ્યું. સર્વ રીતે તેને સ્વસ્થ કર્યા પછી ધને કહ્યું, ભાઈ, હવે જુગાર રમીશ નહિ. હું તને જોઈએ તેટલું દ્રવ્ય આપીશ, તે વડે વ્યાપાર કર. ઉભય લોકમાં વિરૂદ્ધ એવા જુગાર રમવાની શી જરૂર છે ? ”

ધનના આવા વચન સાંભળી મહેશ્વરદત્તના હૃદય ઉપર

(૧૭૭)

આપતા ? તમે ધનાઢ્યના પુત્ર છો. અને તમારી પાસે આ પુર-
પનો કરતાં વધારે દ્રવ્ય છે. ”

નંદકનાં આવાં વચન સાંભળી ધન ગિજ વઢને ગાદ્યો—
“ નંદક, તારું કહેલું યથાર્થ છે. પણ મારી પાસે જે દ્રવ્ય છે,
તે વડિલોપાર્જિત દ્રવ્ય છે. વડિલોપાર્જિત દ્રવ્યથી મારે દાન
આપવું, તે યોગ્ય નથી. જે પુરૂષ સ્વોપાર્જિત દ્રવ્યનું દાન આપે
છે, તે પુરૂષ સ્વાધા કરવા યોગ્ય છે. નંદક, તું મને કોઈ ઉત્તમ
પ્રકારનો વ્યાપાર ગતાવ્ય કે જેથી હું આત્મશક્તિથી અતુ-
લિત દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરું. મારે હાલ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો
કમય છે. યોગ્ય વયમાં જેવું દ્રવ્યોપાર્જન થાય છે, તેવું પછીની
વયમાં થતું નથી. વળી તું મારા પિતાને સમજાવ કે, જેથી તેઓ
દ્રવ્યોપાર્જન કરવાને મને જાહેરગામ મોકલે. ”

ધનના આવાં વચન સાંભળી નંદકે તેના પિતા વૈદ્યવણુ
ને તે વાત જણાવી. પુત્રવત્સલ વૈદ્યવણુ નંદકને કહ્યું કે તું
ધનને કહે કે, આપણે વડિલોપાર્જિત દ્રવ્ય પાછું છે, મારે તારે
કમાવાની કાંઈ જરૂર નથી. નંદકે ધનની વતી બાજર ઉત્તર
આપ્યો કે “ તમારા પુત્ર ધનની વ્યાપારને ના જાહેર જવાની
પ્રજ્ઞા પ્રગણ છે. જે તમે તેને અટકાવો. તે તેના હૃદયમાં
ધણે અસંતોષ ધરે. આ નથી તે ધણે પાનિય પામશે ”
નંદકનાં આવાં ઉત્તર સાંભળી વૈદ્યવણુ ધનને મારે જવાની
આજ્ઞા આપી, કેટલી આજ્ઞા સાંભળી નંદકે પુરૂષ થત. નંદકે

આવી તે વાત ધનને જણાવી. ધન મેળવવાની ઇચ્છાવાળા ધનના હૃદયમાં તેથી ઘણો ઉત્સાહ પ્રગટ થઈ આવ્યો. તત્કાલ ધને નીચે પ્રમાણે નગરમાં જાહેર ઘોષણા કરાવી.

“ સુશર્મ નગરના સર્વ લોકોને ખબર આપવામાં આવે છે કે વૈશ્રમણ્ય શેઠનો પુત્ર ધન આવતી કાલે વ્યાપાર કરવાને માટે તામ્રલિપિ નગરમાં જવાના છે, માટે જે કોઈને સાથે આવવાની ઇચ્છા હોય, તેણે તૈયાર થઈ જવું. જેને ભાતું વગેરે મુસાફરીની વસ્તુઓ નહિ હોય તેને તે પૂરી પાડશે. ”

આ જાહેર ઘોષણા સાંભળી કેટલાએક પુરવાસી વ્યાપારીઓ નેની સાથે જવાને તૈયાર થયા હતા. ધને મુસાફરીને માટે વાહન તથા વ્યાપારની સામગ્રી વગેરે તૈયાર કરી લીધી અને પ્રયાણ કરવાનો સમય નિશ્ચિત કર્યો.

આ વખતે મલિનમતિ ધનશ્રીએ પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે આ પ્રવાસની વાત બહુ સારી બની, પણ પ્રવાસની અંદર મારો ચાર નંદક સાથે જાય છે તે વાત સાંભળી મને ચિતા થાય છે, માટે કોઈ પણ પ્રકારે મારે પણ સાથે જાવાનું થાય તો વધારે સારું. આ પ્રમાણે વિચારી કપટી ધનશ્રી નેત્રમાં કૃતિમ આંસુ ડાઘી ધન પ્રત્યે બોલી “ આર્યપુત્ર, તમે હવે મુસાફરી જવા તૈયાર થયા, તો પછવાડે મારે શું કરવું ? ” “ તમારે વડિલ જનની સેવા કરવી. અને નેમની આજ્ઞામાં વર્તવું ” ધને શુદ્ધ હૃદયથી જણાવ્યું. પતિના આવા વચન સાંભળી કપટી ધનશ્રી બોલી—“ સ્વામી કો વાત મને છે વડિલ જનનો મારા હૃદયમાં

જે છે, પરંતુ જે લખે મને ઠોડી આજ્ઞા કર્યો, તો હું મારા
પ્રાણને ઠોડી દઈશ. આ પ્રમાણે કહી રોની ધનશ્રી ઉભે સ્વરે
દરન કરવા લાગી. તેવામાં ધનની માતા શ્રીદેવી ત્યાં આવી.
મહાતાના આજ્ઞાથી ધનશ્રી ધનની ખાઠેર નીકળી, ધનશ્રીની
પ્રજ્ઞા આથી શ્રીદેવીએ તેણીને જાણે કશું જવાની મનને માગ્યા
કરી. પછી માતાએ પુત્રને ટિપ્પણ આપ્યાં કર્યું, " જાણ, તારે
દીર્ઘ દેશવરચંદ્ર જન્મનું છે, તે દેશમાંથી આવેલી પુત્રા મુંગમ
ધવો, પુલક છે, ત્યાં રહી કમળ ઉપાસન કરતું, અતિ કષ્ટ ભરે.
હું છે. તું કોઈ સીતે કંદાળી. એક પાંગીશ નદિ, તું મુનુસન
છે. મારે કંદાળી આપણમાં તકરાર રહેશે. અને કમળ જોડે કશું
પુલક પામ્યું કરશે. પોરંવાર પને ઉમી જાવર આપણે રહેશે.
અને મારીને જાણવવામાં પ્રવળ કરશે. " માતાની આ ટિપ્પણ
પને સંપ્રત્યાગી જુગીકાર કરી. પછી શ્રીદેવીએ ધનશ્રીની માતા-
ને કહેવણી કરી કે " તમારી પુત્રને રતિ મારે બિરોધ કરવા આ-
મા આપી " માતા દેશમલીને માતાની પુત્રા પ્રજાને પ્રજાજાગી
આતા આપી. અને પાસણા ત્રિદશ લવણી ધનશ્રી પુલકમાં
પુરી કરે.

ધન નેતાના ગામમાં જ્યાં વિદેશના નેતાઓ આવે છે, ત્યાં
જાને ધનશ્રી પણ તેવી જાણે. તેણી જાણે તેને જાણે કશું
આપણે માતાને જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને
જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને
જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને
જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને
જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને માતા જાણે તેણી ને

રૂદ્રદેવના કુલમાં ઉત્પન્ન થયો હતું. પેહલા હું પુષ્પપુરમાં
 રહેતો હતો. કોઈ નકારા કર્મના યોગે મારામાં જુગારનું
 હૃદયસન દાખલ થયું. વિશ્વમાં નિંદવા યોગ્ય એના
 એ જુગારના વ્યસનને લીધે મારા સ્વજનોએ મારો
 બહિષ્કાર કર્યો. ” તે મહેશ્વરદત્તના આવા વચન સાંભળી
 દયાળુ ધને પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે “ જરૂર આ કોઈ
 પુરૂષ મોટા મનવાળો લાગે છે. કારણ કે તે પોતાનું હૃદય જાણે
 છે, અને તેને લઈને હૃદયમાં પશ્ચાત્તાપ કરે છે. ” આ પ્રમાણે
 વિચારી ધને કહ્યું, “ ભદ્ર, આ વળતે હું તારે માટે શું
 કરું, તે જણાવ ” ધને આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો એટલે તે જુ-
 ગારી કાંઈપણ જોલી શક્યો નહિ. તે નીચું મુખ કરી ઉભો
 રહ્યો. જ્યારે તેના તરફથી કાંઈપણ ઉત્તર મળ્યો નહિ, એટલે
 ધને તેની પાછળ આવતા જુગારીઓને પૂછવાને નંદકને મોક-
 લ્યો—નંદકે તેઓને જઈને પૂછ્યું; એટલે તેઓએ કહ્યું કે, આ
 મહેશ્વરદત્ત જુગારમાં હારી ગયો છે, તેની પાસે અમે સોળ
 સોના મહોરો માગીએ છીએ. નંદકે તે વાત ધનને જણાવી
 એટલે ધને તેની વતી સોળ સોનામહોરો તે જુગારીઓને આ-
 પી તેને મુક્ત કર્યો. પછી મહેશ્વરદત્તને સ્નાન કરાવી સારા
 વસ્ત્રો પહેરાવ્યા. અને ભોજન કરાવ્યું. સર્વ રીતે તેને સ્વસ્થ
 કર્યા પછી ધને કહ્યું, ભાઈ, હવે જુગાર રમીશ નહિ. હું તને
 જોખમું પડે છે. હવે આપીશ, તે વડે વ્યાપાર કર. ઉભય લોકમાં
 વિરૂપણ એક જ રમવાની શી જરૂર છે ? ”
 ધને એ જોખમું અન સાંભળી મહેશ્વરદત્તના હૃદય ઉપર

સારી અસર થઇ. તેણે પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવા માંડ્યો—
 “અરે ! હું કેવો અધન્ય અને નાલાયક છું. આ ધનચેઠ મારા
 પિતા રૂદ્રદેવની સમાન મારી તરફ કેવું વાત્સલ્ય રાખે છે ?
 આ લોકમાં પરોપકારી પુરૂષોને ધન્ય છે. તેમણે મારી ઉપર
 કેવો ઉપકાર કર્યો ! હવે મારે પુરૂષાર્થ કરી મારા પિતાના કુ-
 ળને ઘટે તેવું કામ કરવું જોઇએ અને આ ઉપકારી પુરૂષને યોગ્ય
 ઉત્તર આપવો જોઇએ.” આણું વિચારી મહેશ્વરદત્ત વિનયથી
 બોલ્યો—“ મહાશય, આજે તમારાં કર્શન થયા તેને માટે હું
 ધન્ય છું. આજની મેં જુગારનું દુર્લસન છોડી દીધું છે અને
 પુરૂષમત ગ્રહણ કર્યું છે. મારા આ અપવિત્ર ચારિત્રથી મને શરમ
 આવે છે. આપની પાસે વધારે શું કહેવું ? પણ આપે મારે
 માટે જે પરિશ્રમ લીધો છે, તેને હું સક્ષણ કરીશ.” આ પ્રમાણે
 કહી અને ધનને પ્રજ્ઞાન કરી મહેશ્વરદત્ત તે નગરીની જાહોર
 નીકળી ગયો. તેણે મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે, ‘ આ લોકમાં એક
 ધર્મજ્ઞ સ્થિર છે. ’ આવા નિશ્ચયથી પોતાના પિતાના
 પૂર્વભિત્ર યોગિશ્વર નામના એક મહાવ્રતધારી મુનિની પાસે
 તેણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. અને પોતાના મલિન જીવનને સર્વોત્કૃષ્ટ
 પદે ઊત્તરવળ જનાવી દીધું.

વાંચનાર, પરોપકારી ધનતું આ ચારિત્ર ધ્યાનમાં લેજો.
 તેણે કાઠપણ હેતુ વગર મહેશ્વરદત્ત જુગારીનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો.
 તેના મલિન આત્માને સન્માર્ગે ચડાવ્યો. દયા અને પરોપકારથી
 સુતા એવા પુરૂષોનો એ સ્વભાવજ છે. તેઓના હૃદયમાં બી-
 જાના શુભનું ચિંતન થયાં કરે છે. તેઓ પ્રત્યુપકાર તથા

કીર્તિની ઈચ્છા રાખતા નથી. માત્ર સ્વધર્મ અથવા સ્વકર્તવ્ય જાણીનેજ તેવા કાર્યો કરે છે. ધન્યાવતાર ધને જો મહેશ્વરદત્તને આલંબન આપ્યું ન હોત તો તે જુગારના દુર્વ્યસનમાં વિનષ્ઠ થઈ જાત. પણ પરોપકારી ધને તેને એ દુર્વ્યસનરૂપ મહા જ્વાલામાં દગ્ધ થતો બચાવ્યો છે ને તેના જીવનને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિમાં મૂક્યું છે.

પ્રિય વાંચકવૃદ્ધ, તમે પણ આવી પરોપકારવૃત્તિ ધારણ કરવાને સદા ઉત્સુક રહેજો. મહેશ્વરદત્ત જેવા પતિત આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાને સદા તત્પર રહેજો, જીજ્ઞાસુ સહાય આપી દુઃખમાંથી ઉદ્ધાર કરવો તેના જેવું પુણ્યાનુબંધી કાર્ય એકે નથી. પવિત્ર માનવ જીવનનો ઉપયોગ તેવાજ કાર્યમાં છે. પરોપકારી પરોપકારવૃત્તિ પણ તેજ ગણાય છે. મનુષ્ય જીવનની મહત્તા પણ તેમાંજ છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

વિશ્વાસવાનિ વનિતા.

એક દુર્લભ પુસ્તક મમુદ કિનારે કિર્તિ જોડો પુસ્તકમાં છે. તે પુસ્તક વિશ્વાસવાનિ વનિતા નામનું છે. તેના ઉપાખ્યાયે આપવાને આપના પાત્ર તેવા દેખાય છે. જલ-સંધિના પી-ઉપર વિવિધ જાતના જંતુઓ વિશ્વાસવાનિ થઈ ગયા છે. તે દુર્લભ પુસ્તક મમુદ કિર્તિના મહાન ઉપકાર માને

છે. કમ્બુ વાર વિશ્રાંતિ લીધા પછી તેણે સમુદ્રને ઉદ્દેશીને કહ્યું
 “હું ગાંધીર જળનિધિ તેં મારા પર મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે. સાત
 રાત્રિ દિવસ સુધી મારા શરીરની તેં પૂર્ણ રક્ષા કરી છે. તારામાં
 વાસ કરી રહેલો મોટા જંતુઓ પાંચ તારી આજ્ઞાને વશ થઈ
 મને બચાવ કરી ચક્રવા નથી. તારા દ્વારજાની સાત દિવસ
 સેવા કરવાથી હું તદ્દન નીરોગી થઈ ગયો છું. હે મહાનુભાવ
 મહાસાગર, તેં મને સાત દિવસ સરણ આપ્યું હતું. તેને માટે
 હું તારો યાવજીવિત આભારી છું. વળી તું એક જળમય
 અને મોટા કૂર. માંદગીઓને આશ્રય આપનાર છે તે છતાં તે
 મારા સ્વજનથી પુણ્ય વધારે કાર્ય કર્યું છે. જે માણસ મારી સાથે
 પવિત્રતાથી જોડાયેલ છે, જેનું રે. પણ કરવાને હું યાવજીવિત
 બંધાયો છું અને જેને સુખી કરવાને હું વિદેશમાં વ્યાપાર
 કરવાને નીકળ્યો છું, તે માણસે મારા વિશ્વાસનો ઘાત કરી
 મને આ સ્થિતિએ પહોંચાડ્યો છે. મને વિશ્વાસઘાત કરી દુઃખી
 કરનાર માણસ કોણ છે ? તે બચવાની તારી ઈચ્છા થઈ હશે
 માટે હું તે માણસને તારી સમક્ષ યોગબાવું છું. તે વિશ્વાસ-
 ઘાતી વનિતા મારી પોતાનીજ સ્ત્રી છે એ દુરાચારી દારાએ
 મને તારા અગાધ જળમાં નાંખી દઈ આ સ્થિતિએ પહોંચાડ્યો
 છે. પણ તારી કૃપાથી અને મારા આયુષ્યના જળથી મને એક
 પાટીયું હાથ આપ્યું અને તે વડે સાત દિવસ સુધી તરીને હું
 અહીંઆ તીર ઉપર વિશ્રાંત થયા છું હે જળનિધિ સ્ત્રીબતી
 કેવી કૂર અને ઘાતકી છે, તે આજ મેં પ્રત્યક્ષ જોયું છે. તેણીએ
 મારી ઉપર નિષ્કારણ વેર રાખી આવું હુદ કામ કર્યું છે. આ

સંસારમાં સ્ત્રી અસત્ય, છળ, અપાય, દોષ અને સાહસનું મંદિર છે. કલ્યાણના દ્વારની અર્ગલા છે અને નરકના માર્ગની નીચાણી છે.” આ પ્રમાણે સમુદ્રને ઉદ્દેશીને બોલતો તે પુરુષ સમુદ્રના તીર ઉપર વિશ્રાંત થઈ બેઠો હતો.

વાંચનાર, તમે આ હુઃખી પુરુષને ઓળખવાને આતુ થયા હશે; તેથી તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની અહીં આવશ્યકતા છે. પેલા મહેશ્વરદત્ત જુગારીનો ઉદ્ધાર કરી ધન હૃદયમાં ખુશી થઈ રહ્યો હતો. આ વખતે તેની હુદ્ડ સ્ત્રી ધનશ્રી અને તેનો જીવન નંદક એકઠા મળ્યા હતા. તે વખતે દુરાચારી ધનશ્રીએ વિચાર કર્યો કે “જ્યારે ધન અહીંથી વાહાણમાં બેસી વિદાય થાય, ત્યારે આપણે તેનો સમુદ્રમાર્ગે ઘાત કરવો. તેનો ઘાત કર્યા પછી આ સર્વ દ્રવ્ય લઈ આપણે ખીજે સ્થળે ચાલ્યા જઈશું.” ધનશ્રીના આ વિચારને નંદકે તે વખતે અનુમોદન આપ્યું નહીં. સ્વપ્નામાં પણ સ્વામીનો દ્રોહ ન કરવો જોઈએ એમ નંદકે ધનશ્રીને જણાવ્યું. તથાપિ પતિ દ્રોહણી ધનશ્રીએ તે વાત અંગીકાર કરી નહિ. કુટીલ હૃદયની ધનશ્રીએ નાગદંતા નામની એક પ્રવાજિકાની પાસે કોઈ પીડાકારી વેગ પોતાને હાથ કરી લીધો હતો.

ધનશ્રીના કહેવાથી ધન સમુદ્રયાત્રા કરવાને તૈયાર થઈ ગયો. તેણે પ્રયાણ વખતે દીન તથા અનાથ લોકોને દ્રવ્યના દાન આપ્યાં હતાં. તે દાનવીર ધન સમુદ્રનું પૂજન કરી પરિવાર સાથે વાહાણ ઉપર આરૂઠ થયો. વાહાણ અનુકૂલ પવનના ચોગથી સમુદ્રની સપાટી ઉપર વેગથી ચાલવા લાગ્યું. માર્ગમાં

ચાંદલાં પેલી પરિવારિકાએ આપેલા યોગ ધનશ્રીએ પોતાના પતિ ઉપર અજમાવ્યો. તે યોગના પ્રભાવથી ધન તંદન નિર્જળ થઈ ગયો. તેના હાથ પગ મુકાઈ ગયા, પેટ વધી પડ્યું, મુખ ઉપર સોચ ચડ્યા, હુધા નાચ પામી અને તૃપ્ત વધી પડી. શરીરની આવી સ્થિતિ થવાથી ધન કંટાળી ગયો. દુઃખી થઈ ગયેલા ધને પોતાનાં હૃદયમાં વિચાર્યું કે, મારાથી શરીરની ખીણ સહન થતી નથી, તો આ સમુદ્રમાં પડી આત્મઘાત કરું તો વધારે સારું, પણ તેમ કરવાથી આ સેવક નંદક અને પ્રિયા ધનશ્રીને દુઃખ થશે. ચાલતી વખતે માતાએ મને શિખામણ આપી છે કે, કદિ કંટાળણું નહીં અને સદા હૃદયમ્ રાખવી. વર્ગો જે જાંદર ઉપર મારે જવાતું છે, તે જાંદર હવે નશ્વક છે. આ પ્રમાણે ચિંતવી પ્રાણ ધને આત્મઘાત કરવાનો વિચાર માંડી નાળ્યો. અને મનમાં એકજ નિશ્ચય કર્યો, નિશ્ચય કર્યા પછી તેણે નંદકને કહ્યું “ જાણ નંદક, કર્મના પરિણામથી મારા શરીરની આવી સ્થિતિ થઈ છે. અને આ જાંદર હવે નશ્વક આવે છે, માટે આ દ્રવ્યનો સ્વામી તું થા અને આ સમુદ્ર ઉતર્યા પછી તું તે દ્રવ્યનો યોગ્ય ઉપક્રમ કર. જો આ રોગ મારા શરીરમાંથી દૂર થશે તો સારી વાત છે, નહિતો મારા પિતાના સંગ્રામથી તું મારે બ્રાત સમાન છે. આ પતિભક્ત ધનશ્રીને મારા પિતાની પાસે પહોંચાડજે ” આ પ્રમાણે નંદકને કહી નેણે ધનશ્રીને કહ્યું “ પ્રિયા, હું અને આ નંદકને સાંપું છું, તેની સાથે યાપ વિના મારી જન્મ વત્તરં. ” પવિત્ર ધનના આવા વચન સાંભળી નંદકે હૃદયથી શેવા માડ્યું તેને

રોતો જોઈ કપટી ધનશ્રીએ પણ રોવા માંડ્યું. નિષ્કપટી ધને તે બંનેને પ્રતિજ્ઞા આપી સમજાવીને શાંત કર્યા હતાં.

અનુક્રમે તેઓ મહાકટાહ નામના એક ઉપર આવી પોહ્યાં. ત્યાં નંદક તે દ્રીપના રાજાને મળ્યો. રાજાએ ઉતારે આપ્યો એટલે તેઓએ તેની અંદર આશ્રય લીધો. નંદક ધનશ્રીના જોવા કર ન હતો. અંદરથી સ્વામીભક્ત હતો. તેણે વેંચોને જોલાવી ધનના શરીરની ચિકિત્સા કરાવવા માંડી. કાંઈ ઉપાય લાગુ થયો નહિ. પછી નંદક પોતાના નગર મળવાને ઉત્સુક થયો. તે દ્રીપમાં બધો માલ વેચી નંદક ધનનિરોગી કરવાની ઇચ્છાથી ઉતાવળો વાહાણમાં બેસી ત્યાં આવી નીકળ્યો હતો.

હુટ હુટવા ધનશ્રીએ પોતાના હૃદયમાં વિચાર કર્યો કે “મારા કરેલા વેગથી આ શુભ મૃત્યુ પામ્યો નહિ. હવે ત્યારે તે દેહચિંતા માટે જાય, ત્યારે તેને વેગથી સમુદ્રમાં ફેંકી દઉં.” આવી હુટ ધારણા કરી ધનશ્રી તે સમયની સાંજે જઈ, હણવારે ધન વાહાણની અંદર પોતાની વિલા વિલામ્મી કહી દેહચિંતા માટે ગયો. હુટ ધનશ્રીએ દેહચિંતા માટે બેઠેલા જતને ધક્કો મારી સમુદ્રમાં ફેંકી દીધો. તેમ કરી પછી તેણે કપટીના હાથકાતે કરવા માંડ્યો અને સારી રીતે રોકાઈ પડેલા નંદક પ્રકિત થઈ તેની પાસે દોડી આવ્યો. ધનશ્રીએ જોયો નહીં એટલે નંદકે ધનશ્રીને કહ્યું, “ધનશ્રી, તમે ક્યાં છો?” ધનશ્રીએ વાતચાતના વર્ણનમાં “મેંલું સમુદ્રમાં જ પડ્યાં.” આ વચન સાંજના

નંદક પાછળ પડવાને તૈયાર થયો. એટલે જીવ પડિજને. તેને પંદરી રાખ્યો. વાહાણ ઉભું રાખી તે સ્થળે આગ્રપાત્ર તેની તપાસ કરાવી પણ ધનનું ચરીર કોઈ ઠેકાણે જોવામાં આવ્યું નહીં, પણ નંદક હૃદયમાં દુઃખ પામતો સ્વદેશ તરફ રવાના થયો હતો.

સમુદ્રમાં પડેલા ધનને આયુધ્યના યોગથી એક ભાંગેલા વાહાણનું પાટીયું હાથ આવ્યું, અને તેના યોગથી તે તરતો તરતો તીર ઉપર આવ્યો.

જે આ પુરુષ સમુદ્રના તીર ઉપર વિશ્રાંત થઈ સમુદ્રને દેશીને કહેતો હતો, તે સુથમનગરના વૈભવજીનો પુત્ર અને દુષ્ટ ધનશીનો પતિ ધન છે. ધન સાત રાત્રી મુખી સાગરને તરતો તરતો અહીં આવી પડ્યો છે. પોતાની સ્ત્રી ધનશીની દુષ્ટતાને માટે તે તેણીને હૃદયથી પિછારે છે.

પોતાની સ્ત્રી ધનશીના દુશ્મિનથી સંસાર ઉપર વિરજા થયેલા અને હૃદયની પવિત્ર લાવનાને બંનત કરતો ધન સમુદ્રના તીર ઉપર દાણવાર વિશ્રાંત થઈ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો. ત્યાં એક વચ્ચની માંક તેના જોવામાં આવી, તેણે માંક ઉખેળીને જોયું, ત્યાં તેમાંથી એક રત્નાવળી હાર નીકળ્યો. તેની બારે કાંતિ લેઈ ધન હૃદયમાં વિરમવ પામી ગયો. તેણે વિચાર્યું કે, આવો સુંદર હાર કોનો હશે. અને તે આ સ્થળે ક્યાંથી આવ્યો હશે ? આવું વિચારતો વારંવાર તે હારની ચોલાને નિરખતો. ધન પોતાના દેશની સમુખ જવાની ઈચ્છાથી હાથે હાથે આગળ ચાલ્યો.

થોડે દૂર જતાં પંચ મહાવ્રતને ધારણ કરનાર એક મહામુનિ તેની દષ્ટિએ પડ્યા. મુનિના દર્શનથી ધનનું હૃદય આનંદિત થઈ ગયું. મુનિની દષ્ટિ પણ ધનની ઉપર પડી, એટલે તેણે ધનને આવી કહ્યું, “ ભદ્ર, તમે અહિં ક્યાંથી ? હું તમારો આભારી પેલો જુગારી છું. તમારા પ્રતિબોધથી મેં ચારિત્ર ગ્રહણ કરેલું છે. હે ઉપગારી પુરૂષ, તમારી આવી અવસ્થા કેમ થઈ છે ? ” મુનિના કહેવાથી ધને તેને યોગખી લીધા, પછી તે વિનયથી બોલ્યો. મહાનુભાવ, તમે ચારિત્ર લઈ તમારા જીવનનો ઉદ્ધાર કર્યો, તે જાહુ ઉત્તમ કયું. હું આ સંસારમાં મગ્ન થઈ રહ્યો, તેથી અતિ દુઃખ પામું છું. મારી સ્ત્રી ધનશ્રીએ વિશ્વાસઘાત કરી મને આ સ્થિતિએ પહોંચાડ્યો છે, હવે મારી શી સ્થિતિ થશે ? તે કહી શકાતું નથી.

ધનના આવા દીન વચન સાંભળી મુનિ બોલ્યા—“ ભદ્ર, આ સંસારનું સ્વરૂપ દુઃખરૂપ છે. પૂર્વ કર્મના યોગથી પ્રાપ્તિ સુખ દુઃખ પામ્યા કરે છે. દરેક સંસારી ઉદયસ્તના ચક્રમાં આવ્યા કરે છે. તમે કોઈ જાતની ચિંતા કરશો નહિ. જેમ ક્ષીણ થયેલો ચંદ્ર પાછો પૂર્ણ થાય છે, તેમ તમે પાછા સારી સ્થિતિમાં આવી જશો. વિપત્તિ ઉપકારકારિણી સંપત્તિ થઈ જાય છે. જેમ અગ્નિ વિના અગુરૂ ચંદનના સુગંધનું માહાત્મ્ય જણાતું નથી, તેમ સાત્વીક પુરૂષનું માહાત્મ્ય આપત્તિ વિના જણાતું નથી. તમે મારા ઉપકારી છો. મારે તમને સર્વ વિકારની સહાય કરવી જોઈએ, પણ અત્યારે હું મુનિની સ્થિતિ- ના મુને સર્વ પ્રકારનાં સંયમ મેં ત્યાજ દીધાં છે. મારાથી તમારો

કાંઈપણ ઉપકાર થઈ શકે તેમ નથી, તથાપિ મારી પાસે એક ગારુડ મંત્ર છે. જે મંત્રને મેં અધ્યયન કરી સિદ્ધ કરેલો છે, તે મંત્ર હું તમને આપું છું, તે ગ્રહણ કરો. કોઈવાર તેનાથી તમારો ઉપકાર થશે.” મુનિના આ વચન સાંભળી ધન પોતાના હૃદયમાં ધણોજ સંતોષ પામ્યો. તે સંતુષ્ટ હૃદયથી બોલ્યો-“ મુનિરાજ મેં હવે નિશ્ચય કર્યો છે કે, પુણ્યના ઉદય વિના સંપત્તિ કે સુખ પ્રાપ્ત થતાં નથી. જો મેં પૂર્વે પુણ્યના કર્મ કર્યા હશે, તો મારો સંસ્કાર ઉદય થશે. નહિ તો હું આવી સ્થિતિમાં રહી પૂર્વના પાપકર્મનો ક્ષય કરું છું. જે પરિણામે મને લાભકારી છે. આપે જે મને ગારુડ મંત્ર ગ્રહણ કરવાને કહ્યું, તે વાત મને રસિકર લાગતી નથી, કારણકે એવા અપરિચિત મંત્રને સિદ્ધ કરવાની શી જરૂર છે ? ”

ધનની આ વાણી સાંભળી તે મહામુનિએ તેને ધન્યવાદ આપ્યો અને અતિ આગ્રહ કરી તે ગારુડમંત્ર આપ્યો. પછી ધનના ઉપકારનું સ્મરણ કરતા મુનિ આંધી વિદ્યાર કરી બીજો સ્થળે ચાલ્યા ગયા.

ધાર્મિક મનોવૃત્તિને ધારણ કરનારો ધન તે મુનિને વંદના કરી પોતાના દેશ તરફ જવાની ઇચ્છાથી આગળ ચાલ્યો હતો. મુનિના સમાગમથી તેના પવિત્ર હૃદયમાં પૂર્ણ સંતોષ થયો હતો, તથાપિ ક્ષણે ક્ષણે પોતાની વિદ્યાસલાતિની વનિતાનું તેને સ્મરણ થઈ આવતું અને તેથી તે હૃદયમાં પરિતપ્ત પામતો હતો.

વાંચનાર, આ પ્રસંગ તમે તમારા ચરિત્રમાં સદા સ્મરણમાં રાખજો. અલ્પમતિ અળખાનો કદિપણ વિશ્વાસ કરશે નહિ. દુરાચારી દારાઓ વિષયને વશ થઈ વિશ્વાસઘાતી થાય છે. કદિ સ્ત્રી કુલીન, વિદુષી અને વિનીત હોય, તથાપિ તેણીની ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ ધારણ કરવો, એ વિષમ છે. વનિતાના વિશ્વાસમાં દરેક અહસ્તે દીર્ઘ વિચાર કરવાનો છે.

પ્રકરણ ૫ મું.

મંત્ર પ્રભાવ.

સ્મશાન ભૂમીમાં એક શાંત પુરુષ દીન મુખ થઈ ઉભો છે. ચારે તરફ પ્રેતભૂમિનો ભયંકર દેખાવ થઈ રહ્યો છે. સ્મશાન અગ્નિની ભયંકર જ્વાળાઓ પ્રજ્વલિત થઈ રહી છે. વિશ્વને સંહાર કરનારો કાલ ઉપરા ઉપર શબની આહૂતિઓ આખ્યા કરે છે, ભસ્મીભૂત થયેલા મૃત મનુષ્યોની રક્ષાના ઢગલા આનુભાવ પડ્યા છે. તેમની ઉપર શ્રેણીબંધ સ્મશાનકુંભ આવેલા છે. પ્રેત ભોજનથી તૃપ્ત થનારા શ્વાનો ટોળે ટોળે ફર્યા કરે છે. સળ વાહનની સ્વારીને આવતી જોઈ આનંદમાં ઉછળતા શ્વાનો જાણે નામનું કરતા હોય, તેમ સામા જાય છે. કોઈ કેકાણે રહન પવન, કોઈ કેકાણે હાય વાયના અવાજો અને કોઈ કેકાણે અરે ના પોકારો સ્મશાનભૂમિને ગજવી મુકે છે.

આવી શૂન્ય ભૂમિમાં ઉભેલા તે શાંત પુરુષની પાસે એક ચંદાળ હાથમાં ખર્જ લઈને ઉભો છે. બાણી પ્રતિમા હોય, તેવો તે ચંદાળ દેખાય છે.

ચંદાળે હાથમાં ખર્જ લઈને વિચાર કર્યો કે, “રાજાએ આ પુરુષને વધ કરવાની મને આજ્ઞા કરી છે, પરંતુ આકૃતિ ઉપરથી જાણાય છે કે, આ પુરુષ વધ કરવા યોગ્ય નથી. પણ મારા જેવા સેવકને આ વિચાર શા માટે કરવો જોઈએ ? સ્વામીની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું, એજ મારો ધર્મ છે.” આ પ્રમાણે દૃઢ્યમાં ચિંતયી તે ચંદાળ જોઈએ—“હે જાણ, રાજાની આજ્ઞાથી આ વખતે તારા શ્વિતનો અંત લાવવાનો છે. તું આ જગતના શ્વ લોકને ખમાવી લે. અને તારા ઇશ્વરેવતું સ્મરણ કરી લે. હું જાતે ચંદાળ છું, પણ કેટલાંએક શ્રાવકોની સાથે મારે પ્રસન્ન છે, તેથી હું ચંદાળના જેવી દૃષ્ટિવાળો નથી. આલું કામ કરવાની મારી ઇચ્છા નથી, પણ શું કરીએ, અમારે રાજાની આજ્ઞા માન્ય કરવી જોઈએ. ત્યારે રાજાએ મને વધ કરવાની આજ્ઞા કરી, ત્યારે અમેએ રાજાને વિનંતિ કરી હતી કે, વધ કરવા લાવક માણસ બે સુદુર્ત વાર શુભ લાવના જાયે તો અમે ત્યાં સુધી તેને મારીએ નહીં તેમ કરવાને આજ્ઞા આપો. રાજાએ અમારી આ વિનંતિ ધ્યાનમાં લીધી હતી, માટે હું તને ઈશ્વર સ્મરણ કરવાને કહું છું.”

ચંદાળના આવા શુભ વચન સાંભળી તે પુરુષ પોતાના દૃઢ્યમાં વિચાર કર્યો કે “આ કોણ જાતિ ચંદાળ લાગે છે,

કર્મ ચંડાળ નથી. આણું ચિંતવી તે જોડ્યો—“ અરે બાઈ, માફ સુખ ચિંતન થઈ ગયું છે. પુરુષ સહિત જીવેતો શું ચિંતન કરવાનું હોય ? શું રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે કર ” તેના આવા વચન સાંભળી ચંડાળે હૃદયમાં વિચાર્યું. “ અરે આવા સાધુ પુરુષને મારે મારી નાંખવો એ કેવી વિપરીત વાત કહેવાય ? આ પ્રમાણે તિથારી ચંડાળ મદુગદ કહે જોડ્યો. “ બદ્ધ ઈશ્વરના સ્મરણ કરી સ્વર્ગની સન્મુખ ઉભો રહે. ચંડાળના કહેવાથી તે ધીર પુરુષ સ્વર્ગ સન્મુખ ઉભો રહ્યો. પછી ચંડાળે ખર્જ ઉગામી કાઢી સ્વરે કહ્યું, “ લોકો સાંભળો. આ પુરુષે રાજપુત્રીને છેતરી ત્રેલોક્યસાર નામનો રત્નાવળી હાર હરો લીધો છે. એ આ રાધથી રાજા તેનો વધ કરાવે છે.” આ પ્રમાણે કહી ચંડાળે ખર્જ ઉગામ્યું, પણ દયાને લીધે તે ખર્જનો ઘા કરી શક્યો નહીં. તત્કાળ ખર્જ છોડીને તે પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. આ વખત તે શુન્દેગાર જોડ્યો—“ બાઈ શામાટે કરે છે ? રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે કર. ” ચંડાળે દીનતાથી કહ્યું, “ બદ્ધ તારા જેવા પવિત્ર માણસ ઉપર મારો ઘા ચાલતો નથી.”

આ પ્રમાણે ચંડાળ અને તે પુરુષની વચ્ચે વાર્તા થતી હતી, તેવામાં લોકોનું મોટું ટોળું ત્યાં થઈને પ્રચાર થતું હતું. તે પુરુષ અને ચંડાળ સ્મશાનમાંથી તેની પાસે આવ્યા. તેવામાં તે ટોળામાંથી આ પ્રમાણે પટકની ઉદ્ઘોષણા થઈ. “ રાજાના પ્રથમ પુત્ર સુમ ગંગાને સપ્ત કર્યો છે. તે સપ્તના ઝેરથી અચેતન થઈ પડ્યો છે, મંત્ર તથા ઔષધીનો પ્રયોગ તેની

ઉપર આવતો નથી. હવે જે કોઈ એ સર્પના ક્યોલા રાજપુતને
જીવાડ્યો, તેને રાજા મનોવાંછિત વસ્તુ આપશે.”

આ પ્રમાણે હૃદયોપદ્રા સાંભળી તે અપરાધીએ ચંડાળને
કહ્યું “ જાણે ને વારી ઇચ્છા હોયતો હું આ રાજકુમારને
હવતો કરું. પછી હું રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે મને મારજો.”
ચંડાળે ખુશી થઈ પોતાની ઇચ્છા જણાવી, જોટલે તે પુરૂષે આ
હૃદયોપદ્રાના પટકનો સ્પર્શ કર્યો. રાજાના માથાસો તેને
રાજાની પાસે લઈ ગયા અને તે સર્વ વૃત્તાંત રાજાને જણાવ્યો.
પછી રાજાએ આજ્ઞા આપી જોટલે તે પુરૂષે ગારડ મંત્રથી તે
રાજપુતને સજીવન કર્યો. તે પ્રત્યક્ષ અમરકાર જોઈ રાજા ઘણાજ
પ્રસન્ન થઈ ગયો. પછી રાજાએ અને રાણીએ તેની ઉપર આ-
ભૂષણોની વૃદ્ધિ કરી ત્યારે તે વીર પુરૂષે કહ્યું, “રાજાના મારે દ્રવ્ય-
ની ઇચ્છા નથી. જો મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરવી હોય તો મને મારવા
આવેલા જાતિથી ચંડાળ એવા ચંડાળની ઇચ્છા પૂરી કરો.”

તેના આ વચન સાંભળી રાજા ખુશી થઈ ગયો. તેણે
પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે, “ આ કોઈ સત્યવાન પુરૂષ લાગે
છે. તેનો અપકાર કરનાર ચંડાળ ઉપર તે શામાટે ઉપકાર કરતો
હશે ? ” આવું વિચારી રાજાએ છડીદારને મોકલી તે ચંડાળને
જોલાવ્યો. ચંડાળ પાસેથી તેનો ફેટલોએક વૃત્તાંત સાંભળી રા-
જાએ ચંડાળના મનની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને કહ્યું, જોટલે ચંડાળે
વિનયથી જણાવ્યું કે “ જો મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરવી હોય
તો વધ કરવાની આ મારી અપવિત્ર આશુવિકાથી મને મુક્ત

કરો.” રાજાએ તત્કાળ ચંડાળને તે અધમ આજીવિકામાંથી મુક્ત કર્યો અને તેને કેટલુંએક દ્રવ્ય આપ્યું. તે ચંડાળ પોતાને દ્રવ્યનો લાભ થયો તેના કરતાં પેલા પુરૂષને જીવિતનો લાભ થયો તેથી વધારે ખુશી થયો હતો.

વાંચનાર, પ્રસ્તુત પ્રસંગને જાણવાને આતુર થયા હશે. તેમની આતુરતા દૂર કરવાને તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે.

મુનિ પાસેથી ગારૂડ મંત્ર લઈને ધન પોતાના દેશ તરફ રવાને થયો હતો. ભવિતવ્યતાથી આકર્ષાએલો ધન ત્યાંથી ચાલતો ચાલતો શ્રાવસ્તી નગરીમાં આવી પહોંચ્યો હતો. પૂર્વના પીડાકારી કર્મજળથી ધન હળુ મુક્ત થયો ન હતો. તેના અધમ પ્રારબ્ધમાં હળુ કર્મપીડા લોગવવાને લખ્યું હતું. શ્રાવસ્તી નગરીના રાજા વિચારધવળનો ખજાનો ચાર લોકોએ હાંટી લીધો હતો. તેની તપાસને માટે રાજપુરૂષો તે નગરીની બાહિર માર્ગમાં આવતા મુસાફરોને પકડતા હતા અને તેમનો બાકો લઈ જો તેઓ નિર્દોષ લાગે તો તેમને છોડી મુક્ત હતા. હુંખી ધન પૂર્વ કર્મની પ્રેરણાથી એજ માર્ગે ચડ્યો. રાજાના સુબટોએ તેને પકડ્યો અને પૂછ્યું કે, “ તું કોણ છે ? અને ક્યાં જાય છે ? ” નિર્દોષ ધને જવાબ આપ્યો. “ હું સસુદ્રના તીર ઉપરથી આવું છું અને સુશર્મ નગર તરફ જઈ છું. ” ધનના આ ઉત્તર ઉપર તેમણે ધ્યાન આપ્યું નહીં અને તેઓ તેને પકડીને રાજાના મંત્રીની પાસે લઈ ગયા. મંત્રીએ

આપેલા ગાડું મંત્રના પ્રભાવથી ધન શ્રાવસ્તી નગરીમાં વિચરવાનું થયે હતો. કૃતરૂપ પુરૂષ કરેલા ઉપકારનો બદલો આપ્યા વિના રહેતો નથી “એ નિતિસૂમંત્રનું સ્મરણ કરતો ધન શ્રાવસ્તી નગરીના રાજાની આજ્ઞા લઈ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો હતો. શ્રાવસ્તીપતિએ તેની સાથે સહાયભૂત થવાને કેટલાએક માણસો મોકલ્યાં હતાં.

વાંચનાર, ધનના આ ચરિત્રનું મનન કરી વિચાર કરજો. કૃતરૂપ પુરૂષ ઉપર કરેલો ઉપકાર કદિ પણ નિષ્ફળ થતો નથી. પેલા જુગારીનો ઉપકાર ધનને આ પ્રસંગે પૂર્ણરીતે સહાયભૂત થયો હતો. ગાડું મંત્રના પ્રભાવથીજ ધનના જીવતનો અને યશનો બચાવ થયો હતો. જો તેની પાસે ચમત્કારી મંત્ર ન હોત તો ધનની શી સ્થિતિ થાત, તે વાંચનારના ખ્યાલમાં છે. આ પ્રસંગે પેલા દયાળુ ચંડાલના પ્રવર્તન ઉપર પણ વિચાર કરવાનો છે. ચંડાળ જાતિમાં પણ એવા સર્જનો પ્રગટ થાય છે અને તેઓ તેમના શુભકર્મમાં પણ પોતાની સર્જનતા પ્રગટ કર્યા વિના રહેતા નથી. ચંડાળ કહેવાથી ચંડાળ થતા નથી. ધનનો વધ કરવાને આવનારો ચંડાળ હતો, પણ તેનામાં કેવી સંજ્જનતા હતી ? તે ધનની આકૃતિ જોઈ વિચારમાં પડ્યો હતો. ધનના વધ કરવાને માટેજ રાજાએ તેની યોજના કરી હતી, પણ દયાના પ્રભાવથી તે ધનનો વધ કરવાને શક્તિમાન થયો નહોતો. આ પ્રસંગે ધન પણ તે ચંડાળ તરફ કેવા જાવ રાખ્યો હતો. ચંડાળના મનવાંછિત પરા કરવાની માગણી કરી હતી. જે

માંગણીનો રાજાએ સ્વીકાર કર્યો હતો. અને તે ઉત્તમ ચંદા પોતાની નીચ વૃત્તિથી મુક્ત થયો હતો.

મિયા વાચકવૃંદ, આપા ઉત્તમ ચરિત્રોનું મનન કરી તમારા હૃવનનો સુધારણા કરવા તત્પર થાઓ. અને પરોપકાર વૃત્તિના મહામતને અંગીકાર કરી આ અમૂલ્ય માનવહૃવન સાર્થક કરાઓ. સઃજનતાના આવા ઉદ્દેશો માનવહૃવનની જિવ્યતાને ચોપણ કરનારા અને માર્ગાનુચારીના પવિત્ર ધર્મને પ્રતિ શ્રોધ કરનારાં છે.

પ્રકરણ ૬ હું.

રતનાવળીનો પુનર્સર્જન.

ધાવસી નગરીના રાજા વિચારધવળની પાસેથી પ્રતિષ્ઠા મેળવી અને રાજાએ આપેલા માણસોને સાચે હર્ષ થત ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો હતો. તેના હૃદયમાં સ્વદેશ તરફ જવાની અતિ ઉત્કંઠા હતી થત હવે દુઃખથી મુક્ત થઈ રાજપુતપોતે નામે હર્ષ ઉત્સાહ તથા સ્વદેશ તરફ જતા હતો, પણ તેના પૂર્વ કર્મોએ તેને હમુ નહન મુક્ત કર્યો ન હતો. હવે તેની પાં બીજી આર્પાન જન્મુપા વચ્ચે હતી કે એ આર્પણની વાત થત ત્યારે સ્વમાપ્ત પણ નથી પોતાની સાચે ચાલતા નાતા પદિસરથા તે નહન નિર્જલ હતો. પણ તેના પૂર્વ કર્મો ઉચ્ચમાલ થઈ ને આપે નમ્ર નામવાને ગવાર થયા હતા રાજપુતવાના પવિત્ર સાચે

આપણી પ્રસ્તુત વાત્તાનો નાયક ધન ગિરિસ્થલ નામના એક નગરના સીમાડા ઉપર આવી પોહ્યાઓ હતો.

આ સમયે ગિરિસ્થલ નગરના રાજા ચંડસેનના ખજાનામાં મોટી ચોરી થઈ હતી. તે નગરના સીમાડા ઉપરના માર્ગમાં જે કોઈ મુસાફરો નીકળતા તેમને ખાંધીને રાજાની પાસે લઈ જવામાં આવતા હતા.

ધન તેના પરિવાર સાથે એજ માર્ગે આવી ચડ્યો હતો. સપરિવાર ધનને જોતાંજ રાજાના પોલીસોએ તેમને પકડ્યા અને તેમની પાસે જે સામાન હતો, તે કબજે કરી લીધો. તેઓને ખાંધી કોટવાળની પાસે લઈ જવામાં આવ્યા. કોટવાળે ગર્જના કરી પૂછ્યું, “ તમે કોણ છો ? ક્યાં જતો છો ? અને તમારી પાસે શું છે ? ” તેમણે ઉત્તર આપ્યો—“ આવસ્તી નગરીના રાજાના હુકમથી અમે સુશર્મનગર તરફ જઈએ છીએ. આ સાર્થવાહુ ધનજી પાસે રાજાએ આપેલું એક આભૂષણ છે, તે સિવાય બીજું કંઈ નથી.” કોટવાળે કહ્યું “ તે આભૂષણ કેવું છે ? તે બતાવો.” કોટવાળના કહેવાથી તેમણે તે આભૂષણ બતાવ્યું. આભૂષણને કોટવાળે ઓળખી લીધું. તે ઘણાં વખત પહેલાં જોવાયું હતું. પછી તેમને પકડી રાજાની પાસે લાવવામાં આવ્યા. “ મારા રાજ્યમાં જે જે ચોરી થાય છે, તે આ લોકોને કમવે છે,” એવું ધારી રાજાએ તેમને કારાગૃહમાં પૂરી દીધા, અને તેમની પાસે મચ્છુરીનું કામ લેવાની આજ્ઞા કરી.

ધન વગેરે બધાઓ દુઃખી થઈ કારાગૃહમાં પડ્યા હતા.

(૨૦૩)

આ વખતે રાત્રે પોલીસ લોકોએ પકડેલાં એક સંન્યાસી સંભળ
મંત્રીની પાસે બાંધીને લાવવામાં આવ્યો. તે સંન્યાસી એ
હતો. તેની પાસે ચારીનું દબ્બ હતું. તેણે સંન્યાસીનો વેપ લઈ
આ બેંચી કરી હતી. મંત્રીએ રાજની આજ્ઞા લઈ તેને વધસ્થા
નમાં મોકલી દીધો. પોલીસ લોકો, બ્યારે તેને વધસ્થાનમાં લઈ
ગયા, ત્યારે તેના અંગ ઉપર મંત્રીનો લેપ કરવામાં આવ્યો હતો.
તેના કંઠમાં કટોરાનો હાર પેઢરાવ્યો હતો, ગરુડ ઉપર કરવી
રના પુષ્પોની માળા નાંખી હતી, માથાપર નકાર છત્ર ધરાવ્યું
હતું. તેને ગધેરા ઉપર બેસાર્યો હતો. અને તેની આગળ ડિંડિમ
વાદ્ય વાગતું હતું. આ પ્રમાણેના સરવથઈ તેને વધસ્થાન
ઉપર લાવવામાં આવ્યો હતો.

બ્યારે તે વધસ્થાન ઉપર આવ્યો, ત્યારે તેણે નિસાચો
નાંખી અને લોકોને જોઈને પેલાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે, "મને
પેલા સુનિએ જે કહ્યું હતું, તે અન્યથા મળ્યું નહીં. હવે દબ્બના
સ્થાનો જે મારા બહુવામાં છે, તે આ લોકોને કહી આપું." આણું
વિચારી તે પોલીસ લોકો પ્રત્યે બોલ્યો— "સાંભળો, હું મારી
અથવા વાન જણાવું છું. આ નગરમાં બધી ચારીઓ મેં કરેલી
છે. તે દબ્બ તેને લોકોને કોંપી દઈ પછી મને મારી નાખે." ચારના
આ વચન પોલીસ લોકોએ મંત્રીને જણાવ્યાં. પછી મંત્રીએ
તે વાત કબુલ કરી ને તે સ્થાનોમા વર્ષ તપાસ કરી તો - ૫
દબ્બ હાથ ઝામ્યું પણ પેલું આબુપણ જોવામા આવ્યું નહીં,
આવી રીતે ચારના વચનની અન્યથા જોઈ મંત્રીએ તે -

કાંતલાલી કર્યું. “ભાઈ, તારું અચર્યન વિધાનમાન મારે છે. મારું કામ છે ? અને તારામાં સ-પાસપણું અને આશાણું અને પદપદા વિદ્યોતી રમ દેખાય છે ?”

તે ક્યારે જોડાયો-મનસાથે, આશાન મહા મારું વચન કાઢ્યો—“પુણ્યવાળી બાંધર પુણ્યવાળી નામે ત્યાર છે. તેમજ અધિવેશનન નોડની દેવરામી નામે બોર પાસાય હતો. મેંને મારાવાળું નામે હું પુત્ર હતું. ‘હિંસા કરવાથી સ્વર્ગ મળે છે’ એમ જોડાની અને હું પ્રતિપાદન કરતો હતો. એક વખત દેવલાલે પુણ્યને વાચનામાં લઈ ગયામાં આવતા હતા, તેમને જોઈ મેં કહ્યું કે, ‘આ ચોર છે. તેમને મરણી તાળો.’ આ વખતે કોઈ અવધિયાની મુનિ તે સ્થળે આવી થયા. મારું જો વચન તેમના સાંકળવામાં આવ્યું. એટલે તેઓ જોડ્યા. “અંકા અસાવવાનો વિલાસ કેવો કદ વારેલો છે ! આ પુરૂષ શાંત છતાં કેવું કઠોર વચન બોલે છે !” મુનિના આ વચન સાંભળી મેં પ્રજ્ઞાન કરીને તેમને પૂછ્યું. “પ્રભો મારામાં શી અસાવતા છે ?” મુનિ શાંતતાથી બોલ્યા—“કદાચકડયી અને વિરૂદ્ધ ઉપદેશથી આ લોકો ચોર નથી, તે છતાં તેમને તું ચોર કહે છે અને તેમને મારવાની આજ્ઞા કરે છે. કહિં સત્ય હિંમ, તો પાણુ જનાથી બીજાને પીડા આપ, તેવું વચન ન બોલવું જોઈએ. વળી આ ચોર નથી, તેમને ચોર કહેવા, તે સર્વ રીતે અસત્ય છે. તેમજ તું ‘હિંસાથી સ્વર્ગ મળે છે’ એવો વિરૂદ્ધ ઉપદેશ આપે છે. કારણ કે ‘પ્રાણી માત્રની હિંસા કરવી જોઈએ’ એવું સર્વ ધર્મમાં કહેલું છે. તેમ વળી પૂર્વે કરેલા કદાચ-

તું આ બાલકનો પુત્ર થયો છે. તારો અતુલ્ય ભક્તિ હું આ સં-
 સાધવી પિરકા થયો છું. મેં પુત્ર તારીને પૂછ્યું કે, "મારે
 અવશેષ કુળ કેવું જોયપડ્યું છે?" ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, "તને
 જે બાકીની વિઠંબના થયો છે, તે હોડો પ્રત્યક્ષ મયો." તે જા-
 નીના આવા થયન સાંજાથી મેં બવ પાછી દીકરા કદમ કરી. માત્ર
 શુદ્ધ સ્વર્ગવાસી થયા છે. તેમની પાછી ગતિદિશાટિની અને આ-
 કાંશ્વરમિની એવી બે વિદ્યાઓ મેં પ્રાપ્ત કરી છે. તે વિદ્યા આપવી
 વગર શુદ્ધ મને શિષ્ય આપી હતી કે, તારે કદિયુ અસત્ય
 બોલ્યું નહિ. અને જાણિતી બંધન રહી નેથી મીનીને આ
 વિદ્યાના મંત્રનો એક દુઃખને આપે વર ને કરવેલ આ કારી
 સીઓએ મને પૂછ્યું કે, પ્રાપ્ત મને નેકરે વગરે કંઈકો
 કેવેશા એવા વિષય જુઓને કાલી આપી દેવું થયેલું મનમાંથી
 કેમ થયેલું સીઓએ આવેલ કંઈકરનેથી પ્રાપ્ત કંઈકો મેં તે-
 મને હાથમાંથી ઉતાર આપ્યો કે "મારી પ્રિયતા વિશેષથી મેં
 આ કુદર મત કીધું છે." આ પ્રત્યક્ષ હું નિષ્ઠા થયન
 જાણ્યો અને મેં તે મત ન કર્યો નેથી હું આજે કદીના માત્ર
 સામે પકડાયેલો છું. તે મંત્રી, તે પત્ની ને બાળુ છે,
 તે તમારી નાજદ છે."

તેના આ જ પત્રના અંતમાં મંત્રીને કહ્યું "અત્યંત રાજકુ-
 તે આજુબાજુ જ્યાં કેન એવાના આપુ નથી?" તેણે જવાબ
 આપ્યો "મેં તે જ કુદર આપવી નહોતી. જ્યાં ને આપ્યું
 છે તે આજુબાજુ જ્યાં ને આપવી નહોતી. આજે આપુ હતું"

વળી ગયો અને ધન સાધ્યા સાથે લગ્ન થઈ રહ્યો. જે બાજુ પક્ષી
પેલો રતનાવળી દ્વાર લઈ ગયો હતો તેણે આ વાતની
ઉપર તે દ્વાર સુકેલો, તે ધનના ભોખામાં આવ્યો. ધને તે દ્વાર
મંદિર કર્યો અને તે આવસ્ટી નગરીના રાજ્યને આપવાને ઇચ્છા
કરી. જ્યારે મને દ્રોણે યુદ્ધ ત્યાંથી પાછું ફરી આવ્યું ત્યારે, જેટલો
ધન વહના પુછા ઉપરથી ઉતરી ત્યાંથી આગમ આવ્યો ગયો.

આ તરફ આવસ્ટી નગરીમાં ઘોડી સુકેલા પેલા રાજાના
માણસો પાછા ફરી રાજાની પાસે આવ્યા. તેમણે જઈને ધનને
સર્વ વૃત્તાંત રાજ્યને નિવેદન કર્યો. તે સાંજથી રાજાએ સુરે
યધને - હાલુ - આર નીચ લોકો, તમે જેવા નરરત્નને ઉઠાડી
આદિ કેમ આવ્યા / હું તમારો જેવો હું કે હું કે ત્યાં
કુમ્ભી પોતે ધનને લાવ્યો નહિ, ત્યાં મુખી તમને આ નગરમાં
પેસવા દેવામાં નહીં આવે. આ પ્રમાણે કહી રાજાએ તેમને
પિતાના નગરની બાહર કાઢી મૂક્યા. તેઓ દરિદ્રીની જેમ માથે
કાંઠામાં ધનને આરે તરફ શોધવા લાગ્યા, પણ દિવસે મુખ-
પાસે જામના નગરમાં તેઓ જઈ ચડ્યા અને ત્યાં તેઓ
ધનને જઈ મળ્યા હતા. ધનને સાથે લઈ તેઓ આવસ્ટી નગરીમાં
આવ્યા અને રાજાને મળ્યા. ધને રાજાની પાસે રતનાવળી દ્વાર
મુકી પોતાનો અર્થ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યો. તે રાજા સાંજથી
રાજા આદ્ય પામી ગયો અને તે પ્રસન્ન થઈને જિજ્ઞાસુ - નર-
વ. ન, તમારી રત્નવળ જેમ હું આજુ દાદ્ય પંચો હું અને આ

પ્રકરણ ૭ મું.

યશોધર સૂરિ.

નવપદ્ધતિ યથેલા અશોકવૃક્ષની નીચે એક મહામુનિ
બેઠા હતા. તેમની આસપાસ અનેક મુનિઓ પરિવૃત્ત થઈ રહેલા
હતા, તેમણે દ્રવ્ય અને ભાવ અને રૂપ નિર્મળ હતાં. ભાવરૂપ
સ્વરૂપમાં મૂલ તથા ઉત્તર ગુણો પ્રકાશી રહ્યા હતા. તેમણે
ચારિત્રના ચળકાટથી અમૃતના જેવું ઉલ્લસ. યશ સંપાદન
કર્તુ હતાં. તેમની આકૃતિ ઉપર સુંદર ભવ્યતા દેખાતી હતી.
સુખમુદ્રા પ્રસન્નતાથી પરિપૂર્ણ હતી. તેમની મનોવૃત્તિ જંગલનાં
સર્વ પ્રાણીઓનાં શુભને ચિંતવતી હતી. તે ચિંતવનથી લલાટ
ઉપર પટેલી પ્રથુ રેખાઓ મળ, વચન અને કાયાની ત્રિપુટીની
શુદ્ધિ સૂચવતી હતી. તેમનાં સર્વ અંગ ઉપર શાંતિની શાંતિ
પ્રજ્વા પ્રસરેલી જોવામાં આવી હતી.

આ મહાન આચાર્યની પાસે એક શાંત મૂર્તિ પુરૂષ
આવ્યો. તેણે તે મુનિશ્રેયરના ચરણકમળમાં વંદના કરી.
અને તે પિનપથી તેમની સન્મુખ બેઠા. એ પવિત્ર પુરૂષની
વૃત્તિની શુદ્ધતા જાણી સૂરિવર શાંત સ્વરથી બોલ્યા—“ જાહે,
તું કોણ છે? અને આ પ્રદેશમાં ક્યાંથી આવે છે? ” મુનિવરના
મુખથી આ પ્રશ્ન સાંભળી તે પવિત્ર પુરૂષ નમ્રતાથી બોલ્યો—
“ મહાનુભાવ, હું આહલ ધર્મનો ઉપાસક ધાવક છું, હું મુશ-
ર્મનગરનો રહેવાસી છું. માફ નામ ધન છે. હું લાંબો મુશાફ-

રીમાં અનેક જાતના મુખ દુઃખનો અનુભવ કરી હમણાં ઘેર આવ્યો છું. હું ઘણા દિવસોએ ઘેર આવ્યો તેથી, મારા માતા પિતાએ મારે માટે મોટો આનંદોત્સવ કર્યો હતો. જેન ચેત્યો માં મહા પૂજા લાણાવી હતી અને ચાચકોને અગણિત દાન આપ્યાં હતાં. અમારા નગરના રાજાએ પણ મારે નગરપ્રદેશોત્સવ કરી ઘણી ખુશાલી દર્શાવી હતી. મારે ધનશ્રી નામે એક સ્ત્રી છે, તેણી મારી સાથે મુસાફરીમાં હતી. તેણીએ કુબુદ્ધિથી મને સમુદ્રમાં પાડી નાંખ્યો હતો. અને પોતે છટકીને મારે ઘર નાશી આવી હતી. ત્યારે મારા માતા પિતાએ મને મારી સ્ત્રીની વાર્તા પૂછી ત્યારે મેં એકાંતે જ સત્ય વાત કહી, તે તેમની પાસે જણાવી હતી. મારી સ્ત્રી ધનશ્રીનો એ વૃત્તાંત સાંભળી મારા માતા પિતાએ મને કહ્યું કે, ' વસ, હવે એ અધમ સ્ત્રી તારે હાથક નથી, માટે કોઈ બીજી કુડીન કન્યાની સાથે તારા લગ્ન કરીશું. ' મારા માયાજી માતા પિતાના આ વચન સાંભળી મેં કહ્યું, ' મુલ્ય માતા પિતા, હવે એ મારે માટે ચિંતા કરશો નહિં. આ સંસાર તેથી દુઃખરૂપ છે. ' આ પ્રમાણે કહી હું મારા મિત્રોની સાથે યજ્ઞને મંદિરે ગયો. ત્યાં યજ્ઞની પૂજા કરી મેં ચાચકોને દાન આપ્યાં. તે પછી લીલન કરી આ સિદ્ધાંત ઉદ્ધાનમાં આવ્યો છું. અહીં આવતાં આ અર્યોકકુલ નીચે આપ મહાનુભાવના મારે દર્શન થયાં. "

વચનાર, તમોએ, આ ધનનું અવશિષ્ટ અરિત મરણુ છે હવે તમારાથી કાઢપણુ અદ્વાત રહ્યું નથી. ધનવળી નગરીનો મુલ્લાફરી કરી ધન મેળાના જાન મુલમને નગરના આવ્યો હતો.

અને ત્યાંથી તે મહા સિદ્ધાર્થ નામના ઉદ્યાનમાં આગ્યો છે. ત્યાં તેને સુરિવરનાં દર્શન થયાં છે. તે સુરિવરનું નામ યશોધર સુરિ છે. આંત મૂર્તિ યશોધરસુરિના દર્શનથી ધન ધન્યવાદનો પ્રાપ્ત થયો છે. આ યશોધરસુરિ મૂળ રાજપુતમાં ઉત્પન્ન થયેલા છે. કાશ્યપ દેશના રાજા વિનયધરના તેઓ પુત્ર છે. આ સંસારની વિચિત્રતા એક તેઓ તે ઉપર વિરજા થઈ ગયાં છે. તેમની મનોવૃત્તિ દાંતિસુધાના પ્રવાહમાં તરે છે. રાજ્યોત્તીની રિયતિને પિત્તાતી તેઓ રાજ્યોત્તી ગમ્યા છે. ધન્ય છે, એ મહાનુભાવને । સુરિ યશોધર સુરિ નવધારી યજ્ઞ દેવા, ખજુ તેમના સુરિવર રવાનાવિક સાંદર દેશીયમાન રહ્યું હતું. તેમની સખ્ય આકૃતિમાંથી રાજ્યોત્તી પ્રજા પ્રકાશથી હલી નોરવજી, નેત્રાની અંબજા, રજ્જરચમની વિદ્યાજ્ઞતા, રકષાની મોહતા અને અનુ કૃપી બાહુની શીર્ષતા—એ મહાનુભાવની કાવ્ય રૂપિને સુવર્ણા હતા.

સુરિવરની આવી રિયતિ એક દુહર્ષમાં આરંભ થાનેલા મન વિનયથી બોલ્યો—“સમજન, આપના ચારિત્રીક મનાવ મનુસિંગી મહાન અકિલનો દર્શક છે; તે છતાં આપે આ સંસારનો ભાગ કરી એ અકિલનું સહરણ લાભાટે રહ્યું છે । એવું કેમ પ્રજલ ધરજ હતું કે જેથી આપને આ સંસાર કેપરથી વિરલજાન કેપલ થયો છે । આપે પેપરિક મુખનો એકી હાલે અન્યાદર રયો એવન દાંડ રહ્યું મહાન હેતુ હોયો એવનું”

સુરિ આન રજરથી બોલ્યા—“હા, આ સંસાર નિર્વેદ રજાનું

મંદિર છે. ક્ષણે ક્ષણે દુઃખદાયક એવા સંસાર ઉપર વિરક્ત થવાય તેમાં શું પૂછવાનું છે ?”

ધન વિનયથી બોલ્યો—“ ભગવન, એ વાત તો સર્વને સાધારણ છે. હવે આપના ચારિત્રમાં કાંઈ વિશેષ હોય તે સ્થાવવાની કૃપા કરો. ” શાંત અને કલ્યાણરૂપ આકૃતિવાળા ધનને જોઈ સૂરિ બોલ્યા—“ ભદ્ર, જો મારું ચરિત્ર સાંભળવાની જ ઈચ્છા હોય તો સાંભળ—પૂર્વે વિશાલા નગરીમાં અમરદત્ત નામે રાજા હતો. સતીવ્રતના યશને ધારણ કરનારી યશોધરા નામે તેને સતી રાણી હતી. તે યશોધરાના ઉદરથી મારો જન્મ થયો છે. એ મારો નવમા ભવનો અવતાર હતો. માતાપિતાએ મારું નામ સુરેન્દ્રદત્ત પાડ્યું હતું. તેઓને હું વધુ પ્રિય હતો. પિતાએ કમળના જેવા નેત્રોવાળી નયનાવળી નામે એક સ્ત્રીની સાથે મારો વિવાહ કર્યો હતો. તે સુંદરી, રૂપ અને ગુણોથી મારા હૃદયનો મુક્તાવળી હાર બની હતી. જ્યારે હું યોગ્ય વયનો થયો, એટલે મારા પિતા અમરદત્તે મને રાજ્ય આપી દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી. સમ્યક્ત્વને ગ્રહણ કરી અને ગૃહસ્થધર્મને અનુસરી હું સારી રીતે રાજ્યનું પાલન કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે હું યૌવનવયના અંત ઉપર આવી પહોંચ્યો. એક વખત મારી સ્ત્રી નયનાવળીની આરસિકા નામની દાસીએ મારા કેશમાં આવેલું પળી બતાવ્યું અને મેં તેનું ધર્મદૂત પરીકે અવગેહ્યું કેશ ઉપર પળી આવેલ જોઈ મારા હૃદયને વેરવ્ય કેપલ થઈ આવ્યો. હું ચિંતવવા

લાગ્યો—“ અહો ! આ સંસાર અસાર છે. મનુષ્ય જીવિત
 ક્ષણવારમાં નષ્ટ થઈ જાય છે. સર્વ જીવોના યૌવન અને આયુ-
 ધ્ય દિવસ અને રાત્રિના મિથથી ખડે ખંડ ત્રુટ્યા કરે છે,
 તથાપિ મૂઠ્ઠા જીવ જાણી શક્યો નથી. સૂર્ય અને ચંદ્રરૂપી
 બળદો જીવોના આયુષ્યરૂપી જળ લઈ દિવસ અને રાત્રિરૂપ
 ઘડી (ઘડાઓ) ના સમૂહવડે કાળરૂપી રેંટને સદા બમાવે
 છે. ત્યારે જો જીવિતરૂપી જળ ફીણ થઈ જશે અને ફેડરૂપી
 ધાન્ય મુકાઈ જશે, પછી તેનો કોઈપણ ઉપાય નથી. તે છતાં
 માણસ મુખી રહે છે; જો આશ્વર્થની વાર્તા છે. તેથી મારે પ્રમા-
 દનો ત્યાગ કરી મત મંહણ કરવું યોગ્ય છે.” આ પ્રમાણે ચિંતવી
 મેં મારા એ અભિપ્રાય મારી સ્ત્રી નયનાવગીને જણાવ્યો. તે
 ધર્મવતી સ્ત્રીએ વિનયથી કહ્યું, “ પ્રાણુનાય, આ મારા આત્મા
 મેં આપને અર્પણ કર્યો છે, તમે જે વસ્તુ પ્રથમ માસ કરશો,
 તે વસ્તુને હું પાછળ માસ કરીશ. જો તમે મતધારી થશો,
 તો હું પણ તમારી સાથે મતધારિણી થઈશ.” મારી સ્ત્રી નય-
 નાવગીના આ વચન સાંભળી મારો અંતરાત્મા અતિ પ્રસન્ન
 થયો. મેં હૃદયમાં વિચાર્યું “ અહો ! આ સાધ્વીનો મારી ઉપર
 કેવો સંનંદ છે ? તેણી મારા ચિંતને કેવી રીતે જાણી શકે છે ?
 તેણીના વિવેક અને સુખ દુઃખની સમાનતા અપૂર્વ છે ” આ
 પ્રમાણે હું ચિંતવતો હતો, તેવામાં મારો એક બંદી બોલી
 ઉઠ્યો “ સૂર્ય ઉઠ્ય પામી, તપી, જગતને ઉગ્રાત આપી
 અસ્ત પામે છે.” બંદીના આ વચનો મારા વિરક્ત બાવને
 પાપણ કરનારા થઈ પડ્યાં. મેં વિચાર કર્યો કે, “ આ જગતને

પ્રકાશ કરનાર સૂર્યને એકજ દિવસે આટલી અવન્યા થાય છે, તો જીવ લોકની શી વાત કરવી ? એ જીવલોકને ધિક્કાર હો. ” આ પ્રમાણે કેટલોક વિચાર કરી હું પ્રદોષ વખતે મારા એકાંત ગૃહમાં ગયો. ત્યાં મારી સ્ત્રી નયનાવળી હીપકની શ્રેણીથી મંડિત એવા એ સ્થાનમાં રહેલી હતી. રતિની જેમ તેણીનું સુંદર રૂપ મારા આવાસને પ્રકાશિત કરતું હતું. નયનાવળી તે કાળે નિદ્રાધીન થઈ ગઈ હતી. મેં નયનાવળીને જોઈ વિચાર કર્યો કે, “ જો હું, આ પ્રેમી પત્નીને છોડી ચાડ્યો. જ્યારે તો તે જરૂર પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરશે. ” આવું ચિંતવી હું તેની પાસે પલંગ ઉપર સુઈ ગયો. મને નિદ્રા આવી ન હતી. હું માત્ર નેત્રો મીચી તે નયનાવળીના પ્રેમનો વિચાર કરતો હતો. ક્ષણવારે તે સ્ત્રી પલંગ ઉપરથી ઊઠીને જમીન ઉપર સૂતી, પછી તેણીએ હળવે હળવે દાર ઉઘાડ્યું અને તે બાહરે ગઈ. તેણીને બાહરે જતી જોઈ મારા મનમાં વિચાર થયો કે, “ આ સ્ત્રી મારા વિયોગના ત્રાસથી વખતે પ્રાણનો ત્યાગ કરશે, માટે હું પલંગ ઉપરથી ઊઠી તેણીની પાછળ ગયો. મારા હાથમાં એક ખડ્ગ મેં ધારણ કરી રાખ્યું હતું. પ્રથમ તો હું એક તરફ ઉભો રહ્યો. નયનાવળી દારની બાહરે નીકળી આગળ ગઈ, ત્યાં કાંઈ કુખડો પહોંરાગીર સૂતો હતા, તેને તેણીએ જગાડ્યો. તે જોઈ હું તો આશ્ચર્ય પામી ગયો. તે કુખડો જાગીને બોલ્યો- “ અરે શંખિણી, આજે આટલી મોટી કેમ આવી ? ” તેણીએ કરગરતે કહ્યું “ આજે રાજા મોડેથી સુવા આવ્યા હતા, તેથી મારે વિજાંબ થયો છે. ” પછી તે કુખડો મારી સ્ત્રી નયનાવળી સાથે સંગત

ધયો. એ દેખાવજોઈ હું અતિ ક્રોધાતુર થઈ ગયો. રોપામી મારા
 હાઠ કંપવા લાગ્યો. ખંડ જેવી વિચાર્યું કે, “એ જને પાપીઓને
 હું મારી નાંખું, ગણ સહુવારે પુનઃ એ ચિત્તબુંડે, આ પુરુષ
 જ્ઞાત જોયો છે અને આ સ્ત્રી શીલ રહિત છે. વળી મારે મત
 લેવાની હઠ છે, એ હું આ જનેને મારી નાંખીશ તો મારા
 કુમારની લોકોમાં હીલસા થશે.” આવું ચિંતવી ખંડને મ્યાનમાં
 નાંખી હું વાસનુંડમાં ગયો. વળી એ વિચાર્યું કે, “આ જગતમાં
 સ્ત્રીઓ વ્યાધિ, વિષ, રોગી, મારી અને મૃત્યુ રૂપ છે, મારે
 એના સંગથી દૂર રહેવું યોગ્ય છે. આ વખતે જો મુનિશ્રમ
 અંગીકાર કરે તો મારા માનવ જીવનની સાર્થકતા થાય.” હું
 આ પ્રમાણે ચિંતવતો હતો ત્યાં મારી કુદ સ્ત્રી નવનાવળી આવીને
 અનેક ભાતની ખુશામત કરવા લાગી. તે વખતે હું તાદ નિદા
 કરી સુષ્ક ગયો અને તેણીની અવગણના કરી. એમ કરતાં પ્રાતઃ
 કાળના વાજત્રો વાગવા લાગ્યાં. અને આકાશને રજાવાળી
 કરતો અરુણોદય થયો. તે વખતે મંત્રજ પાકક જંદી નીચે
 પ્રમાણે બોલ્યો—

વિપર્ય વદના મુક્ત તમઃકેશા વિમાવશે ।

પરલોકસ્પર્શસ્થાંસુ રાતુનિષ વાત્વતી ॥ ૧૧

“તુજને વર્ણ જલલાવી અને અંધકાર રૂપી કેશ મુક્ત
 સુદી સન્નિ રૂપી નાવિકા પરલોકમાં રહેલા નૃષને જગ આપવા
 ને જતી હોય, તેવી દંખાય છે.”

ખંડીના મુખની આ વાત સાંભળી હું મારા વાસનુંડની

આહરે આવ્યો. પછી પ્રાતઃકાળનું નિત્ય કર્મ કરી હું સભા-
મંડપમાં બેઠો અને ત્યાં મારા મંત્રીઓને જોવાની તેમની સાથે
કુમારને રાજ્ય આપવાની મસલત કરી. તે વખતે મારા મંત્રી-
ઓએ વિચાર કરીને કહ્યું. “ રાજન, આપના કુમાર શુભધર
હવે બાળક છે, માટે ત્યાં સુધી આપને રાજ્ય છોડવું યોગ્ય
નથી. પ્રજા પાલન કરવું, એ આપનો ધર્મ છે.” મંત્રીઓનો
વિચાર જાણી મેં કહ્યું. “ મંત્રીઓ, તમે કહો છો, તે યોગ્ય છે.
પણ અમારા કુળની એવી મર્યાદા છે કે, જ્યારે યમરાજનો પુત્ર
(પળીયા) આવે, ત્યારે રાજ્યાસન ઉપર અમારે રહેવું જ
જોઈએ.” મંત્રીઓએ કહ્યું, “ મહારાજ, એ સત્ય છે, પણ આપ
બધું જાણો છો, માટે આપને અમારે કંઈ કહેવાની જરૂર નથી.”
પછી મેં તેજ વિચારમાં બેઠો દિવસ નિર્ગમન કર્યો. જ્યારે રાત્રિ
પડી, એટલે હું મારી પૂર્વવત્ પત્નીનો અનાદર કરી સુઈ ગયો.
રાત્રે હું અર્ધ જાગૃત અને સુષ્પ્ત અવસ્થામાં રહ્યો. શયનકારે મને
એક સ્વપ્ન આવ્યું. “ જાણે હું મેહિલના ઉપરના ભાગમાં બેઠો
હતા, તેવામાં માતાએ મને સિંહાસન ઉપરથી પાડી નાંખ્યો.
હું ગજડનો ગજડતો નીચે સાતમી બુમિકાએ જઈ પડ્યો. પછી
માતાએ મને પૃથ્વી ભાગથી બેઠો કર્યો અને પુનઃ મંદીરની ઉ-
પરના ભાગમાં મને સ્થાન આપી દીધું. તેમ જ મને હું જાણતો યમ
રાજનો અન્વેષણ કરી મેં વિચાર કર્યો કે, “ આ સ્વપ્ન મને
આજ રાત્રે જાગૃત કર્યું છે. શુભકાળે હવે મેં જાણ્યો
જે, “ મહારાજ શુભધરને મળે. હવે તે વખતે મિત્ર
જે, “ મહારાજ મને મળે. મુજબ મને જાણ થતો છે.”

નમાં રહેલો હતું, જે થયે તે જોગવવાને તૈયાર હતું” આ પ્રમાણે ચિંતવન કરતાં તે સત્રી પ્રસાર થઈ ગઈ, પ્રાતઃ કાળે હું મારા સસામંડપમાં આવી બેઠો હતો, તેવામાં મારી માતા પરિવાર સાથે ત્યાં આવ્યા. મેં આદરથી તેમને માન આપ્યું, તેમણે મારા શરીરનું આરોગ્ય પૂછ્યું, એટલે મસ્તક નમાવી મેં તેમને આરોગ્ય નિવેદન કર્યું. તે પછી મારા મનમાં વિચાર થયે છે, “આ વખતે આ માતા અહિં આવ્યા તે થોડું થયું. હું તેમને મારા અભિપ્રાય દર્શાવું. જો હું તેમને પ્રથમ દીક્ષા લેવાની વાર્તા કહીશ, તો તેઓ મારા સ્નેહને લઈને તે વાતમાં વિમ્મ ઉત્પન્ન કરશે, માટે પ્રથમ મારે તેમને પેલા બચકર સ્વપ્નાની વાત જણાવવી, એટલે તે હયાળુ માતા મને ચારિત્ર લેવાની આજ્ઞા આપશે. આવું ચિંતવી મેં તેમને મારા બચકર સ્વપ્નાની વાત કહી સંભળાવી. પછી જણાવ્યું કે, “હું માતાને મને આજ્ઞા આપે તો હું કુમારને રાજ્ય આપી દીક્ષા ગ્રહણ કરું. કારણ કે, જો હું પ્રમાદમાં રહીશ તો સ્વપ્નામાં મેલેલ અપરથી પડવાનો જે પ્રસંગ જોવામાં આવ્યો છે, તે પ્રત્યક્ષ રીતે પ્રાપ્ત થશે.” મારા આ વચન સાંભળી પૃથ્વીપર પગ પછાડી માતાએ કહ્યું, “વત્સ, ચિરંજીવ રહે અને રાજ્ય કર. તારા અનિષ્ટનો નાશ થાઓ.” આ પ્રમાણે જોત્રી તુર્ત ફરી પુત્ર-વન્ધવ માતા બોલ્યા—“પુત્ર, એ હુઃસ્વપ્નનો નાશ કરવાને તું પુત્રને રાજ્ય આપ અને માત્ર થોડા દિવસને માટે સાધુનું લિંગ પારણ કર.” માતાની આ આજ્ઞા મેં પ્રમાણ કરી. દાણવારે વિચાર કરી માતા ફરી બોલ્યા—“વત્સ, વેદન્ટ વાક્યથી

જળચર, સ્થળચર અને ખેચર પ્રાણીઓ વડે કુળદેવીઓની પૂજા કરી શાંતિ કર્મ કર, એથી તારા કુસ્વપ્નનો દોષ દૂર થઈ જશે. ” માતાના આ વચનો સાંભળી મેં મારા કાન બંધ કર્યા અને પછી કહ્યું, “ માતા, તમે આ શું બોલો છો ? જીવનો ઘાત કર્યે શાંતિ કર્મ થાય નહિં. અહિંસાથીજ ધર્મ થાય છે. મનથી પણ જો જીવહિંસા ધારી હોય તો અનેકવાર મૃત્યુ થાય છે. બીજાને આપેલું દુઃખ પોતાના આત્માને થયા વિના રહેતું નથી. જે માણસ સર્વ પ્રાણી માત્રને આત્મવત્ જુવે છે, તેનેજ ઉભય લોકમાં શાંતિ મળે છે. ” મારા આ વચન માતાને ખરા ખર રૂચ્યાં નહીં. તેમણે આક્ષેપથી કહ્યું, “ પુત્ર, વેદમાં કહ્યું છે કે, પુણ્ય અને પાપ પરિણામને આધારે થાય છે. આ ચરાચર વિશ્વને હજી પશુ જો તે હણનારની બુદ્ધિ તેમાં લિપ્ત ન હોય તો તે પાપથી લિપ્ત થતો નથી. કમળનો કોશ જળમાં રહ્યો છે, તોપણ તે જળથી લિપ્ત થતો નથી. બુદ્ધિમાન મનુષ્યે કારણને લઈને પાપ પણ કરવું જોઈએ. મૃત્યુને આપનાર ઝેર પણ કોઈવાર ઔષધ રૂપ થઈ જાય છે. ”

માતાના આ વચનનો મેં ઉત્તર આપ્યો—“ જનની, તમારા આ મનથી હું જુદો પડું છું. મને નિશ્ચય થયો છે કે, પાપ કરવાથી કદિ પણ પુણ્યનું ફળ મળતું નથી. અમૃતની બુદ્ધિથી વિપરીતનાર માણસ ક્યારે પણ જીવતા નથી. આ જગતના પ્રાણીનપાત્ર કરવાના જેવું બીજું કશું પણ મોટું પાપ નથી. હિંસા કરીને દેહનું આરામ કરવું, એ બુદ્ધિનો વિપ્લવસાન. માતા આ વચનો માતાએ મન્ય કવ નહા ને કહ્યું,

"તે વચ્ચે તેને કહ્યું 'ગોચર કરો' એમ કહ્યું તેણે જવાબ નહીં આપ્યો.
 નથી. પંડિતો તે જોઈ કહ્યું 'જો વિચારમાં મારો કે.' 'કેવું કહ્યું
 કેવું?' જવાબમાં નાનકડો જોડો બારી મળી ગયો. 'એક તારા
 જોડાની મારાની બાજુ બેઠો બેઠો છે અને બીજા તારા જોડાની બાજુ
 બેઠો બેઠો છે. પણ પંડિતો જવાબમાં બેઠો કર્યો ન તો બેઠો
 બેઠો કહ્યું કે 'આજુ વિચારો મેં મારાને ૧૫૬ રીતે કહ્યું
 'માતા, મને મારાની બાજુ બેઠો બેઠો કર્યો નહીં. તેમ જોડો
 જોડો મારે પુત્રોની પૂજા કરવી છે. તો મારા કહ્યું, કપોત તારા
 માંથી કહ્યું.' આ પ્રમાણે કહી કહ્યું મારું જોડો મારા કહ્યું
 કાપમાં તેપારે કહ્યું, એક જોડો મારાની બાજુ પાડી રાખ્યો.
 અને મને કહ્યું કે, 'પંડિત, તારાં મારાની બાજુ કહ્યું મારું'.
 તારા વિના મારાની કી કીતે કહેવાય? મારાં કહ્યું પ્રમાણે જો
 તે કહીશ નહિ, તો તે બીજે પ્રકારે મારાની વપ કરી, એમ
 કહ્યું મારીશ.' આ પ્રમાણે મારો માતા કહેવાં કહ્યું, તેવામાં કુ-
 કુકાનો શબ્દ સાંભળવામાં આવ્યો. તે સાંભળી માતા બોલ્યાં-
 પુત્ર, જો તારે વિશેષ જીવંતિ ન કરવી હોય તો કુકા આ એક
 કુકાને મારી, કંપીને તેનું બહિષ્કાર આપ' તે વાતથી તે બો-
 લ્યો 'માતા તમે મને તેમ કર્યો, તો પણ મારા શિષ્યા બીજા
 કોઈનો પાત કું કરવાનો નથી.' મારો અર્થ આગળ બાજુ માતા
 વિચાર કરીને બોલ્યાં 'વચ્ચે, જો તારા મનમાં એક જીવંતિ
 હિંસાને માટે પણ વધારા હોય તો પિતૃના કુકા કરી તેની
 હિંસા કર. છેવટે તારા કન્યાણને માટે માતૃ જો વચન બીજાકાર
 કર' આ પ્રમાણે કહેલી મારી માતા પુનઃ મારા ચરણમ

પછી, માતાને આવો આગ્રહ જોઈ તેણીના મોઢાના પડથી
 માથું ટાવતેત્ર આચ્છાદિત થઈ ગયું. મેં તે વાત કબુલ કરી.
 પછી માતા પિટનો કુકડો બનાવી મને લાથે લઈ કુળદેવીના
 મંદિરમાં આવી. તેણે તે ગતિદાન આગળ પરી દેવીને કહ્યું-
 'હું દેવી, આ મારા પુત્રને હુસ્વર્ગ આપેલ છે, તેના અશુભ રૂ-
 બની નિવૃત્તિને માટે તમને આ કુકડાનું ગતિદાન આપવામાં આવે
 છે.' આ પ્રમાણે કહી મારા હાથમાં રહેલા ખજૂ વડ તેણીએ
 તે પિટના કુકડાને વાત કરાવ્યો. પછી તેણે એક રસોઈવાન
 શ્રીકાલીને કહ્યું 'પાચર, આ પિટ આલીને ગળન અને તેને
 સંધી લેનું' મારા મારા પુત્રને રોષ હતીકે આપણે' માતાના આ
 કવનો મને અસ્વિકાર થઈ પડ્યાં. મારા એ સખ સંભળનાર
 બાપ કુકડને રોષ થઈ આવ્યો. વડકાલ મેં માતાને કહ્યું 'મામા,
 તારા દાદા અને બાપને નાચા કરવાના મોઢાના કવના જેવે કુકડ
 ભગવંતે આપે છે. કાલકહે તેનાથી કુકડા મુશ્કેલ આવે છે. જે તેને
 દેહાવરનાં સ્કુ માંસ આપવાની અનુમતિ આપે છે, તે નેક પેલા
 માનને નાચારા રહીને પુણે લખ થઈ કુળસિમાં આવે છે. તો
 બાપવાળા, દાદા, દેડા અને વડકાલની શિશા માંસને નાંખી ખા-
 ના. મનુષ્યની સમાજ થઈ સકતા નથી.' મારા બાપે પિટાર
 માંસને લઈ તેને મારા દાદા પાસે લઈ ગયો. તેણે પાચરની શિશા

બીજે દિવસે મેં માટે રાજ્ય કુમારને સાંધી દીધું અને હું મત લેવાને તૈયાર થયો, તે વખતે નયનાવળીએ આવી જણાવ્યું કે, “પ્રાણનાથ, આનતી કાલે આપણું બંનેની સાથે દીક્ષા થાઓ” નયનાવળીના આ વચન સાંભળી મેં ચિંતવ્યું કે “શ્રીકૃષ્ણ આણું વિરૂદ્ધ ચેષ્ટિત કેમ છે ? એક તરફ તેણી દુરાચાર સેવે છે અને બીજી તરફ મારી સાથે દીક્ષા લેવા તૈયાર થાય છે. અથવા શ્રીકૃષ્ણનું ચરિત્ર વિચિત્ર અને સર્વના ગમનની જેમ પાંદુ હોય છે” આણું ચિંતવી મેં નયનાવળીને કહ્યું, “દેવી, હું તારા ક્ષેત્રને ધાંગતો નથી. તારે મારી સાથે દીક્ષા લેવાની જરૂર નથી.” મારાં આ વચનો સાંભળી તે શ્રીએ વિચાર કર્યો કે “જો હું મતિની સાથે દીક્ષા નહિ લઉં તો લોકો મને અપવાદ આપશે માટે આ રાજાને વિષ આપી મારી નાંખવો એ સાફ છે. જો હું તેની પાછળ મરવા તૈયાર થઈશ, તો બાળકુમારની રક્ષા માટે મંત્રીઓ મને મરણ કરતાં અટકાવશે. માટે સર્વની નજર સુકવી આ રાજાને વિષ આપી દેવું.”

કુલટા નયનાવળીએ આવો નિશ્ચય કર્યો. પછી લોજનનો અવસર થયો, એટલે રસોઈઆઓ અનેક જાતના લોજન પઢાયો મારી પાસે લાવ્યા. તે વખતે નયનાવળી વિષ સહિત એક પાંચનરણ લાવી. લોજન સમાપ્ત થયા પછી આચમન કરતી વખતે તેણીએ મને સુવર્ણ આપ્યું. મેં તે ખાઈ જગપાન કર્યું. પછી હું પડખ ઉપર જઈને બેઠો, તેવામાં ઝેર ચઢવાથી હું નિશ્વેશ ધર્મ પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. મારી આવી સ્થિતિ જોઈ પાંચ રહેલો પ્રતિહાર રંવામાં ઢોળીને વિષવેદને બોલાવા ગયો,

તેવામાં તો ‘ અરે ! વૈદ બોલાવ્યો તે સાડું નહિ ’ એમ વિચારી મારા ઉપર ઉત્તરીય વસ્ત્ર નાંખી નયનાવળી હાહાકાર કરી મિથ્યા રૂઢન કરવા લાગી. અને મારા કંઠને વળગવાના ખાનાથી તેણે પોતાની આંગળીથી માડું ગળું દાખી દીધું, અને હું તેથી પ્રાણ રહિત થઇ ગયો. તે પછી હું આર્તધ્યાનથી મૃત્યુ પામીને હિમાલયની દક્ષિણમાં આવેલા સિલિધ્ર પર્વત ઉપર મયૂર પક્ષી થઇને અવતર્યો. એક વખતે કોઈ શીકારી મારી માતા ઢેલને મારી, મને બાળકને લઇ ગયો. ને કોઈ નંદા પાટકના રહેવાસી કોટવાળને માત્ર બશેર સાથે લઇ તેણે મને વેચી દીધો. જ્યારે મારે પાંખો આવી એટલે હું કીડાઓનું ભક્ષણ કરતો અને તૃષા, ટાઢ અને તડકાની વેદનાને સહન કરતો હતો. અનુક્રમે મને પીંછીઓનો કલાપ ઉત્પન્ન થયો, એટલે તે કોટવાળે વિશાળા નગરીમાં જે મારો પુત્ર રાજ્ય કરતો હતો, તેને મને લેટ તરીકે આપ્યો. તે નગરમાં યશોધરા નામે મારી માતા હતી. તે અતિસારના રોગથી મૃત્યુ પામી ગઇ. તે કરહાટ નામના દેશમાં ધ્યાન્યપૂરક ગામની અંદર કુતરા થઇ અવતરી. તેના ધણીએ પશુ તેના સ્વામી ગુણધર રાજાને તેને લેટ કર્યો. એક વખતે અમો બંનેને વિશાલા નગરીમાં રાજાની સભામાં લાવવામાં આવ્યા. અમને જોઇ રાજાની અમારા પર ઘણી પ્રીતિ થઇ. પછી રાજાએ ધ્યાનપોષક લોકોના અકાલમૃત્યુ નામના ઉપરીને તે કુતરાને સોંપ્યો અને પક્ષિપોષક લોકોના નીલકંઠ નામના ઉપરીને મને સોંપી દીધો. અને રાજાએ કહ્યું કે, “ મૃગયા અને શુકન જોવામાં ઉપયોગી એવું ” બંને પ્રાણીઓની

પત્ની રક્ષા કર્યો. આ પ્રમાણે કંઠી રાજાએ અમેઘો તેમને
ઓપી દીધા પછી સંજા અમારા બંનેનું લાલન પાલન કરવા
લાગ્યો.

એક વખતે રાજાના નીલમણિમય મેઢેલ ઉપર હું ચઢ્યો
હતો. તેવામાં કાંઈ વારાંગનાના ગાયન સાથે મૃદંગનો ધ્વનિ
મારા સાંભળવામાં આવ્યો. તે સાંભળી મને મેઘધ્વનિનો શ્રમ
થયો, એટલે હું નાચવા લાગ્યો. હું નૃત્ય કર્યા પછી ચિરકાલ
તે ઠંડાણે ઘોડા હતો, તેવામાં મેઢા કુમડાની સાથે ગોળ ઉપર
ઘેઠેલી નયનાવળી મારા જોવામાં આવી. બધું તેની વિવાહિત
વપ્તિ સાથે તેમ તેણી તેના ઉત્સવમાં ગેઠી હતી. તેણીને જોતાં
મને વતિરમરજી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પછી હું કોધાતુર ચાલુ
હીને તેણીની પાસે ગયો અને નખ તથા ચચ્ચી તેણીને પ્ર-
હાર કરવા લાગ્યો. મારા પ્રહારથી રોપાતુર ચચેટી નયનાવળીએ
તે કુમડા પાસેથી લોહાનો મુઝર લઈ મારી ઉપર પ્રહાર કર્યો.
એથી હું શિથિલ થઈ ટાઠર ઉપર ગબડી પડ્યો. નીચે ગયો ત્યાં
રાજા સોમદાનાજીએ રમતો હતો, તેણે મને પડતો જોયો, તે-
વામાં મારી પાછળ દેવીના પરિવાર પકડે પકડે અંમ કહેતો
આવી પહોંચ્યો. આ જોયા દોઢાહલ સાંભળી મારા પૂર્વજવની
માત્રા ને જ્ઞાન ઘડને જ્યાં રહેલ, તે જ્ઞાન મારી પાસે ઠોડી આ-
વ્યો અને તેણે મને ગળે પકડ્યો. ને જોઈ રાજાએ તે જ્ઞાન
ઉપર પા કર્યો કે જેથી તેણે મને મુખમાંથી છાત્રી દીધા અને
સાથે રૂપિરત્ન ધનન કરી પ્રાણુ છાત્રી દીધા તેની સાથે મારા

અને તે બાળ્યો—“માતા, આ મહાનુભાવ મોટું પુણ્ય છે તે
 નેનું. પદાવી સ્વર્ગમાંથી માતા પિતાનાં મેળને માટે પ્રાર્થનાને
 દાન કરતો અને તેના ઉપરનો ભાગ મારા અને તમારા માટે
 રાખતો.” રાજાના આ મતન કાંલજ્વલંબ મને જ્ઞાનસ્મરણ જ્ઞાન
 થઈ આવ્યું. તે પછી તેણીએ મારા પુછને કાંઈ રસોડામાં મો-
 હલાવ્યું. બાકીનું મારું ગાત્ર ઉઠી પદાવી મારા પુત્રે સ્થિત
 થઈ પડ્યું.

પહેલો સિથુમાર ચર્ચા મુખ્ય પાત્રીને ગરૂરી થયો અને હું
 તેણીના ઉદરથી બહાર થયો, એટલે તે માતાથી ઉપર વિરલ
 કરવા તૈયાર થઈ, તેવામાં કાંઈ મોટા પૂર્વપતિ બકરાએ આવી
 મને મારી નાંખ્યો, હું તેનાજ લોભથી તેજ લખતો પાછો તેજ
 માતાના ગર્ભમાં આવ્યો. મારા પૂર્વ જન્મનો પુત્ર રાજા મુંગવા
 કરવાને આવેલ, તેણે બાલ્યથી મારી સંગર્ભા માતા બકરીને મારી
 નાંખી. તેણીને સંગર્ભા બકરી રાજાએ તેણીનું પેટ ચીર્યું, તેમાંથી
 હું હવે નીકળ્યો. મને એક અમળપાલને સોંપવામાં આવ્યો.
 ત્યારે હું યુવાન થયો, ત્યારે મારા પુત્ર રાજાએ મુંગદેવીના જ-
 હિદાનમાં ગીઝા પનર પાડાએને માયા અને તેમનું માંસ પ્રા-
 લેણેને ખવરાવ્યા માટે સંસ્કારિત થયું. બકરાનું મુખ પવિત્ર છે,
 એમ લોકોની માન્યતા છે, તે ઉપરથી મને રસોડાના દ્વાર ઉપર
 બાંધવામાં આવ્યો. કાક અને જાનને ઉચ્છિષ્ટ કરેલા રાપેલા
 પકવાણની શુદ્ધિને માટે એ તે પકવાણને મુખ્ય, એટલે પછી
 પ્રાણલે તેને ખાઈ ગયા. તે પછી રાજા શુભર અંતઃ પુરસક્રિત
 ત્યાં આવ્યો. રાજાને જોનાજ અને જ્ઞાનસ્મરણ જ્ઞાન ઉપદ્રા થઈ

આવ્યું. અને તેથી મને બધો વૃત્તાંત સાંભરી આવ્યો. પ
રાજાએ બ્રાહ્મણોની પંક્તિઓ કરી તેમને કહ્યું કે, આ તમાર
પંક્તિઓ મારા પિતાઓની, માતાઓની અને કુલદેવીઓ
પંક્તિઓ હો. બ્રાહ્મણોએ તે અંગીકાર કર્યું. તે વખતે મેં ચિ
તવ્યું કે, મારો પુત્ર ધર્મને માટે આવા પ્રકારે યત્ન કરતાં પ
હું કર્મથી હુઃખી થાઉં છું. પછી રાજા સર્વ રાણીઓની સા
લોજન કરવા બેઠો. તે રાણીઓમાં નયનાવળી મારા જોવામ
આવી નહીં, એટલે મેં વિચાર્યું કે, ‘નયનાવળી ક્યાં હશે?’ તે
વખતે એક દાસીએ બીજી દાસીને પૂછ્યું કે, “સુંદરો, જોને
આજે જે પાડાઓ મારવામાં આવ્યા છે, તેની આ દુર્ગંધ આવે
છે.” ત્યારે તે દાસીએ જવાબ આપ્યો “બહેન, આ પાડાની
ગંધ નથી પણ નયનાવળી રાણીના શરીરની દુર્ગંધ છે. તેણીએ
સ્તનપટ પથ્થાથી મત્સ્ય બદલ્યું કરતાં કોદનો રોગ થયો તેથી
આ નડારી વાસ આવે છે.” ત્યારે બીજીએ કહ્યું “મત્સ્ય બદલ્યું
અને કોડ બંનેની આ વાસ નથી, પણ તેણીએ વિદ્યાસી રાજા
જેર આપી મારી નાંખતાં તેના પાપની દુર્ગંધ છે. આથી આ
પણે અહીંથી બીજે આવવા સહ્યો” આ પ્રમાણે કહી તે દાસીએ
આવી ગઈ. પછી મેં તપાસ કરી નયનાવળીને ધ્યાન આપીને
અવલોકી તે વળે તે નડારી સ્થિતિમાં પડી હતી. તેની આસપાસ
મેં નીચા મચ્છમચ્છની હતી તેણીના સતા ભેગોના ટોળા બાહેર
નહીં ગયા. હતા. તને જોતાંજ મારા પૂર્વની પ્રિયતમીને હું
તેમ કોડ કરવા આવ્યો. મને વિચાર થયો કે, “અહા આ મ
... મીન ...” કેવું ગદગદ મનુ છે? મંત્રીના મુખ, રાજા અને

ચરણે ચંદ્ર, કમળ અને કળશને જીતી લીધા હતા, તે અંગોની આજે કેવી દશા છે? તે મુંદર ચરિરમાં અત્યારે સેંકડો કીડા ખદખદે છે, જે મુંદર કેશ, અધર અને નેત્રોથી મુનિઓના મનને પણ હરી લેતી હતી, તે આજે કામીઓને જોતાં કંટાળો ઉપજાવે છે, "આ પ્રમાણે હું ચિંતવતો હતો, તેવામાં રાજાએ રસોઈ આને આજ્ઞા કરી કે, "આ પાડાનું માંસ મને રૂચતું નથી, માટે ખીંચું માંસ લાવ્યું." રાજા પ્રચંડ આજ્ઞાવાળો હતો. તોથી જય પામી રસોઈ આજે તત્કાળ ખીંચું માંસ હાજર ન હોવાથી મારા ચરિરનો એક ભાગ કાપી નાંખ્યો અને તત્કાળ તેને પદ્માવી રાજા પાસે તે માંસ હાજર કર્યું. રાજાએ કહ્યું "આ માંસ માતા પિતા રૂપે પંક્તિએ જોડેલા પ્રાણીઓને આપ." પાંચી રસોયાએ તેમ કહ્યું, અને તેમનું અવગિહ માંસ રાજાએ ખાધું અને જો તૃપ્ત થયો.

આ અરસામાં મારી માતાનો છપ્પ કલિંગ દેશમાં પાડા થઈ અવતર્યો હતો. તે કરીયાળાનો જોડો ઉપાડતો ઉપાડતો અહિં વિશાળા નગરીમાં આવી અહ્યો. તે સિમા નદિને કાંઠે આશ્રયો, તેવામાં રાજાનો એક ઉચ્ચ બાવનો વહેરો ત્યાં ન્હવરાવવા અને પાણી પાવા લાવવામાં આવ્યો. ત્યાં રહેલા પાડાએ હાથ કરી તે રાજાના દર્શનની વહેરને મારી નાખ્યો. આ ખબર રાજાના બાહુવાળા આવતા તે યુસ્તેજાયો અને તે પાડાને રીજાવી માંસ નાખવાનો દુકમ કર્યો. રાજાના દુકમથી સંવેદાન તે રાજાને લાગતી નહોતી. જાણી તેના ચતુરમ લોકાના ટોડા દોરવા અને મરવા, હાંન અને નોકાના પાણીની ભરંદી

કડાણ પછી ઉની કરી અને તેની આગળ ખેરના સળગેલ કાપ્ટો સુકવામાં આવ્યા. આથી પાડાના તાણ, હોડ અને ક ક સુકવા લાગ્યા, એટલે તે પેલા કડાણના ઉના જળને પીવા લાગ્યો, તે કારવાળા ઉના પાણીથી અંદર ગળી ગયો, એટલે તેના શરિરના એક ભાગમાંથી રૂધીર માંસ નીકળી પડ્યા. પછી રાજાની આજ્ઞાથી તે માંસને પકવવામાં આવ્યું અને રાજાને તે પીરસવામાં આવ્યું. તે વખતે રાજાએ રસોઈઆને કહ્યું કે, “ અરે મૂઢ, આ એકજ જાતનું માંસ છે, માટે તેની સાથે બીજી જાતનું માંસ લાવ્ય, ” રાજાની આજ્ઞાથી જેના અર્ધ ભાગ પહેલાં કપાયો હતો અને જેના પ્રાણ કઢે આવી ગયા હતા, એવો હું ત્યાં પડેલો હતો. તે મારા બાકીના શરીરનો ભાગ રસોઈઆએ પકાવી દીધો અને હું તત્કાળ મૃત્યુ પામી ગયો. પેલા પાડાનો જીવ અને મારો જીવ અને તે વિશાળા નગરોના ચંડાળોના પાડામાં એક કુકડીના ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયા. અમારા જન્મ વખતે અમારી માતા કુકડીને એક બીલાડે મારી નાખી અને તેણીને તે ખાઈ ગયો. અમે જાને ત્યાં ઇંડા રૂપે પડ્યા હતાં, તેને કોઈ ચંડાળીએ પુંજમાં ઢાંકી દીધાં. તે પુંજની ગરમીથી અને કર્મ યોગથી અમે સેવાયાં અને જીવતાં રહ્યાં. જ્યારે તે ઇંડા કુઠ્યાં એટલે હું કુકડો થયો અને પેલા પાડાનો જીવ તે કુકડી થઈ. અમને ઉત્પન્ન થયેલા જોઈ કોઈ ચંડાળના પુત્રે અમોને જોયાં અને પછી અમો જાનેને જીવાડ્યાં. અમો જાનેને ચંદ્રિકા જેવી શુભ પીંછાની શ્રેણી પ્રગટ થઈ. મારા મસ્તક ઉપર સુંદર કીલગી ઉત્પન્ન થઈ. એક વખતે કોઈ મહારી અ-

મારી પાસે આવી ચડ્યો. તેણે અમોને જોઈ વિચાર કર્યો કે, 'રાત્રીની આગળ એક કરવાને માટે આ વાનવરની જોડ ઘણીજ યોગ્ય છે.' આવું વિચારી તેણે સુવર્ણના દ્રવ્યથી અમોને ખરીદ કર્યા. પછી રાત્ર શુભધરને તેણે અમોને લેટ આપ્યા. અમારી વાલાંત્રી જોઈ રાત્ર ખુશી થયો અને તેણે આશા કરી કે, "ત્યાં ત્યાં હું જાઉં, ત્યાં ત્યાં આ પક્ષીઓને સાથે લાવવા." એક વખતે વસંતઋતુ આવવાથી રાત્ર, અંતઃપુર સહિત ઉચાનમાં કીડાં કરવા ગયો. તે વખતે અમોને સાથે લીધાં ઉચાનની અંદર આવેલી અરોઝનાટિકામાં રાત્રજો પ્રવેશ કર્યો, તેવામાં અંદરના જેવી કાંતિવાળા અને સાધુઓના પરિવાર સાથે રહેલાં એક સૂરિવર તેના જોવામાં આવ્યા. રાત્ર દેખાવની ખોટી વંદના કરી તેમની પાસે જોડા. સૂરિવરની શાંત મૂર્તિ જોઈ રાત્ર આંતરણી બોલ્યો—“મહારાજ આપનો ધર્મ કેવો છે ?” સૂરિવર બોલ્યા—“રાત્ર, ધર્મનો એકજ હોય છે. જે મૂઢ મુરખ હોય તેજ ધર્મના લેહ કેટલે છે, તે ધર્મને હું સંસ્કૃતિથી કહું છું.” “કોઈ ખીજને ખીજા ન કરવી, અસલ બોલવું નહિ, અદત્ત પરવસ્તુ લેવી નહી, પ્રદાયર્થ સાખવું, સુવર્ણ વગેરેના પરિશ્રદ્ધનો ત્યાગ કરવો, રાત્રલોજન અને જેંતાગીશ દોષવાળું લોજન હંચી દેવું.”

આ ઉપદેશ સાંભળી તેણે કહ્યું “આ યતિધર્મ કહ્યો, પણ હવે મહાસ્થધર્મ કહો.” પછી શુરજે આલુનતાદિ ધર્મ કહ્યો, એટલે તે બોલ્યો કે, “આ ધર્મને હું પંદોક્ત વિધિથી આચ-

એવું કાર્ય મેં કયું છે' અહીંદાસે કહ્યું. "નરસિંહ, તમે અત્ય ઉપરથી ઊતરો અને આ ભગવાન મુદરા મુનિને વંદના કરો. આ મહામુનિ કલિંગદેશના રાજાના આમરદર નામે કુમાર હતા. તેઓ યૌવનવયમાં રાજ્ય પામ્યા હતા. એક વખતે આમરદર કોઈ ચારને પકડીને તેની પાસે લાવ્યો અને તેણે કહ્યું કે, 'દેવ, આ માણસે કોઈના ઘરમાં પ્રવેશ કરીને ગૃહપતિને મારી ચારી કરી છે. તેવામાં મેં તેને પકડ્યો છે, હવે આપ કંડા તેમ કરીઓ.' તે વખતે તે કુમારે ધર્મશાસના સાતાઓને બોલાવી પૂછ્યું કે, 'આ માણસને દેવી શિક્ષા કરવી ?' તેઓ વિચારીને બોલ્યા કે, 'આ માણસ પરત્વ્યને હરનાર અને પુત્ર કરનાર છે, માટે તેને ચોટામાં અને શેરીઓ શેરીઓ કરવી લોકોની સમજ તેના મહાકંડ કરો.' તેઓના બાવા વચન સાંભળી રાજા આમરદરના હૃદયમાં વેરાન્ય બાવના પ્રગટ થઈ આવી. તેણે વિચાર કર્યો કે, 'જો રાજ્યમાં બાવી શિક્ષાઓ કરવી પડે, તે રાજ્ય શા કામનું ?' તેવા વિચાર કંઈ રાજ્ય સુખની મારે શી જરૂર છે ?' આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે મહારાજા આમરદરે પોતાના આનંદ નામના ગંધુને રાજ્ય બનાવી દીધું અને પાંચ મુદ્રાની સમીપે જઈ મહામુ કહ્યું, 'તે આ મુદ્રા હું છે. આ મહામુદ્રાને મારે સીલે વંદના કરવા બેસ્યું કે' અહીંદાસેના બાવા વચન સાંભળી રાજા મુદ્રાદરે તે મુદ્રા સિંહ વંદના કરી. તે રાજ્યપિયે બાલનમાંથી મુદ્રા પડે તેને જાતે વંદના કરીએ આવી, અને તેઓ સંતોષ કરી. આ વખતે મુદ્રા

ધરના હૃદયમાં ભારે પચાંચાપ ઉપજાય છે. તે ચિંતવવા લાગ્યો કે, "અધિષ્ઠાતક એવા મને પિય્ઠાર છે. મારે મસ્તકનો ઉદ્ધાર કરી સિવાયનું બીજું પ્રાયશ્ચિત્ત ઘટિત નથી. માટે હવે મારે આ મારા હૃદયનો અંત લાવવો યોગ્ય છે." આ પ્રમાણે રાજા ચિંતવતો હતો, તે વાન-તે જ્ઞાની મુનિવરના બહુવામાં આવી ગયા, તેમણે ચિંતવતાથી કહ્યું—“રાજન, આત્મધાત કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રયોજનીય નથી. પોતાને અને બીજાને પીડા ન કરવી એવું અર્હં હ વાંકવ છે; માટે આત્માશુદ્ધિને કરનારું શ્રી સર્વ-જનું શાશ્વત તને, સંપાદન કરાવું; કે જેથી તારી સર્વ પ્રકારની શુદ્ધિ થઈ જાય. રાજાએ ઇતેત્તરીથી પૂછ્યું, “મહાનુભાવ, મારે તેં યજ્ઞ મને પ્રાયશ્ચિત્ત ગંતાવો.” શુદ્ધ ચિંત સ્વરૂપે જોડ્યા—“જે ત્રણ રીતે વિપક્ષ વિરુદ્ધ હોય તેને સેવવું નહિ, તે મોટામાં મોટું પ્રાયશ્ચિત્ત છે. તેવું પ્રાયશ્ચિત્ત નિદાન (નિયાણું) ન કરવાથી બની શકે છે. જે સિધ્ધાત્વયુક્ત અજ્ઞાન તે નિદાન-નિયાણું કહેવાય છે. અથવા બીજી રીતે રહેલા બાવમાં બીજી રીતે પ્રવૃત્તિ કરવી, તે નિદાન-નિયાણું કહેવાય છે. રાજા તેં મને પ્રથમ અપશુકન રૂપે ધાર્યો હતો. “સ્નાન વગરનો, માથે મુઠાવાળો, અને પાખાંડ વેપને ધારણ કરનારો આ લાલુક છે” એવું ધારી તેં જે મારી અવજા કરી હતી, તેજ નારી અજાના હતી, તેનું કનિષ્ઠ આજ્ઞા “સ્નાન કરવાથી લાલુકાર પવિત્રતા થાય છે. પાખાંડ હૃદયમાંનો રાજ તથા માન રહે છે પોતાના શરીરને દીપાવી રી પ્રાર્થનીય બનાવવું, એ બ્રહ્મચર્યાનું કપલું છે. વળી સ્નાન કરવાથી

જલકાય જીવેનો ઘાત થાય છે અને બીજા પ્રાણીઓને બાધા થાય છે. તેથી અંગાર ઉપર ક્ષીરના ક્ષાલનની જેમ તે અજ્ઞાનને પ્રકાશ કરનાર છે; તેથી જો સ્નાન ન કરવામાં આવે તો તે દોષ ઉત્પન્ન થતાં નથી, પરંતુ તેવી રીતે રહેવું તે પવિત્રતાનું કારણ થાય છે. કારણકે, મન, વચન અને કર્મથી સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા રાખવી, એ મોટામાં મોટી પવિત્રતા છે. કપાય વગરના, અને ઇંદ્રિયોને નિયમમાં રાખનારા, ઉજવલ મત ધારણ કરનારા, અને સદ્ધ્યાનમાં તમર એવા મુનિશ્વરો સદા પવિત્ર ગણાય છે. સર્વ આરંભથી નિવૃત્ત થયેલા ઉત્તમ મુનિની શિક્ષા શ્રદ્ધાઘનીય છે; એથી સાધુપણું પરમ મંગલ રૂપ છે. તેવા સાધુપણા તરફ તે અપશુકનની ધારણા શી રીતે કરી? એ કોઈ સમજાતું નથી.” મુનિના આ વચનો સાંભળતાંજ તે રાજાનું મિથ્યાત્વ રૂપ અધકાર નષ્ટ થઈ ગયું. તત્કાળ તેણે બીચે પડીને મુનિના ચરણમાં વંદના કરી અને બોલ્યો “ભગવન, મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. હવે તે નીચાણાનો મેં ત્યાગ કર્યો છે.” મુનિ પ્રસન્ન થઈને બોલ્યા—“ભદ્ર સાધુઓ ક્ષમારૂપ હોય છે. આકોશ, પીડા, ઘાત અને ધર્મની ભ્રષ્ટતા કરનારા પુરૂષોની ઉપર પણ મુનિઓએ ક્ષમા કરવી જોઈએ એવું વીતરાગ પ્રભુનું વચન છે.” મુનિવરના આ વચન સાંભળી રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો—“ભગવન આપ મહાધ્યાની છો. ધ્યાનના વિષયમાં કોઈ પણ ગાળત આવવી અશક્ય નથી. તો કૃપા કરી આપ મારા માતા પિતાની ગતિ જાણાવશો.” રાજાના આ પ્રશ્નથી તે મુનિએ પિટના કુકડાનો ઘાત કરવાથી તેમની જે જે સ્થિતિ થઈ હતી, તે આદીથી અંત

ધુમી, દુહી, સંજામાંની દુ:ખે આંતરો રાગના મુદ્દામાં નિવેડ
 હેપત યઈ આલ્યો, તેજુ ચિત્તવ્યુ કું, "અલો ! આ સંસાર
 કેવો નિંદ્ય છે ? અને રીતોક કેવો અનર્થિયત છે ?" મોહને
 લઈને પરિણામે ભયંકર એનું અમૃત્ય યાય છે. માત્ર પિણના
 મુકદ્દમા વાતથી માતા પિતાની આવી દુઃખદાયક સ્થિતિ યઈ
 તો હજારો નિરપરાધી પ્રાણીઓની કલ્યા કરનારા એવા મારી
 રી મલી થયે ? હવે હું અવસ્ય નરકમાં પડવાનોજ એમાંથી
 બચવાનો છીએ કંઈ ઉપાય નથી." રાગનો આવો ખેદ માણી
 મુદત મુનિ બોલ્યા— "મહાશય ખેદ કરે નહીં. તેને માટે
 જિનશાસનને શરૂ કરવા રૂપ એક મહાન ઉપાય છે. દુષ્ટ
 કૃત્યોની અંદર ચિત્તવૃત્તી રત્નને શોધવાનું સાધન પશ્ચાત્તાપ છે.
 રાગ, આરંભનો ત્યાગ, ચારિત્રનો અંગીકાર, સર્વ પ્રાણી ઉપર
 મૈત્રિ, પ્રગાઠ, કારુણ્ય અને મધ્યસ્થ જાવનું શરૂ થઈ એ સાધનો
 પૂર્વના કર્મને જાપાવે છે અને તેથી નવાં કર્મનો બંધ થતો
 નથી, એમ ધવાથી તે કર્મનો ફલ કરી પરમ મતિને પ્રાપ્ત કરે
 છે " શસ્ત્રએ કહ્યું " ભગવન જ્યારે થોડા પાપથી મારા વડિલ
 ની આવી ગતિ યઈ, તો મહાપાપને કરનારા એવા મારી સફ-
 ગતિ કેમ યાય ? " મુનિ બોલ્યા— " કલ્પવૃક્ષ, કામધેનું અને
 ચિત્તામણી રત્નથી અધિક પ્રસાવવાળા ચારિત્રને કાંઈ પશુ
 અસાધ્ય નથી. અત્ય એનું પશુ વિષ જેમ પ્રાણનો નાશ કરે છે,
 તેમ પ્રતિકારરહીત પાપ સુખનો નાશ કરે છે. જેમ કરેલા ઉપા-
 યો મહાવીરને શુદ્ધ કરે છે, તેમ સંસારીઓ ચારિત્રથી મહા-
 પાપને પશુ શુદ્ધ કરે છે." આ પ્રમાણે કહી મુનિએ રાગની

આગળ ચારિત્રનું સ્વરૂપ કહી સંભળાવ્યું. પછી રાજ્યને પૂછ્યું કે, “ ભગવત હું ચારીત્ર લેવાને યોગ્ય છું કે નહીં ? ” મુનિવરે હા કહી, એટલે રાજ્યને અભયરૂચિને રાજ્ય ઉપર બેસાડી સુદત્ત મુનિની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. આ વાત અંત:પુરના જાણવામાં આવી એટલે સર્વ અંત:પુર હાહાકાર કરતું તેની પાસે આવ્યું. તે વખતે હું અભયમતિની સાથે પણ ચાલીને ત્યાં આવ્યો. અંત:પુરની સ્ત્રીઓએ તેને પૂછ્યું કે, ‘ શામાટે દીક્ષા ગ્રહણ કરો છો ? ’ તેણે ઉત્તર આપ્યો ‘ વૈરાગ્ય થવાથી હું દીક્ષા ગ્રહણ કરું છું ’ અંત:પુરે કહ્યું, ‘ તમને શાથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો ? ’ પછી તેણે અમારા બંનેની કથા કહી સંભળાવી. તે કથા સાંભળી અમો બંને મૂર્છિત થઈ પૃથ્વી ઉપર પડી ગયા. તે વખતે સર્વ દેવીઓએ હાહાકાર કર્યો. તત્કાલ અમને પડેલા જોઈ માતા આશ્રુપદના થઈ અમારી ઉપર પડી. પછી અંત:પુરમાં કરી અમોએ તેણીને આશ્વાસન આપ્યું. પછી રાજ્યને વિજિત કરી કે, હવે વિષયોની જરૂર નથી. અમોને મત લેવાની આજ્ઞા આપો. તેની આજ્ઞા મેળવી વિજયવર્માને રાજ્ય આપી રાજ્ય અમો બંનેની સાથે વ્રતધારી થયો. પછી ક્ષીરત મુનિને વિજિત કરી કે, “ બહુ આ નયનાયની ઉપર અનુગ્રહ કરો અને તેણીને આહુત્ય થઈ પમાડો ” મુનિવરે કહ્યું, “ નવનાયનીએ એટલું બધું અનુગ્રહ તો કર્યું કે કે જેથી તેને કાંઈ મહાત્મ્યાદિ તાનુ પડેલા છે. માટે તે થઈ કયાંતે લેગ્ય થઈ શકે તેમ નયનાયનીને એ જોઈ નવનાયનીને આનુચ્છવ કર્યું છે. એ જોઈ પરાવળ્ય સ્ત્રીધર્મો વિનાર્થકરને મેળવી શકે તેમ નથી; માટે તેણીની નરદના દનેક

ને છોડી દઈ ત્રણ લોકમાં દુર્લભ એવા મતની આરાધના કરો. સુનિતા આ વચન સાંભળી અમે જાને શુદ્ધના પ્રસાદથી ચિરકાળ વ્રતને ધાળી સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થયાં. તે પછી સ્વર્ગમાંથી અધીને હું સાદેત નગરના રાજા વિનયધરની લક્ષ્મીવતી નામની સ્ત્રીના ઉદરથી યશોધર નામે પુત્ર થયો. અનુક્રમે શરીર તથા કળામાં વૃદ્ધિ પામ્યો. અભયમતિનો છવ્ઠ અધીને માટલીપુત્ર નગરમાં હરપાનએન રાજાની વિજયા નામની રાણીમાં પુત્રી રૂપે ઉત્પન્ન થયો. તેનું નામ વિનયમતી પાડ્યું. અનુક્રમે વિનયમતી યોવનવતી થઈ. તેણીની સાથે મારો વિવાહ સંબંધ જોડાયો. મારા પિતાએ મોટી ધામધુમથી તેને પરણવાને માટે મને જાન લઈને મોકલ્યો. લગ્નને દિવસે વાગુ ત્રો અને માંચથ ગીતોના નાદ સાથે મોટો વરદોડા કાઢી હું રાજમાર્ગમાં ફરવા નીકળ્યો. તેવામાં માડું જમાડું નેત્ર ફરકેયું. તેથી મેં મારા મનમાં ચિંતવ્યું કે, મને કોઈ બીજી આનંદ પ્રાપ્ત થયો. તેવામાં કસ્યાજી એણીના ઘરમાં મોચરીએ આવતા એક સાધુ મારા તેવામાં આવ્યા. તે સાધુને જોઈ મને સંજ્ઞામ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. પૂર્વે સાધુ ધર્મના અધ્યાસને લઈને અને કર્મની વિચિત્ર વ્રતાને લઈને વરદોડામાં દુાવી ઉપર ચડેલા એવા મને તત્તિસ્મરણ જ્ઞાન થઈ આવ્યું. હું મૂઠા ખાઈ નાંચ પડવા તૈયાર થયો, તેવામાં મારી પાસે ચડેલા રામજીદ્ર નામના મહાવ્રત મને પકડી લીધા અને ગીત તથા વાગુ ત્રોને અથ કરાવી લીધા. રામ પણ મનમાં ખેદ પાની માન પાસે આવ્યો, ને શ્રીખંડ અદનનું જગા છોડી મારો નૃત્ત કિનારી લીધી પડી હું સાવધા-

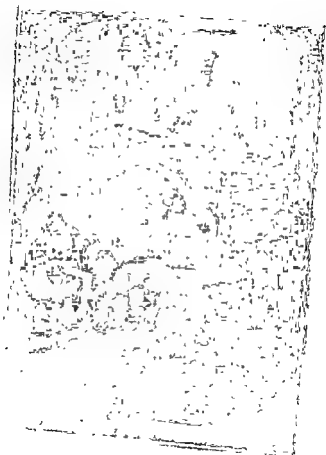
પામી શકાય છે. ઉપાય શિવાય નિર્વાણને પામી શકાતું નથી”
 પછી રાજાએ મને કહ્યું, “એ વાત સાચી છે, પણ તારી સ્ત્રી એક
 પામશે. કદિ આપણાથી અથવા બીજાથી જો તેણીને કહેતાં તે
 પ્રતિજ્ઞાધ પામે તો સારી વાત, પરંતુ જો તેણી મોકડને વશ થઈ
 સંસારના માર્ગને સ્વીકારે તો પછી તેણીનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય
 નથી.” પિતાના આ વચન સાંભળી પછી મેં શંખવદ્ધન ના
 મના એક પુરોહિતને ત્યાં મોકલ્યો. તે ત્યાં જઈને કહી આવ્યો
 અને તેણે મારા પિતાને કહ્યું કે, “રાજકુમારના મનોરથ સિદ્ધ
 થાય તેમ લાગે છે.” પછી હું જાતે તે રાજકન્યાની પાસે ગયો.
 તેણીએ મને સત્કાર કરી આમન ઉપર બેસાડ્યો. મેં જઈને
 કહ્યું કે, “તને કાંઈક કહેવાનું છે, તે તું સાવધાન થઈને સાંભળ.
 મને અહિં આવતા મારા પૂર્વજવતું સ્મરણ થયું છે તે સાંભળ.
 -વિશાલા નગરીમાં પૂર્વે અમરદત્ત નામે રાજા હતો. તેને
 યશોધરા નામે પતિવ્રતા સ્ત્રી હતી. આજથી નવમાં બવ ઉપર
 હું તેનો પુત્ર હતો. માડું નામ મુરેંદ્રદત્ત હતું. મારી સ્ત્રીનું
 નામ નયનામણી હતું.” આટલું મેં કહ્યું, તેવમાં તો તે રાજ-
 કન્યા મૂઝી પામી ગઈ. તેનો પરિચય આકુળ આકુળ થઈ ગયો.
 ફરિયાદે જવારે તેણીને સંજા આવી એટલે મેં પૂછ્યું કે ‘તને
 શું થયું ?’ તેણી નયનામણી બોલી, સંસારની વિચિત્રતા કહી છે
 તે વરોધરા હું પાતેજ હતી. આજથી નવમઃ જન્મક હું તે કુ-
 મારની સાથે હતી. કુમારે જે વાત કહી છે, તે સાચું છે. પછી
 મેં કહ્યું કે ‘જ્યારે તે રાજકુમાર અરિષ્ટ પ્રવાની કન્યા તરફ છે.

તેવામાં તેણીનો પિતા આચાર્ય એટલે તે બધી વાત મેં તેને જ
જાણી. સંજ તો સાંભળી આચાર્ય પામ્યો. તે વખતે રાજકન્યાએ
તેના પિતાને કહ્યું કે, 'મને પણ તત્ લેવાની આશા આપો' તે
વામાં મારા માતા અને પિતા પણ ત્યાં આપ્યાં અને આ વૃત્તાંત
સાંભળી તેમને પણ વેરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. પછી મારા પિતાએ
દીન તથા નિરાધાર લોકોને દાન આપ્યાં અને સર્વ ચેત્યોની
અંદર પૂજા કરાવી. પછી મારા નાનાભાઈ યશોવદ્ધનને રાજ્ય
ઉપર બેસાડી તેમણે અંતઃપુર સાથે પૂજ્ય ઇશ્વરભૂતિની પાસે
દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તેમની સાથે મેં પણ વિનયમતિ સહિત દીક્ષા
ગ્રહણ કરી. હે ભદ્ર ધન, આ માટે ચરિત્ર મારા પેરાગમનું
કારણ થયું છે."

તે મુનિના આ વચન સાંભળી ધન બોલ્યો, ભગવાન, "આ
પત્નિ આ ચરિત્ર સાંભળનારના હૃદયને બોલે તેવું છે. મારા હૃદય
ઉપર પણ તેની અસર થઈ ચુકી છે. આ સંસારના સ્વરૂપનો
વિચાર કરતાં જણાય છે કે, તેમાં ચિરકાળ રહેવું યોગ્ય નથી,
માટે આપ કૃપા કરી મને જણાવો કે, હવે મારે શું કરવું?"

ધનના આવા વચન સાંભળી તે આચાર્ય યશોધર શાંત
સ્વરે બોલ્યો—“ભદ્ર, આ જગતમાં પ્રાણી અસંખ્યાત હિત્સ-
ર્પિણી અને અવસર્પિણી સુધી પૃથ્વીકાયમાં રહે છે, તે પછી
અનંત કાળ સુધી વનસ્પતિમાં રહે છે. ત્યારપછી તેને ત્રસપણું
પ્રાપ્ત થાય છે. પછી તિર્યચપણું અને તે પછી મનુષ્યપણું તે
મેળવી શકે છે. તેમાં આર્ચદેશ, ઉત્તમ જ્ઞાનિ, સર્વ ઇન્દ્રિયોની

[illegible]

મોહનો રવભાવ કેવો વિચિત્ર છે ” આ પ્રમાણે ચિંત-
ન કરતા તે મુનિને અગ્નિએ ભસ્મ કરી નાંખ્યા. તે પાપીણીએ
નિષ્પાપ મુનિને બાળી નાંખ્યા. તે મુનિ મૃત્યુ પામી શુક દેવ-
કોકમાં પંદર સાગરોપમની આયુષ્યે દેવતા થયા.

પેલી હુણ સ્ત્રી આવું ઘોર કર્મ કરી હૃદયમાં ભય પામતી
સંદિકાગૃહમાં પેલી ગઇ. તે વખતે દાસી દેહચિંતા માટે બ્રમત
થઇ. તેણીએ પોતાની ચેદાણીને બાહરથી આવતી જોઈ ‘પૂછયું’
સ્વામિની તમે ક્યાં ગયા હતા ? ” તેણીએ મૃપા ઉત્તર
આપ્યો. “ દાસી, અર્ધરાત્રે દેવીને પ્રદક્ષિણા કરવા ગઇ હતી ”
તેમાં દાસીએ પેલી ચિતાનો ભડકો જોયો. એટલે તેણીએ
ચેદાણીને પૂછયું કે, ‘ આ શું હશે ? ’ તે અજાણી થઇ અને
પાછી દાસી પાસે મુર્છ ગઇ.

જ્યારે પ્રાતઃકાળ થયો, એટલે દેવીની પૂજા કરી પોતે
દાસી અને બે સેવકોની સાથે પોતાને ઘેર આવી. ચતુર દાસી
પોતાના મનમાં જાણી ગઇ કે રાત્રે જે ચિતા પ્રજ્વલતી થઇ
હતી, તેમાં કાંઈ પણ મહાપાપ થયું છે અને તે યોજના આ
ચેદાણીની જ છે.

પ્રિય વાંચકવૃંદ તે પાપીણી સ્ત્રી અને મહાનુભાવ મુનિ-
ને ઓળખવાની ઇચ્છા તમારા હૃદયમાં દિપત્ત થઇ હશે. તમારી
ઇરાસા તૃપ્ત કરવા માટે આ સ્થળે સ્પષ્ટીકરણ કરવાની
જરૂર છે.

મહાત્માને યશોધર આચાર્યના ઉપદેશ વચન સાંભળી

ધનના હૃદયમાં તીવ્ર વૈરાગ્ય થયો હતો. તે ચારિત્ર દેવાને
 માટે પોતાના પૂજ્ય માતા પિતાની આજ્ઞા મેળવવા ઘેર આવ્યો
 હતો. તેણે ઘેર આવી પોતાના માતા પિતાની આજ્ઞા માગી તે
 વખતે તેના પિતાએ કહ્યું કે, “ વત્સ, આ ગૃહ સમૃદ્ધિનો ઉપ-
 બોગ કર. તારી પહેલા ત્રત દેવાની અમારી ઇચ્છા છે. તું હજી
 યુવાન છે. તારૂં વયમાં વૈરાગ્ય લાવના સ્થિર થઈ શકતી નથી.
 યુવાવસ્થામાં ઈદ્રિયો તીવ્ર વેગમાં આવે છે, પ્રચંડ કામદેવ તે
 ઈદ્રિયોનો ઉત્તેજક બને છે, મનોહર વિષયો પુરૂષને પોતાની
 તરફ આકર્ષે છે.” પિતાના આ વચન સાંભળી વિરક્ત થયેલા
 ધને નમ્રતાથી કહ્યું “ પિતાંજી તમારું કહેવું યથાર્થ છે, પરંતુ
 મહોપકારી યશોધરાચાર્યની વાણીએ મારા હૃદયને વૈરાગ્ય
 રસથી પોષિત કર્યું છે. મને હવે નિશ્ચય થયો છે કે આ સંસાર
 અસાર છે. યૌવનાવસ્થા વિદ્યુતની જેમ ચપલ છે. વિષયો પરિ-
 શ્રામે દારૂણ હાવાથી અનર્થના કરનારા છે. મારા આવા નિશ્ચય-
 થી અને આપ પૂજ્ય પિતાના પ્રસાદથી હું મારા યૌવન ઉપર
 વિજય મેળવી શકીશ ‘ આ શબ્દાદિક વિષયો પુરૂષણ રૂપ છે.
 તેથી તે અસ્થિર છે અને મારી ઇચ્છા સ્થિર શાશ્વત વસ્તુ
 મેળવવાને માટે આતુર છે.’ આ મારા વિચાર સફળ કરવો એ
 આપને અર્પીત છે ” ધનના આવા વચન સાંભળી તેના ધર્મિષ્ઠ
 પિતાએ ‘ ઈદ્રિય દેવાની આજ્ઞા આપી હતી. અપ્રાન્નિહત ઉત્તમ
 કરાવી અને તમને આત્મચુન દાન આપી પિતાએ પુત્રનો
 દીકરા પાલન કરે. હવે યશોધરા આચાર્યે તે મહાનુભાવને
 આજ્ઞા આપી હતી અનુકરણે તે મુદ્ધનના ધનમુનિએ સિદ્ધાંતનું

જ્ઞાન મેળવ્યું અને પોતે કિમાંકલાપમાં કુચળ બન્યા હતા.

અને અનુક્રમે કોશાંબી નગરમાં આવ્યા હતા.

જે વિદ્યાળ ગૃહમાં સુંદર શ્રી ભેટી હતી, તે ધનની પૂર્વ
 નેરિલી : ધનશ્રી હતી. તે ધનશ્રીના પરમાં વિદ્યા લેવાને માટે
 તે મુનિ આવ્યા હતા, તે ધનમુનિ હતા. પૂર્વના વૈરને લઈને
 ધનશ્રી તેમને લેવાંજ દેખાવી ઘડ્ય હતી.

ધનશ્રી કોશાંબી નગરીમાં શી રીતે આવી હતી, તે વૃત્તાંત
 આ પ્રમાણે છે—ધનશ્રીના અર પતિ નંદક સમુદ્રનું બિહુ ધન કરી
 કોશાંબી નગરીમાં આવ્યો હતો. તે રથને તે સમુદ્રકર્તા જોવું
 નામ ધારણ કરી પસંદો હતો. દેવયોગે ધનમુનિ તેને વૈર જિ-
 ક્ષા લેવાને આવી ચડ્યા. તે વખતે નંદક પરમાં ન હતો. ધનશ્રી
 જોઈ જોઈ હતી. તેનીએ પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે “આ
 ધનને મેં સમુદ્રમાં પાડી નાંખ્યો હતો, તો પણ તે ઇવતો રહ્યો
 છે. આ વૈરીને ગમે તે રીતે નાશ કરવો જોઈએ.” આવું વિ-
 ચારી તેણીએ તે મુનિની પાછળ પોતાની દાશીને મોકલી હતી.
 પછી તે પાપિણીને હાથે જે બનાવ બન્યો હતો, તે વાચકોને
 વિદિત છે. વૈરણુદિને ધારણ કરનારા પ્રાણી કેવા કુકર્મો કરે
 છે ? તેમાંનો આ પૂર્વ દાખલો છે. હુર્મતિ ધનશ્રીએ વૈરણુ-
 દિશી ધનમુનિને બદલ કર્યા અને મુનિહત્યાનું મહાપાપ ઝિપા-
 ર્જન કર્યું હતું. જિત્તમ મનુષ્યોને આ ચરિત્રનું દર્શાવતું વર્ણ
 શિક્ષણીય છે. કોઈ પણ પ્રાણી તરફ વૈરણુદિ રાખતી, એ મહા
 પાપનું કારણ છે. એવા પાપનું દળ પ્રાણીને અવશ્ય લોગવવું

આચાર્યનો યોગ થઈ જાયો અને તે યોગનો લાભ લેવા
 મન ઉચ્ચ થયો હતો. ધનશ્રી તેના જીવનમાં તે લાભ મેળવી
 શકી ન હતી. પવિત્ર ધનનો આત્મા ચારિત્ર સુલુ સંપાદન કરી
 આખરે મુક્તિ દેવલોકનો અધિકારી જાયો હતો અને પાપભુક્તિ
 ધનશ્રી સુનિદ્રાવાનું અને પતિદ્રાવાનું મહાપાપ કરી ત્રીજી
 નરક ભૂમિની અતિથિ થઈ હતી.

મિત્ર ભાંડકરનું આ ચારિત્ર ઉપરથી સફળોદય સંપાદન
 કરી તમારા જીવનને ઉત્તમ કરવા પ્રયત્ન કરજો. ધનશ્રીના
 જેવી અપમ વૃત્તિથી દૂર રહેજો અને ધનના જેવી ઉત્તમ વૃત્તિ
 ધોરણ કરજો.

ફેરફાર કેમ થઈ ગયો? તમારી દૃઢ મનોવૃત્તિ શા કારણથી આમ પલટાઈ ગઈ? આવા યૌવન વયમાં આવા વૃદ્ધ વયના વિચાર કેમ પ્રગટ થયા? મિત્ર, તમારા વિયોગથી હું રહી શકીશ નહીં. તમે જે સ્થિતિમાં રહેવાને નિશ્ચય કર્યો હોય તે સ્થિતિમાં રહેવાને આ મિત્ર હાજર છે. અરણ્યમાં, સમુદ્રમાં કે ભયંકર અટવીમાં છાયાની જેમ આ સેવક તમારી સાથેજ રહેશે. કહો, આવા વિચાર ઉદભવવાનું શું કારણ છે? ” તરૂણ મિત્રની આવી લાગણી જોઈ રાજકુમાર બોલ્યો “ મિત્ર, આજે સ્વપ્નામાં એક પવિત્ર મહાત્માના દર્શન થયાં. તે ઉપરથી મને મારા હૃદયમાં વિરક્ત ભાવ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. એ મહાત્માએ મને પોતાનું ચરિત્ર કહી સંભળાવ્યું. જે સાંભળી મારી મનોવૃત્તિ વૈરાગ્યમય બની ગઈ છે. આ રાજ્ય, વૈભવ અને પરિવાર મને અનિત્ય લાગ્યો છે. અને સર્વનો ત્યાગ કરી આત્મસાધન કરવાની મારી ઇચ્છા થઈ જાય છે. ”

તરૂણ મિત્ર આશ્ચર્ય પામી બોલ્યો—“ ભદ્ર, એ સ્વપ્નનું દર્શન ક્યારે થયું? ” રાજકુમારે સ્મરણ કરીને કહ્યું, “ પ્રાતઃકાળ થયા પહેલાં નિદ્રાનો ત્યાગ કરવા વળતેજ મને સ્વપ્નનું દર્શન થયું હતું. ” મિત્રે ઉત્સાહ સહિત જણાવ્યું—“ પ્રિય સખા, તેનું દ્વંદ્વ સત્વર મળશે. ”

આ પ્રસંગે તે બંને મિત્રો વાર્તાલાપ કરતા હતા, તે વામાં વનપાળે આવી ખબર આપ્યા કે, “ ચંદ્રોદય ઉદ્યાનમાં એક સૂર્યના જેવા તેજસ્વી મહામુનિ પધાર્યા છે. ” આ ખબર

સાંભળતાંજ રાજકુમાર પોતાના મિત્રની રજા લઈ તે મહાનુભાવના હર્ષન કરવાને તૈયાર થયો. તેનો તરફ મિત્ર સાથે જવા ઉત્સુક થયો, તેવામાં તેના પિતાએ 'કાઈ કાર્ય' પ્રશ્નને તેને જોડાવી લીધો. પિતાની આજ્ઞાને મુખ્ય માનનારો તે પિતૃભક્ત પુત્ર મુનિદર્શનનો લાલ ઇંદી પિતાની સાંનિધ્યમાં આવ્યો અને રાજપુત્ર એકલો ચંદ્રોદય ઉદ્યાનમાં તે મહાનુભાવને વંદના કરવા ગયો.

મિત્ર વાંચનાર, આ રાજકુમારને જોળખવાની તમારી હઠ્ઠા થઈ હશે. તે રાજકુમાર આપણી આ નવલકથાનો મુખ્ય નાયક છે. અને સ્મરણીય ચરિત્ર છે. ગયા તોય પાંડમાં જે ધનના નામથી પ્રખ્યાત મહાપુરુષનું વૃત્તંત આપવામાં આવ્યું છે, તે ધન મહાનુભાવ મુનિધર્મને ધારણ કરી તેની પૂર્વની વૈરી ધનધીને હાથે અગ્નિમાં બલ્લમ થઈ ગયેલ તે શુદ્ધ ધ્યાનથી મૃત્યુ પાત્રી શુક દેવલોકમાં આયુષ્ય પૂર્ણ થયે ત્યાંથી ચ્યવી રાજકુમાર થઈ અવતરેલ છે. જેને હમણાં મુનિ દર્શનનું સ્વપ્ન થયેલ તે રાજકુમાર ધનનો પવિત્ર આત્મા હતો. જંપૂ દ્વિપમાં બરતલેત્રની અંદર આવેલી કાકંદી નગરીના રાજા સૂરતેન્દ્રની રાણી લીલાવતીના ઉદરથી તેનો જન્મ થયો છે. ધનનો પવિત્ર આત્મા સાતમા દેવલોકથી ચ્યવીને રાજા સૂરતેન્દ્રના મેહિલમાં પ્રગટ થયો છે. ત્યારે તે ધન રાણી લીલાવતીના ગર્ભમાં આવ્યો, ત્યારે તેણીએ સ્વપ્નામાં પૂર્ણચંદ્રને પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો હતો. પવિત્ર રાણી લીલાવતીને

તે ગર્જા વખતે સારા સારા દોહદોહ થયા હતા. નિવૃત્તિ નામની દાસીએ કુમારજન્મની વધામણી આપવાથી રાજા સૂરતેજએ તેણીને સારું પારિતોષિક આપ્યું હતું. રાણી લીલાવતી સગલાં હતી, ત્યારે તેણીએ ચૂત કીડામાં રાજાને છાત્યો હતો, તે ઉપરથી રાજાએ તે કુમારનું નામ જયકુમાર પાડ્યું હતું. યોગ્ય વયમાં રાજાએ પોતાના પ્રિય પુત્રને વિદ્યા અને કળાઓમાં પ્રવિષ્ઠ બનાવ્યો હતો.

આજે તે જયકુમાર સ્વપ્નમાં મુનિદર્શન થવાથી અને તેમની દેશના સાંભળવાથી આ સંસાર તરફ અનિત્ય ભાવના બાવતો હતો, તેવામાં તેના મિત્રનો મેળાપ થયો અને તે પ્રસંગે જે વૃત્તાંત બન્યો છે, તે વાંચનારનાં સ્મરણમાર્ગમાં જન્યૂત છે.

જ્યારે જયકુમારે ચંદ્રોદય ઉદ્યાનમાં એક મહાત્મા મુનિના આગમનની વાત સાંભળી, ત્યારે તરતજ તે કુમાર તે ઉદ્યાનમાં ગયો હતો. રાજકુમાર ચંદ્રોદય ઉદ્યાનમાં આવ્યો કે તરતજ ઉદ્યાનના એક પ્રાસુક પ્રદેશમાં એક મહાનુભાવ મહામુનિના તેને દર્શન થયા. તેઓ સૂર્યના જેવા પ્રકાશમાન હતા. ચંદ્રની જેમ તેમનામાં સૌમ્યતા દેખાઈ આવતી હતી. ગાંભીર્યમાં સમુદ્રના જેવા, સ્પૃહનીયમાં મેઘના જેવા, રમણીયતામાં સ્વર્ગના જેવા અને અનુપમપણામાં મોક્ષના જેવા દેખાતા હતા. મહાવ્રતોને ધારણ કરનારા એ સૂરિવરનું નામ સનતકુમાર હતું. જયકુમાર એ મહામુનિની પવિત્ર મૂર્તિને અવલોકી હૃદયમાં આનંદ પામી ગયો. પોતાને આવેલા પુર્વ સ્વપ્નનું પ્રત્યક્ષ રૂપ જોઈ તેના હર્ષનો પાર રહ્યો નહીં. રાજકુમાર તે મુનિના દર્શન

હરી આ પ્રમાણે ચિંતવવા લાગ્યો—“મહા ! આ મહાત્માની
 મૂર્તિમાં ચક્રવર્તી પશુના સર્વ લક્ષણો દેખાય છે. આ ઉપરથી
 સિદ્ધ થાય છે કે તેમણે મહાન રાજ્યસમૃદ્ધિનો ત્યાગ કરી
 આ સ્થિતિ સ્વીકારી છે, માટે આ સંસાર નિર્મુક્ત છે.”
 આ પ્રમાણે વિચાર કરી જ્યકુમારે તે મહાનુભાવને વંદના કરી
 અને તેમની પાસે વિનયથી બેઠો. મહાનુભાવ યુનિએ તેમને
 ધર્મશાસ્ત્ર સ્વાધીય આપી. પછી રાજકુમાર વિનયથી અંજલી
 બોલી બોલ્યો—“મહાનુભાવ ! આ સંસાર અસાર છે. કયા સચ્ચે-
 તન સુસ પ્રાણીને તેની ઉપર નિર્વેદ ન થાય ? તથાપિ આપની
 મનોહર આકૃતિ અને લલાટ ઉપર અણકતું ભાવ્યતોજ જોઈ
 મારા હૃદયમાં પ્રભ ઉઠે છે કે આપના જેવા મહારાજાના
 લક્ષણવાળા પુરુષને આ સંસાર ઉપર નિર્વેદ થવાનું શું કારણ
 હશે ? આપે કયા કૃપાને જન્મેથી અસંકૃત કરેલું છે ? આપના
 પિતાનું અને આપનું શું નામ છે ? તે કૃપા કરી જંજાવો. જે
 બાળી મને મારા સંવેગમાં ઉત્તેજન મળશે.” રાજકુમારના આ
 વચનો સાંભળી ને જ્ઞાની યુનિ હૃદયમાં પ્રસન્ન થયા અને કુમા-
 રની મનોવૃત્તિનું પ્રતિબિંબ તેમના હૃદયમાં પડી ગયું. તે મહા-
 તુલાવે જણ્યું કે, “આ રાજકુમાર સંન્યાત્મા છે. તે સર્વ
 પ્રદારના ઉપદેશનું પાત્ર છે. વળી તે લાવિષ્યમાં ચારિત્રધર્મની
 ઉન્નય કીર્તિને પ્રસારશે.” આ પ્રમાણે ચિંતવન કરી તે મહા-
 તુલાવે પોતાની દયાળુ દૃષ્ટિના કિરણો તેની પર પ્રસાર્યા અને
 પોતાની જિહ્વારૂપ સિંહાસન ઉપર વાગુદેવીનું સ્થાપન કર્યું.

મુકરણ ૨ જી.

મુનિસનતકુમાર.

રાજકુમાર જયકુમારનો પ્રશ્ન સાંભળી મુનિ સનતકુમારે પોતાનો વૃત્તાંત કહેવા માંડ્યો “ ભદ્ર, ચિત્રાંગદ નામના એક ચારણ મુનિ પાસેથી અદ્ય પણ નિચાણું કરવાનું અતિ દાકુણ પરિણામ સાંભળી મેં આ ચારિત્ર ગ્રહણ કરેલું છે. તે વૃત્તાંત કેવી રીતે બન્યો હતો, તે સાવધાન થઈ સાંભળ. આ ભારત-વર્ષ ઉપર શ્વેતવી નામે એક નગરી છે. તેમાં યશોવર્મા નામે એક પરાક્રમી રાજા થયા હતા. હું સનતકુમાર નામે તેનો અતિ પ્રિય પુત્ર હતો. એક વખતે કેટલાએક ભવિષ્યવેત્તાઓએ આવી મારા પિતાને કહ્યું કે આ તમારો કુમાર વિદ્યાધરોનો અધિરાજ્ય થશે. તે વખતે હું બાળક હતો. એક સમયે હું ઘોડા ખેલવવાને બહાર ફરવા નીકળ્યો, તેવામાં કેટલાએક ચોર ઘોડોને વધ્યસ્થાન ઉપર લઈ જવામાં આવતા મારા જોવામાં આવ્યા. તેમણે મને જોઈ વિનંતિ કરી કે, ‘ રાજકુમાર અને તમારે શરણે આવ્યા છીએ માટે અમારી રક્ષા કરો.’ મને તત્કાળ હયા આવી અને તેમને રક્ષકો પાસેથી છોડાવ્યા. આથી તે પુર રક્ષકો ગુસ્સે થઈ રાજાની પાસે આવ્યા અને તે વાત રાજાને જણાવી. રાજાએ તેમને કહ્યું કે, ફરીવાર તેમને પકડી લે. અને કુમારથી છાની રીતે તેને મારી નાખો. રાજાની આવી આજ્ઞા થતાં તેમણે તે ઘોડોને ફરીવાર પકડી મારી નાખ્યા.

પણવારથી આ વાત મારા બાલુવામાં આવતાં મને ધંધો. કોઈ
 ચડી આવ્યો. મારા પિતાનાં મંત્રીઓએ મને ઘણું સમજાવ્યો તો
 પણ હું સમજ્યો નહીં ને તેજ દીવસે રાત્રે નગરને ઊડી ચાલી
 નીકળ્યો અને અનુક્રમે ફરતો ફરતો તામ્રલિપ્તી નગરીમાં આવ્યો.
 તે નગરીના રાજા ઇશાનચંદ્રે મારા આવવાની ખબર સાંભળી
 એટલે તેણે મને સત્કાર કરી પોતાના રાજ્યમાં રાખ્યો. તેના રા-
 જ્યમાં રહેતાં એક વખતે વસંત ઋતુ આવી, નવપદ્મવિત ધર્મેશ્વર
 આનંદગનંદન નામના ઉદ્યાનમાં હું કોડ કરવાને ચાલ્યો, માર્ગે
 જતાં વિદ્યાસુવતી નામની રાજપુત્રીએ મને પોતાના મહેલ-
 ના ગોખ ઉપરથી જોયો. મારો મનોહર મૂર્તિને જોઈ તે બાળા
 મારા ઉપર મોહિત થઈ પડી. તેણીએ મારો ઉપર જોડસહીના
 પુષ્પોની માળા નાંખી. તે વખતે વસુભૂતિ નામનો એક મારો
 મિત્ર મારી સાથે આવતો હતો, તેણે તે માળાને મારા કંઠ
 ઉપર પડતી જોઈ. તે વખતે મેં ઉચે જોયું, ત્યાં ચંદ્રના બિંબ
 જેવું તે રાજબાળાનું મુખ મારા જોવામાં આવ્યું; તેને જોઈ હું
 મારા હૃદયમાં ખુશી થયો. અને તેણીના સૌંદર્યમાં મોહ પામી
 ગયો. તેના મોહને લઈને તેણે નાંખેલી જોડસહીના પુષ્પોની
 માળા મેં પ્રેમથી હૃદય ઉપર પાશ્વ કરી. તે જોઈ તે રાજબાળા
 હૃદયમાં ખુશી થઈ. હું તેણીના મોહમાં મૂક બનતો અને તેણી
 માત્ર કરવાના સંકલ્પ-વિકલ્પ કરતો આનંદગનંદન ઉદ્યાનમાં
 આવ્યો. મારી સાથે મારા દેટલાએક મિત્રો હતા, પરંતુ તેમની
 સાથે હું ખુદા દિલથી વાત કરતો ન હતો. 'મારી મનોવૃત્તિ
 તો એ મનોહર રાજબાળાએ હરી લીધી હતી. ક્ષણવારે' મને

મસ્તકમાં પીડા થાય છે ' એવું બાનું બતાવી મેં મારા મિત્રોને વિદાય કર્યા અને તે રાત્રિ ત્યાં વાસ કરી પ્રસાર કરવાનો વિચાર કર્યો. એ રાજપુત્રીના મોહક વિચારમાં મને નિદ્રા આવી નહીં. જાગૃત સ્થિતિમાં પ્રાતઃકાળ થઈ ગયો. પ્રાતઃકાળે વસુભૂતિ વગેરે મારા મિત્રો મને મળવાને તે સ્થળે આવ્યા. પછી હું તેમની સાથે ગૃહોદ્યાનમાં કીડા કરવાને ગયો. ઘણીવાર કીડા કર્યા પછી બીજા મિત્રો આવ્યા ગયા અને વસુભૂતિ એકલો મારી પાસે રહ્યો. મારી 'મનોવૃત્તિમાં કામદેવનો વિકાર ઉત્પન્ન થયો છે, એ વાત વસુભૂતિના જાણવામાં આવી હતી, તેથી તેણે મને પૂછ્યું, " મિત્ર દિવસના ચંદ્રની જેમ તારું મુખ નિસ્તેજ કેમ દેખાય છે? " મિત્રના આવા પ્રશ્નથી મેં કહ્યું કે, " મિત્ર વસુભૂતિ, મારી ચિંતા હું મારે મુખે કહેવાનો નથી. જો તારા જાણવામાં આવી શકે તો તું પોતેજ જણાવી દે. "

મારા આવા વચન સાંભળી વસુભૂતિએ કહ્યું, " બાપુ તારી ચિંતા મારા લક્ષમાં આવી છે. તું રાજકુમારીના મોહમાં મગ્ન થયો છે, પરંતુ હવે તું તે વિષે વિશેષ સંતાપ રાખીશ નહીં. એ રાજકુમારી તને અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે. તારા કંઠ ઉપર આરોપિત કરેલી માળાના મિષથી તેણીએ પોતાના મનનો લાવ તારા ઉપર અરોપિત કરી દીધો છે. એ બકુલ માળારૂપી હતી મેં મોકલી તેણીએ પોતાનો મનોબાવ દર્શાવી આપ્યો છે. હું હવે મારો મિત્રધર્મ બજાવવાને તારું એ કામ સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરીશ. "

વસુભૂતિના આવા વચન સાંભળી મને મારા હૃદયમાં
અતિ આનંદ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. પછી અમે બંને ત્યાંથી ગુંડા
પડી પોતપોતાને સ્થાને આવ્યા હતા.

મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને મિત્ર વસુભૂતિએ પ્રયત્ન કરવા
માંગ્યો. રાજકુમારી વિલાસવતીને વિચારમતિ નામે એક
ધાત્રી હતી. તેને અનંગમુંદરી નામે પુત્રી હતી. તેણીની સાથે
વસુભૂતિએ સ્નેહ બાંધ્યો. તેઓ બંને પ્રેમમાં પડ્યા અને તેમાં
બધાં દિવસો નીકળી ગયા. તે વખતે મને વિચાર ઉત્પન્ન થયો
કે, મારો મિત્ર વસુભૂતિ માફે કાર્ય ભુલી ગયો અને તે અનંગ
મુંદરીના સ્નેહમાં લપટાયો. આવો વિચાર કરી હું કામાતુર
ધમને શરીર ઉપર આજીવવા લાગ્યો. તેવામાં વસુભૂતિ મારી
પાસે આવ્યો. તેણે આવી મને જણાવ્યું, “મિત્ર, આમાં
ચિંતા કરે છે. હું તારું કાર્ય સિદ્ધ કરીને આવ્યો છું.” મેં ઇતે-
ન્દરીથી પૂછ્યું “મિત્ર, તે માફે કાર્ય શી રીતે સિદ્ધ કર્યું
તે કહે.” તેણે કહ્યું, “આજે હું અનંગમુંદરીને ઘેર ગયેલા, ત્યારે
તેણીને ચિંતાતુર જોઈ મેં પૂછ્યું કે, “હે અનંગમુંદરી, તું
આમાં ચિંતાતુર દેખાય છે ? તે કહે.” તેણીએ મને જણા-
વ્યું કે, “રાજપુત્રી વિલાસવતીએ કોઈ મુંદર યુવાન પુત્રને લેયે-
લા, તે ઉપરથી તેણી મોહને વશ થઈ, કામદેવથી ઘણી
પીડાય છે. તેણીની માતાએ તે વાત સાંભળી ઘણું ઉપાયો કર્યા
પણ તેણી સ્વસ્થ થઈ નહીં. મારો સખીની ને ચિંતાથી આજે
હું પણ ચિંતાતુર થઈ છું.”

હે મિત્રા આ પ્રમાણે અનંગસુંદરીના વચન સાંભળી મેં
તેણીને જણાવ્યું કે, “સુંદરી, તું કાંઈ પણ ચિંતા કરીશ નહીં.
તારી સખી વિલાસવતી જેની ઉપર અનુરકત થઈ છે, તે
શ્વેતવી નગરીના રાજા યશોવર્માના પુત્ર સનતકુમાર છે. તે મારો
સ્વામી અને મિત્ર થાય છે. તે પણ તારી સખી ઉપર અનુરકત
થયેલ છે અને તેણીને પ્રાપ્ત કરવાની ચિંતાથી આકુળ-આકુળ
થાય છે.” મારા વચન સાંભળી અનંગસુંદરીએ કહ્યું કે,
“પ્રાણેશ, તમારા મુખથી આ ખબર સાંભળી હું ખુશી થઈ છું.
હવે તે બંને પ્રેમી જોડાનો સત્વર સમાગમ થાય તો વધારે
સારું. હું રાજકુમારી વિલાસવતીને લઈને ગૃહોદ્યાનમાં આવું
છું અને તમે તે રાજકુમારને લઈને સત્વર ત્યાં આવો.” હે
મિત્ર આ પ્રમાણે કહી તે અનંગસુંદરી તેણીના વાસભુવનમાં
ગઈ છે અને હું તારી પાસે આવ્યો છું. વસુભૂતિના આ વચન
સાંભળી હું થોડો આનંદ પામી ગયો ને સત્વર તે મિત્રની
સાથે ગૃહોદ્યાનમાં આવ્યો. હું જ્યાં તે ઉદ્યાનમાં પહોંચ્યો, ત્યાં
એક લતામંડપ નીચે પોતાની સખી સાથે રહેલી રાજકુમારી
વિલાસવતી મારા જોવામાં આવી મને જોતાં જ રાજકુમારી
હૃદયમાં ખુશી થઈ અને તેણીએ મને પ્રેમથી આસન આપ્યું.
હું તેણીના આપેલા આસન ઉપર બેઠો દેવયોગે તેજ વખતે
રાજકુમારીની માતાએ વીણા વગાડવાનું માટે તેણીને તંડવા
એક માણસને મોકલ્યો. અમારા સમાગમન અચાનક મન
પડ્યો અને રાજકુમારી મને સપ્રેમ દર્શિયા અને કોકતી આવી
નર્ત. તેણીના જવા પછી મારા મિત્ર વસુભૂતિએ મને કહ્યું

“મિત્ર, આલો, હવે આપણે આ ઉદ્યાનમાંથી બાહર નીકળ
 જઈએ.” મિત્રના આવા વચન સાંભળી હું તે ઉદ્યાનમાંથી બાહર
 નીકળ્યો. તે વખતે રાજકુમારી વિલાસવતીની અનંગવતી
 નામની માતાએ મને ત્યાંથી પ્રસાર થતો જોયો. મને જોતાંજ
 તેણી મારી ઉપર મોહીત થઈ ગઈ. હું મારા સ્થાનમાં આવ્યો
 એટલે અનંગવતીની એક ઠાસી મારી પાસે આવી અને તેણીએ
 મને કહ્યું કે દેવી અનંગવતી તમને જોલાવે છે, તત્કાળ હું
 અનંગવતીની પાસે ગયો અને મેં તેણીને કહ્યું કે, “માતા
 શી આજ્ઞા છે ?” દેવી અનંગવતી જોલી “ભદ્ર, મેં તમને
 ત્યારથી ઉદ્યાનમાં પ્રસાર થતા જોયા છે, ત્યારથી હું કામખીડિત
 થઈ ગઈ છું; માટે એ કામદેવની ખીડામાંથી મુક્ત થવાને હું
 તમારે શરણે આવી છું. તેનાથી મારી રક્ષા કરો.” રાણી
 અનંગવતીના આ વચન સાંભળી મેં તેણીને પ્રાર્થના પૂર્વક
 કહ્યું, — “માતા, આ શું જોલો છો ? હું તમારો પુત્ર છું અને
 તમે માતા છો માટે પુત્રને ઘટિત એવી મને આજ્ઞા આપો.”
 મારા આવા વચન સાંભળી રાણી અનંગવતી મારી ઉપર
 નાખુશ થઈ અને તેણીએ દુહયમાં ક્રોધ જોપાવી મને ઉપરથી
 કહ્યું “વત્સ તારે સ્થાને આટ્યો બા. મેં તારી પરીક્ષા કરવાનેજ
 એન કહ્યું હતું.” તેણીના આવા વચન સાંભળી હું મારે સ્થાને
 આવ્યો. તેવામાં વિનયધર નામનો એક રાગતનો માનીતો
 ઠાટવાળ મારી પાસે આવ્યો. તેણે મને એકાંતે જોલાવીને આ
 પ્રમાણે કહ્યું — “રાજકુમાર મારી એક વાત સાવધાન થઈને
 સાંભળજો. ” સ્વસ્તીમતી નામે એક નગરી છે. તેમા તમારા

પિતાના લોગવટામાં વીરસેન નામે એક કુલપુત્ર છે. તે વીર
 સેન હાતાર, માનવાળો, ગંભીર, શરણ આપનારો, હયાણ
 અને પરોપકારી છે. એક વખતે તે પોતાની મગલા સ્ત્રી
 લઈ તેનીના પિતાને ગર જવાને બાહિર નીકળ્યો. તેની
 સ્ત્રીનો પિતા જયસ્થલ નગરમાં રહેતો હતો. ત્યાં જત
 રસ્તામાં શ્વેતવી નગરી આવી. તેણે પોતાની સ્ત્રી તથા
 બીજા પરિવાર સાથે તે નગરીની બાહિર નિવાસ કર્યો. તે
 વખતે કોઈ ગ્રાસ પામેલો ચોર તેને શરણ આપ્યો. હયાણ
 વીરસેને તેને પોતાને શરણે રાખ્યો. તે વખતે તેની સ્ત્રીએ કહ્યું,
 “ સ્વામી, આવા અપરાધી માણસને શા માટે શરણ આપો
 છો ? ” વીરસેને પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું, “ પ્રિયા, જે શરણ આવે
 તેનું રક્ષણ કરવું જોઈએ. ” તેવામાં ક્ષણવાર પછી કેટલાએક
 રાજાના માણસો ‘ મારો મારો ’ કરતાં તે ચોરની ઉપર ધસી
 આવ્યા અને તેમણે વીરસેનને કહ્યું કે, “ આ ચોર અમને સોંપી
 દે ” વીરસેને જણાવ્યું, “ જ્યાં સુધી હું જીવના છું, ત્યાં સુધી
 એ શરણાગત ચોરને હું સોંપવાનો નથી. ” આ વાત તેઓએ
 રાજાને જણાવી, એટલે રાજાએ હુકમ આપ્યો કે, તે શરણ
 આપનાર માણસની સાથે તે ચોરને મારી નાંખો. ” રાજાની
 આવી આજ્ઞા થતાંજ તે રાજપુરમાં વીરસેનની ઉપર ધસી
 આવ્યા. વીરસેન તે રાજસુભટોની સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયો,
 તેવામાં રાજકુમાર તે સ્થળે આવી પહોંચ્યો. રાજકુમારે તે
 યુદ્ધનું કારણ પૂછતાં રાજાના સુભટોએ જે સત્ય વાત હતી, તે
 તે તેની આગળ જણાવી. તે સાંભળતા રાજકુમાર કોપાવિષ્ટ

માને આપ્યો—“હું હવે શરૂઆત કરું છું. હવે હવે
 માણસને કાળુ માનવું છે. જેમ રૂઢી તેણે મુઠોને પાકા
 કાંદી મુઠા. મુઠોને જે પાત્ર રાખે તે જમ્માડી. પડો પડાવે
 તે મુઠા ખાંધે કવચનો બાજુ કરી. સજકુખરે તે વીરોળને અને
 ગેલા અપસાપી આપે, વજારિયો જાકાર કરી પિલાવ રખા.
 રવાળા ઘીરોળ જેવાયળ નગરમાં આગે અને પડો તેની ઓળે
 એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે હું ગિરવંધર છું. તમારા પિતા
 અને જયજી સાંભળે પુત્ર પચાવર્ષા. ને માતા માતા પિતાના
 અને માતા પુત્ર ઉપકારી. હું, મારા માતા પિતા તમારા પિતાના
 બુદ્ધિને ઘણું દિવસ સંભાળી રહે છે. તેણે તમારો નવરોમાં
 રહ્યા છે, તે છતાં તેઓને કદી પણ બુલતા નથી. જાને એવું
 બન્યું છે કે, રાજા પોતાની રાણી અને નવલીને મેલેલે મયે,
 તો તેણે પોતાની રાણીને રૂદન કરતી અને નખેઓ લગાડેલી
 જોઈ. રાજાએ તેણીને તેનું કારણ પૂછ્યું, એટલે તે રાણીએ
 બાળાકાર કરનાર તરીકે તમારું નામ આપ્યું. રાજાએ ક્રોધાતુર
 થઈ અને આજ્ઞા આપી છે કે, તમારો વધ કરવા. હું રાજાની
 આજ્ઞાને અનુસરી બાહિર નીકળવા દ્વાર આગળ આવ્યો,
 તેવામાં એક છોક્ર મારા સાંભળવામાં આવી. તે વખતે હું ચંકાઈ
 ત્યાં ઉભો રહ્યો. તેવામાં કોઈ નિમિત્તિઆએ મને કહ્યું કે; આ
 છોક્ર સુંદર છે. તોપણ હું ચિંતાતુર થઈ બેઠા આવ્યો, તે
 વખતે મારી માતાએ મને ચિંતા થવાનું કારણ પૂછ્યું, એટલે
 તેમને તે વૃત્તાંત જણાવ્યો. મારા મુખેથી તે વૃત્તાંત સાંભળી

સુકાયેલા વસોને પહેરી હું ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો, ત્યાં એક
 દોની ઘટાથી મુશોભિત એવી નદી મારા જોવામાં આવી. ત્યાં
 રૂળાહાર કરી જળપાન કર્યું ને ત્યાં ક્ષણવાર વિશ્રાંત થયો, તે
 માં એક સારસપક્ષીનું જોડું મારા જોવામાં આવ્યું. તે જોડું
 જોડું મને મારી પ્રિયાનું સ્મરણ થઈ આવ્યું. તે સ્મરણ કય
 પહોં હું પંચ પરમેષી મંત્રનું સ્મરણ કરતો સંધ્યાકાળે એ
 શિલા ઉપર સુઈ ગયો. પ્રાતઃકાળે પક્ષિઓના મધુર ગુરૂ
 સાંભળી હું જાગ્યો થયો. દેવ તથા ગુરૂનું ધ્યાન ધરતો હું વન
 વન ફરવા લાગ્યો. એક નદી ઉપર આવતાં કેટલાએક પગલાં
 થેલી મારા જોવામાં આવી, તેને અનુસારે આગળ ચાલ્યો, ત્યાં
 પુષ્પોને સુંદરી એક સુંદર તાપસકન્યા મારા જોવામાં આવી.
 તેણીને જોતાં જ મને વિચાર થયો કે, “ આ સુંદરી વિલાસવતી
 તો નહિ હોય ! પણ આવા ઘોર વનમાં તે ક્યાંથી હોય ? ”
 એમ વિચારી હું તેણીની પાસે ગયો અને તેણીને મેં નમ્રતાથી
 કહ્યું, “ મુલે, તારી તપસ્યા વૃદ્ધિ પામે. ” હું સ્વેતશી નગરી-
 નો નિવાસી છું. તામ્રવિહો નગરીથી સિંહસદ્રીપ પ્રત્યે જતા
 વાહાણ જાગવાથી અહીં આવી ચડ્યો છું. જાગવતી, આ
 સુંદર તટ શેનું છે ? આ દ્વીપ અને પ્રદેશ કયા નામથી
 યોગ્યતાય છે ? મારા આ પ્રશ્નો સંભળી તેણી વક્ર દષ્ટિ કરી
 મારી તરફ જોઈ રહી. મેં નવે કાંઈપણ ઉત્તર આપ્યા વિના
 તેણી ચાલી મઠ ને વનને મેં વિચાર કર્યો કે, આ તટથી
 અંતરે છે. તેથી તેમણે જન પાત્રી નમે કેવળ ન આવે.
 તેમજ તેણી નગરી તરફ કેટલાંક પ્રેમની સંકેતો દર્શાવે

લાગી. તેણીને તાપસી ધારી હું તે તરફ ઉપેક્ષા કરી નહીં બિપર-
 વ્યાચ્યો ગયો, ત્યાં ફગાહાર કર્યો. તેવામાં સૂર્ય અસ્ત થયો.
 એટલે હું તેજ સ્થળે સુઈ ગયો. નિદ્રા પ્રાપ્ત થતાં મને
 એક સ્વપ્ન આપ્યું. “અણે કોઈ સીએ સુવર્ણવૃક્ષ પાસે રહેલા
 એવા મને પુષ્પળી માળા આપી અને તેણીએ મને કહ્યું
 કે, “આ માળા પૂર્વે આપેલી છે, તે ચઢણ કરો.” મેં
 તેજ કાળે તે માળા કંઠમાં ધારણ કરી. તેવામાં પ્રાતઃકાળ
 થતાં સારસ પક્ષીઓના ધ્વનિથી હું જાગ્યો થઈ ગયો.” તેજ કાળે
 મારું દક્ષિણ નેત્ર ફરકવા લાગ્યું. મેં વિચાર કર્યો કે, “આ
 સ્વપ્ન તથા શુભ નિમિત્ત મારા કોઈ લાભની સૂચના કરે છે.
 મારા કંઠમાં જે પુષ્પમાળા આરોપિત થઈ અને જેના તરફથી
 મને એ પુષ્પમાળાનો લાભ થયો તે પ્રસન્ન મારી પ્રિયા વિલા-
 સવતીનેજ દેશમાન થાય છે. રજોને પેલી તાપસ બાળા વિ-
 લાસવતી હોય” આ પ્રમાણે ચિંતવન કરતાં આકાશમાં ગગન-
 મણિ ઉદિત થયો, પછી તે તાપસીને જોવાની ઇચ્છાથી હું
 વનમાં લામવા લાગ્યો. તેજ વખતે કોમળ પદ્મવનિ મારા સાંભ-
 બાવામાં આવ્યો. મેં તે ધ્વનિની દિશા તરફ અવલોકન કર્યું, તેવા-
 માં એક વૃદ્ધ તાપસી મારા જોવામાં આવી. તેણીએ મને
 જોઈને આનંદથી કહ્યું, “સજ્જન, ચિરંજીવ.” તેણીના આ
 વચન સાંભળી મેં વિચાર્યું કે, “આ વૃદ્ધા મને ક્યાંથી ઓળખતી
 હશે?” પછી તે વૃદ્ધા માર્ગન કરેલી ભૂમિ ઉપર બેઠી અને
 બોલી—“સજ્જનમાર, સાંભળો, વૈતાલદય નામે પર્વત ઉપર

અમારા ગુરુ કુલપતિ સિદ્ધગિરીની તીર્થયાત્રા કરવાને ગયેલા
 છે. આ, ધોરીવાર પહેલાં તે બાલિદા પુષ્પ ચુંદવાને લગમ
 ગયેલા. ત્યાં કોઈ તથા હંમીયું જોઈ જોઈ તેણીને પોતાના ગ
 રાઈ રમણ થઈ આવ્યું. તે વખતે કોઈ તરુણ પુરુષની સા
 થે જાણાને મિલાપ થઈ આવ્યો. બાળા તે અજાણ્યા પુરુષ
 જોઈ તરુ પાલી અને પોતાની પર અન્ય પુરુષની દષ્ટી પડવા
 નેજી અફાજ દેવતા પાળી. પાસ બંધન વડે મુલ્ય પામવા
 નેવાર થઈ, કેવળેને તે વખતે હું આવી પહોંચી અને તેણી
 'કેરત અમી' પાસબંધનથી મુક્ત કરી. તેણીના મુખથી કુલ
 કલપતિ જે તેણીને જન્મવતું કે, અજાણ્યા કુલપતિ કદા
 કે સંવિન્ન રાઈ કે તે કદા જન્મ અપત્ત થતાનું નથી. જે
 પુરુષ તેને જાણે હશે, તેજ તારા માણેય છે. આ પ્રમાણે
 જે વખતે યોગવાને નાટે મુનિદુર્ભાગને મિલકવા હતા. તેણી
 તેણી મિત્રે મહો મોટાં હું મિત્રે લગને યોગવાને નીકળી
 મેલવાં આ સ્વર્ગે સંવિન્નવાને લગવડે દર્શન થવાયું
 આ, હશે આટલે લાંબે મહાં. અને તે હું મી બાળાને દર્શન થ
 કે તેણીને સંવિન્નવા મિલકતું નથી.

એ વિવાહ કર્યો. પછી અમો જાને વનમાં મીઠા કંચાને ગયો.
 તે સુગંધી પુષ્પને ચુંટવા લાગ્યાં. તે વખતે વિલાસવતીના
 મની પરિણા કરવા મારી પાસે-જે મોહન વસ્ત્ર હતું, તેના
 આગુત થઈ હું અહમ્મ થઈ ગયો. જ્યારે તેણીએ મને જોયો
 હું એટલે તેણી મૂર્છા પામીને પૃથ્વી ઉપર પડી ગઈ. તે
 જાંજ હું ઉદ્દેશ પામી પસ્તાયો અને તે વસ્ત્ર દૂર કરી હું પ્રમ-
 થયો. મને પ્રત્યક્ષ જોઈ તે મનોહર જાળા પ્રસન્ન થઈ અને
 તેણીએ મને અહમ્મ થવાનું કારણ પૂછવાથી મેં તેની આગ-
 તે અમંદારી વસ્ત્રનો પૂર્વ વૃત્તાંત જણાવ્યો હતો. તે પછી
 પછીની આજ્ઞાથી અમોએ સ્વદેશ તરફ જવાનો વિચાર કર્યો.
 અને તે સ્થાને વાહાણના જંગને સૂચવનારો શોક સ્વગદંઠ
 સમુદ્રના તીર ઉપર ઉભો કર્યો. તે વખતે કાંતુદેવ નામના કોઈ
 અર્થવાહિ કેટલાએક માણસોને મોકલી મને અને વિલાસવતીને
 જાતાના વાહાણમાં બોલાવી લીધાં, સમુદ્રના માર્ગમાં જતાં
 અર્થવાહિ કાંતુદેવને વિલાસવતી માટે કુબુદ્ધિ થઈ અને તેથી
 તેણે મને માર્ગમાં સમુદ્રની અંદર નાંખી દીધો. દેવયોગે એક
 વાહાણનું પાટીયું મારા હાથમાં આવ્યું અને તેથી તરતો તર-
 નું હું પાંચ રાત્રિએ મલયાચલમાં પોહિંચી ગયો. તે વખતે
 વંશુદી પડેલી વિલાસવતીના વિયોગથી મને ભારે શોક થયો.
 અને તેને માટે હું આત્મઘાત કરવા તૈયાર થયો. પણ પેલા
 પ્રાપ્તપતિની ભવિષ્ય વાણી સ્મરણમાં આવવાથી હું આત્મઘા-
 ત કરવાથી નિવૃત્ત થઈને આશા ધારણ કરીને પ્રાણધારી રહ્યો
 હતો. પછી સમુદ્રના તીર ઉપર તે જાળાની શોધ કરવા ફરતો

હતો, તેવામાં એક પાટીયાનો ટેકો લઈ તરી આવતી વિલાસ-
વતી મારા જોવામાં આવી. તેણી મને જોઈને રૂદન કરવા લાગી.
મેં તેણીને શાંત કરી. પછી તેણીએ મને જણાવ્યું કે, તમે સ-
મુદ્રમાં પડ્યા પછી તે સાર્થવાહ સાથે વાહાણુ જિન્માર્ગે ચડી
દુળી ગયું અને હું પાટીયું મેળવી અહીં આવી ચડી. પૂર્વના
પુણ્યયોગે અહિં મને તમારા દર્શન થયાં. પછી મેં
પણ તેણીને મારો વૃત્તાંત જણાવ્યો. વિલાસવતીએ તે પછી
મારી પાસે પાણી માગ્યું. હું તેણીને માટે ત્યાં પાસે
આવેલા એક સરોવરમાં પાણી ભરવાને ગયો અને તેણીને એક
લતાગૃહમાં રાખી અને પલ્લવનો સંચારો કરી તે ઉપર સુનાડી.
તેણીને મેં પેલું ચમત્કારી વસ્ત્ર આપીને કહ્યું કે, “હું પાણી
લઈને આવું, ત્યાં સુધી આ વસ્ત્રથી અદશ્ય રહેજો.” પછી હું
સરોવરમાં પાણી લેવાને ગયો. કમલના પત્રના પડીઆમાં જળ
લઈને હું પાછો આવ્યો અને મેં તેણીને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “પ્રિયા,
હું જળ લાવ્યો છું, માટે હવે દશ્ય થા” તેણીની તરફથી કંઈ
પણ પ્રત્યુત્તર મળ્યો નહીં. તત્કાળ હું ગભરાઈ ગયો અને મેં
આસપાસ જોવા માંડ્યું. તેવામાં એક અજગરનો કીસોટો જોયો.
તે ઉપરથી મેં જાણ્યું કે, વિલાસવતીને અજગર ગળી ગયો હશે.
તે વખતે મને મૂર્છા આવી અને હું પૃથ્વી પર પડી ગયો.
ક્ષણવારે મૂર્છા ઉતર્યા પછી મેં વિચાર કર્યો કે, “હું પણ તે અજ-
ગરને શોધી તેના મુખમાં જાઉં. અને મારી પ્રિયાની સાથેજ
મૃત્યુને શરણ થાઉં.” આવો વિચાર કરી હું તે અજગરની
પાછળ ગયો અને તેને કોપિત કરવાને તેના મસ્તક ઉપર પગ

મુકયો. તે વખતે અજગર-પેટું વચ્ચે બાહેર કાઢી નાંખ્યું અને તે આવતો થયો. પછી હું તે વચ્ચેનો ફંસો કરી મરવાને તેપર થયો. હું ફંસો ખાસ વૃક્ષ સાથે લટકાયો, તેવામાં તે વચ્ચેનો પાસ તુટી ગયો અને હું માર્ગ ખાંધ નીચે પડ્યો. તેજ વખતે કોઈ વાપસ મુનિ ત્યાં આવી ચડ્યો. અને કમંડળના જાગી માફી ઉપર ચિંચન કરવા મંડ્યું. અને તેમજે પોતાના કોમળ હાથવડે મારા શરીરને પંપાળવા મંડ્યું. તે પછી હું સ્વસ્થ થયો અને તે દયાળુ મુનિને તેજ દુઃખમાં પ્રવચ્ન થયો. મુનિએ અને પિતૃ આપી દાંત કર્યો. તે પછી તે દવાનું મુનિના પૂછવાથી જ તેમની આગળ મારો તમામ પૂર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યો. મારો વૃત્તાંત સંજાળ્યા પછી મુનિએ મને કહ્યું કે, " શ્રાવ, આ ઉપાધિ ઊંડી છે અને પર્માચરણ કર. " મેં હીનતાથી જવાબ્યું કે, " મારી પ્રિયા દિલામ્બલી સિવાય હું કાલુ પાંડવ કરવાને સમર્થ છું શરીર નહીં. તેથી તે વિધાને નિતરવાનો ઉપાય મને બતાવો " મુનિએ મારો ગેહુ જોઈ કહ્યું કે, " આ પર્વત કિપર હામ-મનેરાધને આપનાર સિદ્ધ તર છે, ત્યાં જ અને તે કિપરને હું પડતું મુક એટલે તારું વાંછિત સિદ્ધ થશે. "

મુનિના આ વચન સંજાળી હું તે પર્વતના તર કિપર થયો અને ત્યાં જ પડતું મુક્યું તે વખતે કોઈ વિશાધરે આવી મને પડ્યો એટલી કીર્તિ પછી તેજ વૃક્ષ નીચે પોતાની મને જાણી દીધે આગળ તર કરવાનું કાલુ પૂછ્યું. પછી મેં તેની પાસે મારી હરીકા સદ્ગાન મેલકે તેટલે અને કહ્યું કે,

આવ્યો. મુનિવરની મનોહર અને શીલધારી મૂર્તિ તે પુરુષના જોવામાં આવી. તત્કાળ તેનું હૃદય આકર્ષાયું તેમને જોતાં તે પુરુષના હૃદયમાં વૈરાગ્ય ભાવના બ્રહ્મત શ્રદ્ધા આવી. તેણે વિચાર્યું—“ અહા ! આ મહાત્માના જીવનને ધન્ય છે કે જેણે ગૃહવાસનો ત્યાગ કરી આવા સંયમને ગ્રહણ કરેલો છે. અહા ! આ સંસારમાં માતા, પિતા, સ્ત્રી, દ્રવ્ય, પુત્રો, અને સ્વજનો સર્વ ઇંદ્રજાળના જેવું છે, તે છતાં રાગી મનુષ્ય તેને છોડી શકતો નથી. એને છોડનારા આ મહાત્માને પૂર્ણ ધન્યવાદ થટે છે. ” આ પ્રમાણે ચિંતવી તે પુરુષે તે શિષ્ય સહિત મહાત્માને વંદના કરી. ગુરુએ ધર્મલાભની આશીષ આપી. ગુરુની આશીષ લઈ તે પવિત્ર પુરુષ તેમની સામે વિનયથી બેઠો. આ વખતે બીજા કેટલાએક પુરુષો તે સ્થળે આવી ચડ્યા હતા, તેઓ પણ તે પુરુષને ઓળખી તેની સાથે ગુરુની સમીપ બેઠા.

વચનાર, આ પ્રસંગ ઉપર અનેક તર્કવિતર્ક કરતા હશે. તેમના તર્ક -- વિતર્ક શમાવવાને માટે સ્પષ્ટીકરણ કરવાની જરૂર છે.

દેવપુરના ટોપ શેઠના ધન્યતા ગુણો પડી આપણી સાર્થકતા માટે સારક પેલાના વતનમાં આવ્યો હતો, તેને આવેલો મેંડ તેના સ્વર્ગ્ય છે. આત્મજ્ઞાનને પામ્યા હતા તેને સામૈયુ કરી આગળે વાચના નમનમાં પ્રવેશ કરવા હતા. માત્ર દીનમરીની સ્વચ્છ પ્રજાએ મહાશય ધન્યને પ્રેમથી ગાય વાં લીધે. હતા. તેના પત્ની પણ ગુણો અને તેની માતા. હન્યમાના હૃદયમાં પાતળા

પ્રતાપી પુત્રના અવરોધનથી જે આનંદ થયો હતો, તે અપૂર્વ
 હતો. ધરણુ કુશળજ્ઞેમ આપ્યો, એથી તેના માતપિતાએ સર્વ
 ઐશ્યોમાં પૂજા ભણાવી અને યાચકોને અગણિત દાન આપ્યાં
 હતાં. માકંદીના રાજા કાલમેધે પણ ધરણુને પોતાનાં હરણારમાં
 બોલાવી સારો સત્કાર કર્યો હતો. તે શિવાય બીજા નગરના
 પ્રતિષ્ઠિત જનોએ ધરણુને પોત પોતાને ઘેર બોલાવી લોજનપાન
 આપ્યાં હતાં. એક વખતે દયાળુ માતાપિતાએ ધરણુને તેની
 પત્ની લક્ષ્મીના ખગર પૂછ્યાં, ત્યારે ધરણુ પોતાનું સુખ
 ઉતારી તેના ખગર પૂછવાને માતાપિતાને વાર્યા હતા. તે તે
 દુધારિણી સ્ત્રીનું નામ લેવાની પણ નાં કહી હતી. એક વખતે
 રાજા કાલમેધે ધરણુને ઘેર આપ્યો અને તેણે ધરણુને કેટલીએક
 જહાજીર આપવા ઇચ્છા દર્શાવી. ત્યારે પવિત્ર ધરણુ રાજાને
 વિનંતિ કરી કે, " મહારાજા, આપનું કંઈક મારે માન્ય છે,
 પણ જહાજીરના કરતાં મને વધારે આનંદ થાય, તેથી એક
 વસ્તુની મારે માગણી કરવાની છે; તે એ છે કે, આપના રા-
 જ્યમાં જે પુરૂષો બાંધનમાં પડ્યા છે, નેએને છાંડી દે અને
 તેમને અણપ આપો. તે શિવાય જોએ દુઃખી હોય નેમના
 દુઃખનો નાશ કરે. " ધરણુની આવી ઉદાર ઇચ્છા જોઈ રાજા
 પણોજ ખુશી થઈ ગયો અને તત્કાલ તેણે તે કરવાને મંત્રી
 એને બોલાવી આજ્ઞા કરી ધરણુની આ પ્રાર્થના આજળી માકં-
 દી નગરીની તરફ પ્રજા તેની તરફ પ્રજાના કંવા લાગી
 જે પુરૂષ આનંદ ઉદાનમ આપ્યો છે, તે ધરણુ છે. ચિર-

સંગતમાં, ગમે તેવા સંયોગોમાં અને ગમે તેવા વિકારી સ્થા-
નોમાં જોડાય તો પણ તેના હૃદયમાં કોઈ પણ જાતનો ફેરફાર
થતો નથી. તે યાવજ્જીવિત દૃઢતાનો પર્વત થઈ રહે છે. તેનું
જીવન પવિત્રતામાંજ પ્રસાર થાય છે. એવા મહાત્માને પશું
ધન્યવાદ ઘટે છે. સમરાદિત્ય પણ તેવોજ મહાત્મા હતો. તેના
પૂર્વ સંસ્કારો એટલા જાધા પ્રગળા હતા કે તેને કોઈ પણ ફેરફાર
શક્યું નહીં. સ્પર્શ મણિને અટકવાથી જેમ લોહ સુવર્ણ થઈ
જાય છે, તેમ અનેક મલિન અને વિકારી આત્માઓ તેના
સહવાસથી-જોષથી ધર્મતત્ત્વર જળી ગયા છે. એ મહાત્માને
સહસ્રવાર ધન્યવાદ ઘટે છે.

પ્રકરણ ૩ જી.

ત્રિવાહ સંગળા.

રાજા પુરુષસિંહ પોતાના રાજગૃહમાં બેઠો હતો.
પોતાના રાજકુમાર સમરાદિત્યને માટે અનેક સંકલ્પ-વિચાર
કરતો હતો. રાજકુમારનું હૃદય આ સંસારમાં કેવી રીતે આવ-
જા થાય, તેના નવનવા ઉપાયો ચિંતવતો હતો. તે વિચારો
મહા ચિંતાએ તેના હૃદયને આકુળ આકુળ બનાવી દીધું હતું.
“કિંચિદ્ધ નાંખે આ પ્રમાણે ચિંતવવા લાગ્યો. “ રાજા
કુમાર સમરાદિત્યને માટે હું જે જે ઉપાયો કરું છું, તેને

સર્વ રીતે નિષ્ફળ થાઉં છું, તેની ક્ષેત્રતથ્ય છોવા ઉઠ તરુ-
 લોને શરૂઆત, તોયજ તેના દુઃખ ઉપર કાંઈપણ અસર થતી નથી.
 ઉલટા તે તફલો ખજુ પ્રતિજ્ઞાપ પાતી નવા. તે ચતુર કુમારે
 ઉપજાવેલ મુશાનોને ફેરવે દોષ. બિટા અડાંભાણી વલંતોરણે
 ક્યો, તેમાં ખજુ માત્રી પાંચડા નિષ્ફળ મર્ષ, નકલના પિટાની
 તોડોને ખજુ લોજે ફેરવી દોષ. મુંઝવણની યોગમાયં તે
 ચાંત રત. પ્રસારણે છે, કહે મારે મુંઝવણું ? તે તારુપણ
 વામાં આપ્યો છે, વિષા પિટાને તેના એ ૨ ગોળી અ-
 વશ્યા છે, તે છતાં તેની અલગ મેને. કલ્પી નથી. એ વચ્ચે કુમાર
 આપીજ રિધાતિમાં રહેલો તો પડી અલગ અલગ વેલકુ વર્તે આ
 સારા નકાની મર્ષ પડ્યો. વળી મારે તો એવજ રાજકુમારે છે,
 ખાતે રાજકુમારે રાજાવડોને લેવાને એવજ છે, નિષ્ફળમાં
 રાજાવડાંપણને અને મળેને અપર તેજો કુમાર છે. એ
 એ વાચકુમારે રાજાવડાંનાં પ્રકારે મળે જાતિ, તે જાતિમાં
 મળતા રાજાવડાંની એ સ્થિતિ કયો ?

આ પ્રમાણે રાજા કુમારેનાં મિત્રા રાજા કુમારેનાં મિત્રા
 દારપણે આપી મળે આપા છે, ન મળે આપા ફેરવેને રા-
 ફેરો અધિકારીને એ મુદત રાજાવડાંનાં મળે આપા છે, તેમજ
 આપણે મુદતરત રાજા કુમારેનાં મળે આપા છે, તેમજ
 આ મળે આપણે મળેને મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે
 આપણે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે મળે

તેઓ નમન કરી ઉભા રહ્યા, તેઓમાંથી એક પુરુષ બોલ્યો
 “મહારાજ, તમારા સંબંધી અને રાજકુમાર સમરાદિત્ય
 મામા ખર્જસેન રાજ્યે અમોને આપની પાસે મોકલ્યા છે
 આ તેમની બે પુત્રીઓ તે. જેઓના નામ વિભ્રમવતી અને
 કામલતા છે. આ રાજકન્યાઓ અમારા મહારાજને પ્રાણ્વર્થ
 પણ વધારે પ્રિય છે. તેઓ રાજકુમાર સમરાદિત્યની સાથે
 સ્વયંવરપણાથી વિવાહિત કરવા ઇચ્છા રાખે છે.” તે મં-
 ત્રીઓના આ વચન સાંભળી રાજા પુરુષસિંહ ખુશી થઈ
 ગયો. જેને માટે પોતે દીર્ઘ ચિંતામાં પડ્યો હતો, તેની
 તે ચિંતા શિથિલ થઈ ગઈ અને પુનઃ તેની આશાવ્રતા
 પશ્ચિવિત થઈ ગઈ. રાજ્યે તે વાતનો આદરથી સ્વીકાર કર્યો,
 અને તેમની સમક્ષ પોતાના સાળા ખર્જસેન રાજાનો આજાર
 માન્યો. તેજ વખતે એક અનુચરને મોકલી રાજ્યે રાજકુ-
 માર સમરાદિત્યને ત્યાં બોલાવ્યો. પિતાની આજ્ઞાને આધીન
 રહેનારો વિનીત કુમાર સમરાદિત્ય ત્યાં હાજર થયો. રાજ્યે
 પ્રેમ પૂર્વક જણાવ્યું. “વત્સ, આ સુંદર કન્યાઓ તારા પ્રેમી
 મામા ખર્જસેન મોકલાવેલ છે, તેમને તું અંગીકાર કર. કેમકે
 મહાન દિસંવથી તેઓની સાથે તારા વિવાહ કરવાની હું ઇચ્છા
 રાખું છું.” પિતાની આ વાણી રાજકુમારને કંઈ નહીં. તેણે
 હાથેહાથ પોતાના મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો—“અરે હવે
 હું કેવું? આ મોટી ઉપધિ આવી પડી. આ સંસારમાં
 હું કયોજ તેટલા બધા દુઃખના બીજરૂપ છે. મોહમયી

વારાંગનાઓનાં નૃત્ય ગીત, સૌજાત્યવતીઓનાં મંગલ ગીત અને
 વાણીઓના નાદ સાથે, તે વરધોડો વધુમુદુની પેદિકાના મંડપ
 આંગળા આંબો હતો. રાંજપુમાર મંગલવેશ પારણ કરી
 લોકિકાચારને માન આપવાને માટેજ વરધોડામાં ચાલ્યો હતો,
 પણ તેના પવિત્ર હૃદયમાં આ સંસારના સ્વરૂપનું જ ચિંતન
 થતું હતું. તે બધા આડંબરને તિથ્યા માનતો હતો અને સર્વ
 તરફ ઉપેક્ષાથી વર્તતો હતો. તે મહાનુભાવે ચિંતનું કે,
 "આહા ! લોકો કેવા મોહને પારણ કરે છે ? જેને માટે આવે
 ભાર આડંબર રમ્યો કરવામાં આવ્યો છે, તે બધાનો ઉત્સવ
 પરિણામે કેટલો બધો વિરલ છે ? નાહક આવે કબૂનો માટે
 વ્યય કરી વિપ્લોની વિપ્લવોદીકામાં વિહાર કરવા લાગ્યું છે. જેમ
 મરણનું જ ચારણ છે, એવા વિપ્લવિહારો મંગલપણે માટે
 આટલો બધો આડંબર કરવો એ કેવી મૂર્ખતા કહેવાય ? આ
 બધો દેખાવ ઉપરથી કારો લાગે છે. પણ પરિણામે તે કશું
 રીતે વિપરીત છે. આ લાગણી સ્વારી એ પરિણામે રમણનગરી
 સ્વારી છે. એટલુંજ નહીં પણ આ કાર્યમાં પાપનો વિજય
 અને પુણ્યનો પરાજય છે. સંસારરૂપ વિજય અગ્નિની અગ્નિમાં
 પાટવાને માટે આ લોકો અને હવે શબ્દ છે."

આ પ્રભાવે ચિંતવતો અને પેદિકાની વ્યવસ્થાને યાદ
 આપવાને બધી જોડા કરતો સનમુદિત્ય કુમાર વિશદ નુજની
 પાસે આવી પહોંચ્યો, અને સમયમાં ઉતરી એમર વિદિપુષ્ક
 માનુસુદમા (નાહરામા) પેડી, ત્ય. જે મુંદર અલંકૃત રમણ
 નેના એવામ્ આવી તેના ચિત્રવતી રમણ સ્વારી હતી અને

કામલતા જરા શ્યામ હતી. જાને રમણીઓને જોતાં પણ
રાજકુમારને મોહ ઉત્પન્ન થયો નહીં. તેના હૃદયમાં જે વૈરાગ્ય-
વાસના પ્રગટભૂત હતી, તે વાસના એવીને એવી જાગ્રત રહી
હતી. કૌતુકથી રાજકુમારે તે જાણાઓની સામે અવલોક્યું,
તેમની મનોહર આકૃતિ તેણે શાંતતાથી અવલોકી, તે જોતાજ
તેના હૃદયમાં પ્રસન્નતા પ્રગટ થઈ આવી. તેમની કલ્યાણમય
આકૃતિ, નિર્દોષ અંગ, સંપૂર્ણ અવયવોની શ્રેણી, નિષ્કલ ક-
લાવણ્ય, નિર્મળ આપલોગ, શ્રેષ્ઠ લક્ષણો, શાંત રસના આશ્રય
રૂપ શરીર અને લલાટપર ચળકતું તેજ, એ સર્વ જોઈ તેના
હૃદયમાં નિશ્ચય થયો, કે “ આ જાણાઓના આત્મા મન્ય છે.
જીવિષ્યમાં આ રમણીઓ ધર્મ અને વિનયને પાત્ર રૂપ થશે,
એટલું જ નહીં, પણ મને भारी ધારણા સદ્ગુણ કરવામાં સહાયભૂત
થશે. ” આવું ચિંતવન કરી તેણે આનંદ પૂર્વક તેમનું પાણી-
મહણ કર્યું હતું. રાજકુમાર વિવાહવિધિ સમાપ્ત કરીએ
ઉભય રમણીઓને લઈ વાસગૃહમાં આવ્યો હતો. આ
પ્રસંગે મહારાજા પુરુષસિંહ જે ઉત્સાહ દર્શાવ્યો હતો, તે
અપૂર્વ હતો. તેણે ઉત્તમ ઉદારતાથી વાચકોને અગણિત રાગ
આનંદો અને કારાગૃહમાં પડેલા અનેક અપરાધીઓને મુક્ત
કર્તા હતા. પ્રત્યેક જેન જેન્યોમા મહા પૂજ્યો કરાવવામાં આવી
હતી. રાજકુમાર કેમસાદિય મગજવેય સહિત ઉભય વધુ સારી
મહા પિતાના ચરણમાં નાની પડ્યા પૂજ્ય માતા પિતાએ ઉમ-
રમાં અત્યંત આ ન હતી. અને તે વખતે ઉત્તરવિનીયસિત
રાજાના ગવર્નરનું ઘર રહ્યાં હતા.

પ્રકરણ ૪ થું.

પવિત્ર ગોષ્ઠી.

એક મનોહર જૂવન શણગારવામાં આવ્યું હતું. વિવિધ જાતની મુયોલીત સામગ્રી સદનની આસપાસ ગોઠવવામાં આવી હતી. રત્નજડિત પલંગો વેરાસનો અને બુદ્ધાઓથી જૂવનની જૂમિ ભરકાદાર લાગતી હતી. રત્નમય દીવાઓની રચના અત્યંત મનોરંજક બની હતી. દીપક દેવળીની પ્રભાથી દીવાલો ઉપર આવેલી ચિત્રવહીઓ, વિશેષ પ્રકાશતી હતી અને પંચવર્ણી રંગની ચોમાને વિસ્તારતી હતી. આ વાસજૂવનની અંદર નવ-વધૂ વિખ્રમવતી અને કામલતા પોતાની કેટલીએક ખાસ રાખી-ઓની સાથે રહી હતી. અને જાગાઓ પોતાના નવલ પ્રિયને મળવાને ઉત્સુક થઈ રહી હતી.

આ વખતે રાજકુમાર સમરાદિત્ય, અગ્રેક વિજેર મિત્રોની સાથે તે વાસજૂવનમાં આવ્યો. નવવધૂઓની સાથે ધાર્મિક ગોષ્ઠી કરવાને તે ઉત્સાહિત બન્યો હતો. વિવિધ ગોષ્ઠી તેના પવિત્ર હૃદયથી અત્યંત દૂર હતી. શૃંગારની અને વિકારોની વાતોને તેના નિર્મળ હૃદયમાં સ્થાન મળ્યું ન હતું. વૈરાગ્ય અને શાંત રચના પ્રવાહો તેની રંગેરંગમાં પ્રસરી રહ્યા હતા. આત્મિકતાવતાના પ્રકાશથી તે સર્વ રીતે પ્રકાશિત હતો. પ્રયોગ અને વિનોદની જાવાથી તે છવાઈ રહ્યો હતો. તેના મિત્રો પશુ તેના જાવની જાવાનો આશ્રય કરી રહ્યા હતા.

સમસ્તકિય મિત્રો સાથે નાસણુવનમાં જાયલા થશે, કોઈકે કુંડલા અને માનિની નામની બે સળીઓ કે તેઓને સમજાવનારોએ લઈતા ફરી સળી ફરી, તેમણે ફરીથી સળી પુરેને લેવાનું બાંધ્યું. ફરી કુંડલાઓ મધુલ પુષ્પોની અને માનિનીઓ અગ્નિમુદ્રાના પુષ્પોની માળા લેને અર્ચણ કરી. તે બંને પગપાલક છે, તે મહાનુભાવ, આ મળાઓ લખાશે મિત્રો કોઈકે અને પુષ્પોની છે અને અનુભાવને મેળવ એવી આ માળાઓ લેવાને લખાશે ક્રિમથી અર્ચણ કરે છે. ફરી તેઓ મળાવ ફરીથી તેમજ આમને પર ગેડા, ફાલુવાર ફરી સળી અને મધુલ પુષ્પોનારે ફરી, મળાવે, લખાશે અને બાંધવાનો જે માળી લેશે અનુભાવ લખાશે છે, લેશે માટે નું બુટી વધે છે. પણ તેમને માળી નરક અનુભાવ આ માટે વધે છે ? ને લખાશે માળી લેશે છે. "

રાખીઓના મુખથી આ વૃત્તાંત સાંભળી હૃદયમાં ખુશી થયેલા રાજકુમારે હૃદયમાં વિચાર કર્યો. “એ રાજબાળાઓને મારી તરફ પ્રેમ ગમે તે બાવનાથી હોય; પરંતુ મારે તેમના પ્રેમનો ઉપયોગ વિરક્ત બાવનામાં કરવો અને તેમને કલેશને નાશ કરનારી ધર્મદેયના આપી પૂર્ણ ધર્માનુરાગિણી બનાવવી.” આ પ્રમાણે ચિંતવી રાજકુમારે પોતાની પ્રિયાઓને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “ભદ્રે, તમારો મારી ઉપર પૂર્ણ અનુરાગ છે ?” લલ્લા અને મુગ્ધ બાવથી આકાંક્ષા થયેલી બંને બાળાઓ કાંઈ પણ બોલી શકી નહીં. તેઓ પગના અંશુકાથી જમીનને ખોતરવા લાગી, અને નમ્ર મુખ કરી માન બાવે ઉભી રહી. આ વખતે કામલતા બોલી—“રાજકુમાર, એ મુંઢરીઓને શામાટે શરમાવો છો ? આપ પોતેજ સ્વજીવિથી ધારી લ્યો.” રાજકુમારે કહ્યું, “કહો તેમનો મારી ઉપર અનુરાગ હશે, તો તે કેવો અનુરાગ છે ? જો ખરો અનુરાગ હોય તો તેઓ મારા અહિંસામાં શા માટે પ્રવર્તવાની ઈચ્છા રાખે છે ?” માનિની બોલી “રાજકુમાર, આપના કેવા અહિંસામાં તેઓ પ્રવર્તે છે ? અને શું અહિંસા છે ? તે મારા સમજવામાં આવતું નથી.” રાજકુમારે જણાવ્યું, “તે વિષે એક કથા છે, તે સાંભળો, એટલે તે વાત તમારા સમજવામાં આવશે.”

પત્રી મહાશય સમરાદિત્યે નીચે પ્રમાણે કથાનો આરંભ કર્યો.

કામરૂપ દેશમાં મદનાદય નામે એક નગર છે. તેમાં પ્રદ્યુમ્ન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને રતિ નામે પ્રિયા

[illegible]

ગયો. ગંદકી અને અધકારથી વ્યાપ્ત એવા ખાળકુવામાં તે મું-
જાવા લાગ્યો. અનેક ભાતના ગંદકીના કીડાઓએ તેને ઘેરી
લીધે, તેની દૃષ્ટિ સંકુચિત થઈ ગઈ, શરીર અકડાઈ ગયું અને
અનેક ભાતની વેદનાઓ થવા લાગી.

પાંચનાર, આ બનાવનું મનન કરજો. વિષયવૃક્ષના ક્ષણ
કેવા કદુ છે ? તેનો વિચાર કરજો. દુરાચારને સેવનારા પાપી-
ઓની કૃત્રી ગતિ યાંય છે ? રાજા કે જે રાજ્યનો દેવ કહેવાય
છે. તેની રાણી દેવી અને સર્વ પ્રજાની માતા છે. તેની સાથે
વિકારી બુદ્ધિએ વર્તનારા કામીઓને કદ કયા તેમાં શું આ-
સ્વયં ? વિષયની વિષયતા કામીઓને પ્રાણહર કદો આપે છે.
સમૃદ્ધિવાન, સાર્થવાહનો પુત્ર કે જે વિવિધ વૈભવનો વિલાસી
અને સુખલોભના છે, તે અત્યારે ગંદકીના મહાકૂપમાં પડ્યો
છે. હુક વાસનાનું ક્ષણ એવુંજ મળે છે.

રાજા રતિરાણીને મળી પાછો સભા મંડપમાં આવ્યો. તે
પાછી રાણીએ ભલિનીને પૂછ્યું, “ સખી, તે બીચારાની શી
ખબર છે ? ” ભલિનીએ ઉત્તર આપ્યો, “ મને લાગે છે કે,
તે મુંઝાઈને મરી ગયો હશે, ” રતિરાણીના હૃદયમાં જરા શોક
થઈ આવ્યો. પણ પાછળથી સમૃત્તિ જતાં તેણીના હૃદયમાંથી
પણ તે દૂર ધઈ ગયો હતા.

આ તરફ શુભંકર વિદ્યાગૃહમાં પછી અતિ વેદના લોભ-
વવા લાગ્યો. તેની અંદર જે અશુચિ રસ આવતો હતો તેને
તે ખાઈ પેતાના પ્રાણની રક્ષા કરવા લાગ્યો, કેટલાએક દિવસ
ગયા પછી, રાજાના ચંડાળ સેવકોએ એ ખાળકુવો મુધાર્યો

તેનો ઉત્તર આપો.” માનિનીએ કહ્યું, રાજકુમાર “ એ રતિ રાણીનો તેની પર સ્નેહ ખરો, પણ ખરો સ્નેહ નહીં, તે બુદ્ધિ વગરની રાણી વસ્તુ અને પોતાના ભાવને જોઈ શકી નહીં. તે સાથે પોતાની પરતંત્રતાનો અને તેના પરિણામનો વિચાર તેણીએ કર્યો નહીં.” રાજકુમાર સમસાદિત્યે કહ્યું, “ બહે, તેવીજ રીતે આ તમારી બંને સખીઓનો અનુરાગ મારી ઉપર નથી. આ બંને પણ બુદ્ધિ રહિત છે, તેનો વિચાર કરો. સ્વ-ભાવથી નકારા અને ઈર્ષ્યા તથા ખેદ વગેરેના કારણરૂપ એવા લોભોને આ બંને બાળાઓ ઇચ્છે છે. અને ખરી વસ્તુને જોઈ શકતી નથી. જે આ મંત્રુષ્યપણું કે જે દુર્લભ અને મોક્ષનું કારણ રૂપ છે તેને ધર્મની અંદર જોડતી નથી. તે ઉપરથી તેઓ બંને પોતાના ભાવને જાણતી નથી. આ પોતાનો આત્મા અતિક્રૂર એવા મંત્રુષ્યની પાસે રહ્યો છે. તેના કબજામાં છે, તેને તેઓ જોઈ શકતી નથી, તે ઉપરથી તેઓ પણ રતિરાણીની જેમ પોતાની પરતંત્રતાને જોઈ શકતી નથી. વળી આ લોભરૂપી વિષ કે જે જીવને મૂર્છા પમાડનાર અને દુર્મતિને આપનાર છે, તેમાં મને જોડાયે છે, તેના પરિણામનો વિચાર નેઓ કરતી નથી. માનિની, તમે વિચાર કરો, તે ઉપરથી સાબીત થાય છે કે તેઓ મને અદિતમાં જોડે છે, તો તેમનો મારીપર અનુરાગ શી રીતે કહેવાય ? ”

રાજકુમાર સમસાદિત્યના આ વચન સંજ્ઞાની ને તે રાજકુમારની સુત્રીઓના હૃદયમાં સવેગ દિપ્ત થઈ આવ્યા. તેઓ બંને

સુંદરીઓ શુદ્ધની જેમ રાજકુમારના ચરણમાં પડી અને સમગ્ર દુર કરી આ પ્રમાણે બોલી—“ આર્યપુત્ર, આ સંસારથી બાણે લય પામ્યો હોય તેમ અમારે કામરાગ નાશી ગયો છે. હવે જે અમારા અનુરાગને યોગ્ય કર્ત્તવ્ય હોય, તેનો અમને ઉપદેશ કરો. ” રાજકુમારે તેમને સાળાશી આપીને કહ્યું, “ ભદ્રે, આ વિષયો મોહ અને ક્લેશના કારણ છે, માટે તેમનો યાવજીવિત ત્યાગ કરો. શમને આદર આપો, ધર્મનો વિચાર કરો અને તેમાં ઉદ્યમ આચરો. ” રાજબાળાઓ વિનયથી બોલી—“ આજથી અમો યાવજીવિત વિષયનો ત્યાગ કરીએ છીએ. અને કામલોગને દૂર કરીએ છીએ. ” રમણીઓની આવી મહાન પ્રતિજ્ઞા સાંભળી રાજકુમાર ખુશી થયો અને તેણે પેતાના મનમાં ચિંતવ્યું કે, ‘ આ બાળાઓને ધન્ય છે. તેમની ધીરજને, અદ્વય કર્મપણુને, શમને અને તત્ત્વવેદિતાને પૂર્ણ અભિનંદન થટે છે. ’ આ પ્રમાણે ચિંતવી રાજકુમારે ઉચે સ્વરે કહ્યું. “ ભદ્રે, તમોને પૂર્ણ ધન્યવાદ થટે છે. હું પણ તમારી સહાયથી યાવજીવિત વિષયોનો ત્યાગ કરી પ્રજ્ઞાચર્ય ધારણ કરું છું. ” આ સમયે અશોકાદિ મિત્રોએ ગર્જનાથી જાણવડું, “રાજકુમાર, તમોને અને આ રાજબાળાઓને પૂર્ણ અભિનંદન થટે છે. પરમાત્મા, અમોને પણ તમારું અનુકરણ કરાવે. ” અશોક વગેરે મિત્રોના મુખમાંથી આ વાણી પ્રગટ થતાંજ આકાશમાંથી દેવતાઓએ તેમની ઉપર જયઘનિ સાથે પુનઃ વૃદ્ધિ દરી. આજ સમયે મહાનુભાવ સમરાદિત્યને અવધિરાન

સુંદરીઓ ગુરૂની જેમ રાજકુમારના ચરણમાં પડી અને વજન
 દૂર કરી આ પ્રમાણે બોલી—“ આર્યપુત્ર, આ સંસારથી જાણે
 ભય પામ્યો હોય તેમ અમારે કામરાગ નાશી ગયો છે. હવે જે
 અમારા અનુરાગને યોગ્ય કર્ત્તવ્ય હોય, તેનો અમને ઉપ-
 દેશ કરો. ” રાજકુમારે તેમને સાળાશી આપીને કહ્યું, “ ભદ્રે,
 આ વિષયો મોહ અને ક્વેશના કારણ છે, માટે તેમનો યાવ-
 જ્ઞાવિત ત્યાગ કરો. શમને આદર આપો, ધર્મનો વિચાર કરો
 અને તેમાં ઉદ્યમ આચરો. ” રાજબાળાઓ વિનયથી બોલી—
 “ આજથી અમે યાવજ્ઞાવિત વિષયનો ત્યાગ કરીએ છીએ
 અને કામભોગને દૂર કરીએ છીએ. ” રમણીઓની આવી મ-
 હાન પ્રતિજ્ઞા સાંભળી રાજકુમાર ખુશી થયો અને તેણે પેતાના
 મનમાં ચિંતવ્યું કે, “ આ બાળાઓને ધન્ય છે. તેમની ધીર-
 જ્ઞને, અહપ કર્મપણને, શમને અને તત્ત્વવેદિતાને પૂર્ણ અભિ-
 નંદન થટે છે. ” આ પ્રમાણે ચિંતવી રાજકુમારે હિલે સ્વરે
 કહ્યું. “ ભદ્રે, તમોને પૂર્ણ ધન્યવાદ થટે છે. હું પણ તમારી
 સહાયથી યાવજ્ઞાવિત વિષયોનો ત્યાગ કરી પ્રણામ્ય ધારણ
 કરું છું. ” આ સમયે અશોકાદિ મિત્રોએ ગર્જતાથી જણાવ્યું,
 “ રાજકુમાર, તમોને અને આ રાજબાળાઓને પૂર્ણ અભિનંદન
 થટે છે. પરમાત્મા, અમોને પણ તમારું અનુકરણ કરાવે. ”
 અશોક વગેરે મિત્રોના મુખમાંથી આ વાણી પ્રગટ થતાજ
 આકાશમાંથી દેવતાઓએ તેમની ઉપર જયધ્વજિ સાથે પુષ્પ
 વૃષ્ટિ કરી. આજ સમયે મહાનુભાવ સમસાદિત્યને અવધિસાન

અર્થ જ્ઞાન્યું, તે જ્ઞાનના પ્રજ્ઞાવથી તેણે પોતાના પૂર્વજનો અવલોકયા. તે અવલોકવાથી તેનામાં સંવેગનો વેગ વૃદ્ધિ પામ્યો. અને હૃદયમાં સ્વચ્છ પરિણામનો પ્રકાશ થઈ ગયો.

વાંચનાર, આ પ્રસંગ ઊપરથી તમોને ખાતરી થશે કે, પૂર્વ પુણ્યનું બળ કેવું ચમત્કારી છે? વિવચના વિકારથી ભરપૂર એવી વચને ધારણ કરનારી અને પતિના પ્રથમ સમાગમનો આનંદ લેવાને ઉત્સુક બનેલી યુવતિઓના હૃદયમાં પ્રતિબોધ પ્રાપ્ત થાય અને તૃણવત્ વિવચનો ત્યાગ કરી તે પ્રચારિણી બને, એ અદ્ભુત પુણ્યનોજ પ્રભાવ છે. સમરાદિત્યની વાણીમાંજ એ ચમત્કાર રહેલો છે. જે સાંભળવાથી ગમે તેવો કઠોર આત્મા પણ આર્દ્ર બની જાય છે. એ પવિત્ર વાણીને માટે જેટલું કઠીએ તેટલું થોડું છે. અથોક વગેરે તેના છકેલા મિત્રો પણ એ વાણીના પ્રવણથી આર્દ્ર બની ગયા હતા; તે પછી બીજાની શી વાત કરવી? એ પવિત્ર આત્મા સમરાદિત્યને પૂર્ણ ધન્યવાદ પાટે છે.

—૪૭૩—

પ્રકરણ ૫ મું.

ગુરુજનને ઉપદેશ.

રાજમેહેલના એક ભાગમાં રાજા પુરુષચિંહ ચિંતાનું બની બેઠો હતો. તેના હૃદયમાં અનેક સંકેતપ્રતિકરણો ધતા હતા. આ વખતે મહારાણી સુંદરી આવી સ્વામી સમીપ આંજલિ

જોડી ઉભી રહી. પતિને ચિંતાતુર જોઈ તે પતિવ્રતાના હૃદયમાં ક્ષોભ થઈ આવ્યો. ચિંતાના સત્ય કારણ જાણવાને માટે તે અધીરી થઈ ગઈ. તેણીએ વિનીત વાણીથી રાજાને કહ્યું, પ્રાણેશ્વર શી ચિંતામાં પડ્યા છે ? સર્વમાં સુખદુઃખની લાગીયણુ ગણેલી આ દાસીને શામાટે છેતરો છે ? આ અધીન અખજાને તમારી ચિંતાની લાગીયણુ શામાટે બનાવતા નથી ? હું તમારા કેવળ સુખની લાગીયણુ નથી, પરંતુ હું દુઃખની પણ લાગીયણુ છું. મારા સૌભાગ્યના અંદ્ર, શી ચિંતા કરો છો ? કૃપા કરી મને જણાવો. ”

રાણી સુંદરીનાં આવા વચન સાંભળી પુરૂષસિંહ ગંભીર સ્વરથી બોલ્યો—“મહારાણી, મારી ચિંતા શુભ રહી શકે તેમ નથી. એ ચિંતાનો તમારો અર્ધ લાગ મારાથી રોકી શકાય તેમ નથી. મારે બળાત્કારે તમને આપવોજ પડશે. મધુરણાધિણી, આજે હમણાં મારા સાંભળવામાં આવ્યું કે, આપણા રાજકુમાર સમરાદિત્યે પોતાની બંને પત્નિઓની સાથે યાવજીવિત પ્રહર્યર્થવ્રત ધારણ કર્યું છે. આ બળર જાણવામાં આવતાંજ મારા મગજ પર ચિંતાએ ત્રાપ મારી છે. આપણા બંનેનો અને આ રાજ્યનો આધાર તુટી પડ્યો છે. ભવિષ્યને માટે આ રાજ્ય શરણ રહિત થઈ ગયું છે. હવે શું કરવું ? તેને માટે હૃદયમાં ચિંતાની મહાજ્વાલા પ્રગટ થઈ છે અને તે મારા અંતરને દગ્ધ કરે છે. ” રાણીએ સચિંતવદને કહ્યું, “પ્રાણેશ, કદિ સમરાદિત્ય બાહ્યવ્યથી વિરક્ત ભાવમાં છે, તો તે પ્રહર્યર્થવ્રતને

ધારણ કરો શકે, પરંતુ યુવાનવધુઓએ એ દુર્ધર મહાનત શી રીતે ધારણ કર્યું હતું ? મારા દૃઢ્યમાં એ મોટી શંકા પ્રાપ્ત થાય છે. ”

મહારાજાએ ખિન્ન ચર્મને જંચ્યું, “ પ્રિયા, રાજકુમારે તે બાળાઓને પણ વિરક્ત બનાવી દીધી. અને તેમના દૃઢ્યને વેરાઅધી રંગિત કરી, બ્રહ્મચર્યવ્રતને ધારણ કરાવ્યું. ” રાણીએ એક પાત્રી જણાવ્યું, “ પ્રાણપતિ તે વાત સંભાળે છે, રાજકુમારની વાણીમાં એવો કોઈ શબ્દ રહેલો છે કે, જોયું તે ગમે તેવા દુર્ગંધીને પણ અશુભી બનાવી દે છે. હવે આપને વિનંતિ કરવાની કે, કોઈ પણ ઉપાયે રાજકુમારને સમજાવો અને દૃઢ્ય ઉપર સંસારની વાસનાને સંયત્ત કરો. ”

રાણીની આવી વિનંતિ ઉપરથી રાજાએ દ્વારપાળને બોલાવીને કહ્યું, ‘ જા, રાજકુમારને તેડી સત્તર અહિં આપ ’ રાજા આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરતો હતો, તેવામાં એક દેવતાની મૂર્તિ તે સ્થળે પ્રગટ થઈ આવી તેના હાથમાં ખડ્ગ હતું. સર્વ અંગ ઉપર દિવ્ય આભૂષણો ધારણ કર્યા હતા. પોતાના તેજના પુંજથી દીવાઓને નિરતેજ કરી દીધા હતાં. દેવતાની આ મુંદર મૂર્તિ એક રાજા અને રાણીએ પ્રણામ કર્યા. દેવતાએ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે રાજકુંવરી, તમે શામાટે એક ધારણ કરો છો ? તમારા રાજકુમાર સમસાદિત્યે જે કરેલું છે, તે યોગ્ય છે. તે મહાનુભાવે વિષ ઊઘીને અમૃત લીધું છે. નપુંસકતાનો ત્યાગ કરી પિતૃ મહત્ત્વ મૂકે છે. મુદ્દતને પરહરી ઉદારતા અગ્રીમાર કરી છે અને

સંસારને છોડી મોક્ષ સુખની ઇચ્છા કરી છે. એ તમારા સુખોપક્રમ પુત્રથી તમે બંનેને પણ ધન્યવાદ ઘટે છે, માટે ખેદનો ત્યાગ કરી શુભ કાર્ય આચરો. ”

રાજાએ પૂછ્યું, “ ભગવતી, તમે કોણ છો ? અને આ સમયે આવું પવિત્ર દર્શન આપવાનું શું કારણ છે ? ” દેવીએ સહર્ષવદને જણાવ્યું, “ રાજાજી, હું સુદર્શના નામે દેવી છું. હું ખર્જના આયુધને ધારણ કરનારી છું. તમારા કુમાર સમરાદિત્યના ગુણના રાગથી હું આ ભુવનમાં રહું છું. ” દેવીએ ત્યારે પોતાના પુત્રના ગુણોની આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરી, એટલે રાજા ઘણાજ ખુશી થઈ ગયો. તે સમયે દેવીએ વિશેષમાં જણાવ્યું કે, “ રાજેન્દ્ર તમારા પુત્ર સમરાદિત્યનો કોઈ એવો પ્રભાવ છે કે, જેથી દેવતાઓ પણ તેને હર્ષથી નિમગ્ન છે. હવે તમે એ કુમારના વચનને અને આચરણને માન આપો. ” આ પ્રમાણે કહી તે દેવી અંતર્ધાન થઈ ગઈ. રાજા પુરુષસિંહ અને સુંદરી રાણી બંને હૃદયમાં હર્ષ પામી પોતાના પુત્રના પ્રભાવની પરસ્પર પ્રશંસા કરવા લાગ્યાં. તેવામાં રાજકુમાર સમરાદિત્ય તેમની પાસે આવ્યો. તેણે માતા પિતાને વંદના કરી કહ્યું, “ પૂજ્ય પિતા, શી આજ્ઞા છે ? કૃપા કરી જણાવો. ” માતા હર્ષ દેહી વદને બોલી “ વાલુ, તું મહાન ગુણને ધારણ કરનારો છે, અને આજ્ઞા કરવી તે યોગ્ય નથી, કારણ કે, તારા પિતા દેવતાઓમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે. ” આ પ્રમાણે કહી માતાએ તેને સંબંધી ને વૃત્તિનું બંધન દૂરો તે કુમારને કહી વંદનાઓ કરી વિદાય પૂર્વક રાજકુમાર ગયો. “ માતા, આ શું બોલો છો ? ”

પુત્ર ગમે તેવો પ્રજાવીક થાય, ગમે તેવો સમર્થ થાય તો પણ તે માતા પિતાનો સેવક છે. માતા પિતાની આજ્ઞા ઉડાવવાને, તેમની પવિત્ર સેવા કરવાને પુત્ર યાવજ્જીવિત જાંધાએલો છે. પૂજ્ય માતા પિતાની આગળ સંતાનોની મહત્તા હોયજ નહીં. ”

પુત્રના આવા વિનીત વચનો સાંભળી માતાપિતા હૃદયમાં સંતુષ્ટ થયાં. તે વખતે રાત્રીએ હર્ષના આવેશથી જણાવ્યું, “ વત્સ, તારો વિનય જોઈ અમને ઘણોજ સંતોષ થાય છે, પણ અમારે કહેવું જોઈએ કે, તેં યાવજ્જીવિત બ્રહ્મચર્ય મત ધારણ કર્યું, તે કામ અતિ દુષ્કર છે. કોઈ પણ યુવાન રાજકુમાર તારા જેવું કાર્ય કરી શકશે નહીં. કદી ભારતવર્ષ ઉપર તેવો કોઈ રાજકુમાર થયો હશે, પણ આ ઉજ્જયિની નગરી જા રાજવંશમાં તો તું એકજ થયો છે. ” પિતાના આવા પ્રસંશાના વચનો સાંભળી સમરાદિત્ય શરમાઈને બોલ્યો—“ પૂજ્ય પિતા, આપના મુખથી આવી પ્રસંશા સાંભળી મને લત્તજ થાય છે. ઘણા આત્માઓ મારાથી પણ વધારે કરી શક્યા છે. અનેક રાત્રીઓએ તૃણવત્ રાજ્યને છોડી મહામત મહાવુ કરેલાં છે, તેમની આગળ હું શું બીજાવમાં છું ? તે વિષે એક મુળોધક પ્રસંગ મારા સાંભળવામાં આવ્યો છે, તે કૃપા કરી સાંભળો. ” કોઈ ચાર પુરૂષો હતા, તેઓમાં બે ધનહુબ્ધ અને બે શ્રીલંપટ હતા. તેઓ ચારેજણા કોઈ માર્ગે ફરવાને નીકળ્યા. આગળ જતાં કોઈ પ્રદેશમાં દ્રવ્યના બે જાંઠાર અને બે સુંદર સ્ત્રીઓ તેમના જોવામાં આવી. તે જોતાંજ તે ચારે પુરૂષો ખુશી થઈ તેમની તરફ ધસી આવ્યા. તેવામાં આકાશમાંથી એક દેવી-

વાળી પ્રગટ થઈ કે, “ અરે ! સાહસ કરો નહીં. ઉંચે ભુવે
 નમારી ઉપર પર્વત પડે છે ” તે વાળી સાંભળતાં તે આર
 પુરુષોએ બાવથી ઉંચે જોયું. ત્યાં એક મહાન્ પર્વત આકાશમાં
 નમસ્કે અવતીર્યો. તે જોતાંજ તેમણે ચિંતયું કે, “ હવે શો
 ઉપદ્રવ કર્યો ? કાંઈ પણ ઉપાવથી જો આ, ઉપદ્રવ દૂર થાય તો
 આ નહીં આ મુશ્કિલ મરહુને પ્રાપ્ત કરીએ. તેવામાં પુનઃ આજે
 રાજાશ્રીએ સાંભળવામાં આવ્યું કે, “ આ ઉપદ્રવનો કાંઈ પણ
 ઉપદ્રવ નહીં. જેનો દ્રવ્ય અને જોગની મરજી રાખે છે, તેનો

પર્વત કહેવામાં આવ્યો, તે ત્રણ જગતનો નાશ કરનાર કાળ સમજવો. તે દરેક વસ્તુ ઉપર પડવાને તૈયાર થઈ રહેલો છે. તેનાથી આ જગતના હાથ પદાર્થોના યોગ અને વિયોગ થવા કરે છે. જો જીવ અર્થ અને કામનો ત્યાગ કરી, સદર્શનમાં પ્રવર્તે. તો તે તેના કટ્યાણુનું કારણ થાય છે. અને જો તેમાં આસક્તિ થઈ રહે, તો તે દુઃખનું કારણ થઈ પડે છે. જો કે કાળરૂપી પર્વત બધાં ઉપર પડવાનો છે. પણ કામલોગનો ત્યાગ કરી વર્તનારા બ્રાહ્મીઓને છેવટે મોક્ષની પ્રાપ્તિ થવાથી તેની પર જો કાળ પર્વત પડી શકતો નથી. જેઓ જો વાત સમજી કામલોગનો સર્વથા ત્યાગ કરે છે, તેઓ ખરેખર દુઃખર કામ કરનારા સમજવા. ” રાજકુમારના આ વચન સાંભળી રામના હૃદય ઉપર સારી અસર થઈ ગઈ. તો પણ તેણે વિચાર કરીને જણાવ્યું, “વત્સ! તું કહે છે તે સત્ય છે, પણ મોહનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ. કારણકે, તેનો અંત પણો વિપરીત છે. એટલે તેનું પરિણામ સાફ આવતું નથી. ” રાજકુમારે કહ્યું, “ પૂજ્ય પિતા, જે વાત ખરી છે. મોહનું પરિણામ પહોંચ નહાઈ છે. તે છતાં મોહને પણ થયેલા બ્રાહ્મીઓ મૃત્યુ સમીપ છતાં અને જરાવસ્યાથી પીગાટા છતાં અર્થ અને લોગની ઈચ્છા રાખ્યા કરે છે. અને તેઓ મોક્ષ સાધક જિનોકા ધર્મની અંદર પ્રવર્તતા નથી. ” “ વત્સ, તારું કથન વધાર્યું છે. ” રાજાએ ઉંચે સ્વરે કહ્યું. આ ક્રમમાં રાણી સુંદરી બોલી “ પુત્ર, મોહના નાશથી અમારી ઈચ્છાતો પૂર્ણ થઈ, પરંતુ આ તારી બાગરીઆનું શું થશે ? ” રાજકુમાર

જોડ્યો. “ માતા, તે વિષે ઉદ્વેગ કર્યો નહીં. એ તમારી ખંને વધુઓની ઈચ્છા પણ પૂર્ણ થઈ છે. તેમણે પણ મારી સાથેજ પ્રહાર્યત્રત ધારણ કરી આ સંસાર તરફ પૂર્ણ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કર્યો છે. ” રાણી પ્રસન્ન થઈને જોડી—“ વત્સ, તો એ ખંને વધુને પણ ધન્યવાદ ઘટે છે. ” આ વખતે તે ખંને વધુઓએ પોતાની પૂજ્ય સાસુને વંદના કરી વિનયથી જણાવ્યું. “ પૂજ્ય માતા, આર્યપુત્રની કૃપાથી અમો નિર્મોહ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા છીએ. આ હુઃખરૂપ સંસાર તરફ અમોને સંપૂર્ણ અભાવ થયેલો છે. ”

વધુની આવી સુધામય વાણી સાંભળી મહારાજા પુરુષસિંહ અને રાણી સુંદરી હૃદયમાં સંતુષ્ટ થઈ ગયાં. અને તેમના હૃદયમાં વધુઓને માટે જે ચિંતા રહેતી હતી, તે તત્કાળ દૂર થઈ ગઈ.

આ પ્રમાણે તેઓની વચ્ચે વાર્તાલાપ થતો હતો, તેવામાં એક મોટો કોલાહલ સાંભળવામાં આવ્યો. તે સાંભળતાંજ સર્વે ચમકી ગયા. તે જાણવાને માટે રાજાએ એક સેવકને મોકલવા તૈયાર કર્યો, તેવામાં કુમારે કહ્યું, “ પિતાજી, આ સંસારનો ચમત્કાર મારા જાણવામાં આવી ગયો છે. ” રાજાએ કહ્યું, ‘ વત્સ, તે સ્ફુટ રીતે કહી જતાવ. ’ કુમાર જોડ્યો “ પૂજ્ય પિતા, આપણા મહેલની પાસે પુરંદર નામનો બાક રહે છે. તે અત્યારે મરણ પથારી પર પડ્યો છે. તેથી તેના ઘરમાં તેના સંબંધીઓનો આ આકંઠ થાય છે. અને તેનું આ અકાળ મૃત્યુ થયેલ છે. ” રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો, “ વત્સ. કાંઈ વ્યાધિ

વગર અકાળ મૃત્યુ થી રીતે થાય ? ” રાજકુમારે ઉત્તર આપ્યું
 “ જો વૃત્તાંત નિહવા યોગ્ય હોવાથી કહેવા યોગ્ય નથી. ” રાજકુમારે
 ઇતેભારિથી પૂછ્યું, “ વત્સ, આ સંસારમાં નિહવાયે
 શું નથી ? તે વૃત્તાંત સાંભળવાનું મને કૈતુક થયું છે
 માટે કહે તો વધારે સાચું ” રાજકુમારે કહ્યું, પિતા
 ત્યાં જીવે તો સાંભળવાનું કૈતુક થયું છે, તો સાંભળે
 “ જો પુરંદરે જાતને નર્મદા નામી એક પત્ની છે, તેની કમ
 પુરંદરે જાતને બલેજ પ્રેમ છે. તેના ઘરમાં અલ્પ નામને
 એક સેવક રહે છે. તે ઉપર નર્મદા શ્રદ્ધા સમી આસક્ત થયે
 છે. આ વાત કહ્યું પરંપરાએ પુરંદરને જાણવામાં આવી
 તો તેણે પોતાની સ્ત્રીને પ્રેમથી તે, તે જાતને સાચી માનવી
 નથી. તે પુરંદરની માતા બલેજામાં આ વાત આવતાં તેણીને
 પુરંદરને કહ્યું છે. ” પુત્ર વારી ‘ સ્ત્રી સાચી સાક્ષી નથી. માં
 તેની ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ નહીં ” તેણે તેના માતાને કહ્યું
 થયો છે, “ કાલ પ્રભાતે હું મારી પત્નીની ચરિત્રા કહું, જે
 મને વિશેષ ખાતરી થાય, આજે વિચારી તેને પિતાને સ્ત્રી ન
 નર્મદાને એકાંતે બોલાવીને કહ્યું, “ પ્રિય, આજે રાત્રીનું દુઃખ
 થી મારે કેટલાક દિવસ પસંદ કરવાનું છે, મારે તું પરમ
 સાચી રીતે રહેજે. ” નર્મદાને કહ્યું, “ રાજકુમાર, નર્મદા વિશે
 માતાથી થી રીતે રહેવાયે ? ” એમ કહી તેણીને રૂઢી કંઈ
 માંડ્યું. પુરંદરે ‘ તું જાણી આવીશ ’ એમ કહી તેણીને ઉપ
 આવી, રાતે બહુજામ નિદ્રાએ તે દિવસ પસંદ કરવાની
 આસપાસ રહી સમય તે રહેજે જાણી તેને ત્યાં રી

ઘરમાં પેશી ગયો. ત્યાં પોતાના સેવક અર્જુનની સાથે રતિશ્રાવ
 થઈ એક શય્યા ઉપર સુતેલી નર્મદા તેના જોવામાં આવી. તે
 જોઈ તેણે વિચાર્યું કે, ' અહા ! સ્ત્રી જાતિ કેવી ખરાબ છે ! તે
 અમૃતના આહાર જેવી છે. ભોગ કરવો એજ તેનું રક્ષણ છે.
 વળી આ અર્જુન કેવો દુરાચારી છે કે, જે માફ તિમ
 ખાઈ આવું દુષ્ટ કામ કરે છે ! માટે આ દુરાચારીને મારી ન
 ખવોજ યોગ્ય છે. ' આવું વિચારી તેણે શસ્ત્રવડે અર્જુન
 સુતો મારી નાંખ્યો. અને પોતે ઘર બાહર નીકળી એક ખુણ
 માં ભરાઈ બેઠો. ગાઢ નિદ્રામાં સુતેલી નર્મદા રૂધિ
 જાગૃત થઈ. તેણે જોયું ત્યાં અર્જુનને મરેલો જોયો.
 હાય, આ મારા પ્રાણુવલ્લભને કોઈ પાપીએ મારી નાંખ્યો. તે
 હવે તેના વિના શી રીતે રહી શકીશ ? હવે મારા રતિ સુખ
 અંત આવી ગયો. મારા હૃદયનું બંધન તુટી ગયું. ' આ
 માણે અપશોષ કરી તેણીએ તે અર્જુનના શબને ત્યાં ખાંડ
 કરીને દાટી દીધું. પછી પેલો ખૂણામાં ભરાઈ રહેલો પુરંદર
 ત્યાંથી છુપી રીતે નીકળી બાહર આવ્યો ગયો.
 નર્મદાએ જે સ્થળ ઉપર તે અર્જુનને દાટ્યો હતો, તે
 ઉપર એક ઓટલી કરી. તેને વિશે તેની પ્રતિમા બેસારી. દેવ
 ત્યાંની જેમ હમેશાં તેની પૂજા કરવા લાગી. અંદન, પુષ્પ, ફૂલ
 નેવેલ અને દ્રીષ જાલી કરી, તેની આરાધના કરવા લાગી. પૂજા
 થી પછી મોહવડે તેનું આલિંગન કરવા લાગી.
 એક નખને પુરંદરે પુનઃ છુપી રીતે ઘરમાં આવી જોયું.
 નર્મદા પેલા ચારની પ્રતિમાનું આરાધન કરતી તેના જોવા.

તેઓ ખંને હોલ પામી ગયાં, અને ઇતેબ્તરીથી દેવને પૂછવા લાગ્યા કે, “ આ શું બન્યું ! કૃપા કરી તેની હુકીકત જણાવો. ” પછી દેવતાએ તેમની આગળ સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. પોતાના પત્ન ગના પાયાથી જિનધર્મનું ખુન થયું છે એ વાત બાણી તેમને બારે હોલ થઈ આવ્યો. તત્કાળ તેઓ આત્મઘાત કરવાને તૈયાર થયાં તે વખતે તે દેવતાએ તેમને તેમ કરતાં અટકાવ્યા. અને કહ્યું કે, “ તમે શામાટે મરો છો ? તે જિનધર્મ દેવતા થયો છે. જે તમારે તેને પ્રસન્ન કરવો હોય તો તેની આજ્ઞા પાળવી એ મરવાથી વધારે સારું છે. ” તેમણે કહ્યું, “ મહાનુભાવ, હવે અમે તેની આજ્ઞા પાળવાના અધિકારી રહ્યા નથી. જ્યારે તે અદ્વૈત દશાને પામેલ છે, તો પછી અમે પાપીને તે રી રીતે આજ્ઞા આપ્યો ? માટે અમારે મરણ જ શરણ છે. ” આ વખતે તે દેવતાએ કહ્યું, “ તમે મૃત્યુ પામ્યો નહીં. તે જિનધર્મ હું પોતે જ છું. હું મૃત્યુ પામીને દેવભૂમિમાં ગયો છું. હવે તમારે કાંઈપણ ચોક્ક કરવો નહીં. કર્મની ગતિ વિચિત્રજ હોય છે. વિપયનો માર્ગ દાઝણ છે, અને મોહની ચેષ્ટા સયંકર છે. તેથી જે વાત વીતી તેમાં ચો અપયોગ કરવો ? હવે તો ધર્મનું શરણ લ્યો, અને તેની સાથેજ મૈત્રી બાંધો. ” બંધુલા અને ધનદત્ત નગ્નતાથી બોલ્યાં. “ ભગવન, કૃપા કરી અમોને તે ધર્મ સમજાવો અને અમારે હવે શું કરવું તે બતાવો. ” પછી તેણે સર્વજ્ઞ પ્રભુએ કહેલ ક્ષમાદિક દય પ્રકારનો ધર્મ સમજાવ્યો. તે સાંભળી તેમના પરિણામ શુદ્ધ થઈ ગયાં. પછી તે દેવ

અનશન લઈ કૃતાર્થ થઈ પોતાનું કલેવર ફેંકી દિવ્ય રૂપે આકાશમાં ઉડ્યો છે. ” આ પ્રકાશ તેનાજ તેજનો છે.

રાજકુમાર સમરાદિત્યના મુખથી આ વૃત્તાંત સાંભળી રાજા પુરુષસિંહના વૈરાગ્યમાં વધારો થઈ ગયો. તેણે ઉંચે સ્વરે જણાવ્યું “ વત્સ, મને હવે પૂર્ણ ખાત્રી થઈ છે કે, આ સંસારનું પ્રવર્તન ઇંદ્રજાળના જેવું છે. કલ્યાણકારી મિત્રનો યોગ થવો દુર્લભ છે. મહાનુભાવ જિનધર્મને પૂર્ણ ધન્યવાદ ઘટે છે, કે જેનાથી તેની સ્ત્રી અને મિત્રને ભારે લાભ થઈ આવ્યો. ” રાજકુમારે કહ્યું, “ તેઓ બધા છેવટે સંવેગ પામી સૌધર્મ દેવલોકમાં ગયા છે. ”

રાજાએ શંકા કરી. “ ભદ્ર, એવા દુષ્ટોને સ્વર્ગ કેમ મળવો જોઈએ ? ” રાજકુમારે કહ્યું, “ પિતાજી, વિરતિનું એટલું બધું સામર્થ્ય છે કે, તેનાથી ક્ષણવારમાં સર્વ દુષ્ટકૃત્યોનો નાશ થઈ જાય છે. પરિણામ શુભ થવાથી આત્મા સર્વ પ્રકારની યોગ્યતામાં આરૂઢ થઈ જાય છે. પૂજ્ય પિતા, જો કૃપા કરી આજ્ઞા આપો, તો સંસારરૂપ નાટકના પડદામાંથી મુક્ત થવાની મારી ઇચ્છા છે. ચારિત્ર રૂપી તીવ્ર બર્જ લઈ કર્મરૂપી શત્રુઓની ભયંકર સેના સાથે યુદ્ધ કરવાને હું ઉતરી પડું, અને આ બ્રહ્મટવીના ભયને દૂર કરી મોક્ષના મનોહર મહેલમાં શાંતિ સાથે પ્રવેશ કરવાનો અધિકારી બનું. ” રાજકુમારની આ પ્રાર્થના સાંભળી જેના હૃદયમાં વૈરાગ્યનો પ્રવાહ વેગથી વહન થયેલો છે; એવા રાજાએ આનંદપૂર્વક જણાવ્યું, “ ભદ્ર, તારી હાલ તેમ કર. આ સંસારનું સ્વરૂપ મારા બ્રહ્મવામાં

આવ્યું છે. હવે એ સંસારસાગરમાં તને પાડવાને મારી ઇચ્છા નથી. વળી તે મને ખરેખરો જોષ આપી, જાગ્રત કર્યો છે, તેથી તું મારો ઉપકારી ગુરુ થયેલ છે, માટે તારા વચનને માત્ર આપણે જ જોઈએ. તારી સુધ્ધિ પાર પાડવાને હું તત્પર છું, અને તારી સાથે હું પણ મારું પારમાર્થિક હિત કરવાની ઇચ્છા રાખું છું. હવે જે તને ઉચિત લાગે તે કર અને કરાવ. ”

સમરાદિત્યના પિતાના આ વચનને તેની માતા સુંદરીએ પણ અનુમોદન આપ્યું. આથી શિવસ્વરૂપ સમરાદિત્યને ભારે પ્રમોદ પ્રગટ થઈ આવ્યો. તેના અંગે રામાંચિત થઈ ગયા. અને હૃદયમાં ભવતારિણી ભાવનાઓ ફટોન્મુખ થવા લાગી. વાંચનાર, આ પ્રસંગને તારા હૃદયમાં સ્થાન આપજો. અને સમરાદિત્યના શિવરૂપ પ્રવર્તનને અનુસરવાની યથાશક્તિ ભાવના ભાવજો. એ ભાવના તારા જીવનને ઉચ્ચ ગતિમાં લઈ જશે. અને તને આત્મસ્વરૂપનું દિવ્ય કર્મન કરાવી ઉવરે ચિદાનંદ સુખ સંપાદન કરાવશે.

પ્રકરણ ૬ હું.

ઉદયની ઇચ્છા.

મધ્યાહ્ન સમય હતો. સૂર્ય પોતાના કિરણોળા વિચરે તમાવતો હતો. ઉદયગચકમા લાગેલા મનુષ્ય વિશ્વંતિ દેવા

માં આવે છે અને ચતુર્વિધ ધર્મની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. હે રાજા પ્રસન્નચંદ્ર ! તે પછી ચોથા આરામાં મનુષ્યો પૂર્વ-કોટી આયુષ્યવાળા અને પાંચસો ધનુષ્યની ઉંચાઈવાળા પ્રગટ થાય છે. તે પછી પાંચમા આરામાં સો વર્ષની આયુષ્યવાળા અને સાત હાથની ઉંચાઈવાળા મનુષ્યો ઉત્પન્ન થાય છે, જેઓમાં ધર્મ અને અધર્મનું ભાન પ્રવર્તે છે. છઠ્ઠા આરામાં સોળ વર્ષની આયુષ્યવાળા અને એક હાથની ઉંચાઈવાળા મનુષ્યો ઉત્પન્ન થાય છે. તેઓમાં તેવી જાતનું ધર્મ કે અધર્મનું ભાન હોતું નથી. એ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણી કાળના છ આરા એકાંત દુઃખરૂપ સમજવા. એવી રીતે આ ભગવાન આદિનાથ પ્રભુ પ્રથમ ધર્મચક્રી થયેલા કહેવાય છે અને તેમણે તેવીજ રીતે પ્રથમ ધર્મની પ્રરૂપણા કરેલી છે. ”

રાજા પ્રસન્નચંદ્ર પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો—“ મહાનુભાવ, હવે મારી શંકા દૂર થઈ ગઈ છે. આપે મારી ઉપર મહાન્ અનુગ્રહ કરેલો છે. હવે આપની પાસે ધર્મશિક્ષા પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા રાખું છું. ”

આ પ્રમાણે મહાનુભાવ સમરાદિત્ય અને અયોધ્યાનો મહારાજા પ્રસન્નચંદ્ર પરસ્પર ધર્મચર્યા કરતા હતા, તેવામાં એક દંદ્રશર્મા નામનો વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ આવ્યો, તેણે વાચકવર્ત્તને વંદના કરી નીચે પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો.

“ ભાગવન્, આ જગત્માં જીવ આદિ પ્રકૃતિના કર્મોને કેવી રીતે બાંધે છે ? તે સંશ્લેષમાં સમજાવો. ”

ઈદ્રશર્માના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં મહાત્માવ્રજોદ્યા ક-
 “ જાદ્ર, જ્ઞાનનો નિન્દુવ, દેવ, આશાતેના અને તેમાં વિઘ્ન કર-
 વાથી તેમજ તેની વિપરીત પ્રરૂપણ કરવાથી જ્ઞાનાવરણીય
 કર્મ બંધાય છે. પ્રાણી ઉપર અનુકંપા કરવાથી સાતા વેદનીય
 અને પ્રાણીને દુઃખ અને પરિતાપ વગેરે કરવાથી અસાતા વેદ-
 નીય કર્મ બંધાય છે, તીવ્ર ક્રપા અને મિથ્યાત્વથી મોહનીય
 કર્મ બંધાય છે, મોટા આરંભ તથા પરિચ્છેદથી નરકાયુ બંધા-
 ય છે, પંચેન્દ્રિય જીવના વધથી તથા માંસાહારથી તિર્યચાયુ
 બંધાય છે. માયા કપટ, મિથ્યાવચન, ખોટો તોલ, ખોટા માપ,
 સ્વભાવે વિનયતા અને અમત્સરથી મનુષ્યાયુ બંધાય છે, અને
 અકામ નિર્જરા, અજ્ઞાનકષ્ટ, સરાગ સંયમ અને સંયમ અસં-
 યમથી દેવતાયુ બંધાય છે. સરલતા, અને મન, વચન તથા
 કાયાની શુદ્ધિથી શુભનામ કર્મ અને તેથી વિપરીત વર્તનથી
 અશુભ નામ કર્મ બંધાય છે. જાતિ વગેરેનો મહ ન કરવાથી
 ઉચ્ચૈર્ગોત્ર કર્મ અને તેનો મહ કરવાથી નીચૈર્ગોત્ર કર્મ બંધાય
 છે. દાન, લાભ, લોગ, ઉપલોગ અને વિર્યના અંતરાયથી અં-
 તરાય કર્મ બંધાય છે. હં ઈદ્રશર્મા, આ પ્રમાણે જીવ કર્મના
 બંધને પામે છે અને તે બંધ પ્રમાણે સુખ દુઃખ લોગવે છે. ”

મહાત્મા સમરાદિત્યના આ વચન સાંભળી તે વૃદ્ધ પ્રાણ-
 યુ ઈદ્રશર્મા જોદ્યો— “ ભગવન, જ્યારે આવી રીતે હાલતા
 ચાલતા કર્મના બંધ થાય, તો પછી જીવ મોક્ષના પીજને શી
 રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ? ”

કરવી અને ભાવના ભાવવી એ તેમની ઉપાસનાનો વિધિ છે. તે ઉપાસના કરવાથી દિવ્ય કામ લોગ, ઉત્તમ કુળ, રૂપ, બુદ્ધિ, ધર્મમાં સ્થિરતા અને પરમપદની પ્રાપ્તિરૂપ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

અગ્નિભૂતિએ અહીં શંકા કરી કે, “તમે તે દેવને વીતરાગ અને મધ્યસ્થ ભાવે રહેનારા કહ્યા છે, તો તેવા દેવ બીજાને અથવા થવાના ભયથી કોઈનો પણ ઉપકાર કરી શકે નહીં અને જ્યારે ઉપકાર કરે નહીં તો પછી તેઓ સર્વના હિતકારી શી રીતે કહેવાય ? તેનું કારણ મને સમજાવો.”

વાચકવર્ગ ઉત્સાહથી બોલ્યા—“હે મુંઢર, સાંભળો, તે પરમાત્મા દેવ પરમાર્થને કહી મોટા મોટાને નાથ કરનારા છે, તેથી તેમના જેવો બીજો કોઈ પણ ઉપકારી કાણ છે ? તેઓ બીજાને પીડા ન થાય, તેમ વર્તી ઉપકાર કરે છે. એજ તેમાં હેતુ છે.”

અગ્નિભૂતિએ પૂછ્યું, “જમવન, તમે જે ઉપાસનાનો પ્રકાર કહ્યો, તેમાં એમનો ઉપકાર કેવી રીતે થાય ? અને ઉપકારનો અભાવ હોય તો પછી ફળની સિદ્ધિ કેવી રીતે થાય ?”

ગુરૂ બોલ્યા—“ભાઈ, તેમનો ઉપકાર કરવાથી કાંઈ ફળ-સિદ્ધિ થતી નથી, પણ તેમની ઉપાસનાથી ફળસિદ્ધિ થાય છે. ભુવોને ચિંતામણી, અગ્નિ અને મંત્રનો એ ઉપકાર કરવામાં આવે છે ? તથાપિ વિધિ વડે તેમનું સેવન કરવાથી ફળ થયેનું ભેદમાં આવે છે.”

મહાત્માના મુખથી આ ઉત્તર શ્રાવણી અગ્નિભૂતિ પ્રતિ-

આ સમયે કાગવેળા થઈ, એટલે મહાત્મા વાચકરત્ને
ચોતાની ધર્મચર્યા બંધ કરી અને તત્કાળ સર્વ ચર્ચા વિસર્જન
થઈ ગઈ.

મહાત્માજી સમરાદિત્યે તે પાછી અયોધ્યા નગરીના પ્રદે-
શમાંથી વિહાર કર્યો હતો. તેમના વિહાર વખતે અયોધ્યાની
ધ્રાવક પ્રજાએ બારે ધામધૂમ કરી અને મહાત્માના નિર્ગમનો-
ત્સવને ઉજવ્યો હતો.

વાંચનાર, મહાત્માજી સમરાદિત્યનું ચરિત્ર જીવન તમે
સંક્ષેપમાં વાંચ્યું છે. તે ઉપરાંત તેમનું વિશેષ વૃત્તાંત અહિં
લખી શકાયું નથી. તે લખવા બેસીએ તો ગ્રંથનો વિસ્તાર વધી
જાય તેમ છે. હુંકામાં એટલુંજ કહેવાનું કે, અહિંત ધર્મના
પ્રાચીન ઇતિહાસમાં સમરાદિત્યનું ચારિત્ર ગણનીય અને માન-
નીય બન્યું છે. તે મહાત્માએ ભારતની જૈન પ્રજાને ચારિત્ર
ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ બતાવી આપ્યું હતું. ચારિત્ર એ કેવી
અદ્ભુત વસ્તુ છે. અને તેનાથી આત્મા શુદ્ધિસ્થાનની શ્રેષ્ઠીપર
કેવી રીતે આરૂઢ થાય છે? તે વાત વાચક સમરાદિત્યના ચારિ-
ત્રના પ્રવર્તન ઉપરથી દેખાઈ આવે છે. એ મહાત્માના ચારિ-
ત્રના જીવનને હૃદયથી માન આપી તે પ્રમાણે થોડે ધણે અંશે
પ્રવર્તવાની સફાવના બાંધ્યા કરજો. એજ લેખકની આદર
સહિત પ્રાર્થના છે.

શ્રોતાઓના હૃદય આર્દ્ર બની ગયા અને તેવી ભાવના ભાવવા લાગ્યા.

આ વખતે વેલંધરે પ્રશ્ન કર્યો, “ મહાનુભાવ, આપે એ સિદ્ધોનાં સુખનું વર્ણન કર્યું, પરંતુ તેમનું સ્વરૂપ કેવું તે પ્રદર્શિત કરવા કૃપા કરો. તેમના રૂપનો આકાર કેવો હોય તે જાણવાની પ્રબળ ઇચ્છા છે. ”

કેવળી આનંદ પૂર્વક જોડ્યા — “ ભદ્ર, એ સિદ્ધિના જીવોનો આકાર લાંબો, ટુંકો, ત્રિકોણ, ગોળ, કે ચોરસ હોતો નથી. પાંચ વર્ણુ માંહેલો કોઈ વર્ણુ તેમનામાં નથી. સુગંધ, દુર્ગંધ, સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ અને નપુંસક વેદ તેમનાથી દૂર છે. તેમજ સ્નિગ્ધ, રૂઢ, કોમળ, પ્રચંડ, ઉષ્ણ, શીત, ગુરૂ, લઘુ કે સંગ તેમનામાં હોતા નથી. તેમને સંસાર, ઉપમા, પરિણામ, અને રૂપ નથી. તે માત્ર સત્તાથી રહે છે. શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ તેમનામાં નથી. તે સિદ્ધને જ્ઞાનિઓ અનંત, યોગીંદ્ર, આનંદ, સુંદર અને સર્વ પ્રપંચથી રહિત પરબ્રહ્મ કહે છે. તે ઉપર એક દૃષ્ટાંતિક કથા છે તે સર્વે એક ચિત્ત થઈ શ્રવણ કરો. ”

ક્ષિતપ્રતિષ્ઠિત નામે એક નગર હતું. તે ઇંદ્રની અમરાવતીના જંબુ મુશોભિત હતું તેમાં જિતરાત્રુ નામે રાજા રહેતો હતો. તેનું તે નામ સર્વ રીતે સાર્થક હતું. તેને જયશ્રી નામે રાણી હતી. તેઓ બંને રાજદંપતિ સુખ વિતાવતો પોતાનો સમય નિર્ગમન કરતા હતા. એક વખતે તે રાજા વાહ્લીક

જાતના ઘોડા ઉપર બેસી મુગયા કરવાને ફરવા નીકળ્યો. તેણે
 નિર્દયતાથી ઘણા પ્રાણીઓનો સંહાર કર્યો. તે પછી દેવયોગે
 તે પવનના જેવા અથ કર્મની જેમ તેને ખેંચી ગયો.
 વિધ્યાચલ ગિરિના એક મહાન પનમાં તેને લઈ ગયો. તે પ્રદે-
 શનો માર્ગ પહોંચી વિપ્રમ હોવાથી તેનો વાણીક અથ તેમાં
 ચાલી શક્યો નહીં; એટલે તે મંદ મંદ ગતિથી ચાલવા લાગ્યો.
 આ વખતે કોઈ એક કિરાત તે માર્ગે જતો હતો. અથ સાથે
 વિકટ માર્ગમાં પડેલો તે રાજા તેના જોવામાં આવ્યો. તેને જોઈ
 તે કિરાત હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. “ અરે ! આ કોઈ
 મહાનુભાવ પુરૂષ વિપ્રમ માર્ગમાં આવી પડ્યો છે. આ વખતે
 હું તેને કાંઈ મદદ કરું તો તેનો ઉપકાર થશે.” આવી વિચારી
 તેણે પાસે આવી જિતરાત્રુ રાજાના ઘોડાની લગામ પકડી અને
 તેને ત્યાં આવેલા કોઈ જળાશયથી નેશક લઈ ગયો. કુધા
 અને તૃપાથી પીડીત એવા રાજાને અથ ઉપરથી ઉતાર્યા પછી
 અથને પગે બાંધન કરી રાજાને વિશ્રાંતિ આપી. રાજાએ તે
 જળાશયમાં સ્નાન કર્યું. પેલા બહા બીલે વિવિધ જાતના ફવાડ
 ફળ લાવી આપ્યા, એટલે રાજાએ ફલાહાર કરી શીતળ જળનું
 પાન કર્યું. બીલ તરફથી એવી બરદાસ્ત થતી જોઈ રાજા
 બહોળ પ્રસન્ન થઈ ગયો. તેણે પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે,
 “ આ હીન જાતિનો પુરૂષ છે, છતાં મારી તરફ આવે મહાન
 પ્રેમ કેમ દર્શાવતો હશે ? તે સાથે તેની વાણીમાં પિનય કેવો
 છે ? આ કોઈ આચરણથી મહાન પુરૂષ લાગે છે.” આ પ્રમા-

જો રાજા વિચાર કરતો હતો, તેવામાં તે કિરાતે આવી વિનય પૂર્વક જણાવ્યું “ મહાશય, હવે શી ઇચ્છા છે ? જે કાંઈ ઇચ્છા હોય તે આ સેવકને જણાવવા કૃપા કરશો. ” તેનો ભક્તિ ભરેલ પ્રસન્ન થયેલા રાજાએ તેને અભિનંદન આપ્યું. આ સમયે સૂર્ય અસ્તગિરિ પર આરૂઠ થયો, રાજાએ સંધ્યાકાળને યોગ્ય ક્રિયા કરી. તે વિનીત બીલે રાજાને સુવા માટે એક પથારી કરી આપી અને અશ્વને ઘાસ નાંખ્યું. પછી હાથમાં ધનુષ્ય લઈ પોતે રાજાની પાસે આવ્યો અને વિનયથી જણાવ્યું કે “ મહાનુભાવ, સુખે નિદ્રા કરો. હું આપની ચોકી કડે છું. ”

આ પ્રમાણે કહી તે કિરાત મહારાજાની આસપાસ ફરવા લાગ્યો. રાજાએ પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે, ‘ આ કોઈ ઉત્તમ જાતિનો મનુષ્ય લાગે છે. ’ એમ વિચારતાં રાજા નિદ્રાને આધિન થઈ ગયો. રાત્રિ વ્યતિત થઈ. પ્રાતઃકાલ થયો, એટલે રાજા જાગ્યો. તે સમયે પાછળ અશ્વને પગીરે ચાલતો ચાલતો તેનો કાફલો ત્યાં આવી ચડ્યો. સેનાપતિએ રાજાના અશ્વને ઓલખી લીધો. અતિ આનંદથી તે રાજાને મળ્યો. પછી તેને એક તુરૂંક જાતના ઘોડા ઉપર બેસાર્યા. રાજા પેલા કિરાતનો ઉપકાર માની તેને સાથે લઈ પોતાના કાફલા સહિત રાજધાનીમાં આવી પહોંચ્યો. રાજાને આવતો જાણી તેની રાજ-ભક્ત પ્રજાએ મોટી ધામધૂમથી તેનો પ્રવેશોત્સવ કર્યો અને આખા નગરમાં આનંદ ઉત્સવ થઈ રહ્યો હતો. રાજાએ પોતાના ઉપકારી કિરાતને સાથે રાખી સ્નાન કર્યું. તે કિરાતને પોતાની

જાતે ચંદન અર્ચી ઉત્તમ ભતનો પોશાક પહેરાવ્યો અને પછી
 બંનેએ વિવિધ પ્રકારના રસવાળું લોજન, કચું, લોજન કર્યા
 પછી તે પોતાનાં મિત્ર કિરાતને લઈ સભા મંડપમાં આવ્યો.
 પોતાના સામંતો અને મંત્રિઓ રાજાને મળવા તે સ્થાને એકઠા
 થઈ ગયા. એક ધનેચર વીણ તરફ રાજાને બહુમાન કરતો જોઈ
 તેઓ અતિશય આશ્ચર્ય પામી ગયા. કિરાત ભતિના પુરૂષને
 રાજાનું બહુમાન જોઈ તેમને તેનું કારણ પૂછતાં પોર જંગલમાં
 ફરેલા તે કિરાતના મહોપકારનો વૃત્તાંત રાજાએ પોતાના સ-
 વધ્યોની આગળ કહી સંભળાવ્યો. તે ઉપરથી તેઓ સાનંદાશ્ચર્ય
 થઈ ગયા અને તેમણે તે કિરાતની બારે પ્રશંસા કરી.

ત્યારપછી રાજાએ તે કિરાતને પોતાના રાજ્યમાં રહેલા
 નાટક વગેરે તમાસાઓ બતાવ્યા અને તેને વિનોદ આપવાને
 માટે બીજા કેટલાએક નાચરંગ કરાવ્યા. છેવટે તે વીણને લં-
 ખિકા નામની રાજસુંદરી અર્પણ કરી. રાજાએ લંખિકાને કહ્યું કે
 “હું સુંદરી, તમા મહાપુરૂષે બચકેર અટ્ટ-પીમાં મારા પ્રાણ બ-
 ચાવ્યા છે, તેથી તારે તેની ભાવધી સેવા કરવી.” રાજાની આ-
 રાધી તે રાજસુંદરીએ તે વાત માન્ય કરી અને તેને રાજાને હેડ
 ના રાતને મનડે તે લઈ ગઈ વિચિત્ર ભતના ચિત્રોથી રમણીય
 અને અતિ મનોહર એવા તે વાસગૃહમાં તે સુંદરીએ તેને વિવિધ
 પ્રકારના સોગવિલાસો કરાવ્યા. એ ૧૧ રીતે તે કિરાત યજ્ઞ વખત
 રાજાનેકાવ યોગવતો તે સ્થાને રહ્યો હતો.

કેટલોક સમયે વિલ્યા પછી એક દિવસે તે કિરાતે રાજની પાસે પોતાના સ્થાનમાં જવાની વિનંતિ કરી, તેની આગ્રહ ભરેલી ઇચ્છા જોઈ રાજાએ તેને જવાની રજા આપી, તે ઉપરથી તે ભીલ પોતાના જંગલના સ્થાન પ્રત્યે જવાને તૈયાર થઈ ગયો. આ પ્રસંગે રાજાએ તેનો ભારે સત્કાર કર્યો. ઉત્તમ જાતના રત્નો અને આભૂષણોથી તેને નવાજ્યો અને તેની સાથે ઊંચી જાતના વસ્ત્રાલંકાર સહિત ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું. અને તેની સાથે કેટલાએક પોતાના વિશ્વાસુ માણસો મોકલ્યાં. તે ભીલ ઘેર પહોંચ્યો, તે પછી તેણે રાજાના માણસોને પાછાં મોકલ્યાં. કિરાતપતિના આવવાના ખબર સાંભળી તેના સગા રનેહીઓ અને મિત્રો તેને મળવા આવ્યા. તેમણે ઇતેજારીથી પૂછ્યું, “તું ક્યાં ગયો હતો ? અને ત્યાં તે શું શું જોયું ? તે જણાવ.” તે ભીલે પોતાને જે બન્યું હતું, તે બધો વૃત્તાંત તેમની આગળ કહી સંભળાવ્યો. પછી તે લોકોએ પૂછ્યું કે, “તે નગર કેવું હતું ? ત્યાં રાજા કેવો હતો ? તેને રહેવાનું સ્થાન કેવું હતું ? ત્યાં ખાવા પીવાના પદાર્થો કેવા હતા ?” તેમના આ પ્રશ્નોને ઉત્તર તે ભીલ આપી શક્યો નહોતો, કારણકે જે વસ્તુઓ તેણે જોઈ હતી અને અનુભવી હતી, તેવા વસ્તુઓની, ઉપરાંત તેને જંગલના નળી શરી નહોતો, એટલે તેને નાટે તે ભીલ કંઈપણ કહી શકતો ન હતો. ત્યાર પછી પુરુષ, સ્ત્રી અને બીજા જાતના વસ્તુઓની સાથે તે વસ્તુઓ તરવારી, કાંચના માંચુ, નાના પુરુષ અને સ્ત્રીના મૂલ્યના જેવા ના. વડે : કાંચ, ના.

ફળના જેવા ભક્ષ્ય પદાર્થો હતા. આ ભીલડીઓ જેવી યુવતીઓ હતી. આ ચનોડીના ફલ જેવા આબૂપણો હતાં અને આ ધાતુના જેવું વિલેપન હતું.” આ પ્રમાણે તેણે ઉપરચોટીયું કહેવા માંડ્યું, પણ તે વસ્તુઓના શુભ તેનાથી કહી શકાયા નહીં. તે સુખ વિકાસી બેસી રહ્યો.

હે રાજા મુનિચંદ્ર, આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી સમજવાનું છે કે જેમ તે ભીલ ઉપમાના અભાવથી નગર અને રાજવૈભવના સુખનું વર્ણન કરી શક્યો નહીં, તેમ માણસ મોક્ષના સુખનું વર્ણન કરી શકતો નથી. કારણકે, તે મોક્ષની ઉપમા હોતી નથી. તે તો જિનવચનની શ્રદ્ધાથીજ સાળીત થાય છે. જે શ્રદ્ધામાં ‘જિનભગવંત અન્યથાવાદિ હોતા નથી’ એવો નિશ્ચય હોવો જોઈએ.

મહાતુભાવ સમરાદિત્યના મુખથી આ સર્વ હટીકત સાંભળી રાજા મુનિચંદ્રનું ચારિત્રમોહનીય કર્મ તત્કાળ ક્ષયોપશમને પામી ગયું. તે સાથે તેની રાણીઓ અને સામંતોના કર્મ પણ ક્ષયોપશમને પ્રાપ્ત થયાં. તેઓ સર્વે મળી તે મહાત્માને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—“ ભગવન, આ તમારી ધર્મદેશનાથી અને તમારા ચરિત્રથી અમોને આ સંસારરૂપ કારાગૃહ ઉપર ઠંટાળો ઉત્પન્ન થયો છે, અમે એ કારાગૃહમાંથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા રાખીએ છીએ, તેથી હવે અમારે શું કરવું ? તે કૃપા કરી બતાવો. ”

ભગવાન સમરાદિત્ય બોલ્યા —“ ભ-યાત્માઓ, તમોને

વર્તમાનિક જૈનસાહિત્યનાં—અપૂર્વ ગ્રંથો.

શિલકમાં નકલો થોડી છે માટે;

પહેલો તેજ પહેલો.

૧ આતે વીર ધર્મ કે વણિક ધર્મ—જૈન સમાજના
ધર્મ અને સંસારનું સામાજિક ચિત્ર દર્શાવનારી એક
અદ્ભુત નવલકથા.... ૧-૬-૦

૨ આગમસાર—તમામ જૈનઆગમોનો સાર આ ગ્રંથમાં
છે. ગ્રંથના કર્તા મહાન આચાર્ય શ્રી દેવચંદ્રજી
મહારાજ છે. ૦-૧૦-૦

૩ આનંદવન પદ રતનાવળી—મૂળ કર્તા શ્રી આનંદ-
વનજી મહારાજ તેમનાં ૫૦ પદો ઉપર રા. મોતીચંદ
બીરવરભાઈ કાપડીઆએ વિવેચન કરેલ છે. ગ્રંથ ખાસ
વાચના લાયક છે ... ૩-૮-૦

૪ અવ્યક્ત તત્વ લોક પ્રકાશ ૪-૦-૦

૫ ઉત્તમ કુમાર (નવલકથા).... ૧-૨-૦

૬ વરુ વીરજી શુકસેલર્સ—પાપવુની મુંબઈ.

શ્રી સિદ્ધિ કર્તા

૬ ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચા કથા

પ્રથમ ભાગ

પ્રસ્તાવ ૧-૨-૩

ગુજરાતી અવતરણ.

પ્રથમ પ્રસ્તાવ.

અંચકર્તાની પ્રસ્તાવના, કર્તાનો નિબુદ્ધત્વ તરીકે દેખાવ, સુસ્થિતરાજ, દીક્ષા આદિ અનેક મહાન બનાવો અને તેનો ઉપનય (પીઠબંધ)

દ્વિતીય પ્રસ્તાવ.

મનુજગતિ નગરી, કમંપરિણામ રાજ્ય. કાળ પરિક્ષાતિ દેવી. સહાગમ. અગૃહીત સંકેતા. પ્રજાવિશાળા. સંસારી શ્વ. નિગોદશી મનુજગતિ સુધી આગમનનો અફળુત વૃત્તાંત.

તૃતીય પ્રસ્તાવ.

નંદિવર્ધન, વૈશ્વાનર, ક્ષાંતિકુમારી, સ્પર્શન કથાનક, બાળ મધ્યમ, મનીષીનો હેવાલ. મિથુનદય અંતર કથા. કોષ અને હિંસાની ભયંકર અસરો. વિવેક કેવળી ભવ પ્રપંચ. ત્રણ પ્રકારના કુટુંબો.

લાપાન્તરકર્તા-મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીયા.

—બી, એ, એલ, એલ, બી—સોલીસીટર—

કિંમત રૂ. ૩-૮-૦

પોસ્ટેજ ૦-૧૦-૬

મેઘજી હીરજી બુકસેલર્સ-પાયધુની મુંબઈ.

આ અતિ અદ્ભુત ગ્રંથની બહુ થોડી નકલો છપાયેલી છે. તુરતમાં મંગાવનારનેજ મળે તેમ છે. આ ગ્રંથના વખાણ કરવાની જરૂર રહે તેમ નથી. આખા ભાષા-સાહિત્યમાં અદ્વિ-તીય ગ્રંથ છે. ૯૧ કારમ થયા છે. નિર્ણયસાગર ગ્રેસમાં બહુ સારી રીતે છપાવેલ છે.

૭ કયા ઈશ્વરે આ વિશ્વ રચ્યું ?	૦-૩-૦
૮ કાન્હડ કઠીયારો અથવા સાચી ટેકની ગેળી ફતેહ	૦-૧૨-૦
૯ ગિરનાર મહાત્મ્ય-ઔપધિઓ અને જડી બુટ્ટીઓના માર્ગે બનાવનાર અમૂલ્ય પુસ્તક	૧-૮-૦
૧૦ શુંહલી સંગ્રહ	૦-૬-૦
૧૧ ચરિતાવલી ભાગ ૧-૨-૩ દરેક ભા.	૧-૮-૦
૧૨ ચેતન કર્મ ચરિત્ર	૦-૮-૦

ચતુર્વિધ શ્રી સંઘે પસંદ કરેલી જૈન
વાંચનમાળા.

૧૩ જૈન ધર્મ પ્રવેશપોથી ભાગ ૧ લો આવૃત્તિ ૮ મી	૦-૨-૦
૧૪ " " ૨ જો	૦-૪-૦
૧૫ " " ૩ જો આ. પા	૦-૬-૦
૧૬ " " ૪ થો " ચોથી	૦-૮-૦

મેઘજી હીરજી બુકસેલર્સ-પાયધુની મુંબઈ.

ઉપરની શ્રુતિના અર્થ.

૧૭	જૈન ધર્મ પ્રવેશપોથી જ્ઞાન	૧-૨ ના અર્થ	૦-૨-૦
૧૮	" "	૩ ના અર્થ	૦-૨-૦
૧૯	" "	૪ ના અર્થ	૦-૩-૦
૨૦	જૈનશાળા ઉપયોગી વ્યાકરણ	૦-૨-૬
૨૧	જૈનશાળા ઉપયોગી ગદ્યાવળી	૦-૪-૦
૨૨	જૈનશાળા ઉપયોગી તપગચ્છ પંચપ્રતિક્રમણ પૂર્વાર્થ	અર્થ સહિત.	૦-૧૨-૦

પંડિત લાલન કૃત જૈન વાંચનમાલા.

૨૩	જૈનમાર્ગ પ્રારંભપોથી જ્ઞાન	૧ લો	૦-૨-૦
૨૪	" "	૨ લે	૦-૨-૬
૨૫	જૈનમાર્ગ પ્રવેશિકા જ્ઞાન	૧ ડો	૦-૩-૦
૨૬	" "	૨ લે	૦-૩-૬
૨૭	" "	૩ લે	૦-૬-૦

ઉપરની વાંચનમાળાઓ પછી આગે અને શરૂઆતી જ્ઞાનશાળાઓમાં, પાઠશાળાઓમાં કન્યાશાળાઓમાં અને હાઈસ્કૂલોમાં પણ વ્યાપે છે, મુંબઈની જીન્ડકાર્ગરૂલે આ વાંચનમાળાને ખાસ પસંદ કરી છે.

૨૮	જૈન જ્ઞાન પહેલી પાપટી	...	૦-૨-૦
----	-----------------------	-----	-------

મેઘજી હીરજી શુક્લેશ્વર-પાવધુની મુંબઈ.

- ૨૯ " બીજી ચોપડી ૦-૨-૦
- ૩૦ જૈનોપનિષદ ૦-૩-૦
- ૩૧ જૈન લગ્ન વિધિ તથા જૈન ગીતસંગ્રહ. ૦-૪-૦
- ૩૨ જૈનધર્મ ૦-૨-૦
- ૩૩ જૈન કથા સંગ્રહ ૧-૮-૦
- ૩૪ જૈન ઐતિહાસિક રાસ માળા જૈન ઇતિહાસિક
 નિજામુઓ માટે પરમ આદરણીય ગ્રંથ ૧-૦-૦
- ૩૫ તપાગચ્છીય પાંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્રવિધિ સહિત—
 આ ગ્રંથની ખાસ ત્રીજી આવૃત્તિ મોટા અક્ષરોમાં છપા-
 યેલ છે, અને તેની અંદર પાંચે પાંચ પ્રતિક્રમણ
 એટલે કે, “ સામાયિક ” “ દેવસી ” “ રાસ ”
 “ પાશ્વિક ” “ ચૌમાસી ” “ સંવચ્છરી ”
 એમ પાંચે પ્રતિક્રમણો વિધિસહિત આપવામાં આવેલ
 છે. ઘણે ભાગે જ્ઞેનો અને જ્ઞાત્યોને પ્રતિક્રમણ કર-
 વાની ઇચ્છા તો ઘણીએ થાય પણ વિધિ આવડતી ન
 હોય અગર કરાવનાર ન હોય તો તેના અગાધે આ
 ઉત્તમ ક્રિયા થઈ શકતી નથી. તેવાજ જ્ઞાત્યો અને
 જ્ઞેનોને યુગસતી ગામપોયો વાયતા આવડતી હશે તે
 જ્ઞાત્યો અને જ્ઞેનો આ ગ્રંથ વચ્ચેને પાંચે પ્રતિક્રમણ
 માથી કોઈ પણ પ્રતિક્રમણ વાંચીને કોઈની મદદ લીધા
 નગર એટલીવાગાપણુ જોગવા સગર મહેસાઈથી કરી

મેવળ હીરજી બુકસેલર્સ—ખાંડગુની મુંબઈ.

શકશે. આ અંથ દરેક શ્રાવકશાઈના ઘરમાં અને દરેક શહેર અને ગામડીઆ ગામના ઉપાધ્યયમાં અવશ્ય હોવો જોઈએ અને એટલાજ માટે અમો અમારા શ્રાવક શાઈઓને અને શ્રાવિકા બહેનોને વિનંતી કરીએ છીએ કે દોઈ તમારા સંબંધિની કે ઉપકારી યુનિરાજની પાક ગીરી રાખવા ઈચ્છા હોય તો તેમના નિમિત્તે તેમના સ્મરણાર્થે આ અંથની અચુક નકલો ખરીદી ખાસ દોહીવર્ગને અગર નૈન ઉપાધ્યયોમાં લેઈ ચોકડો ૨-૦-૦

૩૬ તત્ત્વચિંતામાણી—આત્મિક શાન્તિ ઇચ્છનારે
વાંચવું..... ૧-૦-૦

૩૭ તત્ત્વભૂમિમાં પ્રવાસ—૧૧ ઇચ્છનાર માટે ૧-૬-૦

૩૮ વિશાળીશાલાકા પુરૂષ ચરિત્ર—(જાણતાર)
૫૫ ૧ થી ૨૦ ૧૦-૦-૦

૩૯ તીર્થાવળી પ્રવાસ—આ અંથ ૧૪૭૩ વચના
ખોટા તીર્થોએ લિલ્લા જવના માર્તે બદાવનાર
લોનીઓ..... ૧-૮-૦

૪૦ તિર્થંકર ચરિત્ર સચિત્ર—... ૨-૬-૦

૪૧ દીક્ષાકુમારી પ્રવાસ સ્તોત્ર ૨ ... ૧-૬-૦

૪૨ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનો સ્તોત્ર—૬૪૩ શ્લોકો સંપૂર્ણ
મહારાજ આ અંથમ દ્રવ્ય, રૂપ, સ્વરૂપ, ગુણ, ગુણ

મેઘલ હીરલ જુલસેલસ—પાયધુની મુંમર.

તેમ પૂર્વે જૈનોના ચોવીસમાં તિર્થંકર શ્રી મહાવીર
સ્વામી થઇ ગયા છે, તેઓના ઉપર બાર બાર વર્ષ સુધી
સંગમ નામે દેવતા, શ્રી મહાવીર પ્રભુને તેમના નિશ્ચયો-
માંથી ડગાવા. અલાયમાન કરવા અનેક પ્રકારના સંકટો
આપવા લાગ્યો, તે સમયે ઇંદ્ર મહારાજને મહાવીર
પ્રભુ ઉપર દયા આવી, અને કહ્યું કે, આપ આજ્ઞા આપો
તો આપના ઉપર પડતા આ વિકટ દુઃખો દૂર કરવા હું
આપની સેવામાં રહું, ત્યારે તેઓએ તેમની મદદનો અ-
સ્વીકાર કર્યો અને મહાન્ પુરૂષો કોઈની મદદ ઉપર જી-
વતા નથી, પણ તેઓ પોતાના બળેજ પોતાનાં દુઃખો
હરે છે. એવો ખુદ્દો જવાબ આપ્યો હતો, આ ગ્રંથની
પ્રથમાવૃત્તિ થોડાજ સમયમાં ખપી જવાથી, અને વાંચ-
કોની અતિ માગણી હોવાથી, આ ગ્રંથની બીજી આવૃત્તિ
કાગળોની અને બીજી સખ્ત મોંઘવારી હોવા છતાં ન છુ-
ટકે છપાવવી પડી છે. સંવત ૧૯૭૭ ના અસાડ શુદ્ધ ૧
ના દિને બહાર પડી ચૂકી છે.... ૨-૬-૦

આ ગ્રંથની પ્રથમાવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થયાં પહેલાં અને
તે પછી ઘણાજ વર્તમાન પત્રો અને માસિકોનાં વિદ્વાન
તંત્રીઓએ આપેલ અભિપ્રાય આ સ્થળે પ્રસિદ્ધ
કરીએ છીએ.

મેઘજી હીરજી બુકસેલર્સ-પાયધુની મુંબઈ.

મહાવીરજીવન વિસ્તાર:-પ્રથમાવૃત્તિ માટે સાહિત્ય સેવી. રા. સુશીલ લિખિત ગ્રંથ માટે મળેલ અભિ- પ્રાયોનો સારાંશ:- (૧) મહાત્મા મોહનદાસ ગાંધીજી લખે છે કે-હું તે પુસ્તક વાંચી ગયો છું. મને તે ગમ્યું છે. (૨) પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિશ્રી ચારિત્રવિજ્ઞયજી લખે છે કે ભાષાની ગીદાશ, યોદતા અને આશયની ગંભીરતા જેઓની લેખિની ગરાડપ છે. જેમણે આ પુસ્તક લખીને પોતાની બુદ્ધિના વિકાસનું સામર્થ્ય બતાવી આપ્યું છે. (૩) મી. મો. દેસાઈ લખે છે કે:-પુસ્તક એવી સુરમ્ય, ચિત્તાકર્ષક, બોધપ્રદ અને શૌર્યન્વીત શૈલીમાં વિચાર પૂર્વક રા. સુશીલે રચ્યું છે કે તે એક વાર વાંચવા લીધું તો પડતું મુકવું નહીં ગમે. (૪) મુંબઈના લાહિત્યરસિક ગારીસ્કર અને જાણીતા નાટક લેખક મી. વિભાકર જણાવે છે કે-આ જીવનકથા સંસ્કારી લેખિનીથી લખાયેલી છે, ભાષા સંસ્કારી તેમજ વીર્યવતી છે. આ પવિત્ર જીવન કથામાંથી જીનધર્મનું નત્યજ્ઞાન આપોઆપ નિષ્પન્ન થાય છે. જીન બંધુઓને માત્ર આ ગ્રંથ સંતોષ આપે નથી, પણ જીનેતરોને પણ એક પ્રતાપી અને પવિત્ર આત્માની પવિત્રતાનો ચહ્લક સ્પર્શ કરાવે છે.

મધજી હીરજી બુકસેલર્સ-પાયધુની મુંબઈ.

લેખનશૈલી “ યોગશાસ્ત્ર ” ગ્રંથના અભ્યાસીઓ એકી
અવાજે વળાણી રહ્યા છે તેજ માનવતા લેખકની લેખિ-
નીથી મલયાસુંદરીનું ચરિત્ર નવા જમાનાની નવી
શૈલીમાં લખાયેયું છે, ૨-૮-૦

૫૪ રાજચંદ્ર જૈન કાવ્યમાલા ભાગ ૨—આ ગ્રંથમાં
દેવચંદ્રજીવિત ચોવીશી, ધમ્મીલ કુમારનો રાસ, અને
ચંદ્રશેખરનો રાસનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલ છે. ૧-૮-૦

૫૫ રત્નસેન રત્નમંજરીનો રાસ ૦-૪-૦

૫૬ રાજપ્રશ્ન ૧-૪-૦

૫૭ લાલન જૈન આત્મ વાટિકા—પંડિત લાલનના સ્વ-
ર્ગીય સુવાસવાળા આત્મથી કાણુ અભરયું છે ? આ
ગ્રંથમાં એજ પંડિત લાલનની આત્મવાટિકામાંના પારિ-
ભૂત પુષ્પોનો સંચય કર્યો છે. પુષ્પોની સુગંધ ભવિંદ
આત્માને અનુદત શક્તિ અને મધુરતા અર્પે છે. વાટિ-
કાનું પ્રવેશ પુષ્પ અત્યાત્મમુરલીથી બહાર રહ્યું છે.
અમીયાત કરવાનું નૃત્ય પદ્મવધારે નથી. માત્ર ૦ ૧૨ ૦

૫૮ લેખ સંગ્રહ—લેખક પ્રસિદ્ધ વક્ત્રા મુનિ ચરિત્ર-
કવચે ૧-૮-૦

૫૯ ગજકુમારી સુદરાના વાને સમગી વિહાર
સંચય—આ ગ્રંથમાં વલ્લભ, પદ્મનાભ થી પ્રસારિત

મુદ્રાત્ત ગ્રંથો સુદસન સર્મ—પાવધુની મુદ્રાત્ત.

જયજીની ઉમદા દલમથી લખાયેલ છે. જે સુનિરાળે,
જે સાધવીઓ, જે આવડો અને જે શ્રાવિકાઓ
પોતાનો અને પરનો જન્મ સફલ કરવા ઇચ્છતા હોય,
તેઓએ આ ગ્રંથ વાંચવો અને વંચાવવો, એવી અમારી
ખાસ સૂચના છે. આ ગ્રંથ ૬૦૦ પૃષ્ઠનો છે; અને સુંદ-
રમાં સુંદર લખ્ય અને આદર્શ ચિત્રો આપવામાં આવ્યા
છે. જેમાં મૂખ્ય ચિત્ર વિન્દ્યાચળ પહાડ ઉપર
ચંપકલતા અને ચાંડવેગ મુનિનો ઉપદેશ અને
એવાંજ બીજાં અસરકારક અને લખ્ય ચિત્રો આપવામાં
આવ્યા છે કે જેનાં દર્શન માટે લાંબો રૂપિયા
ખર્ચાતાં પાશુ ન થાય તે આ ગ્રંથ ખરીદ કરવાથી
થઈ શકે છે. ૩-૦-૦

- ૬૦ વ્યાખ્યાન સંગ્રહ-મસિદ્દવક્ત્રા ચારિત્રવિજયજી
કૃત ૧-૮-૦
૬૧ વિવિધ પૂજા સંગ્રહ ભાગ ૧-૨-૩-૪, ૨-૮-૦
૬૨ વર્ધમાન દેશના ભાષાંતર-અવશ્ય વાંચ્ય કથાનો
સંગ્રહ છે. ૨-૮-૦
૬૩ વચનામૃત-કર્તા આચાર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગર ૧-૮-૦
૬૪ શાસ્ત્રમય (સ પૂર્ણ) ભાષાંતર સહિત... ૨-૮-૦
૬૫ શ્રાવિકાભૂષણ ભાગ ૧-૨-૩-૪ દરેક ભાગના ૧-૮-૦

મેઘજી હારજી બુકસેલર્સ-પાયધુની મુંબઈ.

કાનેક વિષયોનો આ ગ્રંથમાં અતિ નિપૂણતા પુર્વક સમાવેશ થઈ ગય છે, દાખલા તરીકે એકજ વાનગી બસ થશે.

સ્ત્રી કેવી પરણુવી? કન્યાના લક્ષણો અને પરીક્ષા, કેવી સ્ત્રીનો ત્યાગ કરવો? સ્ત્રીઓની પ્રસન્નતા શી રીતે પ્રાપ્ત કરવી? સ્ત્રીની પ્રીતિ રાખવાનું પ્રયોજન, ગંધ અને કેશ ઉપરથી નારી પરીક્ષા, સ્ત્રીઓ સાથે સુખન કરવું, સ્ત્રીનો પ્રેમ ક્યારે છુટે? રાગવીનાની સ્ત્રીના લક્ષણ, મર્કટ સમાન મન, કામાંતુર લક્ષણ, કામપ્રિય સ્ત્રીઓ પાસે દુર્ગંધા કરવાનું પરિણામ, પતિ પરદેશ હોય ત્યારે કુલીન સ્ત્રીએ કેવી રીતે વર્તવું? રજસ્વળા વખતની ફરજો, ગર્ભધાન વિધિ, ઉદરમાં ગર્ભવૃદ્ધિના નિયમો, જન્મ સમયના નક્ષત્રોની અસર તેવીજ રીતે પુરૂષનાં લક્ષણો તથા કર્તવ્યો વિષે પણ એજ પ્રમાણે અનેક પ્રમાણો આપી વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે.

આવા ગ્રંથની જરૂર શું છે? કોઈ પ્રશ્ન કરશે કે આ જમાનામાં એવા પુરાણા ગ્રંથનો પુનરુદ્ધાર કરવાની શું જરૂર છે? અમે કહીએ છીએ કે આ યુગમાં અત્યારે લગ્ન, બ્રહ્મચર્ય, શરીર, વીર્ય, જીવન, અને સંતતી સંબંધી જે લયંકર અજ્ઞાનતા અને મ્રમપુર્ણ માન્યતાઓ ચાલી રહી છે તે દુર કરવાનો આ ગ્રંથ એક ઉત્તમ સુર્ય સમાન છે. ભારત વર્ષના યુવાનોના શારિરીક, માનસિક અને અધ્યાત્મિક

મેઘજી હીરજી બુકસેલર્સ--પાયધુની મુંબઈ.

શક્તિઓ લગભગ ક્ષીણ થઈ ગઈ છે. આ વખતમાં એક પ્રાચીન આચાર્યની સ્પષ્ટ અને સરલ વાણી જેવી અપૂર્વ અસર કરી ચક્રે એવી અન્ય કોઈની વાણી ન કરી ચક્રે એ સ્પષ્ટ છે. એટલાજ માટે અમે કહીએ છીએ કે પુર્વના જમાનામાં આ અંધની જોડલી જરૂર હતી તેના કરતાં પણ અત્યારે હજાર ગણી અધિક આવશ્યકતા છે. મુંબઈની યુનીવર્સિટીએ ગુજરાતી સાહિત્યના અખુટ ભંડારમાંથી આ વિવેક વિલાસ અંથ રત્ન સુદી લઈ બી. એ. ની પરીક્ષા માટે નિર્માણ કરેલો છે, એ શુ મુથવે છે?

અંથની નવી શૈલી—આ અતુર્થ આવૃત્તિ અમે સંપાદના રૂપમાં તૈયાર કરાવી છે. અને તેથી દરેક વાંચનાર નાણે કે આ મહારાજની પાસે બેસી પોતાના મનની શ્રેષ્ઠ ચંકાઓનું સમાધાન કરતો હોય એવો ભાસ થયા કરે છે, વિવેક વિલાસ એ એક ગુર્જર સાહિત્યનું મહોદુ ગૌરવ છે; સાહિત્ય ભંડારનું એક અણુમોહુ રત્ન છે. વ્યક્તિ માત્રનો સત્જનનમિત્ર છે. શ્રી પુરૂષનો સલાહકાર છે.

અંધ બહાર પડી ચુક્યો છે. ચિત્રો અને ક્ષીણ આકર્ષ-
લોના પ્રભાવમાં રૂ. ૨-૮-૦ ની દીમત કંઈ બીસાતમાં નથી.

૭૩ સમ્યક્ત્વ બાર પુત્રની દીપ-યોજક પ્રસિદ્ધ વક્તા
મુનિ ચારિત્રવિગ્રહ

:...

... ૦-૧-૦

મેથળ હીરળ બુકસેલર્સ--પાયધુની મુંબઈ.

૭૪ સજ્જનમાલા આગ ૧-૨-૩-૪ દરેક વાગેના ૨-૪-૬

૭૫ સુરીધર અને સાસાદ—આ મહાન પ્રય સુપ્રસિદ્ધ
 માસિક વિચારક—જેનાચાલેશ્રી નિલનયમ સુરી મહાન
 જ્ઞાત શિષ્ય—પ્રસિદ્ધ ટેળક વિદ્યાવિજયજીની કમાયેલી
 કલમથી લખાયેલી છે. આ પ્રયમાં મહાન ગીતામ,
 પરમગોળીપર, જમફળદ્રુશ્રી હિરનિર્ય સુરીવલજી મહા
 રાજે મુખકમાન લેખાદ અકબરને આપેલા લખડેમુ
 અને તેજીશ્રીના ઉપદેશથી અકબરે કરેલાં કાવેલીકા
 પુર્ણ કલાન્ન આપવામાં આવ્યું છે, તે ઉપરાંત હિર
 નિર્યપદ્મીની મુલિંગુ સુંદર ચિત્ર અકબર અને
 સ્વમદુરદમ્ભકના સુંદર ફોટાઓ દોરવિજયમુદ્રી
 ના વિદ્યાર્તનો નડયા, તેવા અકબર અને અકબરમાલ
 રાજે જેલેને આપેલા ફરમાને, તેના મુજબથી લખાવેલ
 અને આપેલે મુજબથી કાવેલીવાલ અને મુજબમાં
 અકબરનાં પદ્મ પદ્મને કલમના આપેલ છે. જેમાં અકબર
 કલમનાં પદ્મ અકબરનાં પદ્મ આપેલે અકબરનાં પદ્મ
 અકબરનાં પદ્મ અકબરનાં પદ્મ અકબરનાં પદ્મ અકબરનાં પદ્મ

૭૬ સજ્જનમાલા આગ ૧-૨-૩-૪ દરેક વાગેના ૨-૪-૬
 સજ્જનમાલા આગ ૧-૨-૩-૪ દરેક વાગેના ૨-૪-૬

૭૭ સજ્જનમાલા આગ ૧-૨-૩-૪ દરેક વાગેના ૨-૪-૬
 સજ્જનમાલા આગ ૧-૨-૩-૪ દરેક વાગેના ૨-૪-૬

૭૮ સરસ સચિત્ર સ્તવનાવલી—જેમાં અનંત રુદ્ધિ-
ત્રિદિ સમુદ્ધિનો માર્ગદર્શક શ્રાવક, શ્રાવિકાનો નિરુપદ
ચલાહકાર વિા વિનાશક મંત્રો મહા મંત્રો અને સ્તવ-
નોથી શરૂપુર સરસ સચિત્ર સ્તવનાવલી તૈયાર કરતાં
અમને યોગ વળત લાગ્યો છે.

પોતાં દશ વર્ષ થયાં અમારી પાસે એજ ફરિઆદ મુ-
ખ્યત્વે આવ્યા કરતી કે શ્રાવકોને તેમના નિત્યના મર્મ ફરિયાદોમાં
સરલતા યાવ એવો કોઈ અંશ કયાં છે ? અમે એ ફરિઆદનો
સંતોષકારક ઉત્તર ઉક્ત અંશ બહાર પાડી શક્તિમાન થયા
છીએ આ મનોહર સ્તવનાવલી જેન સહિત્યમાં આ પ્રથમજ
છે. એમ કહેવામાં લેશ પણ અતિશયોક્તિ નથી. શ્રાવિક
સમજનો અને સન્નારીઓ નિત્ય પોતાની પાસે રાખી શકે
એવા ઉદ્દેશથી હાવરી સાઇઝમાં તૈયાર કરેલ છે. જે શ્રાવકો
પોતાનું શ્રાવકપણ ઉજવવ બનાવવા આહતા હોય તેમને માટે
આ અંશ સલાહકાર તરીકેનું કર્તવ્ય બનેલ છે. આ અંશના
વિપયોની વાનગી. વિધિપૂર્વક મંદિરે જવાની, સમજાવ-
લ્યવંદન વિધી, જીનેશ્વર ભગવાનના અંગ પૂજન સમયે બામ-
નાની બાવના, સ્તવનો, ચૈત્યવંદનો, તિર્થોના સ્તવનો, ખાર
વૃતની ટીપ, જેન શરદાપૂજન વિધિ, વિા વિનાશક મંત્રો-મહા
મંત્રો, રત્નાકર પચીશી અર્થ સહીત, સામાયક રત્ન, નવકાર

મેઘજી હીરજી બુકસેલર્સ--પાયધુની મુંબઈ.

મંત્ર સંગ્રહ આદિ અનેક વિષયો ઉપરાંત આ ગ્રંથમાં આ મુજબ ફોટાઓ દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

(૧) શ્રી મહાવીર સ્વામી (૨) શ્રી પાર્શ્વનાથજી (૩) શ્રી કેશરીઆનાથજી (૪) શ્રી મણીભદ્ર યજ્ઞ (૫) શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવી (૬) પદ્માવતી દેવી (૭) ચોવીસ તિર્થંકર (૮) શ્રી જિન-દત્તદાદા સૂરિશ્વરજી અને નવપદજીનું મંડળ આદર્શનીય છબીઓ ખાસ મોટા ખર્ચે તૈયાર કરાવેલ છે. આ ગ્રંથનું પુરું અતિ સુંદરમાં સુંદર બનાવવામાં આવેલ છે કિંમત ૩-૦-૦

૭૯ સામાયિક અર્થ સહિત

૦-૨-૦

૮૦ રસીક સુધારસ સ્તવન સંગ્રહ—ભાગ ૧ થી ૮ આ ગ્રંથમાં ચૈત્યવંદન કરવાની વિધિ, ચૈત્યવંદનો, સ્તવનો, શોયો, પ્રભાતીયાં, લાવણીઓ, સ્તુતિઓ, ગજલો, સમજા-યો અને વૈરાગી પદોના સંગ્રહ ઉપરાંત પચ્ચખાથુ લેવાની વિધિ, ચોવીસ તિર્થંકરોના નામ, લંછન, વર્ણ-ઉચ્ચારનો કોઠો આત્મગોષ્ઠિ ઇત્યાદિ વિષયો આવેલા છે. સાઇઝ પોકેટ પુરું સુંદરમાં સુંદર છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૦-૧૦-૦

૮૧ હરિ વિક્રમ ચરિત્ર—આ મહાન ચરિત્રનો ગ્રંથ છે અને મહાન થવા જે સત્જનો ઇચ્છા રાખતા હોય તેવા ઓછે અવશ્ય વાંચવો. ૨-૦-૦

૮૨ પ્રદુન્ન ચરિત્ર—બાપાંતરકર્તા પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિ ચરિત્રવિજયજી ગ્રંથ ઉત્તમોત્તમ છે.... ૨-૦-૦

મેથજી હીરજી બુકસેલર્સ--પાયધુની મુંબઈ.

૮૩ મહિમાન્ત કાવ્યમાળા સચિત્ર....	૩-૦-૦
૮૪ પારસમણી યાને હૃદયતેજ	૨-૦-૦
૮૫ મિત્રધર્મ—	૦-૮-૦
૮૬ અમેરિકાના નિર્ધન પણું ખંડાદૂર વિદ્યાર્થીનો પરિશ્રમ—	૦-૪-૦
૮૭ મહાત્મા ગાંધીજીની પ્રવૃત્તિઓ....	૦-૩-૦
૮૮ ૨૦૦ વર્ષનું પંચાંગ	૩-૮-૦
૮૯ માનવશાસ્ત્ર અથવા મસ્તક વિદ્યા અને મુખ સામુ- દ્રિક શાસ્ત્ર ૨૦૦ મુંદર ચિત્રો સહિત....	૫-૭-૦
૯૦ મૃત્યુના મ્હોંમાં અથવા અમૃતલાલનું અઠવાડિ- યું—સમાજશાસ્ત્ર અને માનવશાસ્ત્રને આધારે રચાયેલી નવીન ઢબની નવલકથા	૧-૦-૦

મેઘજી હીરજી જુક્સેલસર્—પાંચધુની મુંબઈ

૯૧ રૂપીઆની જેવડી નાના લોડીટ સાઈઝની નવ સ્મરણની બુક સચિત્ર તૈયાર છે કિંમત :રૂ. ૧-૦-૦ શિલીકમાં નકલો થોડી છે માટે વહેલો તે પહેલો—આ બુક પોસ્ટથી મોકલવામાં આવશે નહિ. જે સજ્જનો મંગાવવા ઇચ્છતા હોય તેઓએ પોતાના સંબંધીઓ મારફતે મંગાવી લેવી. કારણકે એ એટલી નાની બુક છે કે જે પોસ્ટમાં મોકલતાં ગુમ થાય તેથી તેમ કરવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

માત્ર એકજ અભિપ્રાય જૈન પત્રના અધિપતિનો વાંચો.

નવસ્મરણનો ગુટકો—મેસર્સ મેઘજી હીરજી ડેઠ પાવધુની નં. ૫૬૬ મુંબઈ તરફથી આ ચપટીમાં સમાય તેવડી નવસ્મરણની લોડીટ બુક મળી છે. શાસ્ત્રી દાઈપમાં આર્ટકાગળ ઉપર મેસર્સ મેઘજી હીરજીની સાહિત્યવિકાસની ચીવટ ધ્યાન ખેંચી શકે છે. આટલી નાની બુકને કપડાના પાકા પુંઢાથી બંધાવી સોનેરી નામથી શોભાવવાને પણ તેઓ ચુક્યા નથી. નાની ડાબડી કે પાડીટમાં સાથે રાખી શકાય તેવી આ બુક બહાર મુકવામાં તેની રાખેલી કિંમત રૂ. ૧-૦-૦ વધારે નથી.

જૈન પત્ર ના. ૬ ઓક્ટોબર ૧૯૨૧.

મેઘજી હીરજી બુકમેસર્સ—પાવધુની નં. ૫૬૬ મુંબઈ.

સોનેરી તકનો લાભ લ્યો, યુવકો અને યુવતીઓ !

ના આપલોગથીજ દેશ તથા ધર્મ ઉંચે ચઢે છે. અહીં
કર્તવ્યનિષ્ઠ સચ્ચરિત્ર સ્ત્રી-પુરુષોના સમાજ તથા
ધર્મના અંગોપાંગમાં નવું જીવન સ્કુરાવે છે. જેને
કથાનું સાહિત્ય આવા યુવક-યુવતીઓની
અપૂર્વ જીવનકીર્તિથી ભરપૂર છે. તેમાંનું
રા. સુશીલની કલમથી લખાયેલું
જી મહાવીરવાક્ય.

મણીલાલ

તથા

રત્નમાળા-(સચિત્ર)

તું જીવન સચિત્ર તમે વાંચ્યું છે ? સ્મરતવર્ષે એક દાગે
દેવાં દેવોપમ યુવક-યુવતીઓનો જન્મ આપ્યો હતો
તે આ રત્નમરી જીવનકથા વાંચવાથી તમને સમજાયે.

—❀ દેશના યશસ્તાંભ

સમા યુવકો ! ❀—

તમારે કેવો આદર્શ નગર સામે રાખવાનો છે અને
તમે જો દેશ તથા ધર્મની વત્કિંચિત્તુ સેવા
બજાવવા માગતા હો તો તમારે તમારા
જીવનને કેવું સંયમ અને વિવેકમય
બનાવવું જોઈએ તે તમે આ
પુસ્તકના પાંચમથી બરાબર
સમજી શકશો.

શક્તિ સ્વરૂપ બહેનો !

રત્નમણી તમારી બાલીનીજ એક વનિત કન્યા હતી.
તેનું સ્વપ્ન એક વિદ્યામણી મનુષ્યની, તમારી
વાલીજ વડેનું કોઈ કન્યા બાવડો, તમને
જાણના વચાવે તમારની મનર પડશે.

મોરચું — મોરચું — મોરચું — મોરચું — મોરચું — મોરચું — મોરચું — મોરચું — મોરચું — મોરચું

ભવિષ્ઠ ધર્મખન્ધુઓ ?

તમે જો તમારાં સંતાનોને ધર્મવીર બનાવવા માંગતા હો, તમારા સંતાનો ધર્મની પ્રભાવના કરી તમારી સાત પેઢીઓનું મુખ ઉજ્જવળ કરે એમ ઇચ્છતા હો, મહાવીર પ્રભુના શાસન માટે તમને સ્હેજ પણ થદ્દા હોય તો તમે જરૂર આ પુસ્તક તમારાં સંતાનોને વાંચવા પ્રેરણા કરો.

શાસનપ્રિય ખન્ધુઓ !

તમે જો આ પુસ્તક એકવાર વાંચવાનો અવકાશ મેળવશો તો તમને ખાતરી થશે કે આવાં પુસ્તકોની લાગણી પ્રતી જહાર પાડી દરેક ઘરમાં એક એક નકલ જરૂર હાથલ કરાવવી જોઈએ.

પ્રથમથી નામ નોંધાવનાર પાસેથી. રૂ. ૧-૦-૦

પાછળથી નામ નોંધાવનાર પાસેથી. રૂ. ૧-૮-૦

અગાઉથી નામ નોંધાવતાં ચાર આના પત્ર સાથેજ મોકલી આપવા.

જો કંઈ આવજી શુદ્ધિના આરંભમાંજ ખજાર પડશે.

આ ગ્રંથ માટે મળેલ અભિપ્રાયો વાંચો અને

ગ્રંથની ઉત્તમતાનો જવાલ કરો.

પાપડની — નં. — ૫૬૬ — મુબમ.

પ્રતિ પાઠકોંકી વિશેષ શ્રદ્ધા આકર્ષિત કરનેમેં લેખક સમર્થ હુપ હેં પ્રસ્તાવના મી વડે વિચારસેં લીલી ગાઈ.

જૈન સમાજ—જૈન સમાજમેં શ્રીયુત સુશીલકે લેખ વડે માનસે પઢે જાતે હૈ. મળીમદ્ર પુસ્તક સુંદર વ રોચક હૈ. કથા વહુત ચિત્તાકર્ષક ઓર વોધપ્રદ હૈ, ચિત્ર મી વડે આકર્ષક હૈ.

જૈન સંસાર—“ મહાવીરમદ્ર મળીમદ્ર ” મેં લેખકને ઉત્કૃષ્ટ પવિત્ર પ્રેમકી કલ્પનાકા ચિત્ર ચિત્રિત કીયા હૈ. મળવાન મહાવીરકે પ્રભાવકો શ્રદ્ધા તરહસે ગાયા હૈ. કથાકે વહાને, વિષયવાસનાકે કોચડમેં ફંસે હુપ લોગોંકો લેખકને યહ સ્પષ્ટ દિશા દીયા હૈ કિ મનુષ્ય યદિ પક્ષાપાયદા કર લેં તો અપની આત્મશક્તિકા વિકાસ કરકે, સારે વિષયવિકારોં કો પૈરોં તલે કુચલ સકતા હૈ, ઓર અહર્નિશ દમ્પતિ સાથ રહ કર મી પવિત્રતાકે સાથ અપના જીવન ચિતા સકતા હૈ. પુસ્તક વહુત હી ઉત્તમ હૈ. હમ ચાહતે હેં ઇન પુસ્તકોંકો વર વરમેં પ્રચાર હો ઓર પ્રત્યેક વ્યક્તિ ઇનસેં લાભ ઉઠાવે.

જૈન ડીવ્યુ—“ શ. મુશીકની છટાદાર મર્મલેલક લેખિનીથી આ પુસ્તક લખાયું છે. પ્રમળ પ્રભુમક્ષિ-ઉત્કર્ષ શાસનપ્રેમ અને અપૂર્વ આત્મસંયમના મહાન ગુણોનું વલ્લાન સરસ આકારમાં પ્રદેશિત કરવામાં આવ્યું છે. પુસ્તક ઓની રમ્ય શૈલીના લખાયું છે કે અથથી ઇતિ મુંઝી વાંચ્યા વિના રહી શકાય નહિ. ”

અમારે ત્યાં કેળીનેટ સાઈઝના (કાર્ડ સાઈઝ) ફોટા
નીચે દર્શાવેલાં મળે છે.

૧	શ્રી મોહનલાલજી મહારાજ....કિં. ૩.	૦-૪-૦
૨	શ્રી ચંપાપુરી તિર્થ ૪	૦-૪-૦
૩	શ્રી સમેતશિખરજી તિર્થ ૪	૦-૪-૦
૪	શ્રી અદ્યાપદજી તિર્થ ૪	૦-૪-૦
૫	,, તારંગાજી ,, ૪	૦-૪-૦
૬	,, પાવાપુરી ,, ૪	૦-૪-૦
૭	,, આબુ ,, ૪	૦-૪-૦
૮	,, ચક્રેશ્વરી દેવી.... ૪	૦-૪-૦
૯	,, પદમાવતી દેવી.... ૪	૦-૪-૦
૧૦	,, મણિનદીજી વક્ષ ૪	૦-૪-૦
૧૧	,, માધ્વનાથ અને પદમાવતી સાથે ૪	૦-૪-૦
૧૨	,, ચાવીશ તિર્થકરો ૪	૦-૪-૦
૧૩	,, મહાવીરસ્વામી ૪	૦-૪-૦
૧૪	,, દેશરીઆજી ૪	૦-૪-૦
૧૫	,, માતમ દવાના ૪	૦-૪-૦
૧૬	,, દાદા મણિજી જિનદત્ત સુરિશ્વરજી ૪	૦-૪-૦

૧૭ શ્રીકલ્યાણી શ્રીમદ્વાનીના ઉચ્ચ છબીની કિંમત
અને કલ્પનાના આકારો પાંચ ફોટાના એક સમૂહના ૦-૪-૦
૧૮ શ્રી મહાવીર, એક સ્ત્રીના, અને અહમ્મદલીના
ફોટાના ૦-૪-૦

ફોટાના બે બચ્ચાં મુઠાં. કુલ,—

મેથળ વીરજી શુદ્ધમેસરી-પાવપુરી, મુંબઈ.

